

dr. sc. Zlatko Rendulić

TITO
U DJELIMA INOZEMNIH POVJESNIČARA

kolovoz 2010.

Nakladnik
Ivo Dubravčić

Urednik
Ivo Dubravčić

Korektor
Mladen Paver

Tisak
Grafocentar, Zagreb

ISBN 978-953-56286-0-6

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 739940

ISBN 978-953-56286-0-6

SADRŽAJ

PREDGOVOR	7
UVOD	9
SAZNANJA UPRAVE SOE O BORBAMA U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI 1942. i 1943. GODINE	13
TEHERANSKA KONFERENCIJA I NJEZINO ZNAČENJE	19
CHURCHILL - MACLEAN - TITO	24
SAVEZNIČKA VOJNA POMOĆ NOVJ, ALI BEZ POLITIČKIH USTUPAKA	37
INFORMBIRO I HISTORIJSKO NE STALJINU	57
VOJNA POMOĆ V. BRITANIJE I SAD N. HRUŠČOV I PROCES DESTALJINIZACIJE	76
SFRJ, TITO I MAĐARSKI DOGAĐAJI 1956.	83
POKRET NESVRSTANOSTI I NJEGOVA ULOGA U SVIJETU	86
ČEŠKA KRIZA 1968. - BREŽNJEV I DOKTRINA OGRANIČENOG SUVERENITETA	93
TITOVA SMRT - POGREB - OCJENA TITOVOG DJELA OD POZNATIH LIČNOSTI SVIJETA	102
ODAKLE DRISTIČNE RAZLIKE U OCJENI TITA OD INOZEMNIH I DOMAČIH ANALITIČARA	108
TITOVE OSOBNE POGREŠKE I ONE KOJE MU SE MOGU UVIJEK PO VOLJI PRIPISATI	124

Predugo zadržavanje u osvojenim Užicama	124
Sprječavanje lijevog ekstremizma u Crnoj Gori	124
Postupci prema talijanskoj vojsci poslije kapitulacije Italije	125
Egzekucije u Beogradu i Srbiji poslije oslobođenja	127
Mitologija oko Bleiburga i Križnog puta i pripisivanje krivice za tu tragediju Titu	132
Ženevska konvencija o zaštiti žrtava rata	132
Goli otok i nečovječni postupci prema pristalicama Informbiroa	135

UVODNO SLOVO

U svojevrsnoj hiperprodukciji anti-titovskih tekstova i knjiga, „otkrića“ koja to nisu, „svjedočanstava“ kojima nedostaje i trunka vjerodostojnosti, tekst Zlatka Rendulića čitatelj će doživjeti kao toliko potreban korektiv, kao vraćanje onome što bi pri istraživanju povijesnih kako ličnosti tako i događaja moralo biti osnovno i nezaobilazno, naime - istini, odnosno u najmanju ruku utemeljenim ocjenama i analizama, zasnovanim na činjenicama i argumentima.

Sve to - istina, činjenice i argumenti, upravo zastrašujuće nedostaju iz djela novokomponiranih povjesničara i publicista koji su sami sebi namijenili ulogu kroničara povijesnih zbivanja. Kao što i sam naglašava, Rendulić se opredijelio za to da posegne u prvome redu za stranim izvorima, dakle za ocjenama, procjenama i izjavama onih koji prema Josipu Brozu Titu niti su imali, niti su mogli imati neki snetimentalni ili emotivni odnos, bilo pozitivan, bilo negativan. Takav pristup daje njegovome tkstu dodatnu vrijednost.

Ono, međitim, što mu daje upravo jedinstveuu vrijednost jest činjenica da ga je napisao čovjek koji nije povjesničar, ali koji se zna služiti povijesnim izvorima i - nadasve - čovjek koji je i sam sudjelovao , kao akter ili kao svjedok, u mnogim događajima u kojima je Tito bio glavni protagonist. Ta kombinacija doživljenoga i proživljenoga i ocjena protagonista i svjedoka povijesnih zbivanja, ali i njihovih kroničara obećava da će čitatelj koji uzme u ruke Rendulićev tekst dobiti objektivnu, zaokruženu sliku, mkar samo u grubim potezima, jednog čovjeka i vremena u kojem je živio, ali kojega je svojim djelovanjem i formirao, čovjeka i vremena koji su - kako je to primjetio u tekstu često citirani Sir Fitzroy Maclean - nerazdvojni.

Rendulića su na pisanje o svijetu i Titu, o Titu u očima svijeta, naveli, točnije bi bilo reći: natjerali razno-razni „povjesničari“ koji u neoustaškoj-neočetničkoj suradnji, što neodoljivo podsjeća na suradnju originalnih ustaša i četnika u Drugome svjetskom ratu u borbi protiv Tita i njegovih boraca, žele posthumno dotući i definitivno diskreditirati vojskovođu, političara i državnika koji je uživao poštovanje cijelog svijeta, uključujući one koji se s njime gotovo ni u čemu nisu slagali.

Rendulić, u želji da bude do kraja objektivan i pošten - kako prema prošlosti, tako i prema suvremenim čitateljima, osobito onima mladima - ne mali dio teksta posvećuje i Titovim promašajima kojih je nesumnjivo bilo. Ali,

analizira i jedan od primjera „istraživačkih i „otkrivačkih“ djela o Titu, knjigu koja se - divnoga li čuda - pojavila i u Srbiji, i u Hrvatskoj, naravno po vrlo pristupačnoj cijeni, daleko ispod one tržišne. Titovi suvremenici u tome će dijelu teksta naći utjehu, jer je - eto - netko argumentirano rekao ono što oni i onako znaju. No, mladi čitatelji - a to je iznimno važno - ljudi koji su godinama izvrgnuti pranju mozгова od strane povijesnih revizionista, moći će sami procijeniti tko je tko, i što je što, moći će - jednom riječju - stvari postaviti na njihoo mjesto.

Upravo se nedavno susjedna Mađarska pridružila nizu zapadnoevropskih zemalja u kojima se negiranje holokausta tretira kao djelo za koje se izriče zatvorska kazna. Vremenski podudarilo se to gotovo u dan s objavljivanjem u Hrvatskoj fotomonografije o „životu u NDH“ u kojoj se mnanje-više prešućuje ono što je bila esencija te tzv. države , a to je njezin zločinački karakter. Podudarilo se i s naveloliko reklamiranim romanom o poslijeratnim atentatima na ustaškog poglavnika Antu Pavelića, kao i s objavljivanjem feljtona o čovjeku koji je dugi niz godina odsjedio u američkim zatvorima zbog dijela klasičnoga terorizma, a za kojega se u tom tekstu u naslovu postavlja dilema je li bio terorist ili revolucionar, dok ga se u samome tekstu tvrdo definira kao borca za hrvatsku slobodu.

Sve je to moglo irasti na tlu dugogodišnjeg difamiranja i Tita, i Narodno-oslobodilačkog pokreta, te odbacivanja apsolutno svega po čemu je Tito bio poznat i cijenjen u svijetu, a od čega bi ponešto moglo biti od koristi i današnjoj neovisnoj hrvatskoj džavni, da je u vrhu njezine politike - osim donedavnog predsjednika Republike - bilo ikaoga tko je to htio ili mogao shvatiti.

Zlatko Rendulić potrudio se, hladno znanstveno, a samo u rijetkim rečenicama i emotivno, približiti zainteresiranome čitatelju sliku Tita i njegovoga vremena, ne skrivajući pozitivno i ne bježeći od negativnoga, ali smještajući i jedno i drugo u povijesni kontekst. Jer, nikoga se ne može ni shvatiti, ni ocijeniti ako se zanemare okolnosti u kojima je živio i djelovao. To, svakako, vrijedi i za Josipa Broza Tita koji je bio - objektivna povijest će to, ako ne na ovim našim prostorima a ono sigurno u svijetu, nedvojbeno potvrditi - najprije jedan od najuspješnijih vođa pokreta otpora u Drugome svjetskom ratu, a potom jedan od najznačajnijih državnika druge polovice 20.stoljeća na međunarodnoj sceni.

Zagreb, 12.ožujka 2010.

Tomislav Jakić
novinar i bivši savjetnik
predsjednika Republike Hrvatske

PREDGOVOR

Svjedoci smo intenzivne revizije povijesnih događaja iz vremena II. svjetskog rata s ciljem da se potpuno pomuti istina o razlici između onih koji su sprovodili smišljeno i planirano ubijanje radi otimanja tuđeg i nametanja nekog novog poretka i onih koji su morali ubijati radi vlastite obrane i oslobađanja svojega, bez otimanja tuđeg.

U svemu tome posebnu ulogu ima minorizacija i negacija uloge Tita u II. svjetskom ratu i vremenu iza toga. S početkom od ničega, što je izgledalo kao utopijski juriš na nebo, Tito je najzaslužniji za stvaranje oružanih snaga koje će već koncem 1943. godine biti primljene u okrilje snažne Antihitlerovske koalicije. Školski programi iz tog dijela povijesti II. svjetskog rata su nepotpuni i sve ovo ili ne postoji u njima ili je jako iskrivljeno. Stanje u tom pogledu u Hrvatskoj je ipak nešto bolje nego u nekim drugim državama nastalim nakon raspada SFRJ.

Naravno da u današnje vrijeme ozbiljnih ekonomskih teškoća, poljuljanih moralnih vrijednosti, uz velike brige za mogućnost zaposlenja, mnogi mladi ljudi ne obraćaju pozornost na poluistine koje im se stalno imputiraju u školama. Ipak i u ovakvim teškim prilikama naći će se i oni koji bez obzira na sve traže i teže istini. Zapravo, za to im neće trebati mnogo vremena jer će biti dovoljno da dođu do podataka što o tome pišu renomirani svjetski povjesničari, ali i političari iz vremena II. svjetskog rata. Vrlo brzo će se uvjeriti da svi oni daju neku odmjerenu ukupnu pozitivnu ocjenu o Titu i njegovoj epohi.

Ekstremno negativne i totalno neuravnotežene ocjene mogu se naći samo kod domaćih kvazipovjesničara i političara.

Naravno da mladi ljudi željni istine ne vjeruju domaćim povjesničarima i političarima bez obzira s koje strane se postavljaju u ocjenama Titovog razdoblja. Nakon svih ekstremnih ispada u tom pogledu ne vjeruje se čak ni stručno priznatim domaćim povjesničarima.

Zbog toga u opisu događaja navedenih u ovom rukopisu koriste se podaci koji postoje u inozemnim arhivama. Također i ocjene tko se na ovim prostorima stvarno borio protiv okupatora, a tko je surađivao s njim, uzete su iz stranih

izvora, a zaključak o tome dao je sam W. Churchill. Jednom riječi, sve je bazirano na dokumentaciji koja postoji u arhivama V. Britanije, SAD i bivšeg SSSR-a. Samo tamo gdje to nije bilo moguće koriste se domaći podaci koji se mogu lako provjeriti. Naravno da su zbog težnje za punom istinom navedeni i podaci koji se odnose na negativna zbivanja za vrijeme Titovog razdoblja.

Jednom riječju, u ovom rukopisu dani su glavni podaci na osnovu kojih su priznati inozemni povjesničari ocijenili Tita kao svjetsku povjesnu ličnost svoga vremena. Naravno da je ta ocjena dobijena na osnovu objektivnog ponderiranja svih važnih Titovih vojnih i političkih poteza da bi se konačno dobila neka ukupna srednja vrijednost za ocjenu te ličnosti. Kod daleko najvećeg broja svjetski priznatih povjesničara ta ocjena je pozitivna.

UVOD

*Gdje prestaje mogućnost
matematičkog kvantitativnog
objašnjenja, tamo se završava
znanost, a počinje područje
praznih riječi*

Galileo Galilei

Ta misao izrečena od Galileaja još 1630-ih godina predstavljala je pravoprobijanje srednjevjekovnog mraka na području ponajprije prirodnomatematičkih znanosti. Postepeno se je ta vrsta znanosti riješila mistika, šarlatana, varalica i ignoranata u svojim radovima, jer kvalitativno matematičko objašnjenje tu postaje vrhovni sudac, bez priziva, u sukobu gledišta.

Naravno postoje i druge grane znanosti, kao što je povijest ili društvene znanosti gdje takav pristup nije moguć u cjelosti, ali ipak danas se i tu traži dokazivanje na osnovu preciznih dokaza u opisu određene povijesne epohe. Svakako da je tu moguća destrukcija povijesne zbilje određene epohe od povjesničara revizionista ili običnih šarlatana, pa do samozvanih amatera neurotičnih ličnosti.

Ipak i tu postoji velika razlika između povjesničara, koji se bave primjerice proučavanjem staroegipatske civilizacije i onih koji se bave proučavanjem drugog svjetskog rata, posebno onog dijela koji se odnosi na zbivanja na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije. Nikada neki povjesničar neće unositi svoje emotivne porive u sukobe dinastija u starom Egiptu jer je tu potreban vrlo mukotrpan i ozbiljan stručni rad kod traženja dokaza za opis tih zbivanja. Svaka netočnost i nestručni rad tu se brzo otkriju.

Sasvim je drugačije s ocjenom događaja u drugom svjetskom ratu što za neke i nije neka povijest, nego događaji tijekom njihovog života. Tu na scenu stupaju povjesničari revizionisti, obični diletanti te često i neurotične ličnosti. Oni predočavaju tu povijesnu zbilju sistemom istraživanja s lažnim vrijednostima za ponderiranje određenih događaja. Ponderivanje u ekonomici

i statistici je određivanje odgovarajuće važnosti pojedinih veličina prigodom izračunavanja srednje vrijednosti. Množenjem svake veličine faktorom njene važnosti (ponderom) dobija se ponderirana aritmetička sredina.

Povjesničari revizionisti uveličavaju događaje koji idu u prilog njihovim tezama po važnosti s faktorom od 10 do 100, a ono što ne odgovara njihovoj tezi umanjuju s tim veličinama ili ih jednostavno brišu kao nepostojeće. Na taj način oni mogu prikazati povijesnu zbilju na potpuno iskrivljen način, a da to neupućenom čovjeku izgleda kao pravo povijesno istraživanje. Pošto nema nijedne povijesne ličnosti, niti pokreta koji su tijekom svojih aktivnosti radili samo idealno pravilne poteze, a ne i pogreške, to se njihova prava ocjena može potpuno iskriviti s lažnim ponderom tih događaja. Osnova za uspjeh u tome je da mladi ljudi kojima je to namijenjeno budu potpuno neupućeni tijekom svoga školovanja u taj tijek događaja drugog svjetskog rata. I stvarno ako bi se provjerili programi srednjih škola u svim državama nastalim poslije raspada SFRJ, vidjelo bi se da je tu praktično sve više ili manje normalno u pogledu predmeta, kao što je matematika, fizika itd., pa čak i povijest starog Egipta, a da je sve potpuno degradirano u pogledu događaja za vrijeme II. svjetskog rata u našim krajevima. Tu je razina tih programa slična onoj koja se koristi kod prilagođenih kurseva za retardiranu djecu.

Suočeni smo s činjenicom da je u tijeku intenzivna revizija i negacija događaja drugog svjetskog rata. Cilj je da se lažno prikažu i oklevetaju borci protiv fašizma - tog zla, koje sprovodi najveću strahovladu baš na ovim prostorima. Također, na udaru su i borci protiv Hitlerovog nacizma, tog najvećeg zla u novijoj povijesti čovječanstva. Tu se posebno minorizira i negira uloga Tita u toj borbi.

Praktično ni iz čega stvorena je nakon dvije godine borbi, bez ikakve pomoći sa strane, vojna sila koja je primljena kao takva u okrilje velike Antihitlerovske koalicije. Ona tu dobija zasluženu vojnu pomoć. Naravno da su potrebne ogromne bravure tih falsifikatora povijesne zbilje da se sve to minorizira, te lažno prikaže ono čemu svi renomirani strani stručnjaci daju pozitivnu ocjenu. Jasno je da ti falsifikatori događaja II svjetskog rata i ne postižu neke veće uspjehe, u svakom slučaju ne u Hrvatskoj. I pored svega toga oni su svakako uspjeli u školskim programima netočno prikazivati ili jednostavno negirati značenje oslobodilačke borbe.

Svakako postoji potreba da se u tim programima nešto ispravi, a u Hrvatskoj

je o tome dao najjasniju ocjenu predsjednik Stjepan Mesić. Evo nekoliko njegovih karakterističnih zapažanja:

Činjenice su poznate i jasne. Zna se tko je bio na kojoj strani, tko se za što borio, tko je ubijao u ime osvajanja tuđega, a tko je bi prisiljen ubijati u ime obrane i oslobođenja svojega. Onom tko to ne zna moramo pomoći da sazna i nauči, a to učenje počinje već u školskim klupama. A onome tko o toj prošlosti svjesno laže moramo onemogućiti te laži pozitivnim zakonskim propisima, baš kao što to rade brojne demokratske europske zemlje. Znati povijest, poznavati prošlost nije i ne smije biti u funkciji stvaranja bilo kakvih podjela.“

Poznata je i slijedeća predsjednikova misao:

„Slažem se s onima koji kažu kako je vrijeme da napokon prestanemo voditi bitke II. svjetskog rata. Slažem se s onima koji smatraju kako prošlost treba prepustiti povjesničarima, a oduzeti političarima, kako se s njima ne bi služili u manipuliranju javnošću. No sve to uz jedan uvjet: **da se, naime prethodno utvdi istina, odnosno da se potvrdi istina.** „

Ovo je stvarno jasno i u odmjerenom tonu izražen stav prema krivotvoriteljima povijesti II. svjetskog rata i potrebi da mladi ljudi stvarno čuju pravu istinu o tome i da ona uđe u školske udžbenike. Pod istinom predsjednik nije mislio samo na ono što žele istaknuti antifašisti, kao odgovor na laži krajnje desnice nego punu istinu. To se može vidjeti iz slijedećeg dijela njegovog izlaganja.

„Neprihvatljivo je danas bilo kakvo minoriziranje važnosti i uloge antifašističke borbe u Hrvatskoj na osnovi činjenice da su na čelu te borbe bili komunisti. Jednako je neprihvatljivo dovoditi u pitanje ideju i ideale antifašista zbog toga što su se i na strani pobjednika - u čemu Hrvatska nije jedini slučaj - dogodile stvari koje se nisu smjele dogoditi. Ono što zaslužuje osudu, treba osuditi - to sam rekao ne jednom.“

Prema tome ovdje je izražena potreba za punom istinom, a ne samo za istinom kako ju vidi neka od strana u tom sukobu.

Tito spada svakako u ličnosti II. svjetskog rata i vremena iza toga, o kojoj je iznešeno mnogo kontroverznih ocjena upravo od domaćih kvazipovjesničara, ali ne i od renomiranih stranih povjesničara. Kako je on važna ličnost, u proučavanju njegove epohe očito postoji potreba da se iznesu stvarni podaci

na osnovu kojih je on ocijenjen od neutralnih stranih povjesničara. U ovom našem konfuznom vremenu uz nastupanje recesije i nezaposlenosti, kada su poljuljane sve moralne vrijednosti ne treba ipak odustati od iznošenja na vidjelo istine o kojoj je upravo bilo riječi. Da bi ta istina bila prihvatljiva za razočarane mlade ljude, site raznih gluposti, potrebno je iznositi činjenice, dokaze i opise iz vremena II. svjetskog rata, kako su zabilježeni u službenim dokumentima savezničkih snaga, a ne oslanjati se na ocjene naših analitičara, čak i kada su one korektne. Isto tako treba iznositi činjenice o raskidu sa Staljinom, zatim o pokretu nesvrstanih s podacima o veličini tog pokreta. Jednom riječi, treba koristiti sve one činjenice na osnovu kojih su priznati inozemni povjesničari procijenili Tita kao svjetsku povijesnu ličnost. Preciznije, za razvoj događaja II. svjetskog rata u Europi, svjetske povijesne ličnosti su velika trojica (Roosevelt, Staljin, Churchill), zatim De Gaulle i Tito. Redoslijed iza toga je različit, ali za prvu petoricu, kada je riječ o događajima u Europi postoji suglasnost od 90 posto povjesničara, koji su kao takvi priznati u svijetu.

SAZNANJA UPRAVE SOE O BORBAMA U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI 1942. i 1943. GODINE

SOE (Special Operations Executive - britanska Uprava za specijalne operacije) je tijekom II. svjetskog rata precizno prikupljala, analizirala i klasificirala sve vojno- obavještajne podatke na teritorijima zauzetim od Nijemaca i Talijana.

U Kairu je posebni odjel SOE obavljao taj posao za teritorij bivše Kraljevine Jugoslavije. Postojalo je više izvora za dobijanje tih podataka putem dobro uhodane britanske obavještajne službe. Tu treba spomenuti i činjenicu da je V. Britanija već na samom početku II. svjetskog rata imala u rukama *enigmu* - njemački stroj za šifriranje radioporuka, koji su britanski komandosi skinuli s jedne oštećene njemačke podmornice prije njezinog potonuća sa svom posadom. Nijemci za tu sudbinu *enigme* nisu znali za cijelo vrijeme II. svjetskog rata.. Nakon detaljnog proučavanja *enigme*, sve radio poruke njemačke vojske mogle su se dešifrirati da bi se sve to skupilo i klasificiralo u SOE.

Kada su se razvile veće borbe u bivšoj Jugoslaviji posebno u 1943. godini prislušna služba SOE je često otkrila da njemački zapovjednici hitno traže pomoć, jer su opkoljeni od banditskih snaga, koji nadiru u velikom broju. Pomoću goniometrije mogle su se odrediti i lokacije tih borbi, koje su bile na mjestima gdje nije nikada bilo četničkih snaga za koje su u 1941. godini u V. Britaniji i SAD smatrali da su one glavni nositelji svih borbi protiv okupatorskih snaga u Jugoslaviji. Tim putem u SOE se moglo doći do stvarnih podataka o tim borbama iz više izvora.

Prve izvještaje o borbama u Jugoslaviji izbjeglička kraljevska vlada u Londonu primila je već u kolovozu 1941. godine. General Dušan Simović je pozvao radiom narode u Jugoslaviji da se suzdrže od preuranjenih akcija, jer su Nijemci odgovorili masovnim represalijama, masovnim ubijanjem civila-talaca. Već u rujnu 1941. godine britanska obavještajna služba je uspostavila neposrednu radio- vezu sa stožerom Draže Mihajlovića. Izbjeglička vlada u Londonu je nakon toga dobijala redovne informacije iz zemlje iz stožera D. Mihajlovića i slala mu svoje poruke.

Prva vojna misija s Bliskog Istoka stigla je kod D. Mihajlovića već krajem listopada. U poruci izbjegličke vlade iz Londona ističe se da njegovi odredi

trebaju biti glavna forma otpora pa se traži da se svi drugi borbeni odredi otpora uključe pod njegovo zapovjedništvo.

Tijekom rujna i listopada 1941. godine došlo je do borbene suradnje Narodnooslobodilačkog pokreta-NOP i četnika protiv okupatora, jednostavnije rečeno između četnika i partizana. Ta suradnja bila je najaktivnija u zapadnoj Srbiji i Šumadiji.

Četnici 2. studenog osvajaju Užice, ali su se brzo povukli odande, a partizani su ostali u gradu. Ohrabren porukom iz Londona da se s njim slaže i britanska vlada, D. Mihajlović odmah traži od partizana da se stave pod njegovo zapovjedništvo. Četnici su napali partizane i jedan broj zarobljenih partizana predali Nijemcima, koji su ih odmah strijeljali.

Predsjednik izbjegličke vlade u Londonu je 13. studenoga 1941. godine izjavio da je D. Mihajlović postavljen za zapovjednika svih jugoslavenskih borbenih snaga u domovini. Ipak partizanske snage su se poslije iznenadnog napada ponovo prikupile i prešle u protunapad. Brzo su potisnule četnike na Ravnu Goru i započele ih opkoljavati. Tada je na traženje D. Mihajlovića počela užurbana akcija jugoslavenske vlade u izbjeglištvu, koja je od britanske i sovjetske vlade tražila posredništvo, radi obustavljanja partizanskog napada na četnike. Britanska vlada je to podržala i urgirala kod sovjetske vlade, ali ona nije prihvatila taj zahtjev u formi kako je postavljen. Naime, nisu htjeli pokazati kako oni mogu direktno utjecati na partizanske jedinice, kao da su pod njihovim zapovjedništvom. Izgovarali su se da se ne žele miješati u unutrašnje probleme u drugim državama, ali su ipak preko Radio Moskve pozvali četnike i partizane na suradnju i kod toga su spomenuli D. Mihajlovića, kao vođu pokreta otpora. Nakon toga partizani obustavljaju napad na Ravnu Goru i obnavljaju pregovore s četnicima. Sporazum između partizana i četnika je potpisan 20. studenog 1941. godine i četnici se odriču zahtjeva da se partizanske jedinice uključe u njihove formacije i prihvaćaju prijedlog za borbu protiv okupatora. Mihajlović je odmah radio-porukom javio u London da je uspio obustaviti bratoubilačku borbu i da ulaže napore da sve snage usmjeri protiv Nijemaca. Izbjeglička vlada je odmah s time upoznala britansku vladu, koja je izrazila zadovoljstvo i obećala pomoć i podršku D. Mihajloviću.

Kralj Petar II. je 7. prosinca 1941. godine promaknuo Mihajlovića u brigadnog, a 19. siječnja 1942. godine u divizijskog generala, a vlada u Londonu je 22.

siječnja 1942. godine proglasila četnike D. Mihajlovića „*Jugoslavenskom vojskom u otadžbini*“. Iza toga dolazi do promjena u kraljevskoj izbjegličkoj vladi i D. Mihajlović je u siječnju 1942. godine postavljen za ministra vojske, mornarice i zrakoplovstva u toj vladi.

Nakon toga D. Mihajlović postupno određuje i svoju strategiju u borbi s okupacijskim snagama. To je defenzivna borba protiv okupacijskih snaga, radi očuvanja biološke supstance srpskog naroda uz *strategiju čekanja*. Treba sačekati dok Saveznici ne slome sile osovine, pa onda se dignuti na ustanak i preuzeti vlast u svoje ruke. S druge strane jedine aktivne borbene akcije treba sprovoditi protiv partizana, koji prerastaju u Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije - NOVJ. Prema Mihajlovićevoj strategiji treba spriječiti svaku akciju protiv Nijemaca i stav je: „tko napada Nijemce, taj pomaže partizane“. Taj stav D. Mihajlović opravdava velikim represalijama Nijemaca nad civilnim stanovništvom zbog ubijenih njemačkih vojnika. S druge strane D. Mihajlović se ne protivi suradnji njegovih četničkih vojvoda u Crnoj Gori i Hrvatskoj u Kninu, Dalmaciji i drugdje s Talijanima.. Četnici tu primaju od Talijana pomoć u novcu, hrani i naoružanju. Negdje je to bila otvorena, negdje poluprikrivena suradnja, ali nije trebalo dugo vremena britanskoj obavještajnoj službi da o tome prikupi sve relevantne dokaze.

Britanska obavještajna služba tijekom 1941. godine nije uspjela otkriti strategiju D. Mihajlovića Njezine vojne misije trudile su se u to vrijeme uspostaviti vezu sa stožerom D. Mihajlovića i naći načina da mu se dostavi neka pomoć u oružju. Naravno da to nije bilo lako u 1942. godini, zbog velike udaljenosti koju su morali prijeći transportni avioni da padobranima dostave tu pomoć. Kapetan D. T. Hunston, koji je sa svojom ekipom stigao podmornicom do Crnogorskog primorja, s ciljem da prikupi podatke o borbama u bivšoj Jugoslaviji, predstavljao je prvu britansku vojnu misiju kod četnika. U 1942. godini britanskoj obavještajnoj službi postaje jasno da u bivšoj Jugoslaviji postoje dvije grupacije koje se bore protiv Nijemaca i Talijana. Prvi su partizani koji prerastaju u NOVJ, a drugi četnici D. Mihajlovića, a postaje jasno da se oni bore i između sebe. Za NOVJ nisu mogli naći nikakve tragove suradnje s Nijemcima i Talijanima, a za četnike su ubrzo uvidjeli da u Srbiji postoji stagnira borba protiv okupatora, a u drugim krajevima i prikrivena ili otvorena suradnja s okupatorskom vojskom. U 1943. godini članovi britanske vojne misije bili su s opkoljenim divizijama NOVJ u velikoj bitci na Neretvi gdje su neki poginuli, a neki ranjeni. Mogli su se direktno uvjeriti kako se četnici bore na strani Nijemaca protiv jedinica NOVJ. Naravno da je o tome detaljne podatke dobila i SOE i britanska vlada.

U današnje vrijeme, uz ogromno i primitivno iskrivljavanje tog dijela povjesti II.svjetskog rata od nekih domaćih povjesničara, nema nikakvog smisla uopće uzimati za ozbiljno mišljenje domaćih povjesničara u tome. Mladi ljudi - ako se uopće interesiraju za te događaje - ne vjeruju nikome, pa čak ni objektivnim domaćim povjesničarima. Ipak oni koji žele čuti objektivnu povijesnu zbilju moraju vjerovati činjenicama koje su potvrđene od britanske obavještajne službe, SOE, kao i britanske i američke vlade.

Zbog toga će se u daljem tekstu koristiti uglavnom potvrde tih događaja od stranih vojnih promatrača Velike Britanije u periodu 1942. i 1943. godine do Teheranske konferencije Velike trojice na samom kraju 1943. godine. Kako je V. Britanija uspostavila svoje vojne misije kod D. Mihajlovića, ali ubrzo i kod Tita, tj. Vrhovnog stožera NOVJ, tu uskoro postoje i vojni izaslanici SAD i SSSR-a. Kod Draže Mihajlovića je zatim postojala saveznička vojna misija na čelu s brigadirom Armstrongom na čelu.

Povjesničar Bill Deakin, časnik u SOE, izravno je iz Kaira povučen da bi se padobranom spustio u glavni stožer kod Tita. On se ubrzo našao zajedno s Titom u velikoj bitci na Neretvi i bio je ranjen od iste avionske bombe kada i Tito. On je potpuni poznavalac bitke na Neretvi, kao i suradnje njemačkih snaga s četnicima u opkoljavanju divizija NOVJ. Dugo se zadržao kao član vojne misije pri Vrhovnom stožeru NOVJ i sakupljao podatke za SOE o tome tko se stvarno i s kakvim snagama bori protiv Talijana i Nijemaca u bivšoj Jugoslaviji u vremenu prije Teheranske konferencije. Njegova svjedočenja su bila vrlo važna za britansku vladu, a i za samog Churchilla na toj Konferenciji, a i poslije tog razdoblja. Konačno je u Vrhovni štab NOVJ i direktno kod Tita krajem ljeta 1943. godine stigao brigadir Fitzroy Maclean, koji će postati ubrzo šef britanske, a zatim i Savezničke vojne misije kod Tita. Tu će se on zadržati do kraja II.svjetskog rata i njegova svjedočenja, kao čovjeka od povjerenja samog W. Churchilla, su od najvećeg značenja. Za sada bit će iznesena njegova zapažanja do kraja 1943. godine, tj. do održavanja Teheranske konferencije da se vidi šta su zapadni saveznici znali o borbama u bivšoj Jugoslaviji prije tog sastanka Velike trojice.

Brigadir Fitzroy Maclean je sve te događaje u ulozi šefa Savezničke vojne misije u Jugoslaviji opisao u knjizi *Eastern Approaches*. Pošto su tu navedene i neke odluke britanske vlade i samog Churchilla, knjigu su prije izdanja pregledali Winston Churchill, a i drugi visoki funkcioneri i sudionici ratarata, koji se tu spominju. Zbog toga nema bolje dokumentacije o borbama u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji od opisa u toj knjizi.

Brigadir Fitzroy Maclean je sa svojom ekipom stručnjaka padobranom spušten u okolici Mrkonjić grada u Bosni. Dočekao ga je Vladimir Velebit i odmah odveo u Vrhovni stožer NOVJ, gdje je imao direktne razgovore s Titom. Svrha njegove misije bila je organizirati vojnu i drugu pomoć jedinicama NOVJ nakon što su britanske i američke jedinice počele s borbama u Italiji. O tome će biti još riječi u daljem tekstu.

Brigadir F. Maclean je odmah poslije prvih razgovora o vojnoj pomoći pokušao uspostaviti vezu s trojicom britanska časnika, koji su padobranima spuštene početkom ljeta 1943. godine u razne jedinice NOVJ. Njihova zapažanja koja još nisu bila registrirana, bila su vrlo važna za Macleanov izvještaj koga je podnosio direktno Churchill. Prvi od njih bio je već spomenuti Bill Deakin, povjesničar s diplomom Oxforda, koji je bio tu u blizini Vrhovnog stožera NOVJ. Druga dva bili su mnogo dalje. To je Antony Hunter, profesionalni časnik koji je bio u Hrvatskoj i upoznat s tamošnjim stanjem. Još dalje, u Sloveniji, nalazio se je major Jones, veteran prvog svjetskog rata.

U Srbiji je također postojala vojna misija koja je mogla dati podatke o vojnim aktivnostima četnika Draže Mihajlovića.

Najvažniji su bili podaci koje je iznio Bill Deakin, ranjen od iste bombe kao i Tito za vrijeme bitke na Neretvi koju su u NOVJ nazivali četvrtom ofenzivom. Kao sudionik on je mogao opisati veličinu tih borbi protiv nadmoćnih njemačkih i talijanskih snaga i njihovih saveznika. Maclean piše u svojoj knjizi: „Mi smo pitali Deakina šta misli o borbenim kvalitetima NOVJ. On je bio pun pohvala o njima. Govorio je o skoro neograničenoj izdržljivosti partizana u borbi. Što se tiče njihove vojne učinkovitosti, neprestani a bezuspješni napori neprijatelja da ih uništi dovoljno su je dokazivali.

Mi smo nastavili razgovor o četnicima i o sumnjama u njihovu kolaboraciju s neprijateljem i saznali da, nakon njegovog iskustva u Crnoj Gori i Bosni, Deakin ni malo ne sumnja da je ta kolaboracija postojala. Tu su se četnici borili na istoj strani s Nijemcima i Talijanima protiv partizana, a zaplijenjeni dokumenti pokazuju da je postojala veza između njihovih komandi.

Maclean je preko Deakina dobio na uvid i neku zaplijenjenu dokumentaciju na osnovu koje je mogao sastaviti svoj izvještaj. S Hunterom i Jonesom koji su bili u Hrvatskoj i Sloveniji veza je uspostavljena kasnije, ali je i od njih dobijen iscrpan izvještaj. Maclean je imao podatke da su se i tamo vodile velike borbe s Talijanima i Nijemcima. SOE je o tim borbama znala putem radio-prisluškivanja njemačkih poruka. Slali su ih zapovjednici jedinica koje bi iznenadno napale velike partizanske snage. Tu je prvo SOE doznala da Nijemci vode velike borbe sa snagama koje su oni označavali kao bandite, na

područjima gdje nikada nije bilo ni spomena o četnicima.

No Maclean je doznao da u Hrvatskoj samo u Kninu postoji veća grupacija četnika popa Đujića, koji tamo žive unutar talijanskog garnizona i primaju od Talijana pomoć u novcu i oružju. U ostalim dijelovima Hrvatske četnici nisu uspjeli ostvariti neke svoje postrojbe.

Britanska vojna misija je postojala i kod D. Mihajlovića, pa je vojna pomoć padobranima dostavljana četnicima znatno prije nego partizanima. Glavni stožer Srednjeg Istoka (G. H. Q. Middle East) je tražio da se ruši željeznička pruga Beograd- Solun, kao važna linija snabdjevanja njemačkog Afričkog korpusa, koji je zadavao teške muke Britancima u 1942. godini. Ipak G. H. Q Middle East bio je vrlo razočaran kada nikakvih ozbiljnih diverzija na toj pruži nije bilo u 1942. i 1943. godini, a čak ni kasnije. Bilo je jasno da četnici izbjegavaju borbe s Nijemcima, a znalo se da oružje dobijeno od Britanaca koriste u borbama protiv NOVJ.

D. Mihajlović se je za kolaboraciju četnika s Talijanima i Nijemcima izgovarao na svoje neposlušne zapovjednike. Ipak on sam nikada nije započinjao neke borbe protiv Nijemaca u 1942., a pogotovo ne u 1943. godini.

Prema tome Maclean je imao dovoljno materijala o tome tko se stvarno bori u bivšoj Jugoslaviji i protiv koga. On je o tome direktno izvještavao W. Churchilla, a također i SOE i G. H. Q. Middle East.

Britanski obavještajci su u svojim izvještajima partizane skraćeno nazivali NLAY (National Liberation Army of Yugoslavia) ili NOVJ. Ovaj dulji naziv ili kratica je samo u službenoj dokumentaciji. Zbog toga je tako i na nekoliko mjesta korišten izraz Partizani (s velikim P), što se je odnosilo na NLAY.

TEHERANSKA KONFERENCIJA I NJEZINO ZNAČENJE

To je Saveznička konferencija održana u Teheranu od 28. studenog do 1. prosinca 1943. godine, na kojoj su sudjelovali F.D. Roosevelt, J. Staljin i W. Churchill. Cilj konferencije bio je postići koordinaciju planova Antihitlerovske koalicije za uništenje oružane sile Njemačke nakon kapitulacije Italije. Prioritet je dobilo europsko ratište, pa je odlučeno da otvaranje druge fronte započne desantom u zapadnoj Francuskoj svibnja 1944. godine. Približno u isto vrijeme Crvena armija treba poduzeti veliku ofenzivu na Istočnoj fronti.

Pored ostalih pitanja, odlučeno je da se znatno pojača pomoć Narodnooslobodilačkoj vojsci u Jugoslaviji u oružju, hrani, opremi i u prebacivanju ranjenika u Italiju. Na toj konferenciji je prvi puta i SAD prihvatio Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije kao punopravnu vojnu silu u sustavu Antihitlerovske koalicije.

V. Britanija i SSSR su već prije toga bili detaljno upoznati s veličinom borbe koju je vodila NOVJ protiv Njemačke i Italije od 1941. godine.

Naziv Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije NOVJ (NLAY - National Liberation Army of Yugoslavia) je službeno prihvaćen od saveznika, jer je postojala i Jugoslavenska vojska u otadžbini s D. Mihajloviće na čelu. Ipak njih su u SOE i drugdje vodili pod nazivom četnici.

Potrebno je ujednačiti i terminologiju koja se kod nas često koristi nepravilno. To ne mora izazivati problem u domaćoj uporabi, ali nije dopustivo kod navođenja povijesnih dokumenata. Zapadni saveznici riječ fašizam koristili su samo za Mussolinijevu, Francovu ili sličnu tvorevinu a ne i za Hitlerov nacizam, koji je smatran najvećim zlom novog vijeka. Prema tome nije nikada postojala Antifašistička koalicija, nego samo Antihitlerovska koalicija (SAD, V. Britanija, SSSR). Pošto je kod nas izvorni fašizam u Istri, Dalmaciji, Sloveniji, kao i Abesiniji po svojim zločinima često bio ravan nacizmu, to mi za domaću uporabu možemo fašizam zamijeniti s nacizmom, ali to nije dopustivo kada se govori o II. svjetskom ratu u cjelini, a ne samo na našim prostorima. Zašto je to važno? Zato jer su se pojavili nadripovjesničari u spektru od običnih šarlatana, pa do profesionalaca u destrukciji povijesne zbilje II. svjetskog rata. Oni mogu te terminološke nejasnoće prikazati kao da zapravo današnji antifašisti lažno prikazuju povijest, a ne oni.

Iz prijašnjeg izlaganja vidi se da je Churchill i znao najviše o borbama u bivšoj Jugoslaviji, a on je bio i najviše zainteresiran da što više sazna o vođama NOVJ. Razlog tome je činjenica da je on prije Teheranske konferencije predlagao da se s drugom frontom započne na „mekanom truhlu Europe“. To bi značilo iskrcavanje u Grčkoj s napredovanjem prema Beču i Budimpešti. To nije prihvaćeno ni od Staljina niti od Roosevelta, a niti od vojnih stručnjaka SAD i V. Britanije. Naime, postojao je strah da bi to omogućilo sovjetskim snagama da se probiju u Njemačku i dalje na zapad prije nego tamo stignu trupe SAD i V. Britanije. Ipak Churchill je i dalje do kraja rata smatrao da treba što više pomoći one snage u bivšoj Jugoslaviji koje se stvarno bore beskompromisno i s velikim žrtvama protiv Nijemaca. Konačno Churchill su do detalja bile poznate velike bitke na Neretvi i Sutjesci, gdje je od iste bombe ranjen Tito i Deaken povjesničar, časnik SOE, a poginuo je šef tadašnje britanske vojne misije kapetan V. F. Stuart. Britanskoj obavještajnoj službi nije bilo teško doći i do originalnih izjava njemačkih generala koji su vodili bitke na Neretvi i Sutjesci. General Alexander Loehr je nakon završene bitke izjavio, da na Neretvi nije zatekao ni plijen, niti zarobljenike, ni mrtve. Kod toga je dao ocjenu: „Visoko zapovjedništvo partizana bilo je dobro i elastično, a borbena vrijednost trupa dijelom vrlo dobra, a dijelom izvanredna.“

Njemački general-major Rudolf Luetters, zapovjednik snaga u operaciji Schwartz, u svome izvještaju navodi: „Tijek borbi je pokazao da su komunističke snage pod Titovom komandom odlično organizirane, vješto vođene i da raspolažu s borbenim moralom koji izaziva čuđenje“.

Predsjednik F. Roosevelt nije se u toj mjeri interesirao za borbe u bivšoj Jugoslaviji kao Churchill, jer je bio preokupiran operacijama američke vojske u Europi i protiv Japana. Ipak i on je nešto mogao doznati od svoje obavještajne službe. Naime, u ekipi Macleana koja je spuštana padobranima u blizini Vrhovnog stožera NOVJ, bio je i major Linn Farish, iskusen inženjerac i specijalist za gradnju improviziranih aerodroma. On je bio prvo dragovoljac u britanskoj vojsci kada je počeo rat. Kada su SAD ušle u rat, on nosi ponovno američku uniformu (US Engineer Corps). Zbog toga misija koju je vodio Maclean nije više bila britanska, nego Saveznička vojna misija kod Vrhovnog stožera NOVJ.

Prva dužnost koju je imao Farish bilo je osposobljavanje aerodroma u Glamoču da bi tu mogli slijetati saveznički transportni avioni. I pored svih tih poslova on je bio američki obavještajac, dobro upoznat što se događa u borbama u bivšoj Jugoslaviji. O tome je pisao izveštaje američkom generalu Billu

Donovanu šefu OSS, strategijske obavještajne službe.. U svom izvještaju, koji je bio poznat i predsjedniku F. Rooseveltu, Farish na osnovu osobnog promatranja i uvida na terenu piše da je partizanski pokret od daleko većeg vojnog i političkog značaja, no što se to obično misli. Naveo je da partizani, kojih ima više od 180 000, drže pod kontrolom veliki dio Jugoslavije i da bi ih bilo i više, kada bi im se dostavilo oružje i podrška. Za Dražu Mihajlovića je napisao da se bavi samim sobom i da se četničke snage u Bosni bore na strani Nijemaca i Talijana. Prema tome i predsjednik Roosevelt bio je upoznat iz svojih izvora tko se stvarno bori u bivšoj Jugoslaviji i na čijoj strani.

Što se tiče Staljina on je bio dobro upoznat sa situacijom, ali nije volio da se suviše upliće u vođenje borbi NOVJ, barem ne do vremena Teheranske konferencije.

Najviše podataka o borbama u bivšoj Jugoslaviji dala je ekipa koju je predvodio F. Maclean. On je o tome napisao u svojoj knjizi slijedeće: „Moja misija je bila vojna. Bilo mi je rečeno da je politika tu od sekundarnog značaja, što znači da treba vidjeti tko se bori protiv Nijemaca. Partizani, bez obzira što bi mogla biti njihova politika, bore se protiv Nijemaca i to vrlo efikasno, dok četnici, bez obzira što njihovi motivi mogu izgledati dobro, velikim dijelom se uopće ne bore ili se bore na strani Nijemaca protiv svojih zemljaka. Gledano kao vojna sila, partizani su daleko brojniji, bolje organizirani, bolje disciplinirani i bolje vođeni od četnika“.

Na osnovu ovih izvještaja o neaktivnosti D. Mihajlovića da barem negdje pokaže neko borbeno djelovanje protiv Nijemaca, Churchill će se odlučiti da mu se ukine vojna pomoć koja im je padobranima spuštana. Na to se nije odlučio bez daljih dokaza o četničkoj neaktivnosti protiv okupatora, a jasno je imao dokaza o borbama četnika u Bosni protiv partizana.

O tome brigadir F. Maclean konačno donosi zaključak kako je D. Mihajlović do početka 1944. godine primio daleko više pomoći u oružju od partizana, a da ono nigdje nije ozbiljno korišteno protiv Nijemaca. U svojoj knjizi on piše: „Ukratko njegov (Mihajlovićev) doprinos stvari Saveznika bio je do sada sasvim malen ili nikakav, a neke akcije koje su izvedene bile su djelo malog broja britanskih časnika dodatih našoj vojnoj misiji kod četničkih snaga. U takvim okolnostima bilo je predloženo da se Mihajloviću pruži posljednja prilika. Njemu je upućen zahtjev putem naše vojne misije u njegovom glavnom stožeru da se digne u zrak neki most na pruži Beograd -

Solun, koji je od strateške važnosti za nas. Ako on ne može izvršiti niti jednu takvu operaciju do određenog roka, tada će naša vojna misija biti povučena i snabdijevanje četnika iz zraka bit će prekinuto. To je svakako bio dovoljno korektan zahtjev“.

Kada se je Maclean sa svojom ekipom spustio padobranom u Bosni da stupi u vezu s Titom, nešto prije njega britanski brigadir Armstrong sa svojom ekipom dolazi kao nova britanska misija u glavni stožer D. Mihajlovića. Cijela 1943. godina, niti početak 1944., nisu bili dovoljni da četnici izvedu akciju koju su Britanci tražili. Zbog toga se Churchill odlučuje za prekid pomoći D. Mihajloviću, a kasnije i za povlačenje britanske vojne misije iz njegovog stožera.

W. Churchill je o tome u parlamentu rekao slijedeće: „Razlog zašto smo mi prestali pomagati Mihajlovića oružjem i našom podrškom je očito jednostavan. On se uopće nije borio protiv neprijatelja, a neki njemu potčinjeni surađivali su s neprijateljem“.

Churchill sebi ne bi dozvolio da tako nešto iznosi u parlamentu (House of Commons), a da nije imao sve dokaze za to. Nikada poslije povjesničari nisu osporavali tu njegovu odluku.

Zašto se sve ovo iznosi s toliko detalja? U grubom iskrivljavanju povijesne zbilje u Srbiji se javljaju povjesničari koji tvrde da je Staljin na Teheranskoj konferenciji, zbog neotvaranja druge fronte u 1943. godini, prisilio Churchilla da se odrekne Draže Mihajlovića, da mu ne daje više vojnu pomoć premda se je on dosljedno borio protiv Nijemaca. U tome se ide toliko daleko da se četnici D. Mihajlovića proglašavaju za prve antifašističke borce u Europi, a Draži Mihajloviću je dignut spomenik na Ravnoj Gori. Titu i partizanima u Srbiji praktično se zatire svaki trag i sistematski se polako iz školskih knjiga izbacuje taj dio povijesti drugog svjetskog rata.

Ovakva destrukcija povijesti II.svjetskog rata moguća je zato jer se s time počelo već 1990. tih godina, tako da mladi ljudi pojma nemaju o događajima koji su upravo opisani, a zasnivaju se strogo na savezničkim dokumentima.

Teheranska konferencija održana je na samom kraju 1943. godine. nakon kapitulacije Italije, kada su zapadni Saveznici izbacili Nijemce iz Afrike i bili već na jugu Italije. Imali su tada oko 800 000 talijanskih i njemačkih

zarobljenika. Bilo je jasno dogovarano o drugoj fronti u Francuskoj i nikakve nejasnoće oko toga više nisu postojale. Osim toga Churchill, najdosljedniji borac protiv nacizma, nije bio tip koga bi se moglo ucjeniti da se odrekne nekoga, tko se stvarno isto tako bori protiv nacizma.

Na toj konferenciji nije postignuta suglasnost o budućim granicama Poljske, nekim sovjetskim teritorijalnim zahtjevima, poslijeratnom uređenju Njemačke itd. Staljin je bio usmjeren na ta pitanja, a nije mu bilo ni na kraj pameti da se zalaže nešto posebno za Tita, pored ovih teških navedenih zahtjeva.

Prema tome sva ta, često primitivna destrukcija povjesnih činjenica, koja se vodi radi izbacivanja Tita iz povijesti II. svjetskog rata prolazi zato, što mladi ljudi nisu u školama baš ništa ozbiljno čulo o tome. Inače znaju da im se serviraju mnoge laži, pa nisu baš mnogo ni zainteresirani za to. Kad ta kampanja krene neće tako lako stati, pa se pojavljuju i prijedlozi za rehabilitaciju M. Nedića, što bi bio jedinstven slučaj rehabilitacije kvisliškog čelnika u Europi.

CHURCHILL - MACLEAN - TITO

Od svih velikih povijesnih ličnosti II. svjetskog rata, W. Churchill je među prvima shvatio ogromnu opasnost koja prijete čovječanstvu od Hitlerovog nacizma. Sve njegove zasluge u tom pogledu nepotrebno je ovdje opisivati, jer su dobro poznate.

U mnogim borbama koje je V. Britanija vodila protiv Italije i Njemačke Churchill je shvatio da treba u svijetu pomagati svaku vojnu silu koja se stvarno bori protiv Nijemaca i Talijana. On je i predlagao da se druga fronta započne prodorom iz Grčke na sjever prema Austriji i Srednjoj Europi, ali to nije prihvaćeno. Kod toga on je imao na umu da se na Balkanu svima koji se stvarno bore protiv Nijemaca pruži puna pomoć, da mogu vezivati svojom borbom što veći broj njemačkih snaga i tako olakšati borbu savezničkim snagama. Konačna prilika za ostvarenje te ideje dolazi do punog izražaja kada su se američke i britanske snage iskrcale na jugu Italije i sporim tempom nakon kapitulacije te države krenule polagano naprijed. Iskusne njemačke trupe pokazale su se kao mnogo teži protivnik nego se je to pretpostavljalo. Premda je Churchillova ideja o napadu na „meki trbuh Europe“, preko Grčke propao, on je mnogo računao na grčki pokret otpora, ali je brzo uvidio da tu može dobiti samo vrlo ograničeno vezivanje njemačkih borbenih snaga. S druge strane od SOE stizali su neki podaci da se u bivšoj Jugoslaviji vode teške borbe između partizanskih snaga i Nijemaca i Talijana. Ubrzo postaje jasno da su četnici D. Mihajlovića ili potpuno pasivni, a da neki čak surađuju s okupatorom u borbi protiv partizana. Kao što je već objašnjeno SOE je znala mnoge podatke o tome, ali su znali da partizane predvode komunisti. Da li su sve te partizanske snage pod jednim zapovjedništvom, kao i njihove komunističke vođe, u SOE nisu znali. Ipak Deakin je već polovinom 1943. godine potvrdio jedinstveno zapovjedništvo partizana. U SOE je bilo mnogo ljudi koji su se protivili suradnji s komunistima, jer su mislili da se oni bore direktno za interese SSSR-a. Naravno Deakin je brzo uvidio da u partizanima ima mnogo ljudi koji se tu bore protiv fašizma, kako su oni nazivali sve zlo koje je dolazilo od Mussolinija i Hitlera. Oni su jednostavno bili prisiljeni da se bore i ubijaju da sami ne bi bili ubijeni. Komunistima su se priključili, jer su jedino oni imali organizaciju sposobnu da se bori u ilegalnim uvjetima, kao i da organiziraju beskompromisnu partizansku borbu.

Churchill je znao da se vode vrlo velike borbe i da to prelazi granice običnog

gerilskog ratovanja. Znao je da su komunisti samo vođe, a da su u većini tu borci protiv fašizma, a mnogi nisu ni imali drugog izbora. On nije znao tko je stvarni vođa i je li to jedinstven pokret s kojim se može pregovarati o suradnji u toj borbi protiv Nijemaca. S druge strane, Churchill je uvidio ogromnu korist za Saveznike koji se bore u Italiji ako se netko drugi preko Jadrana vrlo uspješno bori protiv Nijemaca i veže na desetine njihovih divizija u toj borbi. Njemu je bilo jasno da tim borcima treba pružiti pomoć u oružju i ratnom materijalu da bi još uspješnije vezivali Nijemce.

Churchill je također dobio podatke da D. Mihajlović, na koga su mnogo računali, ne može čak izvršiti niti neku ozbiljnu diverziju na pruzi Beograd-Solun, a da oružje koje mu je dostavljeno padobranima njegove vojvode koriste samo protiv partizana i to često zajedno s Talijanima i Nijemcima.

Činjenica da su partizani ili bolje rečeno NOVJ pod utjecajem komunista bilo je za Churchilla političko pitanje, koje je u ovom momentu od drugorazredne važnosti. S druge strane to što je D. Mihajlović zapovjednik Jugoslavenske vojske u otadžbini bilo je također političko pitanje, koje bi imalo veliki značaj da se njegovi četnici stvarno bore protiv Nijemaca, ali činjenice pokazuju da to oni ne čine.

Kao energičan čovjek, najodgovorniji u V. Britaniji za vođenje rata, Churchill se opredjeljuje za onu vojnu grupaciju koja se stvarno bori protiv Nijemaca. Dengsiao ping je lansirao svoju maksimu da nije važno da li je mačka crna ili bijela, nego je važno da lovi miševe. Churchill je tu misao upotrijebio kod rješenja ovog vojnog pitanja. Prethodno se je uvjerio da D. Mihajlović i njegovi četnici očito nisu ta mačka koja lovi miševe.

Bz obzira na to što je dobijao izvještaje od SOE o situaciji u bivšoj Jugoslaviji, Churchill je odredio da šef britanske vojne misije kod Tita bude Fitzoy Maclean, kao čovjek njegovog osobnog povjerenja. Maclean je prije Teheranske konferencije više puta boravio kod Vrhovnog stožera NOVJ i putovao je po mnogim krajevima, tako da je vrlo mnogo podataka mogao predočiti Churchill.

Nekoliko dana nakon Teheranske konferencije, Churchill i predsjednik F. Roosevelt boravili su u Kairu, a Maclean je stigao iz Bosne u Bari, a zatim u Aleksandriju i Kairo. O tome Maclean u svojoj knjizi piše: „Prva stvar sada bila je da vidim premijera. Mi smo ga našli smještenog u vili blizu piramida.

Bio je u krevetu kada smo stigli i pušio je cigaru, a nosio je kućni ogrtač. On je odmah započeo s nekim anegdotama s Teheranske konferencije i o susretu sa Staljinom. To je izgleda bio uspjeh, napomenuo je. Nakon toga pitao me je da li ja nosim kilt (suknja, dio škotske uniforme koju je nosio službeno Maclean), kada skačem padobranom iz aviona. Posle te neformalne šale mi smo krenuli u generalnu diskusiju o situaciji u Jugoslaviji“.

Churchill je upravo naveo sve spomenute zaključke o neaktivnosti D. Mihajlovića, kao i kolaboraciju njegovih zapovjednika s neprijateljem. Također je napomenuo da će britanska vojna misija kod D. Mihajlovića biti povučena, ako se to tako nastavi i da će vojna pomoć biti ukinuta.

Maclean dalje u knjizi o tom razgovoru piše: „Ja sam sada Mr. Churchill predložio i drugi dio gledanja na to pitanje što sam već prije napisao u svome izvještaju, tj. da će partizani ako ih pomognemo ili ne pomognemo svakako biti odlučujući faktor u Jugoslaviji poslije rata. Također i da su Tito i drugi vođe njegovog pokreta komunisti i da će sistem koji će uspostaviti sigurno biti na sovjetskoj liniji i vrlo vjerojatno čvrsto orijentiran prema SSSR-u.“

Odgovor premijera razriješio je moje sumnje.

„Namjeravate li vi, pitao je, načiniti u Jugoslaviji svoj dom poslije rata?“.

„Ne, gospodine“, odgovorio sam.

„Niti ja to ne kanim“, rekao je on. „I pošto je to tako, što manje vi i ja vodimo brigu o tome kakvu formu vladavine će oni uspostaviti, to bolje. Na njima je da odluče o tome. Ono što nas interesira nas je - koji od njih nanosi veću štetu (gubitke) Nijemcima“.

Odavde se jasno vidi da je Churchill morao prelomiti dileme oko četnika i partizana. Rat je bio još daleko od završetka, a radi smanjenja gubitaka britanskih vojnika treba pomoći onu stranu koja vezuje njemačke snage i uništava ih. Kao vrlo iskusnom političaru njemu je bilo jasno da će takve snage kojima raspolaže Tito sigurno imati utjecaj na politički život u novoj Jugoslaviji. Osim toga, Churchill je znao da će sovjetske snage uskoro stići na granice Balkana i neće biti dobro za zapadne saveznike ako oni prije toga ne pruže vojnu pomoć NOVJ.

Maclean je to sve dobro znao, ali se htio uvjeriti razmišlja li tako i njegov gazda .

Inače Maclean je kao šef savezničke vojne misije vrlo mnogo uradio da se vojna i druga pomoć NOVJ što prije ostvari. U tom smislu on je već prije kraja 1943. godine u razgovorima s Titom dao vrlo korisne prijedloge, koji su odmah prihvaćeni. Pošto su svi uvidjeli da je pomoć samo bacanjem padobranima prilično ograničena, odlučeno je da se pomorskim putem ostvari mnogo veći promet u tom smislu. Također NOVJ nije mogla više dugo održati obalu, Split je pao u ruke Nijemaca, a uskoro zatim i otoci Hvar i Brač. Odlučeno je da se Vis brani uporno - do posljednjeg metka. Na Visu je već koncem 1943. godine bila jedinica britanske PZO (protuzračne obrane) s topovima i reflektorima. Brodovi su već tada počeli dopremati ratni materijal iz Italije, a uskoro počinje i gradnja aerodroma na kojem će nešto kasnije biti i odjeljenje britanskih lovaca.

Pošto su stvoreni povoljni uvjeti za reguliranje konkretnih pitanja vojne suradnje određeno je izaslanstvo Vrhovnog stožera NOVJ, koje se trebalo avionom prebaciti u Italiju. Na čelu izaslanstva bio je Ivo Lola Ribar, a zamjenik Miloje Milojević. S njima su se u Italiju trebala prebaciti u Italiju i tri britanska časnika. Vojno izaslanstvo je određeno u listopadu 1943. godine i trebalo je poletjeti s glamočkog aerodroma avionom Do-17, čija posada je iz domobranstva prebjegla s njime na partizanski teritorij. No njemački laki avion uništio je na zemlji Do - 17 prilikom ukrcavanja delegacije. Tom prilikom je poginuo Lola Ribar i članovi britanske vojne misije Donald Knight i Robin Whetherly, a ranjeni su Miloje Milojević i ostala dva člana britanske misije, koji su sretno prošli samo s ogrebotinama. Tu je bio i Bill Deakin, povjesničar s Oxforda, časnik analitičar SOE. Ta nesreća se dogodila izrazito zbog loše organizacije leta.

Autor ovih redaka bio je u prvoj skupini pilota i mehaničara koja je upućena u Italiju. Prošli smo kroz Glamočko i Livanjsko polje gdje su bili aerodromi NOVJ.

Avion Do-17 preletio je s livanjskog na glamočki aerodrom i ne gaseći motore tamo je za pet minuta trebao ukrcati izaslanstvo s Lolom Ribarom na čelu i odmah poletjeti za Italiju. Zbog nepridržavanja predviđenog plana, motor aviona je duže vrijeme radio na zemlji i čekao da se delegacija ukrca. Upravo za vrijeme ukrcavanja naletio je iz smjera Banja Luke njemački izvidnički avion Henschel, bacio dvije male bombe i zatim osuo vatru po svima iz strojnice svoga izviđača.

Razgovarao sam nedugo iza toga s očevicima događaja, jer su se svi preostali članovi baze u Glamoču s nama sastali na obali u blizini Podgore, pa smo se kasnije prebacili na Vis i u Italiju. Prema toj rekonstrukciji Do-17 je sletio i zarulao na mjestu gdje se trebalo ukrcati izaslanstvo. Umjesto pet minuta ukrcavanje je trajalo znatno duže, a jedan od britanskih putnika vratio se nazad, jer je zaboravio svoju torbicu. Kada se napokon i on priključio skupini. pojavio se je Henschel. Treba spomenuti da taj avion ima brzinu za nekih 120 km/h manju od Do-17 pa ga je mogao uništiti samo na zemlji. Da je Do - 17 bio u to vrijeme u zraku kako je bilo predviđeno, Henschel mu se ne bi mogao ni približiti. Treba spomenuti da baza nije imala blizu mjesta ukrcavanja niti jednu strojnicu s protuzračnim postoljem. Time je omogućeno Henschelu da nakon odbacivanja bombi njegov strijelac sa zadnjeg sjedišta gađa Do - 17 i sve ljude koji su ležali oko njega kao glinene golubove. Da je postojala samo jedna strojnica sa protuzračnim postoljem i izviđač koji bi stalno pazio na moguću pojavu neprijateljskog aviona, takva nesreća se ne bi mogla dogoditi barem ne s tako drastičnim ishodom.

Kada se analizira sve to ukrcavanje, koje je trebalo trajati samo pet minuta, do nesreće ne bi došlo da su se svi pridržavali predviđenog plana. Prema tome glavni uzrok te tragedije je apsolutno loša organizacija aerodromske službe i nedisciplina delegacije prilikom ukrcavanja u avion. Da je neki doušnik postojao unutar redova aerodromske službe, Henschel bi se pojavio u 08.00 kada je jedino po planu mogao na zemlji uništiti Do - 17, ali delegacija je zakasnila, tako da su samo produženo vrijeme ukrcavanja i potpuno loša organizacija aerodromske službe zaslužni za Henschelov uspjeh. Henschelu je trebalo najmanje 22 minuta od Banja Luke do Glamočkog polja. Vrlo je vjerojatno postojao neprijateljski izviđač s radio- postajom na okolnom brdu, koji je izvještavao Banja Luku o dolasku

Do-17 s Livanjskog polja. Njemačka prislušna radio-služba je pratila radio-poruke koje je slala britanska vojna delegacija. Premda ih Nijemci nisu mogli dešifrirati, oni su znali da su to britanske poruke. Goniometriranjem su ustanovili da se taj radio- odašiljač iz okoline Jajca premjestio na Glamočko polje, gdje je bio partizanski aerodrom.

O tom su se događaju širile razne priče, među kojima većina nisu ništa drugo nego prvorazredne besmislice. Postojala je verzija koja nije bila strana nekim slabo obrazovanim ljudima iz OZNE-e (partizanske kontraobavještajne službe). Prema toj verziji britanski Intelligence service se je ubacio među partizane i Nijemcima odavao naše položaje kako bi naštetio partizanima. To

bi značilo da su radio-odašiljačima upravljali oni koji su sami bili napadnuti, pa neki i poginuli. Drugim riječima, oni su sami organizirali svoju smrt da tako nanesu štetu partizanima.

Jednako je besmislena i teza da je Tito organizirao smrt Lole Ribara, jer mu je on zbog svoje popularnosti postao opasnim rivalom. Ta se je verzija nakon 1991. godine često spominjala i u Srbiji i u Hrvatskoj, no za nju nema nikakvog činjeničnog utemeljenja. U to vrijeme Ivo Lola Ribar bio je na rang - listi vođstva Oslobođilačkog pokreta iza Kardelja, Rankovića, Žujovića, Đilasa itd. Lola je često putovao po partizanskoj teritoriji od Slovenije, pa do Bosne sam s nekoliko domaćih pratilaca s tog teritorija. Zar ne bi bilo mnogo lakše inscenirati njegovu smrt u ovakvim uvjetima, nego u skupini s članovima britanske delegacije?

Ovo su prvo lansirali novinari žutog tiska, koji i žive od ovakvih izmišljotina, ali to ponekad koriste i povjesničari specijalisti za destrukciju povijesne istine, a pretendiraju da budu priznati povjesničari.

Već 3. prosinca 1943. godine izvršeno je prebacivanje drugog izaslanstva NOVJ na čelu s Vladimirom Velebitom. Ovaj puta taj let je organizirao F. Maclean s američkim transportnim zrakoplovom DC-3 Dakota u pratnji s pola skvadrona američkih lovaca velikog radiusa Lightning. Bilo je očito da se ne želi ništa više prepustiti slučaju. S Velebitom je bio i Bill Deakin, a na nosilima je unesen u zrakoplov Miloje Milojević, koji je trebao biti hitno operiran - iz njega još nisu bili izvađeni geleri od bombe, bačene na Do - 17. S njime je bio Vlado Dedijer, teško ranjen u glavu. I on se morao također hitno podvrgnuti operaciji.

Delegacija s V. Velebitom će odmah početi raditi na protokolima o vojnoj pomoći, a to se upravo poklopilo i s Teheranskom konferencijom i zaključcima da se ta pomoć ubrza.

F. Maclean je mnogo pomogao da se ta vojna pomoć u 1944. godini ostvari i on dalje ostaje šef Savezničke vojne misije do kraja II svjetskog rata.

Nekako u vrijeme održavanja Teheranske konferencije slučajno ili namjerno održava se Drugo zasjedanje AVNOJA u Jajcu 29. studenog 1943. godine. AVNOJ kao najviše političko predstavništvo Narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije bio je osnovan u Bihaću 26. studenog 1942. godine uz prisustvo 54 delegata iz cijele Jugoslavije.

Na drugom zasjedanju u Jajcu prisustvuju 142 vijećnika i tu su donesene važne odluke. Kao prva je stvaranje Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije, koji postaje organ vlasti za vrijeme trajanja rata, tako da mu je mandat ograničen na vrijeme dok traje rat. To je zapravo bila ratna vlada Narodnooslobodilačkog pokreta, a pitanje konačnog uređenja zemlje ostaje za rješenje izborima po završetku rata.

Na prijedlog Slovenije Tito je proglašen za maršala, a donešeno je još niz odluka na primjer vraćanje Jugoslaviji njezinih otuđenih teritorija - Istre, Zadra i otoka..

Autor ovih redaka stigao je s većom skupinom pilota i mehaničara u Jajce upravo po završetku II. zasjedanja AVNOJA. Bili smo na putu za prvu zrakoplovnu bazu NOVJ u Livnu da bi se odande kasnije prebacili na Vis i u Italiju. U brijačnici u Jajcu, gdje sam ušao s dva Slovenca, upravo se šišao neki visoki čovjek, a čekao ga je jedan britanski časnik. Kako sam bio u pilotskoj bundici, ovaj na šišanju odmah se je počeo zanimati za nas. Jedan od naših Slovenaca odgovorio mu je na njemačkom kako su to bundice iz starog jugoslavenskog zrakoplovstva i tako se razvezao duži prijateljski razgovor. Tek sam kasnije saznao da je onaj viši bio glavom i bradom brigadir Fitzroy Maclean, a onaj drugi wing-commander John Selby, koji će biti glavni organizator našeg školovanja u Benghaziju / Libija, za formiranje naša dva skvadrona u sustavu RAF-a.

Prema tome Saveznička vojna misija je vrlo pažljivo pratila i političko značenje AVNOJA. Naime, W. Churchill je vrlo dobro znao u 1943. godini tko se i s kakvim snagama bori protiv Nijemaca i Talijana. Znao je da su komunisti na čelu borbe NOVJ, znao je nešto o Titu primarno od britanske vojne misije prije Macleana. Ipak on nije zao da li NOVJ ima jedinstveno zapovjedništvo i može li se s njima u tom smislu pregovarati.

Saveznici (SAD, V. Britanija i SSSR) su na svim svojim sastancima isticali da se neće priznati nikakve nove države koje su uspostavljene Hitlerovim osvajanjem u Europi. Kod toga oni su smatrali da će narodi moći u tim državama potvrditi izborima formu vladavine koju žele. U tom smislu njima je odgovaralo da AVNOJ zastupa jedinstvenu Jugoslaviju, koja je razbijena Hitlerovim osvajanjem. Također, postalo je jasno da i vojno zapovjedništvo s Titom na čelu održava jedinstvenu kontrolu svojih jedinica. Nisu postojale više nikakve sumnje da NOVJ želi uspostaviti državu koja bi bila neka

kopija sovjetske države. Premda prema izvještaju Macleana takva opasnost bi postojala ako Zapadni saveznici ne bi vojno pomagali NOVJ, koji se beskompromisno bori protiv Nijemaca, a pomagali bi četnike, koji se s tim oružjem bore protiv NOVJ ili jednostavno čekaju da saveznici pobijede Nijemce pa će onda oni preuzeti vlast. Pošto će se Crvena armija uskoro probiti do Balkana, u tom slučaju bi se NOVJ i Tito potpuno okrenuli prema njima.

Maclean je do kraja rata mnogo putovao po čitavoj teritoriji bivše Jugoslavije koju su držali ne samo veće jedinice NOVJ, nego i manji partizanski odredi. U povratku često je morao ići preko otoka na Jadranu s nekim brodom britanske ratne mornarice. Nakon što su Nijemci osvojili Pelješac i Korčulu, morao se vratiti preko Visa, koji je bio čvrsto u rukama NOVJ-a već krajem 1943. godine.

Maclean je prvi pogledom na zemljovid shvatio važnost Visa, pa o tome piše: "Koliko smo više smo govorili o tom problemu i koliko više smo studirali mapu, bilo je jasno da neka stalna baza može biti samo Vis. Odlučio sam poći tamo i proučiti problem zajedno s Velebitom, koji je pošao samnom". Zatim su pregledavali otok s jednim časnikom R.A.F.-a, koji se je oduševio kada su došli do centralne doline. On je počeo ispitivati tu dolinu sa svih strana i došao do zaključka da se ona može pretvoriti u prvoklasni pomoćni aerodrom. Na Visu je iza toga izgrađen aerodrom s kojeg su mogli uzlijetati lovački i transportni avioni. Lovački avioni su na taj način znatno povećali svoj akcioni radius, jer nisu morali prelijetati cijeli Jadran na svom putu do cilja. Također i bombarderi, koji su se teško oštećeni vraćali u Italiju, mogli su se prisilno spustiti tamo vrlo često i na trbuh, ali su ipak posade spašene.

Zaključeno je da su na Visu potrebne barem dvije brigade koje će braniti Vis od mogućeg njemačkog desanta pored sadašnjih snaga. Partizani (kako piše Maclean) odmah su dali jednu, a drugu su trebali naći Britanci, ali to nije bilo lako postići. Konačno je Macklean, uz obilaženje Glavnog stožera na Srednjem istoku, isposlovao da se na Vis pošalje pola brigade komandosa s njihovom desantnom opremom. To je bila odlična ideja, jer su naši odmah dali drugu polovinu i s britanskim komandosima se iskrcali na obalu i napadali njemačke garnizone. To je bila odlična priprema za konačno oslobađanje Korčule, Pelješca i iskrcavanje na obalu u 1944. godini.

Poslije zasjedanja AVNOJA i dolaska naših ranjenika u Italiju počeli su se američki i britanski novinari interesirati za te velike borbe u bivšoj Jugoslaviji.

Do tog vremena veličali su se u SAD tobožnji uspjesi Draže Mihajlovića, ali su vojni dopisnici u Italiji brzo doznali da tu nešto nije u redu. Tako je na primjer Associated Press već 4. prosinca 1943. godine objavio članak da partizani stvarno vode teške borbe, dok četnici kojih nema više od 30 000 čekaju ili otvoreno surađuju s okupatorom.

Odmah iza toga ugledni New York Times je pisao da su partizani oformili jugoslavensku vladu, a 9. prosinca 1943. godine donio je članak o AVNOJ-u, kao privremenoj vladi maršala Tita u Jugoslaviji. Izgleda da se je II. zasjedanje AVNOJA dobro poklopilo s Teheranskom konferencijom, slučajno ili namjerno, što nije bitno, ali tada su svi novinari ratni izvještači mogli doznati tko stvarno vodi teške borbe protiv Nijemaca na teritoriju bivše Kraljevine Jugoslavije.

Brigadir Maclean je kod svojih čestih dolaska u Vrhovni stožer NOVJ na povratku imao dugačak put do jadranskih otoka, pa je to koristio da se osobno upozna sa stvarima koje su ga interesirale. Jednom prilikom kada se je zadržao u Livnu na povratku prema Dalmaciji, sa svojim pratiocima se je hranio u partizanskoj menzi. Tu je sreo jednog italijanskog pukovnika, koji je pripadao brigadi Garibaldi, stvorenoj poslije kapitulacije Italije na partizanskoj teritoriji. Pukovnik je bio vrlo zadovoljan da može s nekim razgovarati na svom jeziku koji je Maclean kao nekadašnji diplomata također dosta dobro poznao. Pukovnik se žalio kako njegov general očekuje neki avion s kojim će se vratiti konačno u Italiju, a da mu je dosta ratovanja za bilo koga i da jedva čeka da se vrati kući. Za partizane je rekao da su bili strahovito težak neprijatelj i da su to pravi boljševici, kako ih je on vidio. Zatim sam ga pitao za četnike generala Mihajlovića, piše Maclean u svojoj knjizi: „Kod toga lice mu se ozarilo. Kazao je da, premda su obični vojnici nekada bili nedisciplinirani i pravili često ispade, on je četničke vođe vidio kao civilizirane ljude s kojima se može surađivati. Zapravo jedan od najljepših domjenka koga se on sjeća od početka rata odigrao se upravo u stožeru njegovog generala, da bi se proslavilo odlikovanje Karađorđevom Zvijezdom popa Đujića, jednog od glavnih Mihajlovićevih zapovjednika u Dalmaciji. Ono što je bilo najviše zabavno u tome, dodao je on, da je to visoko odlikovanje bilo dodeljeno Đujiću za izuzetno hrabro držanje prema neprijatelju (gallantry in the face of the enemy), a tu je on osobno pijačevao u neprijateljskom Vojnom stožeru. To je pukovnik prokomentarirao uz nacionalni ponos da je to bio događaj koji se je mogao dogoditi samo na Balkanu.“

Znao je Maclean i mnogo više od toga o toj suradnji s četnicima, jer su sve te pijanke četnika s talijanskim i ustaškim časnicima snimljene s malim špijunskim fotoaparatom, a snimljeni su i popisi po kojima su četnici primali plaću, oružje i hranu od Talijana, a kasnije od Nijemaca. Autor ovih redaka imao je prilike da vidi takav mali fotoaparat, koji su donijeli britanski časnici u Glavni stožer NOV Hrvatske. Naravno da nije bilo teško prodrijeti obavještajcima u Knin da snime pijanke uz pečenu janjetinu koje je priređivao pop Đujić talijanskim, njemačkim i ustaškim časnicima za vezu. Tu se nije ni mnogo skrivalo u Kninu, ali je mnogo teže bilo snimiti popise o primanju plaća, oružja i namirnica za četnike i samog popa Đujića. Ipak to je mnogo više interesiralo Mr. Churchilla od slika pijanih neprijateljskih visokih časnika s popom Đujićem. U stvari Mr. Churchill imao je sve te materijale pri ruci. kad je u parlamentu objavio prekid pomoći četnicima D. Mihajlovića.

Potrebno je još spomenuti da je talijanska vojska zauzela Knin 15. travnja 1941. godine i da su u njemu bili samo Talijani i zatim Nijemci, premda je formalno pripadao NDH. Ustaška vlast u njemu nikada nije uspostavljena. Prema tome pop Momčilo Đujić je formirao četnički pokret u rajonu Knina uz direktnu pomoć Talijana. U Knin su dolazili ustaški časnici za vezu i često sudjelovali u pijankama koje je priređivao pop Đujić i slikali se svi zajedno u veselom raspoloženju. D. Mihajlović je znao za suradnju četničkih zapovjednika u Crnoj Gori, Dalmaciji i Kninskoj krajini i odobravao je to, ali nije pretpostavljao da će se sve to tako javno odvijati. Kad je na njegov prijedlog pop Đujić odlikovan za vitešku borbu protiv neprijatelja, oni su pretpostavljali da je pop Đujić negdje vodio borbu i protiv ustaša. No on se dogovarao s njima i s Talijanima, a kasnije i Nijemcima, a borio se samo protiv partizana. Vlada u Londonu, koja je odlikovala Đujića, bila je upozorena na to od V. Britanije, tako da nije više odlikovala četničke vojvode, koji su otvoreno surađivali s Talijanima i Nijemcima pa se i slikali s njima.

S nastupajućim proljećem 1944. godine Britanci su znatno povećali pomoć partizanima. Velika livada u blizini Drvara bila je naše glavno mjesto za spuštanje te pomoći padobranima, piše Maclean. U blizini je bio Bosanski Petrovac, s Glavnim stožerom 5.korpusa NOVJ, odakle se ta pomoć dalje distribuirala na konjima i seljačkim kolima. Maclean se je pobrinuo da bude dovoljno britanskih časnika ili dočasnika kod organiziranja signala na zemlji i održavanju radio - veze s avionima da bi pomoć bila precizno dostavljena. Tito je često direktno sudjelovao u razgovorima s Macleanom kako da se najučinkovitije ta pomoć dostavlja.

Jedno vrijeme Vrhovni stožer NOVJ s Titom na čelu bio je u Drvaru i smatralo se da je tu potpuno siguran. Lokalni prilazi Drvaru bili su dobro branjeni, na sjeveru 5.korpus (Slavko Rodić) i 1. korpus (Koča Popović), kod Mokrih Nogu u samoj blizini doline za spuštanje tereta padobranima. Maclean je znao da Nijemci izvidanjem iz zraka prate to spuštanje vojne pomoći padobranima, a znao je da su oni mogli da skupiti snage i pokušati da likvidiraju Vrhovni stožer s Titom na čelu. Tito je vjerovao da Nijemci ne mogu kopnenim putem brzo ni s velikim snagama prodrijeti do Drvara. Ipak, ovakav raspored je vezivao dva korpusa - i to vrlo sposobna - za određeni teritorij, a oni su mogli mnogo više uraditi da su imali veću slobodu manevriranja..

Maclean je od britanske obavještajne službe počeo dobijati podatke da Nijemci vrše neke pripreme za napad na Vrhovni stožer NOVJ i Tita. Ti podaci su stizali iz nekoliko izvora, a njemački izvidnički avioni su stalno prelijetali područje oko Drvara. Iz njihova pravocrtnog leta vidjelo se da obavljaju detaljno aero - foto izvidanje. Mnogo ozbiljniji izvještaji stizali su od R.A.F.-a (britanskog ratnog zrakoplovstva), čiji su izvidnički avioni snimili velik broj jedrilica za transport trupa na aerodromima oko Zagreba i još negdje drugdje. Iz zarobljenih njemačkih dokumenata, ali najviše iz dešifriranih njemačkih radio poruka, moglo se je saznati mnogo više o tome. Postojalo je nekoliko njemačkih planova da se zarobi ili ubije Tito, njegov stožer, ali i Maclean osobno. Jedan takav pothvat trebali su izvesti komandosi, koji govore hrvatski ili srpski jezik, članovi zloglasne jedinice SS Brandenburg, preobučeni u partizane. Druga kombinacija sadržala je brzi napad jedne skijaške skupine iz njemačke 1.brdске divizije.

Navodeći izvještaje o svemu tome, Maclean u svojoj knjizi piše: „Ja sam bio zainteresiran da čitam instrukcije za moje uhićenje. Oni su napisali u svojim instrukcijama da ja trebam biti poslat poslije zarobljavanja, iz divizije u korpus, a zatim u armijski glavni stožer iz kojeg sam specijalnim avionom trebao biti dovezen u Njemačku zbog daljnjeg ispitivanja uz pomoć sredstava, koja nisu bila specificirana“.

Maclean je o svemu tome odmah obavijestio Tita, koji je razmišljao o tome, ali su neki njegovi savjetnici smatrali da se Drvar i neposredni okoliš može pretvoriti u teško osvojivu tvrđavu. Tito je pitao Macleana šta on misli o tome i da li se može snabdijeti Drvar s dovoljno mina. Maclean je rekao da to nije problem, kao i da će se upravo isporučiti brdski i topovi koji se mogu prenositi i rastavljeni na konjima.

Maclean je izrazio svoje mišljenje da je najveća snaga partizana u njihovoj mobilnosti i da će se s dva korpusa, vezana samo za određen teritorij, smanjiti njihova udarna snaga. Pored toga Maclean je predlagao da Vis bude u budućnosti neosvojiva tvrđava što je i Tito prihvatio. Na Visu je već bila 1.dalmatinska brigada, a Britanci još nisu skupili svoje komandose.

Tito je cijenio mišljenje Macleana, ali je imao i svoje planove. Maclean se je iskreno zalagao za pomoć partizanima, jer se uvjerio da oni tu vojnu pomoć odlično koriste. Glavni britanski stožer tražio je da se sruši pruga i vijadukti u Sloveniji, koja predstavlja vezu s Trstom i to je odlično urađeno. Padobranom spuštene britanski diverzanti i slovenska brigada, koja je na kratko zauzela područje s vijaduktima, odlično su obavili taj posao. Također je i veoma čuvana pruga Zagreb-Beograd stalno bila prekidana. .

U 1944. hodini Maclean se sa svojom ekipom spustio padobranom u Srbiju, kada su se sovjetske trupe približile granici Srbije. Tu je ostao do oslobađanja Beograda. Britanske vojne misije prije toga, a zatim ni Maclean, nisu uspjeli nagovoriti Dražu Mihajlovića da četnici ruše prugu Beograd - Solun.

Ovaj odnos Churchill-Macleana-Tito pažljivo analiziraju svi inozemni vojni povjesničari, jer se iz njega može zaključiti Churchillova politika prema području bivše Kraljevine Jugoslavije nakon njezinog raspada. Churchill je svakako želio pomoći vladi u izbjeglištvu u Londonu, ali to sve nije ništa vrijedilo kada se četnici D. Mihajlovića nigdje nisu borili protiv okupatora, a neki njegovi vojvode i otvoreno surađivali s okupatorom i borili se protiv partizana. Pošto je Maclean bio direktno odgovoran Churchillu, on je do najsitnijih detalja poznao situaciju u bivšoj Jugoslaviji i procijenio da bi nepomaganje partizanima značilo njihovo direktno prepuštanje u naručje Staljinu, kad njegove trupe dođu na granicu bivše Jugoslavije. Zbog toga je Churchill već od početka razmišljao o nekoj podjeli utjecaja na novu Jugoslaviju sa Staljinom. U tom smislu vojna pomoć NOVJ od Zapadnih saveznika trebala je biti u ratnom zrakoplovstvu, mornarici, lakom naoružanju, brdskom topništvu, kao i u lakim tenkovima i kamionima.

S druge strane SSSR će dati pomoć u teškom topništvu, tenkovima i opremi za kopnenu vojsku spremnu za ratovanje u ravnici. Prva pomoć od Zapadnih saveznika dostavljana je dugo padobranima iz transportnih zrakoplova, a tek kasnije brodovima. S druge strane, SSSR će kasnije moći dostaviti NOVJ kopnenim putem teško naoružanje.

To je bilo i potpuno logično, jer konačno oslobađanje počelo je od morske obale, pa sve do Trsta i Crne Gore.

Churchill je smatrao da će moći održati i utjecaj na prilike u bivšoj Jugoslaviji i poslije istjerivanja okupatora 50 : 50 sa Staljinom.

Churchill je preko Macleana i u direktnim razgovorima u Italiji proučavao ličnost Tita, kao neospornog vođe Oslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji, a također i glavnu ličnost za stvaranje AVNOJ-ske Jugoslavije. On je stekao čvrsti utisak da je Tito sa svojim suradnicima spreman na beskompromisnu borbu protiv fašizma i nacizma, ali da će zato i poslije rata težiti neovisnosti u donošenju političkih odluka. U tom smislu nije postojala opasnost da će se on po završetku rata jednostavno staviti pod okrilje Staljina.

SAVEZNIČKA VOJNA POMOĆ NOVJ - ALI BEZ POLITIČKIH USTUPAKA

U toj intenzivnoj reviziji povijesti II. svjetskog rata morala je doći na red i saveznička vojna pomoć NOVJ za vrijeme rata. Naravno da su detalji o veličini te pomoći uglavnom minorizirani ili praktično izbačeni iz udžbenika povijesti. Netko bi se pitao koja je svrha toga. Svrha je u tome što se kroz veličinu savezničke pomoći može vidjeti i veličina borbenih jedinica u tom ratu koje su imale i svoju avijaciju, tenkovske brigade i mornaricu pored jake kopnene vojske. Nitko ne bi dao takvu vojnu pomoć, kada bi ta vojska imala strategiju čekanja, da za njih Saveznici dobiju rat protiv Nijemaca, a oni će poslije uspostaviti svoju vlast nad narodima bivše Kraljevine Jugoslavije.

Kao što je spomenuto, poslije pogibije Ive Lole Ribara 3. prosinca 1943. upućena je druga delegacija NOVJ u Italiju na čelu s general-majorom Velebitom. Delegacija je primljena od najviših vojnih zapovjednika na Srednjem istoku.

Na prvom sastanku raspravljano je o snabdijevanju NOVJ pomorskim putem, kao i povratku jugoslavenskih trgovačkih brodova koje su poslije travanjskog rata 1941. zaplijenili Italijani. Na drugom sastanku raspravljalo se o pomoći NOVJ u tenkovima i komandosima, primarno zbog njihove desantne opreme. Prema britanskim zapisima s Air-Maršalom Sholto Douglasom je dogovoreno:

- a) Da se zahtjevi za zrakoplovnom pomoći (direktna pomoć napadom lovačko - bombarderskih aviona i pomoć bačena padobranima) šalju iz Titovog štaba u R.A.F. (Royal Air Force).

Sva politička pitanja ako su u vezi sa zrakoplovstvom moraju se slati u HQ (Headquarters) Glavni stožer R.A.F. - HE (Middle East).

- b) Glavni zapovjednik zračnih snaga obećao je NOVJ punu pomoć iz zraka za njihove ofenzivne akcije.
- c) Za oformljenje zračnih snaga NOVJ, zapovjednik zračnih snaga će podnositi prijedloge V. M. Tedderu, zapovjedniku Sredozemnog savezničkog zrakoplovstva (MAAF - Mediterranean Allied Air

Force) za stvaranje zrakoplovne baze i škole u Italji, te isporučiti 12 aviona tipa Hurricane.

d) Problem snabdijevanja zračnim putem

- 1) Treba A. V. M. Tedderu predlagati svakog tjedna dnevne letove, ali nije vjerovatno da će ostvarenje biti uvijek moguće zbog poteškoća da se dobije zaštita lovačkih aviona.
- 2) Zapovjednik zračnih snaga se složio da udovolji molbi za dobijanje 40 italijanskih transportnih aviona za prijevoz materijala.

e) Meteorološke stanice. U NOVJ su se složili da osnuju deset meteoroloških stanica s vlastitim osobljem. Zapovjednik zračnih snaga je pristao da ih snabdije potrebnim instrumentima. Komandant će narediti načelniku meteorološke službe da izradi odgovarajući plan.

Traženje za dvanaest aviona tipa Hurricane spominju se u izvještaju pukovnika Milentija Popovića, člana Vojne misije NOVJ, pri Savezničkom zapovjedništvu za srednji istok. To je u dijelu izvještaja sa sastanka članova ove misije s general- pukovnikom Douglasom, zapovjednikom britanskog zrakoplovstva na Srednjem istoku. Ovo je naš dokument koji se tako navodi i dalje u literaturi. Vidi se da smo mi tražili eskadrilu aviona Hurricane, a to je 12 aviona, dok britanski squadron ima 16 aviona. Također, i naziv general-pukovnik Douglas - kako je zabilježeno u navedenom dokumentu - umjesto Air-Marshal Sholto Douglas je neprihvatljivo svojevóljno prekrštavanje činova u R. A. F. na naš način. To se često ponavlja i u današnje vrijeme što nije korektno, jer ostavlja mogućnost krivotvoriteljima povijesti da dokazuju kako mi baratamo s lažnim dokumentima i nazivima.

U dokumentima sa sastanka 15. prosinca 1943. godine nalaze se prvi izvori o formiranju jedne zrakoplovne baze i škole u Italiji, kao i isporuka navedenih 12 lovaca-bombadera Hurricane. Poslije su se ti pregovori nastavili oko školovanja pilota i tenkista, kao i o mnogim drugim pitanjima, što je naša strana smatrala jednostavnim pitanjima, a u stvarnosti pokazalo se je da su vrlo zamršena. Treba još skrenuti pažnju i na označavanje naše vojne organizacije u tim dokumentima. Kod nas je postojao naziv Vrhovni

stožer NOV i POJ (Narodno Oslobođilačka Vojska i Partizanski Odredi Jugoslavije), dok se u britanskim dokumentima spominje da je pomoć u oružju dostavljena partizanima, što je u početku i bilo sasvim točno, jer su oni u početku bacali padobranima pomoć baš partizanskim postrojbama, pa su zadržali taj jednostavan naziv. Nakon Teheranske konferencije partizani su su već bili priznati kao vojna sila Saveznika, imali su divizije i korpuse. Kad su se uhodali ti pojmovi, ustalio se naziv NOVJ (Narodno oslobođilačka vojska Jugoslavije), ili NLAY (National Liberation Army of Yugoslavia).

Autor ovog rukopisa bio je u prvoj skupini avijatičara, koja je nakon teškog puta kroz Bosnu stigla na Vis. S našim starim brodom i našom posadom grupa je prevezena u Bari gdje je stigla 7. Isiječnja 1944. godine i iskrcala se tamo u 17.30 sati. Kasnije je stigao velik broj avijatičara, koji su smješteni u gradiću Carovigno. Tu smo dobili vojne legitimacije s podacima na našem i engleskom jeziku. Na prvoj strani je stajalo veliko NOVJ i NLAY, s objašnjenjem tog naslova na drugoj stranici. Bili smo tretirani kao saveznički vojnici. Tek kada smo primljeni u R. A. F. u Africi dobili smo iskaznice R. A. F. za kretanje po cijelom Srednjem istoku.

Mnogo je bilo zabuna kod pregovora o školovanju pilota, kao i označavanju aviona koji su nam dodijeljeni. Tenkisti su se školovali samo na našem jeziku, po završenoj obuci prebačeni su na Vis, gdje su tenkovi dobili naše oznake i kada su se kasnije iskrcali na jadransku obalu bili su pripojeni našim borbenim snagama. Zrakoplovci su ulaskom u R. A. F. radio-vezu morali održavati na engleskom jeziku i naša dva skvadrona ulaze u Balkan Air Force.

Naravno da naši pregovarači nisu odmah razumjeli da je to vezano s određenom procedurom, posebno i zato što smo mi tražili i postigli da naši avioni imaju i naše oznake, tako da unutar krugova koje ima R. A. F. bila crvena zvezda, kao i da zakletvu polažemo samo Vrhovnog stožeru NOVJ, a da primamo plaću R. A. F. po ekvivalentu s činovima R. A. F - a.

Britanci su shvatili te naše frustracije, tako da je SOE (Special Operations Executive - Uprava za specijalne operacije) oštro podržala mišljenje da je važno ponešto poći u susret Titu koji iskreno, iako pogrešno, smatra da je ta stvar probni kamen britanskih dobrih namjera. Osim toga, Partizani smatraju da će saznanje, da se kod Saveznika obučava njihovo zrakoplovno osoblje, na Partizane moralno djelovati, tako da će ih ohrabriti u borbi protiv Nijemaca. (ovdje je riječ Partizani korištena umjesto NLAY).

No na ostalim područjima britanska vojna, a posebno humanitarna pomoć, ostvarivala se mnogo lakše i mnogo brže.

Tako su već na početku 1944. godine u Italiji postojale četiri bolnice NOVJ, od toga dvije veće u mjestima Gravina i Modugno. Teški ranjenici otpremljeni su na Maltu. Ove u Italiji imali su naše bolničare, italijanske kirurge i po nekog talijanskog liječnika, koji je prešao na stranu partizana još u Dalmaciji. Bolnica na Malti bila je potpuno britanska, odlično ekipirana s britanskim liječnicima i bolničarkama i dobro snabdjevena s lijekovima. Naravno, tu su bila i odjeljenja za rehabilitaciju ranjenika.

Maclean piše u svojoj knjizi o naporima transportne avijacije R. A. F - a u spasavanju naših ranjenika. Na jednom mjestu u Crnoj Gori bilo je koncentrirano blizu 1 000 ranjenika u samoj blizini improviziranog aerodroma. U jednom danu s trideset grupnih letova aviona DC-3 svi do jednog su evakuirani u Italiju pred nosom neprijatelja.

Poslije kapitulacije Italije, tek nakon nekog vremena njemačke jedinice zauzimaju široka područja Dalmacije. Kod toga su nastajali i veliki zbjegovi žena, djece i staraca, kako u primorskom pojasu, tako i na otocima. Već početkom 1944. godine žene, djeca i starci su iz tih zbjegova prebačeni u Italiju gdje su prihvaćeni u privremeno formirane baze. Oko 30 000 tih izbjeglica prebačeno je u El Shatt na Sinaju. Tu su uz britansku pomoć i zalaganjem naših ljudi proradile kuhinje, škole i improvizirane ambulante, cijeli grad šatora u velikom pustinjском zbjegu. Ta pomoć Saveznika nekad je potcjenjivana, jer se nije mogla odmah organizirati redovna sanitetska služba pa je u početku bilo umiranja tek rođene djece. Ipak sve se to vremenom popravilo, zbjeg je imao dovoljno hrane, vode i ostalih sredstava za život. Odmah po završetku rata svi su vraćeni u svoja mjesta. Zbrinjavanje blizu 30 000 ljudi bila je velika humanitarna pomoć Hrvatskoj od zapadnih Saveznika, najviše od V. Britanije.

Za dobijanje vojne pomoći u većoj mjeri bilo je važno dalje utvrđivanje otoka Visa. Kako je spomenuto, već krajem 1943. godine tu je britansko topništvo PZO s reflektorima sposobno da odbije napade njemačkih Štuka, koje u drugim krajevima pod kontrolom snaga NOVJ postižu još uvijek veliki uspjeh. Zatim je na Visu izgrađen aerodrom koji koriste primarno lovci, lovci-bombarderi i transportni avioni, kao što je DC - 3 Douglas. Također teško oštećeni bombarderi kada se vraćaju nakon svojih misija u Italiju

spuštaju se često na „trbuh“ na aerodrom na Visu, gdje su njihove ranjene posade zbrinute.

Vis postaje glavna baza i za snabdjevanje NOVJ morskim putem. Ovamo normalno dolaze brodovi iz Italije, pa se tu tereti prebacuju na velike ribarske brodove, pretvorene u ratnu mornaricu NOVJ i prebacuju negdje u području Podgore na kopno. Premda su Nijemci uspjeli osvojiti Brač, Hvar, Pelješac i Korčulu, to ne znači da tamo ne djeluju i partizanske postrojbe.

Na Visu je otvorena škola za topništvo. Tu se odvijala obuka najviše na američkom brdskom topu od 75 mm Pack Howitzer, koji se rastavljen mogao prenositi na mulama ili konjima. Poslije obuke avionima su haubice, mule i posade s municijom prebacivane na improvizirane aerodrome pod kontrolom NOVJ. Svo vrijeme britanska ratna mornarica je potpuno dominirala do sredine Jadrana, ali nije rado prilazila našoj obali, jer su Nijemci još uvijek imali moderne avione u Mostaru i na nekim drugim aerodromima. Sve je to karakteristično za nekoliko prvih mjeseci 1944. godine. Nakon toga uloga Visa naglo raste i odande će naše jedinice konačno krenuti u invaziju na Korčulu, Pelješac i Kopno uz pomoć britanskih desantnih brodova. Prije toga britanski komandosi zajedno s našim borcima iskrcavali su se na mnogim mjestima, napadali njemačke bunkere i manje garnizone, dovodili dosta zarobljenika, koji su svi smješteni na Biševu kraj Visa.

Konačno može se sumirati sva pomoć koja je dobijena od zapadnih Saveznika, primarno od V. Britanije u 1944. godini.

Već je spomenuta humanitarna pomoć sa zbjegom u El-Shattu i velika pomoć za NOVJ u prijevozu za Italiju, kao i zbrinjavanje velikog broja ranjenika NOVJ. Oni su bili teško opterećenje za jedinice NOVJ, opkoljene od većih njemačkih snaga. Kolone ranjenika smanjivale su pokretljivost jedinica NOVJ, što je bilo njihovo najjače oružje u borbi s jakim neprijateljskim snagama.

O vojnoj pomoći koja je dodijeljena NOVJ u 1944. godini Maclean iznosi slijedeće podatke: više od 100 000 pušaka, 50 000 ručnih strojnica, 1 380 minobacača, 324 000 municije za minobacače, 636 000 ručnih bombi, preko 97 500 000 municije za puške i strojnice, 700 radio stanica, 175 000 uniformi (najviše battle-dress tip) i 260 000 pari vojničkih cipela.

Ovdje je spomenuta samo vojna pomoć u lakom naoružanju. Od topništva je

ovdje spomenut Pack Howitzer, koji je dodjeljivan NOVJ avionima, a čitave topničke jedinice su formirane u pripremama invazije na kopno. Mnogo složenije bilo je osnivanje skvadrona ratnog zrakoplovstva i tenkovske brigade NOVJ.

Skupina pilota i mehaničara koja je stigla u Italiju smještena je u gradiću Carovigno i nakon dužeg zadržavanja prebačena brodom u Aleksandriju, a odande u Benghazi. Na pustinskom aerodromu Benina blizu Benghazija formirana je posebna jedinica za obuku pilota i mehaničara. Tu su svakog dana stizali sa svih strana novi dragovoljci. Uz one iz Kraljevskog jugoslavenskog zrakoplovstva i Slovenci rođeni u Istri, koji su bili u talijanskom zrakoplovstvu pa zarobljeni od Britanaca u borbama u Africi, imali su pravo poslije Teheranske konferencije prijaviti se u naše zrakoplovstvo. Također i osoblje iz američkog zrakoplovstva (USAF), porijeklom iz naših krajeva, imalo je isto pravo. Zbog toga se skupilo pilota i ostalog osoblja više od dva skvadrona, koji su odmah odobreni od V. Britanije.

Nakon izvršene potpune preobuke na borbene avione formirani su 352Y squadron R.A.F.-a lovački s avionima Spitfire VC i lovačko-bombarderski 351Y squadron R. A. F. s avionima Hurricane Mk IV RP (Rocket Projectile). Te rakete zrak - zemlja bile su najbolje oružje za napad na brodove, kao i na njemačke kolone u povlačenju, ali i u svim drugim preciznim napadima na ciljeve na zemlji.

Oba skvadrona ulaze u Balkan Air Force i djeluju prvo s aerodroma Canine (Kana) u Italiji, a zatim s Visa i Škabrnje kraj Zadra. Od početka druge polovine 1944. godine, pa do kraja rata oba skvadrona su u intenzivnim borbama protiv ciljeva na zemlji, jer se Nijemci i piloti NDH piloti nisu više upuštali u lovačke borbe u zraku protiv savezničkih aviona. Oni su napadali samo transportne avione i po koji zaostao oštećeni bombarder, a od velikih zračnih armada bombardera, praćenih lovcima, bježali su odmah čim bi ih ugledali. Trebalo je formirati i treći skvadron, ali do toga ne dolazi pa se ta grupa priključuje velikoj skupini koja iz Jugoslavije kreće na školovanje u SSSR preko Egipta, Palestine, Sirije i Iraka, preko Teherana i Kaspijskog mora.

Pored britanskog otezanja za formiranje trećeg skvadrona, bilo je tu i naše krivice, jer smo tražili da dobijemo najnoviji britanski Hawker Typhoon lovac-

bombarder, koji je bio predviđen za potporu invazijskih snaga u Normandiji. Osim toga, taj avion kao novi tip bio je težak za održavanje, ali i za letenje tako da su naši zahtjevi bili potpuno nerealni.

S obukom i formiranjem tenkovske brigade sve je bilo mnogo jednostavnije. Prva tenkovska brigada formirana je 16. srpnja 1944. godine, u Gravini (Gravina di Puglia) od slušalaca tenkovske škole NOVJ i jugoslavenskih interniraca u Italiji - uglavnom iz Hrvatske, Slovenije i Crne Gore. Brigada je imala 4 tenkovska bataljona svaki s po dvije čete, naoružana britanskim tenkovima Stuart, dvije čete oklopnih automobila, inženjerijski bataljon i protutenkovsku bateriju. U svom sastavu imala je oko 800 ljudi i oko 100 tenkova i oklopnih automobila. Obuka je počela u Italiji, a završena u Sjevernoj Africi. U kolovozu 1944. godine brigada je prebačena na Vis i Brač i 8. listopada ulazi u sastav 26 divizije NOVJ.

O pomoći u topništvu već je dosta toga rečeno. Treba dodati da je saveznička pomoć omogućila da 4. armija ima u tršćanskoj operaciji motoriziranu artiljerijsku brigadu od 6 divizionara.

Slutnje brigadira Macleana da Nijemci spremaju neku veću zračno-desantnu operaciju i da bi to mogao biti i napad na Vrhovni stožer su se obistinile. Premda su i obavještajni podaci dobijeni iz jedinica NOVJ na to ukazivali, u Vrhovnom stožeru nisu očekivali mogućnost zračnog desanta, nego eventualnu ofenzivnu akciju njemačke kopnene vojske.

Zračni desant na Drvar, uz koji se nalazio Vrhovni stožer i Tito, izvršen je 25. svibnja 1944. godine. Desant nije uspio - zarobljena je samo Titova uniforma u krojačnici u Drvaru, a Nijemci su skupo platili taj napad. Ipak i pored svih opasnosti Tito i cijeli politički vrh uspješno su se izvukli iz pećine u Drvaru i sa sovjetskim avionom, koji je Titu stavljen na raspolaganje, on se s pratnjom i suradnicima prebacuje s improviziranog aerodroma u Kupreškom polju u Bari.

Nakon toga donešena je odluka da se Vrhovni stožer NOVJ s Titom na čelu i politički vrh prebace na Vis, što mu je već prije toga predlagao Maclean. Vis je u to vrijeme bio potpuno uređen, s aerodromom i potpuno organiziranom obranom. Tito je stigao na Vis s britanskim razaračem 7. lipnja, upravo u vrijeme kada su se u Francuskoj vodile žestoke borbe poslije otvaranja druge fronte - operacije Overlord. Operacije NOVJ u Jugoslaviji tada se naglo povećavaju pa je njima bilo lakše upravljati sa sigurnog mjesta kao što je bio

Vis, nego iz nekog osvojenog gradića u Jugoslaviji. Osim toga, tu se je mogla i bolje koordinirati saveznička vojna pomoć, kao i rješavati političke odnose s kraljevskom vladom u izbjeglištvu.

U međuvremenu sovjetske trupe u svojim velikim ofanzivama konačno su se potpuno približile jugoslavenskoj granici. Na Visu Tito tada donosi odluku da ide u Moskvu i to sovjetskim avionom, koji mu je već prije toga stavljen na raspolaganje. Da bi se izbjegla bilo kakva moguća diverzija na njegov avion, taj odlazak je pripreman u najvećoj trajnosti, tako da ni Britanci nisu bili obavješteni o tome. Vrlo je vjerojatno da je Tito donio odluku da putuje u Moskvu nakon povratka iz Caserte, gdje je bio na sastanku s Churchillom i generalom Wilsonom. O tome svjedoči i jedna depeša upućena 15. rujna 1944. godine Edvardu Kardelju u kojoj Tito piše: „U vezi s mojim skorim odlaskom odavde bilo bi potrebno da ti čim prije dođeš ... „

Maclean je tada bio već u Srbiji i, kako piše u svojoj knjizi, polovinom rujna primio je osobno poruku od generala Wilsona. Tu se javlja da je Tito misteriozno nestao s Visa i da se odmah vratim da bi ga pronašao. Također i Churchill je poslao teleks gdje uvrijeđeno pita o tom nestanku Tita s Visa. Maclean je kroz neko vrijeme došao u vezu s Titom nakon njegovog povratka gdje mu on javlja da nema nikakvih promjena u odnosima sa Saveznicima i da će se uskoro sresti s njime.

Let je držan u najvećoj tajnosti, jer su to prilike zahtijevale, a tajnost se odnosila i na naše i britanske posade na Visu. Na Visu su tada pored britanske PZO s topovima i reflektorima postojali i lovački avioni - prvo britanski, a poslije naši. Let je izvršen sovjetskim transportnim avionom DC-3, koji je Tito imao na raspolaganju pa je bio već spreman pred noć 18. rujna 1941. za ukrcavanje. Ipak uzlijetanje je izvršeno iza ponoći tj. 19. rujna i to u tajnosti bez upaljenih pozicionih svjetala. Avion je poslije uzlijetanja na visini od 300 m zahvaćen zasljepujućim mlazom reflektora pa se odmah spustio na manju visinu i krenuo prema moru, zauzevši prvo kurs prema Bariju. Kroz neko vrijeme, stalno s ugašenim svjetlima. počinje s penjanjem i preletom linije fronte s kursom prema Krajovi u Rumuniji.

U ranim jutarnjim satima 14. rujna avion s Titom sletio je u Turn-Severinu, gdje su već bile sovjetske trupe. Odande je automobilom prebačen u Krajovu. Nakon kratkog zadržavanja, iz Krajove je 21. rujna odletio za Moskvu.

Tito je u Moskvi imao sastanke sa Staljinom, visokim funkcionerima sovjetske vlade i vrhovnog zapovjedništva Crvene armije. Suština je bila u

tome da se Jugoslavija ne može smatrati jednostavno kao okupirana teritorija, nego da tu postoji oslobodilački pokret s ciljevima izraženim na II zasjedanju Avnoja i da taj pokret ima svoju vojsku, koja je već oslobodila veliki dio teritorija. Crvena armija je pri dolasku na jugoslavensku granicu zatražila od Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnog stožera NOVJ da dozvole sovjetskim trupama pravo ulaska na jugoslavensku teritoriju.

U to vrijeme NOVJ je imala 16 korpusa s ukupno 59 divizija, 21 samostalnu brigadu i 140 partizanskih odreda. Ipak tih snaga nije bilo dovoljno na tom pravcu gdje su se sovjetske trupe spremale za napad. Osim toga, naše divizije su radi pokretljivosti imale manji broj ljudi, slabije naoružanih od sovjetskih i bez dovoljno topništva i teškog naoružanja.

Nakon razgovora u Moskvi postignuti su veoma precizni dogovori o koordinaciji djelovanja NOVJ i Crvene armije. Staljin je odobrio vojnu pomoć, tako da je sklopljen dogovor o isporuci naoružanja za 12 pješadijskih, dvije zrakoplovne divizije i jedne tenkovske brigade, kao i o školovanju kadrova u sovjetskim vojnim školama.

Jedino službeno priopćenje o ovim sedmodnevnim razgovorima u Moskvi dala je Telgrafaska Agencija Sovjetskog Saveza - TASS 28. rujna 1944. godine: „Prije nekoliko dana sovjetska Vrhovna komanda je zatražila od Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnog štaba Oslobodilačke vojske Jugoslavije da dozvole sovjetskim trupama pravo ulaska na jugoslavenski teritorij da bi na taj način nastavile borbu protiv njemačkih i mađarskih trupa. ***Sovjetska komanda se obvezuje da će napustiti Jugoslaviju po završetku vojnih operacija.*** Nacionalni komitet oslobođenja i Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije prihvatili su ovaj zahtjev...Sovjetska komanda prihvatila je zahtjev jugoslavenskih vlasti da civilna uprava ostane pod jurisdikcijom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije u oblasti jugoslavenskih teritorija gdje će biti privremeno sovjetske trupe.“

Ovo priopćenje TASS je vrlo važno za povjesničare. Tito je uspio dobiti veliku vojnu pomoć od SSSR-a - da sovjetske trupe uđu u Jugoslaviju, daju ključni doprinos oslobađanju Beograda i proboju Srijemske fronte i da zatim napuste Jugoslaviju. Bez sovjetskih trupa ostvarenje tih zadataka bilo bi nemoguće i zahtijevalo bi ogromne gubitke koji i onako na Srijemskoj fronti nisu bili mali.

U Ratnom zrakoplovstvu NOVJ formira se sada 42 zrakoplovna divizija s 421, 422 i 425. pukom, 42. samostalna četa za vezu i 42. pokretna aeroplanska radionica s jurišnim avionima IL-2, dvosjedom UIL-2 i avionima za vezu Po-2.

Formirana je i 11. lovačka divizija koja se je sastojala od 111, 112 i 113 lovačkog puka s avionima Jak-1 i nekoliko Jak-3 i Jak-7, kao i Po-2 za vezu.

Druga tenkovska brigada formirana je 8. ožujka. 1945., kod Tule u SSSR-u. Imala je tri tenkovska bataljona s tenkovima T-34, prateću tehničku i protuavionsku četvu i sanitetski vod. U Jugoslaviju je upućena 26. ožujka, a na Srijemskoj fronti kod Tovarnika je 7. travnja ušla u sastav 1. armije JA. Stigla je u vrijeme priprema proboja Srijemske fronte 12 do 14 travnja. Brigada se nalazila na pravcu glavnog udara 1. armije.

Pošto je ovdje riječ o dokumentima, vojna terminologija je ostala originalna kakva je bila u njima. Tada se je u hrvatskom jeziku koristila riječ štab, a ne stožer i komanda, a ne zapovjedništvo, puk a ne pukovnija itd. Sve je to nužno da ne dođe do zabune kod analize povijesne dokumentacije. Kao što se vidi, vojna pomoć V. Britanije, SAD i SSSR-a bila je mnogo veća nego što se to obično misli. Podcjenjivanje, minimiziranje i neistine oko te pomoći najčešće rezultiraju neznanjem mladih ljudi, koji o tome poslije 1990.-tih godina nisu skoro ništa čuli u školama ili su čuli u sustavno iskrivljenom obliku.

U borbi za istinu o NOVJ mora se spomenuti da je potcjenjivanje te pomoći postojalo i za vrijeme Titovog života, premda on sam nije nikada nešto negativno rekao o tome. Mnogi ljudi na rukovodećim položajima skloni su favorizirati ratna zbivanja primarno u svojoj republici, pa je svatko iz Istre znao za 1. tenkovsku brigadu koja se je probila do Rijeke i Trsta, a nije znao za 2. tenkovsku brigadu i o njenim borbama na Srijemskoj fronti. Naravno za nekoga iz Vojvodine stvari su obrnute. Ipak to je neki povijesni lokal-patriotizam bez zle namjere. Do sustavnog iskrivljavanja povijesne zbilje dolazi iza 1990-tih godina.

Ipak mnogo interesantnije za ozbiljne vojne povjesničare je način kako je Tito uspio dobiti tu veliku vojnu i drugu pomoć, bez nekih ustupaka u državnom suverenitetu Avnojske Jugoslavije. U vrijeme kada je Tito odletio s Visa u Moskvu, upravo je počelo oslobađanje otoka od strane naših snaga s Visa. Tako je 8. rujna oslobođen Brač, 14. rujna Korčula, Pelješac 15. rujna. V.

Britanija je pomagala iskrcavanje naših jedinica na jadransku obalu, oni su predlagali da i njihove trupe sudjeluju u oslobađanju Splita i jadranske obale. Svakako bez britanskih transportnih brodova bilo bi nemoguće prebaciti na jadransku obalu

1.. tenkovsku brigadu i artiljerijsku brigadu i svu njihovu opremu, rezerve goriva i streljiva. To se sigurno nije moglo prevesti s ribarskim brodićima. Tito se zahvalio na svojoj pomoći, ali je uspio u tome da se britanske snage koje su bile u Italiji ne iskrcaju na našoj obali. Neke već iskrcane snage koje su pratile transportne brodove vraćene su nazad, pa su snage NOVJ morale svojim ribarskim i drugim brodovima prebacivati jedinice s otoka na obalu i onda nastaviti radi njihovog snabdijevanja.

Svaki analitičar će zapaziti da su Churchill i general Wilson s ljutnjom i indignacijom primili vijest o iznenadnom odlasku Tita u Moskvu. Oni su očekivali da će se Tito sada staviti pod potpunu kontrolu Staljina i SSSR-a, kad je dobio svu tu pomoć a odbio zapadnim saveznicima iskrcavanje na jadransku obalu.

Tek nešto kasnije svi će uvidjeti da je Tito igrao sasvim drugu igru od one koje su se bojali Churchill i Wilson, a i cijeli britanski Glavni stožer za Srednji Istok. Time što se britanske trupe nisu iskrcale u Jugoslaviji postignute su dvije stvari. Prvo, od Staljina mogla se je zatražiti velika vojna pomoć i direktna pomoć za oslobađanje Beograda, kao i pomoć u probijanju Srijemske fronte, a da sovjetske trupe iza toga napuste Jugoslaviju. Svuda drugdje gdje su sovjetske trupe osvojile teren, tu su i dugo ostajale. U stvari Staljinu bi bolje odgovarao šira fronta i trajno zadržavanje na tom području, svuda sjeverno od Save.

Naše snage nakon iskrcavanja su već postojećim divizijama na kopnu krenule obalom i konačno došle do Rijeke oslobodile cijelu Istru, a zatim na čuđenje i protivljenje Britanaca i Trsta. U slučaju iskrcavanja i britanskih trupa, one bi trajno ostale u Trstu ali i u Istri, koja je prije rata pripadala Italiji, Pitanje je koliko bi se na mirovnim pregovorima moglo postići i bi li Istra u tom slučaju uopće pripala Jugoslaviji. Zauzimanje Trsta izvedeno je i onako kao pregovarački adut, kojeg se možemo i odreći, ali ne i Istre.

Jednom riječi da su se zapadni saveznici iskrcali na jadransku obalu i zajedno s nama napredovali obalom Istre, ni otoci Cres, Lošinj i Lastovo nikada ne bi pripada Hrvatskoj, a Slovensko primorje Sloveniji. U isto vrijeme Crvena

armija ostala bi trajno u Vojvodini i dijelu Slavonije. Avnojska Jugoslavija bila bi podijeljena 50 : 50 po utjecaju - V. Britanije i SSSR-a, upravo tako kako su se kasnije dogovarali Churchill i Staljin. Svaki ozbiljan povjesničar i vojni analitičar dolazi do takvog zaključka, jer jednostavno se ne može vidjeti druga alternativa.

U potvrdu ovome treba spomenuti još jednom koliko je Titov iznenađan put u Moskvu s indignacijom primljen i od Churchilla, koji je i sam bio u Moskvi u listopadu 1944. godine, tj. upravo nakon Titovog boravka tamo. Churchill je u Moskvi sa Staljinom vodio razgovore o budućnosti Europe i poslao je 12 listopada 1944., H. Hoppkinsu osobnom Rooseveltovom sekretaru slijedeću poruku o tim razgovorima: „Ovdje je sve zadovoljavajuć osim situacije na Balkanu, koja je žalosno zapetljena. Pošto je živio na Visu tri-četiri mjeseca, Tito se je odjednom izgubio ne ostavivši nikakvu adresu, ali je zadržao stražare oko svoje pećine, kako bi izgledalo da je još tu. Tada se uputio u Moskvu gdje je vodio razgovore i g. Molotov je jučer priznao g. Edenu tu činjenicu. To neodmjereno ponašanje, Rusi pripisuju Titovoj nepovjerljivosti povezanoj s njegovim seljačkim odgojem i kažu da nama to nisu rekli iz obzira prema njegovoj želji za tajnošću. Staljin i Churchill se nekako u to vrijeme pokušavaju sporazumjevati o podjeli utjecajnih sfera u Europi i o poznatoj 50 : 50 podjeli utjecaja u budućoj Jugoslaviji.

Nepunu godinu dana kasnije u lipnju 1945. na konferenciji u Postdamu, pri razgovoru o 50:50 podjeli, Staljin i Churchill se uzajamno žale na Tita. Svjedočanstvo o tome može se naći u 10. poglavlju šeste sveske Churchillovih memoara, gdje piše: „Zatim sam govorio o teškoćama u Jugoslaviji, gdje nemamo nikakvih konkretnih ambicija, ali o kojoj postoji sporazum 50 : 50. Sad je to 99 : 1, na štetu Britanije. Staljin je uzvratilo da srazmjer iznosi 90 posto britanskih interesa, 10 posto jugoslavenskih i nula posto ruskih. Sovjetska vlada često ne zna što Tito namjerava da čini.“

Za svakog ozbiljnog povijesnog analitičara Tito je - sa svojim seljačkim ili neseljačkim odgojem - uspio ovu 50 : 50 podjelu između dva giganta II svjetskog rata prevesti na 100 posto vlastitog utjecaja unutar granica Avnojske Jugoslavije.

Tito je znao da će svojim tajnim odlaskom u SSSR izazvati veliku uzbunu kod zapadnih saveznika, ali nije imao nikakvog drugog izbora u tome. Jedino na taj način mogao je riješiti budući tijek događaja u korist neovisnog položaja

Avnojske Jugoslavije, što će budući događaji stvarno potvrditi. Zbog toga je 10. listopada 1944. uputio poruku Peku Dapčeviću, zapovjedniku Prve armijske grupe, kod koga su se tada nalazili F. Maclean i C. Huntington iz Američke vojne misije, da im prenese sljedeće: „Moj odlazak s Visa bio je diktiran vojnim i državnim potrebama. S obzirom na dosadašnje iskustvo s raznim pokušajima Nijemaca, moj put se morao držati u tajnosti. Prema tome nema nikakve promjene u odnosima između nas i naših saveznika. Čudi me zašto se onda čine razne primjedbe i komentari kod savezničkih krugova. Mi smo nezavisna država i ja kao predsjednik Nacionalnog komiteta i vrhovni zapovjednik nisam nikome izvan naše zemlje odgovoran za svoje postupke i rad koji je u interesu naših naroda. Gospoda šefovi Engleske i Američke vojne misije mogli su sve tekuće poslove svršavati s mojim zamjenicima u Vrhovnom štabu i Nacionalnom komitetu. Za nekoliko dana, čim budem u mogućnosti, ja ću ih primiti i rado razgovarati s Macleanom i šefom američke misije.

Molim izručite moj pozdrav brigadiru Macleanu i g. pukovniku Huntingtonu“.

U stvari jedino je Maclean već onda shvatio da Tito nije nikakav običan bivši činovnik Kominterne, koji želi što prije Avnojsku Jugoslaviju staviti pod okrilje Staljina, ali i bilo kog drugog. Uglavnom svi povjesni i vojni analitičari priznaju da je bila potrebna velika vještina primiti tu obilnu vojnu pomoć od obje strane i zadržati 100 posto vlastiti utjecaj na politički razvoj Avnojske Jugoslavije, pored načelno dogovorene podjele 50 : 50 od strane dva ključna igrača iz kluba Velike trojice.

Potrebno je još jednom naglasiti da svi priznati inozemni vojni povjesničari II. svjetskog rata upravo taj potez Tita da primi svu tu vojnu pomoć, a da konačno ostane 100% naš utjecaj na poslije ratni razvoj Avnojske Jugoslavije, smatraju pravim majstorskim potezom.

Mnogi strani povjesničari, čak i oni koji nemaju neke simpatije prema Titu, smatraju to početkom njegovih političkih poteza u igri za ili protiv jedne ili druge velike sile, da bi konačno dobio pomoć i podršku od obiju. Kod toga on zadržava poziciju da upravlja svojim unutarnjim poslovima bez ikakvog vanjskog nadzora. Ta politička strategija nastavit će se u sljedećih 35 godina, uglavnom uspješno za Tita.

Što se tiče povjesničara u državama nastalim raspadom SFRJ, tu su falsifikati

probili sve okvire u društvenim znanostima, a posebno u povijesti perioda od početka II svjetskog rata, pa sve do 1990-tih godina. Naravno da ima i ozbiljnih ljudi među tim povjesničarima, ali njihov glas se jednostavno ne čuje u poplavi krivotvoritelja povijesne istine i u naznačenom vremenu. Stanje u Hrvatskoj je ipak nešto bolje nego na primjer u Srbiji, primarno stoga što čak i ljudi s patološkom mržnjom prema Titovoj eri znaju da Istra, kao i otoci Cres, Lošinj i Lastovo i Slovensko primorje ne bi nikada bili vraćeni Hrvatskoj i Sloveniji da nije bilo tih Titovih strateških poteza još za vrijeme II. svjetskog rata.

Konačno može se reći da intenzivno često groteskno iskrivljavanje povijesti NOVJ iz razdoblja II. svjetskog rata dolazi tek iza 1990. tih godina. U tom smislu je i minimiziranje i iskrivljavanje veličine vojne pomoći koja je primljena od Saveznika. Netko bi mogao postaviti pitanje koja je uopće svrha tog minimiziranja vojne pomoći koju je primila NOVJ. Svrha je da nove generacije uopće nemaju pojma o veličini NOVJ za vrijeme II. svjetskog rata, jer svakako takva pomoć ne bi mogla biti pružena skupini komunističkih agitatora, koji su mogli organizirati samo male partizanske odrede.

U tom minimiziranju uloge brojne veličine NOVJ mogu se zapaziti tri osnovna prilaza: četničko-nostalgični, ustaško-nostalgični i neonacistički. Uz takve postoje i samostalni često po argumentaciji paparaco-tipovi samozvanih povjesničara i novinara žutog tiska. Vrijedna pomena su prva tri prilaza, jer tu pored običnih ignoranata ima autora s poznavanjem povijesti, ali i s razrađenim sustavom njezinog lažnog prikaza. Taj lažni povijesni prikaz ima svoj sustav koji je u osnovi isti za sva tri prilaza. Spominju se oni povijesni događaji i konkretni potezi Tita, koji idu u prilog njihovoj tezi pa se njihova vrijednost (ponder) množi s faktorima od 10 do 100, a uopće se ne spominje ono što im ne ide u prilog, bez obzira koliki ponder bi neki objektivni povjesničar takvom događaju ili potezu dao. Na taj način može se prikazati povijesna zbilja kako god to netko želi. Naravno, uvjet za uspjeh u tome je da mladi ljudi kojima je to namjenjeno ništa od toga nisu čuli za vrijeme svoga školovanja.

Što je u stvari osnova kod četničkonostalgičnog prilaza? Zastupaju tezu da su četnici prvi antifašistički borci na teritoriju bivše Kraljevine Jugoslavije, a partizani su se pojavili kasnije kao komunistički agitatori. Saveznička pomoć je četnicima obustavljena zbog pritiska Staljina na Churchilla i pružena je partizanima, koji su to koristili za borbu protiv pravih boraca za slobodu i demokraciju - četnika. Nikada od 1990. godine u udžbenicima povijesti u

Srbiji nije napisano da je britanski Glavni stožer za Srednji Istok uputio više puta traženje D. Mihajloviću da se izvrši rušenje pruge Beograd-Solun, koja je bila vrlo važna za snabdijevanje Rommelovih snaga u Africi, koje su teške muke zadavale britanskim snagama. Padobranom su spuštani specijalisti s eksplozivom koji se priključuju britanskoj vojnoj misiji kod D. Mihajlovića ali sve je bilo uzalud. Ta pruga nije rušena sve do druge polovine 1944. godine. S druge strane, već u 1942. godini izvršene su diverzije na pruzi Zagreb - Beograd, a u ljeto 1943. godine dva puta je zauzet Lekenik na toj pruzi uz veliko razaranje pruge i te željezničke postaje. U Sloveniji su padobranom u ljeto 1943. godine spuštani britanski komandosi s eksplozivom za rušenje jako čuvane pruge za Trst. Slovenska brigada je u teškoj borbi na kratko vrijeme zauzela važne vijadukte na toj pruzi i britanski komandosi su postavili eksploziv, tako da je ta važna pruga prekinuta od 1943. do kraja rata. Glavni stožer za Srednji istok (HQME) posebno se zahvalio Glavnom stožeru NOV Slovenije za tu akciju. Također vijadukt na pruzi Zagreb-Rijeka srušen je već 1942. godine, tako da je ta pruga radila samo od Zagreba do Karlovca i to do 1944. godine. Prema tome, jedino se nije mogla rušiti pruga Beograd-Solun i to upravo na području koje je bilo pod kontrolom D. Mihajlovića i jedinica kvilinga Nedića. Pouzdano se zna da je postojao dogovor između D. Mihajlovića i Nedića, a preko njega s Nijemcima, da se ta pruga ne dira. Sve se to može naći u ratnim arhivima V. Britanije.

Pošto se ništa od toga ne nalazi u udžbenicima povijesti, kako bi se održala priča o D. Mihajloviću kao žrtvi dogovora Staljin - Churchill, a o Nediću kao ocu nacije koji je sve svoje zločine počinio samo radi očuvanja života srpskog naroda, mora se i minorizirati saveznička pomoć NOVJ. Jasno je da ovoliku pomoć ne bi mogla primati skupina komunističkih agitatora, koji su se borili samo za interese SSSR-a.

Činjenica da je Tito primio tu pomoć od Churchilla i Staljina, a da kod toga nije dao nikakvih političkih ustupaka, te da su trupe SSSR-a napustile Jugoslaviju nakon proboja Srijemske fronte nigdje se ne spominje. S druge strane, da je Tito imao sklonosti prema lijepim ženama i luksuznom životu ima daleko veću vrijednost, kao negativni ponder u toj ocjeni njegove ličnosti od povjesničara paparaco tipa.-

Još znatno veće besmislice postoje u optužbi Tita da je iskoristio Srijemsku frontu kao smišljeno stratište srpske mladeži jer je ona sva bila odana monarhiji i pravoslavlju, pa se htjelo smanjiti njen broj. U stvari najbolje je

iznijeti što o tome pišu zastupnici te ideje.

Publicist Vlada Arsić povodom godišnjice proboja Srijemske fronte u jednom beogradskom listu piše: „Srijemska fronta će u sećanju srpskog naroda ostati kao veliko, suludo, a možda i smišljeno stratište srpske mladosti i dalje ostaje pitanje da li je skrivena komunistička namera, uz konačni obračun s Nijemcima bila i satiranje srpske porodice odane patrijarhalnoj, monarhističkoj i pravoslavnoj porodici“. Gospodin Arsić bio je nekada član KPJ, a sada piše za nove mentore. Od mnogih takvih članaka uzet je ovaj kao primjer jednog relativno pristojnog načina izražavanja neistinitih ocjena o Srijemskoj fronti u vrijeme prave poplave grubih neistina i totalno nepoznavanje te materije. Mnogi kvazipovjesničari sami sebe unapređuju u stručnjake za vojnu strategiju i ulaze u tu materiju s besmislenim ocjenama te vojne operacije s ciljem da prikažu kako je Tito namjerno slao srpsku omladinu slabo naoružanu da u što većem broju izgine.. Također, neupućen čovjek se uvjerava da su na Srijemskoj fronti bili samo srpski mladići. Konačno ti novopečeni stratezi zaključuju da se sve to moglo mnogo bolje riješiti tako što bi samo Saveznici ratovali na Srijemskoj fronti i poslije sve to predati jugoslavenskoj kraljevskoj vladi u Londonu.

Da bi se sve to moglo razmotriti uz ozbiljan pristup, treba prvo navesti neke činjenice. Srijemska fronta je formirana nakon oslobođenja Beograda, poslije niza teških borbi 1.armije JA i 1.Proleterskog korpusa protiv njemačkog 34. armijskog korpusa, koji je tu štitio povlačenje njemačke grupe armija E s Balkana. Njemačke snage imale su oko 320 000 vojnika, veterana s dovoljno topništva, spremnih za pozicionu obranu. Nisu imali dovoljno tek tenkovskih i zrakoplovnih jedinica.

Prema tome, Srijemska fronta nije bila opcija koja se mogla birati. To je bila namenuta činjenica privremenoj vladi Avnojske Jugoslavije. U tom smislu i proboj Srijemske fronte bila je nametnuta nužnost, koja jednostavno nije imala alternativu.

Samozvani stratezi-amateri smatraju da se proboj Srijemske fronte od strane naših snaga uz pomoć Crvene armije mogao u potpunosti izbjeći kao danas neki projekt ako nije ekonomski isplativ. Prema njihovim idejama to su trebale u potpunosti izvršiti snage saveznika, a poslije tu teritoriju predati kraljevskoj vladi u Londonu. Toj nerealnosti dodaje se i jedna krupna laž da su u proboju Srijemske fronte sudjelovali i ginuli samo mladići unovačeni

u Beogradu i Šumadiji, te da je to namjerno tako urađeno da pogine što više srpske mladeži, odane kralju i monarhiji.

Konačno treba navesti činjenice u vezi s tim.. Proboj Srijemske fronte započeo je od 12 - 14. travnja 1945., radi čega je JA angažirala 12 divizija (1, 2 i 6 ličku proletersku diviziju, 5 i 11 krajišku 17. istočnobosanska, 21 i 22. srpsku, 16 i 36 vojvođansku, 42 i 48 makedonsku), zatim tu sudjeluju jedinice Crvene armije, bugarske vojske, sovjetska dunavska riječna flotila i nekoliko samostalnih bataljona na bokovima udarnih skupina, kao na primjer jedan bataljon talijanskih partizana dragovoljaca. Naročito su bile već iskusne i proverene u teškim borbama 1, 2 i 6 lička divizija, a s njima je iz Žumberka došla dugačkim borbenim putem kroz Bosnu i 13. proleterska brigada *Rade Končar*. Pored toga tu je već spomenuta 2. tenkovska brigada i jedna jurišna i jedna lovačka zrakoplovna divizija, koje su zbilja mnogo značile kod proboja Srijemske fronte.

Na najteže juriše prilikom proboja slane su upravo najiskusnije borbene jedinice, kao 6. lička i druge. Iz svega ovoga može se vidjeti da je upravo prljava laž kako je kod proboja Srijemske fronte ginula samo srpska omladina. Također je laž da su iz Beograda i Šumadije uglavnom nasilno unovačeni novaci bili osnova za proboj Srijemske fronte. Najveći broj novih srpskih jedinica činili su dragovoljci, o čemu još postoje svjedočenja živih ljudi.

Još apsurdnije od tih laži su nevjerovatne kombinacije tih priučenih stratega. Ideja da je proboj Srijemske fronte u cjelosti zajedno sa završetkom ratnih operacija trebalo prepustiti Saveznicima zbilja je apsurdna. Jedini Saveznici koji su tu postojali bila je Crvena armija i bugarska vojska. Zapadni saveznici su bili upravo u to vrijeme angažirani u najtežim svojim borbama u Normandiji i zatim u proboju u Njemačku.

Prema toj kombinatorici Crvena armija zajedno s bugarskom vojskom, nakon što bi sami oslobodili te krajeve, jednostavno bi otišli odande i predali bi ih izbjegličkoj vladi u Londonu, koja nije imala nikakvih borbenih jedinica u Jugoslaviji. Gdje je postojao slučaj da je Crvena Armija samostalno osvojila neko područje, pa da nije tamo i ostala najmanje do konačnih mirovnih pregovora? Na to priučeni stratezi odgovaraju da je postojao dogovor između Churchilla i Staljina 50:50. Prema tom dogovoru samo bi se zamjenile trupe koje bi ostale da okupiraju osvojeno zemljište. Naime, sovjetske trupe u Vojvodini i Srbiji bi zamijenile američke i britanske trupe, i Crvena armija bi

trebala ostati u Rijeci, Istri, Trstu i Sloveniji, gdje nikada nije ni bila.

S druge strane, američke i britanske trupe bi došle u Srbiju i Vojvodinu da očuvaju te krajeve za patrijarhalno, pravoslavno monarhističke tradicije. Naravno da autori ovakve totalne iracionalne kombinatorike napadaju Tita, kao glavnog krivca da se ovakva kombinatorika nije mogla ostvariti i zbog toga na svaki način žele ocrniti njega kao ličnost. Pripisuju mu negativne osobine kao da nije štedio svoje ljude, da je mrzio Srbe, da je svoju vojsku smatrao za potrošni materijal itd. Napisano je o tome mnogo pamfleta, ali ipak niti jedan od takvih autora ne bi se mogao pojaviti na međunarodnom skupu povjesničara ili vojnih analitičara, a da njegov rad bude ocijenjen kao ozbiljan.

Naravno da u Srbiji ima i razumnih mladih ljudi, europski orijentiranih, ali u teškim vremenima zbog ekonomske krize, kriminala i korupcije i situacije na Kosovu, oni jednostavno popuštaju krajnjoj desnici u pogledu totalne destrukcije povijesne istine o Titu i razdoblju u kojem je on živio.

Upravo u Srbiji dolazi do izbacivanja iz povijesnih udžbenika Titovog imena, kao i borbenog puta NOVJ u II. svjetskom ratu.. Kod toga se intenzivno radi na reviziji oslobodilačkog rata u Jugoslaviji. S druge strane, mnogi političari intenzivno rade na rehabilitaciji Nedića opravdavajući sve njegove zločine, kao ustupak nacističkoj Njemačkoj da bi se sačuvala srž srpskog naroda. Povijesno je poznato da je Nedić bio pravi pristalica nacističkih ideja i da je od svih kvislinga u Europi sprovodio na najsureviji način nacističke ideje. Nedićeva rehabilitacija bila bi jedinstveni slučaj u Europi. Naime, niti jedna europska država, koja je bila okupirana od nacističke Njemačke, nije pokušala rehabilitirati svoje kvislinge - od kojih je većina počinila mnogo manje zločine od Nedića u službenju Njemačkoj. S druge strane, iz povijesnih udžbenika izbacuje se sve o Titu, pa i ono što priznaju svi poznati povjesničari u svijetu, kao što su njegovi pregovori s Churchillom i Staljinom i dobijanje vojne pomoći bez političkih ustupaka, od obojice. Naravno s ulaskom Srbije u Europsku zajednicu mnoge stvari tu će morati da dođu na svoje mjesto.

Potrebno je još spomenuti djelovanje kvazipovjesničara iz redova ustaških nostalgičara i neonacista. Pod neonacistima se ne misli na njihove huligane, koji s obrijanim glavama i u crnim kožnim jaknama vrše ulična nasilja, nego na organizaciju koja postoji u Njemačkoj, ali tamo ima malo mogućnosti za djelovanje. Mnogo je veća njihova djelatnost u siromašnim zemljama u

tranziciji. Zajednička im je crta minoriziranje ustaških i nacističkih zločina, holokausta i genocida. Prema njima, tih zločina nije bilo niti u Njemačkoj, niti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Prema tim idejama u NDH nije bilo nikakvih zločina prema Srbima i Židovima, sve dok se nisu pojavili komunisti sa svojim partizanskim odredima i otada su postojale dvije strane, ustaše i partizani, koje su jednako počinile zločine .

Takve ne zanima istina iz njemačkih dokumenata da su mnogi ustaški zločini počinjeni još prije napada na SSSR i pojave prvih partizanskih odreda. Ne može se reći da ustaški nostalgičari, kao i neonacisti, imaju neki ozbiljni politički utjecaj u Hrvatskoj, ali su s desno orijentiranim partijama uspjeli unijeti pravi kaos u školske programe u Hrvatskoj. Mladi ljudi nemaju pojma kako su definirani ratni zločini za vrijeme drugog svjetskog rata, kako su od Saveznika definirane paravojne zločinačke vojne formacije, što je konačno sažeto u Nürnberškom statutu. Zbog toga se iz školskih programa ne može vidjeti da se ustaška vojnica, kao i trupe Himlerove policije i SS trupe pridodane Himleru za održavanje konclogora i sprovođenje zločina u njima, ne smatraju vojnim jedinicama, nego zločinačkim oružanim formacijama i Ženevska konvencija se ne odnosi na njih.

S druge strane, one SS jedinice koje su stavljane pod zapovjedništvo Werhmachta (njemačke vojske) smatraju se u punom smislu njemačkom vojskom na koju se odnosi Ženevska konvencija.

Kada bi u Hrvatskoj postojali isti antinacistički zakoni kao u Njemačkoj, svatko bi mogao biti sudski kažnjen ako bi ustašku vojnica nazvao dijelom hrvatske domovinske vojske za vrijeme NDH. Mladi ljudi o tome ne uče ništa u školi, a ustaški nostalgičari to koriste jer ovdje nema zakonske regulative kao na primjer u Njemačkoj.

Zašto ustaški nostalgičari i neonacisti čine sve da minimiziraju savezničku pomoć NOVJ? Primarno zato jer ne žele da se vidi kolika je bila veličina te vojske. Premda su mnogi njemački zapovjednici pisali u svojim memoarima o borbama s tom vojskom, ona se uvijek naziva samo partizanima. Tako ispada da su partizani imali 352Y i 351Y skvadron R. A. F.-a u Balkanskim zračnim snagama i jednu lovačku i jednu jurišnu diviziju s avionima Jak-7 i IL-2, svaku s po tri puka.

K tome i dvije tenkovske brigade, jednu s britanskim tenkovima Stuart, a

drugu s glasovitim sovjetskim T-34, zatim ratnu mornaricu itd.

Sve se to minorizira da mlađe generacije što manje znaju o oslobodilačkom ratu u kome je antifašizam prihvaćen primarno kao ljudsko, a ne samo partijsko opredjeljenje.

U Hrvatskoj postoji još jedna posebna stavka za ocjenu NOVJ i Tita osobno, a to je Bleiburg. Bleiburg je stavljen u centar svih zbivanja u II. svjetskom ratu i sve se prema ustaškim nostalgičarima treba procjenivati prema činjenici da je bilo pogubljenja bez sudskih presuda nakon Bleiburga. O tome će biti još riječi kada će se govoriti o negativnim pojavama Titove ere. Za sada treba reći da se je to isto dogodilo u Francuskoj koja je bila država poražena u ratu, ali je imala jasne zakone za svoje oružane snage.

Desničari u Francuskoj tvrdili su da je na kraju rata bez suđenja likvidirano 105.000 kolaboracionista. De Gaulle je u svom govoru spomenuo 10.842 pogubljenja bez sudske presude, pri čemu je rekao: „Ta je brojka bolna, ali je ograničena s obzirom na to koliko su grozних zločina oni (kolaboracionisti) počinili i kakve su njihove posljedice“. Kasnije procjene potvrdile su brojku od najmanje oko 50.000 pogubljenih bez sudske presude. Ipak treba reći da su zločini francuskih kolaboracionista bili dječja igra prema ustaškim zločinima. Na kraju treba spomenuti da je stanje u Hrvatskoj u pogledu traženja istine o Titovoj ulozi u II. svjetskom ratu i uopće o njegovoj eri daleko objektivnije, nego u mnogim drugim državama nastalim nakon raspada SFRJ. Tu je vrlo važna uloga predsjednika Mesića, koji je ta pitanja postavio na jasne temelje. Tu svi znaju da bez Tita Istra, Zadar i otoci nikada ne bi bili vraćeni Hrvatskoj.

INFORMBIRO I POVIJESNO NE STALJINU

Kominternu tj. Komunistička internacionala (KI) vuče svoje korijene od 1919. godine, a postojala je sve do svibnja 1943. godine, kada formalno prestaje s radom. Osnovana kao rukovodeći centar međunarodnog komunističkog radničkog pokreta ona je postupno potpuno došla pod Staljinov nadzor i utjecaj. Već prije svog ukidanja 1943. godine izgubila je na utjecaju kao rukovodeći centar radničkog pokreta, a glavni udar je pretrpjela sporazumom Hitler-Staljin (Ribbentrop - Molotov) 1939. godine.

Kominform - tj. Informacioni biro nekih komunističkih i radničkih partija je stvoren kao konsultativno tijelo za razmjenu mišljenja između komunističkih partija poslije II. svjetskog rata. Stvaranju Kominforma pristupilo se je na inicijativu CK SKP (b) u jesen 1947. godine.

Informaciono savjetovanje na kome je ustanovljen Kominform održano je u Poljskoj krajem rujna 1947. Na njemu su pored SSSR-a, Jugoslavije i istočnoeuropskih zemalja sudjelovali i predstavnici komunističkih partija Francuske i Italije

Zaključeno je da Kominform ima stalno sjedište u Beogradu i da je tu redakcija njegovog lista. *Za čvrsti mir, za narodnu demokraciju*. Definirani su i zadaci Informbiroa - organiziranje razmjene iskustva između partija i u slučaju potrebe koordinacija njihove djelatnosti na osnovu uzajamne suglasnosti. Svakome tko je poznao prilike u SSSR-u bilo je jasno da je Informbiro neka zamjena za Kominternu u kojem će SSSR tj. Staljin imati glavnu riječ. Ipak se smatralo da će sada SSSR s velikim ugledom poslije pobjede u II. svjetskom ratu imati samo ulogu prvoga među jednakima, a ne da će se sve to pretvoriti u oruđe Staljinove hegemonističke politike prema partijama koje su se odlučile na socijalističko uređenje u svojim državama.

Jugoslavija s Titom na čelu svakako se je zalagala za ravnopravne odnose unutar Kominforma i da to bude primarno konsultativno tijelo, kako je i definirano. Naravno da Staljin to nije mogao prihvatiti.

Dana 1. lipnja 1948. u listu Kominforma objavljen je uvodni članak bez potpisa u kojem se oštro napada jedna partija (ne kaže se koja) i tu se citiraju riječi upravo Staljina: „Partija koja skriva istinu od naroda, partija koja se boji

svjetlosti i kritike - nije partija, već klika varalica osuđena na propast.“

Upravo s tim člankom javno je započeta kampanja SSSR-a i Staljina protiv FNRJ i Tita. Kampanja je odmah pokazala da ima za cilj svrgavanje Tita i cijelog CK KPJ, koji je i dalje bio uz Tita osim nekoliko kolebljivih članova.

Spor koji je izbio početkom 1948. godine, vodio se prvo na prikriven način da bi se uskoro pretvorio u otvoreni napad CK SKP (b) i Staljina koji je bio u pozadini svega toga protiv CK KP Jugoslavije s Titom na čelu. U razmjeni međusobnih pismenih poruka napadnuto je čelništvo KPJ zbog revizionizma i nacionalizma, skretanja s puta izgradnje socijalizma i rukovodeće uloge radničke klase, zbog izrođavanja Jugoslavije u običnu buržoasku republiku, rasplinjavanja KPJ u Narodnoj fronti i zbog ideja o oportunističkoj teoriji mirnog urastanja kapitalističkih elemenata u socijalizam.

CK Jugoslavije je dao odgovor na ta pisma, kojim predlaže da predstavnici CK SKP dođu u Beograd i tu u dijalogu dviju strana riješe nesuglasice i sporove, pa da se zatim održi sjednica Informbiroa. Staljin koji je u sjeni stajao iza svega i vukao konce nije se složio, nego je tražio da predstavnici Jugoslavije dođu na sjednicu IB u Bukureštu. Bila je već skrojena optužba protiv CK Jugoslavije i Tita i predstavnici drugih partija su primili instrukcije da napadnu našu delegaciju.

Zasjedanje Kominforma bilo je predviđeno u drugoj polovini lipnja 1948. godine, bez obzira na to prihvaća li jugoslavenska delegacija taj termin ili ne. Centralni komitet KPJ je 20. lipnja uputio tom zasjedanju pismo u kojem predlaže da predstavnici CK SKP/b/ dođu u Beograd i tu u dijalogu dviju strana riješe nesuglasice i sporove, pa da se tek iza toga održi sjednica Informbiroa. U pismu se iznosi prigovor da je nekritično prihvaćena optužba protiv Jugoslavije da je bez traženja ikakvih obavještenja od nas radi razjašnjenja tog problema već donešena osuda.

Informbiro tada donosi rezoluciju: „O stanju u Komunističkoj partiji Jugoslavije“, što je javno objavljeno kod nas na radiju 28. lipnja. Staljin, kao i cijeli istočni i zapadni svijet bili su uvjereni da će ta „bomba“ srušiti Tita i sve njegove pristalice u Jugoslaviji. U stvari cijeli svijet je tada smatrao da je potreban samo pokret malim prstom Staljina i Tito će biti srušen. Nitko na Zapadu nije dao Titu u toj borbi Davida i Golijata niti jedan procent šanse da se održi, a sve istočno- europske zemlje pod kontrolom SSSR bile su već instruirane da oštro napadaju Tita i čitavo čelništvo u Jugoslaviji, koje se nije htjelo odreći Tita.

U tom pismu optužuje se naša delegacija i zbog nedolaska na savjetovanje u Bukureštu. To je protumačeno kao kršenje bitnog načela (koje u stvari nikada nije ni postojalo) da svaka partija polaže račune pred Informativnim biroom. Treba naglasiti da ni u kakvom prihvaćenom statutu IB-a to načelo nije postojalo, nego je tada *ad hoc* izmišljeno - za potrebe trenutka. Jasno je da Tito poznavajući Staljina nije išao osobno na taj sastanak, niti je išla naša delegacija na optuženičku klupu pripremljenu na sličan način kako se radilo na poznatim Staljinovim monstruoznim procesima. Tito nije na optužbe Staljina odgovarao kontraoptužbama, nego su svuda u odgovorima na te optužbe samo iznošeni argumenti o njihovoj neosnovanosti.

U svome odgovoru na prvo pismo, CK KPJ 17. svibnja 1948. godine ponavlja svoj stalni prijedlog da CK KP Sovjetskog Saveza pošalje svoje predstavnike u Jugoslaviju pa da se prvo razjasne sporna pitanja, a tek nakon toga da se ide na sastanak sa svih devet partija-članica Kominforma. Time je jasno naglašavalo da je Kominform po svome statutu primarno savjetodavno tijelo, kakvo je stvarno i bilo. To je naravno još više razbjescilo Staljinove ljude, već jasno zadužene za rušenje Tita. Oni sada nastupaju sa sve težim, ali sa sve slabije argumentiranim napadima, što im je bila velika početna pogreška koju su stalno ponavljali.

Na Petom kongresu KPJ od 21-28. srpnja 1948. godine, Tito kao generalni sekretar ocijenio je rezoluciju Kominforma kao poziv na građanski rat u našoj zemlji. Govorio je o neistinitim optužbama u rezoluciji IB-a i klevetničkoj kampanji, ali nigdje nije napadao Staljina, niti imenom njegove ljude.

Pošto je KPJ ostala jedinstvena i uz Tita, što je bilo suprotno od očekivanja, a Tito nije srušen malim prstom Staljina, snažno su intenzivirani napadi na cijelu KPJ i Jugoslaviju kao državu.

U drugoj polovici studenog 1949. godine održano je Savjetovanje Kominforma u Mađarskoj. Referate su podnijeli M. Suslov - *O ratnoj opasnosti*, P. Togliatti

-
O zadacima kompartija i G. Georgiu-Dej - *Jugoslavenska kompartija u vlasti ubojica i špijuna*. Na osnovu referata usvojena je nova rezolucija Kominforma protiv KPJ i FNRJ, koja završava riječima: „Informativni biro komunističkih i radničkih partija zbog toga smatra da je borba protiv Titove klike - najmiljenih špijuna i ubojica - internacionalna dužnost svih komunističkih i radničkih partija“. U stvari cilj te rezolucije bilo je opravdanje ogromnog političkog ekonomskog i vojnog pritiska na FNRJ, koji su bili u punom jeku i s kojima

pokušalo slomiti otpor Jugoslavije.

Žestoko je napadnuta i Jugoslavenska armija odmah iza poziva na pobunu iza prve rezolucije IB. Pošto se u JA za rezoluciju IB izjasnio vrlo mali broj u odnosu od očekivanog, to je i sama JA žestoko napadnuta i oklevetana. Širi se priča da je Gestapo u francuskim logorima gdje su bili po napuštanju Španjolske smješteni dragovoljci iz tog rata, vrbovao mnoge od njih. Oni poslije 1941. godine postaju zapravo osnivači NOVJ. Ovdje se odmah može zapaziti da su se u IB-u na pritisak samog Staljina vratili na stare metode apsurdnih optužbi u montiranim procesima po uzoru na 1938. godinu. Staljin je stvarno u velikoj mjeri bio opsjednut teorijom zavjere. Tako su mnogi sovjetski piloti, proslavljeni u španjolskom građanskom ratu, po povratku u SSSR predlagali neke promjene u organizaciji ratnog zrakoplovstva SSSR-a. Te promjene bile su zbilja potrebne, jer se je pred kraj tog rata pojavio njemački lovac Me-109, koji je bio nadmoćan u odnosu na sovjetski I-16. Također mnogi sovjetski lovci nisu imali ni radiostanice. Predlagači tih nužnih promjena proglašeni su za njemačke špijune, zadužene za širenje nepovjerenja u sovjetsko ratno zrakoplovstvo. Neki su osuđeni na dugotrajne kazne, a neki i pogubljeni.

Napad IB-a na JNA s takvim sličnim apsurdnim optužbama bila je kardinalna pogreška glavnih čelnika koji su vodili Kominform, ali i samog Staljina. Primjeniti iste metode lažnih i apsurdnih optužbe iz 1938. godine na mnoge generale JA, koji su sudjelovali u španjolskom građanskom ratu, da su bili zavrbovani od Gestapoa, a poslije vodili uspješne operacije u II. svjetskom ratu, baš protiv Nijemaca je stvarno vrhunac apsurdna, koji je brzo uvidio cijeli svijet. Prema tome činovnici u IB-u, koji su pod pritiskom stvarali takve lažne optužbe, upravo su sami rušili ugled SSSR-a i samog Staljina, koji je stečen tijekom II. svjetskog rata.

U tim optužbama, skrojenim u velikoj žurbi bez dovoljno podataka, optuženo je nekoliko jugoslavenskih generala i političara da su zavrbovani od Gestapoa, koji uopće nisu bili u građanskom ratu u Španiji. To je kod nas odmah objavljeno i to je bio naš veliki adut protiv IB-ovih optužbi. Ipak može se primjetiti da naša strana nije odgovarala ni s kakvim protuoptužbama, nego su samo iznošeni argumenti i činjenice koje su dokazale apsurdnost njihovih optužbi. To je bio najbolji način da IB-ovi činovnici sami sebi sruše ugled, ali je time i rušen ugled SSSR-a i Staljina.

Pošto je poziv na pobunu u Jugoslaviji propao, IB se u borbi protiv KPJ,

Tita i cijele FNRJ oslanja na vanjske snage. Borba protiv „Titove klike“ proglašava se sada za dužnost svih radničkih i komunističkih partija u svijetu, a primarno onih koje su u Kominformu. Treba se podsjetiti da su tu pored istočnoevropskih zemalja i KP Italije i Francuske. U kampanji protiv „Titove klike“ i Jugoslavije koriste se novi montirani sudski procesi u Mađarskoj, Čehoslovačkoj i Bugarskoj. Ti procesi su imali dvojaku svrhu: prvo da se ocrni „Titova klika“, koja je htjela u tim zemljama navodno uspostaviti svoj diktat, a drugo da se svim zemljama pod kontrolom SSSR-a da na znanje da će njihovi čelnici proći isto tako kao osuđeni na spomenutim procesima, ako krenu prema nekom vlastitom putu u izgradnji socijalizma u svojoj zemlji.

Na procesu u Budimpešti Laszlu Rajku, članu Politbiroa CK KP Mađarske i drugima, optužena je Jugoslavija naravno i „Titova klika“ da je pripremala prevrat i rušenje državnog poretka u Mađarskoj. Tu je naravno spomenuto da je u organiziranju JA imao udjela i Gestapo preko jugoslavenskih španjolskih dragovoljaca, koji su došli u Jugoslaviju 1941. iz francuskih koncentracijskih logora. Taj proces je poslužio kao uzorak sličnim montiranim procesima primjerice T. Kostovu u Bugarskoj i R. Slanskom u Čehoslovačkoj. Svuda je u tim procesima Jugoslavija i „Titova klika“ optuživana za namjeru da želi pretvoriti istočnoeuropske zemlje u kolonije SAD i V. Britanije.

Ove apsurdne optužbe, potpuno slične onima na monstre procesima iz 1938. godine, pretvorit će se u najgori autogol koji sam sebi zabija nepromijenjeni i birokratirani staljinizam. Upravo najbolji potez Tita u toj igri bila je suzdržanost da on ruši ugled Staljina, nego je to prepustio njima samima u njihovom neobuzdanom zaletu u rušenju „Titove klike“.

Komunističke partije Francuske i Italije bile su među najjačim partijama u svojim zemljama. A Rajkov proces u Mađarskoj bio je razoran udarac za njih. Nikakva američka antiljevičarska propaganda nije imala tako razorni efekt na članstvo u navedenim partijama kao izmišljene optužbe na Rajkovom procesu, vođenom po uzoru na Višinskijeve montirane procese iz 1938. godine.

Jedan od istaknutih čelnika KP Italije Palmiro Togliatti sudjelovao je na drugom savjetovanju IB-a protiv Tita i Jugoslavije. On kasnije postaje veliki kritičar staljinizma i njegovih metoda, pa izjavljuje da su oni borbu protiv Tita prihvatili samo zato jer su se plašili preuranjenog rušenja ugleda Staljina, koji je on ponovo stekao u II. svjetskom ratu. U stvari taj ugled srušen je primarno od činovnika u Informbirou i to zbog staljinističkog utjecaja.

U godinama 1950, 1951. i 1953. godine list *Za čvrsti mir i narodnu demokraciju* bio je praktično sve što je ostalo od Informbira. List nastavlja sa sve većim napadima, ali praktično bez ikakvog učinka. Poslije smrti Staljina u ožujku 1953. godine objavljena su samo još dva članka u tom listu. U kolovozu 1953. godine Vrhovni sovjet SSSR najavljuje normalizaciju odnosa s Jugoslavijom. Dana 17. travnja 1956. godine izlazi posljedni broj tog lista koji najavljuje da je Informbira bio korisna ustanova u svom vremenu, ali da sada više njegov rad u novim uvjetima nije potreban.

Interesantno je razmotriti kakvi su bili odgovori Tita i cijele KP Jugoslavije na sve te napade. Kako će se kasnije vidjeti, oni su vođeni taktikom za koju se zna da ju je primarno određivao sam Tito. U odgovorima sve do pred sam kraj toga spora nije se mnogo spominjao Staljin, kao ni Vrhovni Sovjet ili CK SKP/b/, nego primarno samo Informbira. Bilo je lako činjenicama odgovarati na njegove lakomislene optužbe. Napadi na staljinizam bili su samo indirektni - isticanjem upravo njihovih besmislenih optužbi. U tom sukobu primjenjena je taktika koja se koristi u starim japanskim borilačkim vještinama. Naime, potrebno je samo izmaknuti protivniku ogromne snage, da on padne nakon promašenog udarca i slupa se od vlastitog zaleta.

Svaki ozbiljni analitičar odmah će zapaziti da su u procesima Rajku u Mađarskoj i sličnima u Bugarskoj i Čehoslovačkoj cijele ekipe članova CK KP tih država strijeljane, a da na suđenju nekim istaknutim pristalicama IB-a u Jugoslaviji nikada nije izrečena niti jedna smrtna kazna. Također, nikada nisu članovi CK KP SSSR-a nazivani bandom najmljenih ubojica i špijuna ili slično. Prema tome, s jugoslavenske strane kampanje je vođena tako da se jasno vidi da je krivac za sve to - Informbira u rukama Staljina. Zbog toga nije ni čudno da je kratko vrijeme nakon Staljinove smrti upravo Vrhovni sovjet SSSR-a najavio početak normalizacije odnosa s Jugoslavijom.

S jugoslavenske strane je oprezno ocijenjeno čak i raspuštanje Kominforma kao organizacije. Samo je list *Borba* u članku od 19. travnja 1956. godine napisala: „Očigledno se ne možemo složiti s formulacijama o pozitivnoj ulozi i pozitivnoj ocjeni koju su formulirale partije - učesnice Informbira u odluci o obustavljanju djelatnosti Informacionog biroa. Naše iskustvo pokazuje da je taj organ od početka bio iskorištavan u nepravilnoj politici prema Jugoslaviji, što se formalno odrazilo i u donošenju obiju rezolucija Informacionog biroa protiv Jugoslavije“. Ovo je vrlo oprezna i vrlo blaga osuda Informacionog biroa bez ikakve osude CK KP SSSR-a. Naravno pored toga je uzgredno i dodano da je kao propagandni instrument za sprovođenje Staljinove vanjske

politike Informbiro nanio ozbiljnu štetu cjelokupnom međunarodnom radničkom pokretu. Ovo je bilo savršeno točno i jasno svakome.

Već na prvi pogled postalo je jasno da je Tito sa svojom ekipom odnio pobjedu u tom sukobu sa Staljinom, premda je na početku sukoba skoro cijeli svijet smatrao da su Titove šanse od 1 : 99 u korist Staljina.

Ponovile su se one iste situacije kao za vrijeme bitke na Neretvi i Sutjesci, kada su njemački zapovjednici smatrali da je Tito sa svojim divizijama potpuno opkoljen i da nema nikakvih šansi da se izvuče iz obruča. Ipak on se je izvukao iz obruča i to vrlo dobro.

Ipak taj jasni uspjeh u sukobu sa Staljinom veoma je pomutila primjena brutalnog umjesto dobro promišljenog obračuna s pristalicama IB-a. Jasno je da je kod toga stradao jedan broj nevinih ljudi, što se nije trebalo ni smjelo dogoditi. Bilo je jasno da je među pristalicama IB-a bilo i onih koji su imali zadatak izazvati građanski rat u Jugoslaviji i da ih nije odmah bilo lako raspoznati od onih, koji su zbog neznanja upali u to. Bilo bi potpuno normalno da se pristalice IB-a izoliraju, ali je bilo glupo da se prema svima u tom izoliranom stanju izvode represivne i ponižavajuće mjere. Njima se nije postizalo baš ništa, osim što su se sticali novi neprijatelji. Za to najveću odgovornost snosi Ranković, koji je bio veliki protivnik staljinista, ali uz puno prihvatanje njihovih metoda u obračunu s političkim protivnicima.

Sve to predstavlja jednu tešku ljagu Titove ere, koja se onda pripisuje i njemu premda je on osobno imao najmanje veze s time. To nisu nikada bile njegove metode prije svega zato što su neučinkovite, glupe i kontraproduktivne, a nanosile su veliku štetu ugledu cijele zemlje.

Zbog svega toga potrebno je ovaj sukob Staljin - Tito, koji je do sada promatran iz ptičje perspektive, spustiti na zemlju i gledati kako su ga doživljavali ljudi tog vremena.

Za veliki broj ljudi rezolucija Informbiroa došla je kao veliko iznenađenje, a mnogi nisu mogli vjerovati da je Staljin umiješan u te napade na KPJ i Tita. Za vojna lica to iznenađenje je bilo različito. Konkretno pisac ovih redaka je bio za vrijeme II. svjetskog rata u SSSR-u, gdje je bio pilot u novoj zrakoplovnoj pukovniji jurišnih aviona IL-2 Sturmovik. U Jugoslaviji to postaje 554 jurišni puk, a bio sam komesar I eskadrole, kapetan u tom puku.

Po završetku rata s političke funkcije na moje traženje premješten sam u pokusni centar za ispitivanje aviona u letu, gdje sam bio probni pilot, jer sam pilotsku školu završio još u Kraljevini Jugoslaviji a bio u R. A. F. - u u Africi te konačno u sovjetskoj Pilotskoj školi i vojnom učilištu u Groznom još za vrijeme rata. Pošto sam prije odlaska u partizane završio četiri semestra Strojarskog fakulteta u Zagrebu, dobio sam stipendiju da završim Mašinski fakultet/aeronautički odsjek u Beogradu. Diplomirao sam na sam dan objavljivanja Rezolucije IB.

Na Mašinskom fakultetu je tih dana sve vrvilo kao u košnici. Pošto je ta rezolucija bila otvoreni poziv na rušenje Tita i cijelog čelništva Jugoslavije, mnogi su bili zbunjeni. Ključni razlog za to, a u što su mnogi neupućeni i povjerovali, bio je neodlazak naše delegacije na sjednicu u Bukureštu. Tamo je navodno naša delegacija mogla opravdati naša stajališta - ako nije bilo nikakve krivnje na našoj strani. Naravno, to je bio samo mamac za neupućene ljude od kojih su mnogi nasjeli, postali informbiroovci kako smo to tada nazivali. Na dugoj sjednici na Tehničkom fakultetu počelo je čak preovladavati gledište da je naša delegacija ipak trebala ići u Bukurešt. Tamo bi, razmišljalo se naglas, pred bratskim partijama lako odbacila sve optužbe protiv nas. U posljednjem trenutku dr. Dragiša Ivanović uspio je preokrenuti tu situaciju. Poslije je postao dekan Fakulteta i isticao se u oštrim suprotstavljanjem informbiroovcima.

Ipak su se s takvih sjednica, kakvih je bilo u cijeloj zemlji, još uvijek slali brzojavi Staljinu. Izražavalo se povjerenje u njegovu mudrost da će pravedno riješiti taj spor. Kult Staljinove ličnosti i kod nas je stvarno postojao. On je normalno podržavan kao neka partijska linija, a u vojsci su ga održavali osobito časnici u političkoj službi. Mnogi su smatrali da je to sastavni dio borbe protiv kapitalizma, koju je vodila ujedinjena radnička klasa svijeta. Što se mene osobno tiče, ni u jednom trenutku nisam nasjedao na floskule o tome kako je trebalo ići u Bukurešt, kao ni na one o Staljinovoj pravednosti. Poznao sam dobro prilike u SSSR-u, jer sam tu još za vrijeme rata proveo osam mjeseci. Poslije, kad je sovjetska Armija u Zapovjedništvu zrakoplovstva imala svoje instruktore koji su često obilazili i naše jedinice, imao sam neku vrstu malog sukoba s njima. Bilo je to 1946. godine, kada sam bio pokusni pilot u Centru za ispitivanje aviona, ali i s već završenih šest semesara Mašinskog fakulteta pomagao na raznim prepravkama u Glavnoj aeroplanskoj radionici u Zemunu. Radili smo na prepravki najbržeg lovca Jak-9P u prodornog izviđača. Tako smo u njega ugradili britansku fotokameru

s njemačkim trofejnim uređajima za daljinsko upravljanje, jer je to bio avion jednosjed. Trebalo je kod toga promijeniti položaj akumulatora i nekih agregata, da bi težište aviona ostalo nepromijenjeno nakon ugradnje te velike fotokamere.

Upravo sam radio na tome i mjerio položaj težišta aviona, kada je naišao ruski savjetnik, ali istog čina kao i ja, i zgrnuo se šta mi to radimo: „Kako smijete raditi takve promjene bez odobrenja biroa konstruktora Jakovljeva?“ Odgovorio sam da položaj težišta koji određujem ostaje isti, pa prema tome nema promjene statičke stabilnosti aviona. Tu se je razvila diskusija gdje je on spomenuo da njihovi prijatelji u mađarskom, bugarskom i rumunjskom ratnom zrakoplovstvu ni ne pomišljaju da rade takve stvari bez dozvole. Na to sam ja eksplodirao i rekao da je izviđačka Wintem kamera bolja od njihove, koje imamo na avionu Petljakov... Poslije smo izgledili taj spor uz čašiću šljivovice i čaja, jer kave još nije bilo, ali sam dobro znao da će me on cinkariti kod svojih pretpostavljenih. Imali smo još sličnih sporova i to najviše oko plana Ratnog zrakoplovstva da gradimo cijelu gamu aviona za osnovno i prelazno školovanje vojnih pilota. Oni su bili protiv toga, savjetovali su energično da uopće ne obnavljamo zrakoplovnu industriju, jer oni imaju dovoljno aviona za školovanje. Kod toga je dolazilo i do oštrijih polemika. Smatrao sam da će me sigurno cinkariti i da ću možda jednog dana i nadrljati zbog toga. Ipak, ništa od toga se nije dogodilo. Kada je u jesen 1946. godine poletio naš prvi osnovni školski avion Aero-2 s britanskim motorom, na aerodrom je došao osobno general Mijalko Todorović, kao izaslanik Tita. Pozdravio je sve prisutne od konstruktora do radnika i pilota i čestitao nam. Tom prilikom rekao je da postoji odluka Vlade o obnovi zrakoplovne industrije i da u buduću gradimo sve kategorije aviona, koje možemo uspješno projektirati u zemlji.

Tada mi je laknulo, bilo mi je jasno da iza naših ambicija o obnovi rada zrakoplovne industrije stoji sam Tito. Bilo mi je također jasno da je ovaj naš sitni sukob sa sovjetskim savjetnicima samo vrh ledenog brijega i da mnogo toga postoji još ispod površine vode, što mi sitne ribe neznamo. Sve mi je to pomoglo da uopće nisam bio mnogo začuđen kada je došlo do pisma IB-a s otvorenim napadom na Tita i CK KPJ.

Ipak mnogi drugi časnici na mnogo višim položajima nisu bili u prilici da im te stvari budu jasne pa su bili ne malo iznenađeni kad je u rezoluciji IB-a bezobzirno napadnut Tito i JNA. Jednostavno nisu mogli dokučiti šta bi mogao biti stvarni razlog tome. Kao tipičan primjer za to mogao bi uzeti

zabilješke o tome mog budućeg šefa generala Staneta Potočara, koji je bio načelnik Generalštaba JNA zadnjih godina Titovog života. U stvari ,on je bio jedini Slovenac na tom položaju i to baš na insistiranje samog Tita.

U vrijeme najave rezolucije IB-a bio je zapovjednik jedinica JA u tzv. Zoni B u blizini Trsta. Bio je vrlo iznenađen kad je doznao za tu rezoluciju iz lokalnih novina. Kod njega je na godišnjem odmoru kao gost boravio general Danilo Lekić,

zapovjednik Zagrebačke vojne oblasti i bio isto tako jako iznenađen tim događajem. Pitao je Staneta što se to događa, što je bio jasan znak da ni zapovjednici na najvišim položajima nisu o tome bili službeno upoznati prije, nego je to na radiju objavljeno.

Stane Potočar u svojoj knjizi piše da je brzo iza toga shvatio kako je razlog tome naše protivljenje Staljinovom diktatu i da će to postati prvi udarac ideološko-dogmatskoj politici staljinizma. Ipak mnogi u početku to nisu shvatili, a bilo je i onih koji su smatrali da je po srijedi Staljinov diktat, doduše pogriješan, ali da se zbog jedinstva međunarodnog radničkog pokreta još ne smijemo suprostavljati autoritetu Staljina. Zbog toga se je određen broj starih i novih članova KP izjasnio za rezoluciju IB.

Ukupni broj osuđenih i poslatih na jadranske otoke Goli otok i Sv. Grgur iznosi 16 312., kako je navedeno u knjizi administrativno kažnjenih. Među njima bilo je 12 sudionika Oktobarske revolucije, 36 boraca i španjolskog građanskog rata, 268 predratnih članova KP, 1 673 nosioca spomenice 1941., 2 300 časnika, dočasnika i vojnih službenika JA. 1 618 pripadnika organa ministarstva unutrašnjih poslova, 28 saveznih i republičkih ministara, 99 pomoćnika ministara, te 36 saveznih poslanika.

U 5. armiji, piše Stane Potočar, nije bilo nijednog pristalice IB-a na položaju zapovjednika pukovnije, divizije ili u komandi armije. Ipak bilo ih je više među političarima i partijskim kadrovima na čelu s Vladom. Dapčevićem, organizacijskim sekretarom KP u JA. Bili su neki i u armijskom vrhu, zaključno s nekadašnjim načelnikom generalštaba Arsom Jovanovićem, koji je poginuo pri pokušaju bježanja preko granice.

Za opću predstavu može se reći da je vojska tada imala oko 150 000 ljudi i da je među njima bilo samo 2% časnika, koji su se izjasnili za IB.

Također može se zapaziti da je procentualno najmanji broj ljudi koji se je izjasnio za IB bio u Sloveniji, zatim u Hrvatskoj, a najviše u Crnoj Gori. U cijeloj Sloveniji bilo je samo oko pet stotina ljudi koji su se izjasnili za rezoluciju IB.

U ratnom zrakoplovstvu general Pero Popivoda, načelnik stožera RZ i PZO pobjegao je s lakim avionom dvokrilcem u Rumunjsku. Skupina časnika iz zapovjedništva transportne pukovnije s pukovnikom Supekom na čelu također je prebjegla u Rumunjsku s lakim transportnim zrakoplovom SČe-2. Pero Popivoda bio je dočasnik u zrakoplovstvu Kraljevine Jugoslavije. Letio je samo na lakim avionima kao početnik, a stekao je visoke činove u partizanskom ratovanju u Crnoj Gori. Dodijeljen u ratno zrakoplovstvo osjećao se nesigurno na svom visokom položaju za koji nije imao nikakve kvalifikacije. Svi njegovi pomoćnici bili su školovani časnici iz Kraljevskog zrakoplovstva, a neki su pobjegli iz njemačkog zarobljeništva i sudjelovali su u borbama zrakoplovstva na Srijemskoj fronti. Pukovnik Supek je prebjegao iz njemačkog zrakoplovstva, gdje je bio dragovoljac, na stranu Rusa pa je kao i drugi prebjezi duže vrijeme bio na ispitivanju u NKVD. I zapovjednik moje 554 pukovnije jurišnih aviona IL-2, pukovnik Mirko Ščepanović, nije u SSSR-u bio sposoban završiti obuku na IL-2. Šturmovik. Kao i Popivoda bio je dočasnik u zrakoplovstvu Kraljevine Jugoslavije, a čin pukovnika stekao je u ratu u Crnoj Gori. Osjećao se nesigurno i izjasnio se za IB te pokušao prebjeći u Albaniju, ali je kod toga ubijen na granici. To se navodi zato, jer u ratnom zrakoplovstvu nije se niti jedan dobro školovan časnik pilot ili tehničke službe izjasnio za rezoluciju IB-a.

Od nas su samo tri aviona prebjegla u Mađarsku i Rumunjsku, ali je skoro cijela eskadrila rumunjskih i mađarskih lakih aviona prebjegla nama. Kako bi se svi mogli uvjeriti u to, osam prebjeglih zrakoplova s oznakama istočnih zemalja bilo je izloženo na civilnom dijelu zemunskog aerodroma pokraj tadašnje zgrade JAT-a. Svi putnici dok su čekali na svoj let, mogli su ih pogledati. Ipak oku javnosti nisu bili izloženi svi prebjegli zrakoplovi. U razdoblju 1952-1953. na našu stranu prebjegli su i lovci s mlaznim motorom Jak-23 i MiG-15. Jak-23 bio je jedan od prvih sovjetskih lovaca s mlaznim motorom, a MiG-15 je tada uz američki lovac F-86 Sabre najmoderniji mlazni lovac sa strelastim krilom u svijetu. Bilo je to doba uoči završetka rata u Koreji gdje je MiG-15 imao veliku ulogu, a Amerikanci još nisu imali u rukama taj lovac u letnom stanju. Avion Jak-23 bio je potpuno neoštećen, a MiG-15 je kod slijetanja izvan aerodroma ošteti jednu nogu podvozja i mali dio krila. U najvećoj

tajnosti popravljen je MiG-15, a potom su oba zrakoplova u našoj ustanovi ispitivana u letu. Ja sam upravo u to vrijeme bio na postdiplomskim studijama u SAD, a ispitivanja u letu vodio je moj zamjenik. Za cijelo vrijeme aktivne službe nisam o tome smio javno voditi diskusije, a isto tako i američki časnici s kojima se raspravljalo o ponašanju aviona MiG-15 i F-86 u Korejskom ratu. Naravno, novinari su tek kasnije opširno pisali o tome.

Sve se ovo navodi zato da se vidi kako naše oružane snage, naročito one tehnički obrazovane, uopće nisu bile pod utjecajem pristalica IB-a. To je bilo protivno od očekivanja u stožeru IB-a gdje se je smatralo da će se sigurno izjasniti barem oni koji su bili na školovanju u SSSR-u prije 1948. godine. Upravo ništa ozbiljno od toga se nije dogodilo. Samo jedan vrlo mali broj časnika koji su za vrijeme objavljivanja rezolucije IB-a bili na školovanju u SSSR-u ostao je tamo i stupio kasnije u njihove oružane snage.

Kao što se vidi, za rezoluciju IB-a izjasnili su se neki stari kadrovi koji su smatrali da se zbog jedinstva međunarodnog radničkog pokreta mora održati autoritet Staljina pod svaku cijenu. Tu je bilo primjerice 12 sudionika Oktobarske revolucije, kao i 28 saveznih i republičkih ministara i 99 pomoćnika ministra, a od brojnog stanja armije od oko 150 000 samo je 2 300 časnika, dočasnika i vojnih službenika osuđeno zbog IB-a.

Navedena cifra od 16 312 odnosi se na one koji su suđeni po IB-u i poslani na Goli Otok i Sv. Grgur, a bilo je i onih koji su bili duže vrijeme pod istragom i zatim pušteni. Postoje podaci da se je ukupno oko 55 tisuća izjasnilo za rezoluciju IB-a. što je bio relativno mali broj da bi se mogla dignuti pobuna protiv CK KPJ i Tita.

Pošto je propala nada da bi se unutar JA mogle naći snage za pobunu, pojačan je pritisak izvana. U to vrijeme bilo je oko osam hiljada graničnih incidenata i prijetila je i opasnost da negdje, s ljudima ubačenim izvana, ne započne građanski rat. Tada bi se tu formirale takozvane zdrave snage koje bi zatražile bratsku pomoć od SSSR-a. Da to nije bila samo neka naša pretpostavka, može posvjedočiti činjenica da je u Rumunjskoj u okolici Temišvara bilo stacionirano 12 sovjetskih divizija pod zapovjedništvom maršala Malinovskog. Oni su trebali umarširati u Jugoslaviju, tek kada bi „zdrave snage“ bar negdje digle glavu i pozvale ih. Staljin je i pored svoje sklonosti za grube postupke bio po prirodi lukav i oprezan. On nije htio otvoreno napasti Jugoslaviju, niti su mu odgovarale zdrave snage koje bi se formirale negdje u

crnogorskim brdima. Nadao se da će naći neke ljude iz vrhova KPJ, koji bi formirale zdrave snage u Vojvodini ili Sloveniji i tu bi tih 12 divizija došlo u pomoć za jedan dan.

Kasnije kada su se iza Staljinove smrti normalizirali odnosi između Jugoslavije i SSSR-a, Nikita Hruščov je o svemu tome informirao Tita, a i maršal Malinovski bio je nekoliko puta u kurtoaznoj posjeti našim oružanim snagama, pa je otvoreno pričao o tome. Ipak ni 20 godina iza toga nisu se davale javne izjave o tome s naše strane. Prema tome vidi se da je onaj dio sukoba s Informbiroom, gdje su protumjere vođene najviše od Tita, bio odlično vođen. To bi se moglo nazvati nazvati inteligentnim, promišljenim i svijetlim dijelom sukoba s Informbiroom, zapravo sa Staljinom.

Ipak postojao je i mračni dio u našem odgovoru na napade Informbiroa. Tu su već spomenuti načovječni i ponižavajući postupci prema zatvorenicima na Golom otoku i Sv. Grguru, o kojima se je doznala puna istina tek kada je potpuno završen taj sukob s IB-om. To maltretiranje zatvorenika sprovodilo se je uz smišljeno ponižavanje ljudi obično po metodama iz vremena carske Rusije. Kada bi dolazili novi zatvoreni na te otoke, morali bi prolaziti kroz špalir starih zatočenika, koji bi ih pri tome tukli i na njih pljuvali. Kako je spomenuto, Ranković je taj koji je najodgovorniji za te glupe i sramotne postupke prema zatvorenicima i to je jedan od najvećih promašaja u njegovoj karijeri. On je kasnije smijenjen s položaja zbog drugih grijehova, ali i ovaj je doprinjeo njegovom padu.

Neki od njegovih pomoćnika koji su htjeli organizirati neku preobrazbu zatvorenika na tim otocima, smislili su sustav u kojem bi stari zatvorenici - koji su navodno preobraćeni - preuzeli brigu da preobrate i mlađe zatvorenike. Rezultat toga je bio da su najgore bitange među zatvorenicima i patološki tipovi preuzeli vođstvo u tom glupom ponižavanju pridošlih zatvorenika. Utvrđeno je da su više od 90 posto cijelog tog maltretiranja zatvorenika predvodili sami zatvorenici, a manje od 10 posto profesionalni čuvari na otoku. Među pridošlim zatvorenicima bilo je i onih koji su samo prisustvovali nekim sastancima gdje se je izjašnjavalo u korist IB-a, a da nisu kod toga sami ništa ni progovorili. Njih su na saslušanju organizatori sastanka također uvlačili kao glavne krivce, tako da je kod toga strdalao mnogo nevinih ljudi. Ipak sve bi to prošlo mnogo bolje da su bili samo izolirani, bez ikakvog maltretiranja i ponižavanja.

Zbog svega toga poslije IB-a došlo se je do uvjerenja da na tim otocima nije bio nitko kriv i da su tamo bili svi samo nevini ljudi. Takvo uvjerenje prevladava i danas. Premda za te besmislene postupke snosi glavnu odgovornost Ranković i njegovi ljudi, dio sramote se prenosi na Tita iako on sam nije imao nikakve veze s time.

Neki od članova CK KPJ smatrali su da bismo i mi trebali uvesti smrtnu kaznu za najteže slučajeve u vezi s IB-om, kao što je bilo spremanje atentata na Tita i trovanje hranom članova CK. To srećom nije nikada prihvaćeno. Moj šef Potočar, a često s njime i ja, boravili smo u lovu u Karađorđevu gdje je bio s nama i Stane Dolanc, Herljević i drugi, koji su mnogo više znali o tim događajima od drugih. Od njih se nije moglo ni u najboljem raspoloženju doznati o tim događajima, ali bilo je jasno da je Tito najzaslužniji da smrtna kazna i suđenja slična Rajkovom procesu kod nas se nisu primjenili. Za ove glupe postupke na Golom Otoku nismo mogli saznati tko je glavni krivac, ali sigurno se zna da Tito nije mnogo znao o tome, jer je bio jako opterećen drugom brigom. Pored toga to maltretiranje i nije postizavalo nikakvu svrhu, O njemu se u prvo vrijeme izvan Golog Otoka nije ni znalo, pa se time i nije moglo nikoga zastrašiti. Mnogi neprijateljski raspoloženi publicisti prema Titu pišu svašta o njegovim političkim potezima, ali se ipak slažu s time da je „bravar“ bio sklon lukavim potezima, ali ne i glupim bez svrhe.

Goli Otok nije bio jedina tamna mrlja u našoj obrani od napada Informbiroa. Da bismo u tom sukobu pokazali da nismo buržujski nacionalisti, koji skrećemo k običnoj buržujskoj državi - kako je stajalo u optužbi - jugoslavensko čelništvo je počelo s kampanjom masovne kolektivizacije poljoprivrede. Sve je to u početku izgledalo sasvim normalno, ali se ubrzo pretvorilo u svoju suprotnost. Kako odziv ipak nije bio velik, seljake su u zadruge tjerali silom, a onima koji su se tome opirali seoski aktivisti bi na osnovi prisilnog otkupa očistili tavan. Seljaci su katkad čak morali kupovati žito, da bi mogli namiriti prisilni otkup. Pošto su se tome pridružile nerodne godine zbog suše, nezadovoljstvo među seljacima je bilo veliko. Negdje je bilo čak i na granici pobune.

Mogao sam se i sam u to uvjeriti. Na službi sam bio na aerodromu Batajnici i mnogi moji piloti su stanovali u početku u Staroj Pazovi ili Batajnici. Oni su donosili priče o velikom nezadovoljstvu seljaka u Srijemu, koji je u ratu bio listom za partizane. Kada sam bio u Jaski na kratkom godišnjem dopustu, pitao sam oca i prijatelje kako su sada seljaci u Okiću i Purgariji, gdje mi se kao partizanu nikada nije dogodilo da ne dobijem dobru hranu, Prisilni

razrezni otkup učinio ih je našim protivnicima. Seljaci su bili ogorčeni. I tu se nerazumno provodila Staljinova teorija o bogatim seljacima, takozvanim kulacima, kao neprijateljima socijalizma. Od njih se prisilnim otkupom sve oduzimalo. Teško me se dojmilo da mnogi seljaci u tom kraju, koji su za vrijeme rata bili masovno na strani partizana, sada postaju naši protivnici.

Da bi se opovrglo prigovore Informbiroa kako skrećemo prema buržoaskoj državi pojačana je i borba protiv vjere. To je trebalo biti samo na nekim ideološkim i političkim stavovima, ali su neki primitivni seoski aktivisti to sprovodili u praksi na svoj način- U Srijemu, a i drugdje bilo je slučajeva da su ti aktivisti vukli popove za bradu, a bilo je i nekoliko slučajeva da su neki „jahali“ popove tj. morali su ih nositi na leđima. To je bilo doduše energično spriječavano, ali i jedan takav slučaj donio nam je ogromne štete. Opet u Jaski na kratkom odmoru doznao sam od oca, koji je bio advokat, da upravo zastupa tužbu nekog svećenika koga su seoski aktivisti noću napali i navodno pokušali ubiti, ali su ga samo lakše ranili. To je uistinu bilo previše. Sve ono što smo ovdje u partizanima postigli pazeći da ne povrijedimo osjećaje vjernika, izbjegavajući borbe u blizini Crkve, zabranjujući i najmanji ispad prema svećenicima - sada je palo u vodu. Sada bilo tko može reći da smo i mi u partizanima maltretirali popove i rušili crkve. a mladi ljudi će u to povjerovati.

Postalo mi je jasno, da je kampanja masovne kolektivizacije donijela veliko zlo. Za te prisilne otkupe nije se moglo naći dovoljno poštenog starog kadra, nego su među komunističke aktiviste ušle obične seoske bitange. Oni su se istakli time što su razrezani otkup namirili i od bogatih i od običnih seljaka. A u isto vrijeme pročulo se da ti isti aktivisti svoje svinje organizirano skrivaju u šumi i unosno prodaju. Svuda se počelo osjećati pomanjkanje hrane, a da zlo bude veće tome su se pridružile nerodne godine zbog velike suše.

Konačno ovakvim pogledom na sukob između Informbiroa i KPJ ili točnije Staljina protiv Tita pogledom iz ptičje, ali i iz potpuno prizemne perspektive, može se zaključiti slijedeće: Kod osnivanja Informacionog biroa, SSSR i sve socijalističke zemlje, kao i Jugoslavija, složili su se da je to konsultativno tijelo za razmjenu mišljenja između komunističkih i radničkih partija, članica te organizacije. Kod toga odmah postoje jasno da CK KP SSSR-a sa Staljinom na čelu smatra da je to samo naziv, a CK KPJ je s Titom na čelu smatrao da je konsultativna uloga Informbiroa njegova suštinska vrijednost nakon ukidanja Kominterne. U istočnoeuropskim zemljama nije postojala niti jedna vlada niti komunistička partija koja nije bila direktno pod kontrolom SSSR-a, jer se niti jedna od tih zemalja nije u II. svjetskom ratu oslobodila primarno vlastitim

snagama sa svojom vojskom, ali i uz pomoć Saveznika.

Informbiro su prihvatile i KP Francuske i Italije, i sigurno bi im odgovarala bolje njegova stvarno konsultativna uloga, nego direktno upravljačka uloga u međunarodnom radničkom pokretu. Ipak nitko se u CK KP tih zemalja - uključujući i takve kao što je bio Togliatti - nije usudio suprostaviti autoritetu Staljina, jer su smatrali da čak i kada griješi, suviše je rano da se osporava.

Tito je bio od svih tih političara jedini koji je za vrijeme II. svjetskog rata vodio direktno pregovore s Churchillom i Staljinom o vojnim operacijama za oslobađanje svoje zemlje. Jasno da Staljin nije mogao trpjeti takvog čovjeka, koji će jasno zastupati ravnopravnost u radu tog Informacionog biroa i preko svoga aparata je htio da ga ukloni, kao i onaj dio CK KPJ, koji je bio uz Tita.

U današnje vrijeme za opis sukoba dviju strana koje imaju različite interese često se primjenjuje jedna matematička disciplina, nazvana teorijom igara. Teorija igara se može primjeniti za sukob dviju armija, kao i za borbu protuzračne obrane i zračnih snaga, ali isto tako i za sukob dva ekonomska sustava itd. Najviše se koristi oblik sukoba s dva igrača nulte sume. Takav sukob znači da ukupan gubitak jedne strane znači isti takav ukupan dobitak druge strane. Tipičan primjer za takvu teoriju je sukob Rima i Kartage gdje je konačni ishod dobitka za Rim bilo potpuno čak i fizičko uništenje Kartage. Potezi u igri nazivaju se strategija (premda to nema veze s vojnom strategijom).

U borbi protiv Tita i KPJ Staljinova ekipa u Informbirou smatrala je da može primijeniti igru dva igrača nulte sume. Tito je trebao biti uklonjen na neki način, a članovima CK KPJ sudilo bi se po modelu Rajkovog procesa u Mađarskoj. Time bi se u Jugoslaviji stvorila ekipa u vladi i partiji, slična onoj u Mađarskoj nakon Rajkovog procesa. Bila bi to čista igra nulte sume, s ukupnim dobitkom za Staljina.

Tito i CK KPJ odgovorili su na takvu strategiju Staljinove strane vrlo oprezno i proračunato, s ciljem da razbiju strategiju protivnika koristeći samo njegove pogrešne poteze. Nije se išlo s lažnim optužbama i isticanjem Staljinovih grijehova u velikim čistkama. Na taj način cijeli svijet mogao se uvjeriti na čijoj strani je istina.

Mnogi političari ne vole niti razumiju objašnjenja nekog sukoba pomoću

teorije igara. *Ipak u ocjeni sukoba Staljin-Tito, čak i neprijateljski raspoloženi vojni povjesničari prema Titu priznaju da je to primjer kako se čak i u vrlo teškoj situaciji može hrabrošću i vještinom iskoristiti iznenadna prilika kao osnovica za izgradnju uspješne pozicije u svijetu.* Šta je bila ta iznenadna prilika ? Bila je to prvo velika potpora naroda Titu u tom sukobu. Ni orografija zemlje s brdskim lancima južno pod Save nije išla u prilog Malinovskom da tu dođe sa svojim tenkovskim divizijama na poziv nekih zdravih snaga. Pa i neka kritična masa zdravih snaga nije se mogla stvoriti. S druge strane Staljin se nije smio upustiti u neki dugotrajni vojni sukob na planinskom terenu. Kada se sve to sabere - to je ta iznenadna šansa, koja je iskorištena za izgradnju pozicije u svijetu.

Polako cijeli svijet je uvidio da se Tito može održati. Razbijena je trgovačka blokada Jugoslavije od strane SSSR-a i istočnoeuropskih zemalja. Uspostavljene su veze sa zapadnim saveznicima iz II. svjetskog rata i to je ta nova pozicija Jugoslavije s Titom u svijetu, koja će se znatno poboljšati s nastupajućim vremenom.

Bila bi to stvarno velika pobjeda da nije pomračena izuzetno brutalnim i prije svega glupim postupcima prema pristalicama Staljinove politike Informbiroa. Pošto je brutalnim postupcima bio izložen i jedan broj nedužnih ljudi, danas prevladava gledište da uopće nije bilo i pravih krivaca među osuđenim po IB-u. Nitko ne spominje da je u periodu od 1948. do 1953. godine bilo oko 7 800 incidenata na granici Jugoslavije, od kojih 142 oružana u kojima su poginuli mnogi naši vojnici, čuvari granica. Nitko od kritičara uopće niti zna ili ne želi znati da je maršal Malinovski sa svojim tenkovskim divizijama bio dugo u blizini Temišvara. Prema tome, među osuđenim po IB-u bilo je i dosta onih koji su nam spremali poredak kakav je vladao u Mađarskoj iza Rajkovog procesa. Ipak sve to ne može opravdati crnu mrlju koja ostaje zbog Golog otoka, za što je Tito najmanje kriv, ali zbog svog položaja mora odgovarati i za to.

U svijetu ima vrlo malo ozbiljnih povjesničara koji sukob Staljin-Tito ne ocjenjuju kao prvi iskorak u borbi protiv dogmatskog i hegemonističkog staljinizma i to od lijevih snaga. Također svi smatraju da je taj sukob imao veliki odjek na europsku ljevicu, a i na Sovjetski savez što će izbiti na vidjelo odmah poslije Staljinove smrti.

Negativne ocjene na štetu Tita u tom sukobu postaje uglavnom od prepotentnih

domaćih kvazipovjesničara u državama nastalim raspadom SFRJ. U Hrvatskoj u tom pogledu stanje i nije tako loše. Tu nije bilo mnogo informbirovaca, a odnos prema seljacima bio je ispravljen čim su uspostavljene veze sa zapadnom Europom i SAD.

U Hrvatskoj još ima ustaških nostalgičara i ekstremne desnice, koji tvrde kako su pod firmom IB-a uhapšeni mnogi hrvatski rodoljubi nacionalisti, koji su se borili za hrvatsku državu, što je obična besmislica. Pored toga, oni Bleiburg postavljaju kao centar svjetskog zbivanja i da je Tito odgovoran za to, pa prema tome sve što je uradio prije ili poslije toga je bespredmetno. Ipak većina pravih povjesničara slaže se s mišljenjem koje imaju o tome i zapadnoeuropski povjesničari. Mnogo je interesantniji veliki broj raznih članaka o tome u Srbiji s varijacijom od običnih ignoranata, pa sve do raznih publicista koji tobože imaju neke posebne informacije o tome. Kao tipičan primjer mogao bi se uzeti članak objavljen u Večernjim novostima od 15. lipnja 2008. godine, u rubrici „Istorijska čitanka“, od Markovića. U članku se spominje da se navršilo upravo šest decenija od kako je Informbiro pozvao jugoslavenske komuniste da svrgnu svoje rukovodstvo. Bez pravog objašnjenja geneze tog sukoba autor zaključuje da su jugoslavenski komunisti bili poznati po fantastičnim idejama s ambicijama da šire socijalističku revoluciju po zapadnoj Europi ambicioznije je od samih Sovjeta. Marković smatra da je u tome bio jedan od uzroka sukoba s Informbiroom.

Jasno je da se ovakve teze mogu lansirati u sredini gdje mladi ljudi u školama nisu učili ništa o tim događajima, ali to jednostavno nije točno. Tada je kod nas postojalo gledište da se socijalizam može ostvarivati na primjer u Francuskoj ili Italiji samo sa snagama iz tih zemalja, a nikako nekim direktivama iz jednog centra, kao što je nekada bila Kominternu, a zamjena je trebao biti Informbiro. Komunističke partije Italije i Francuske bile su najjače partije u tim zemljama odmah poslije II. svjetskog rata, ali ne dovoljno da samostalno formiraju vlade. Nikada niti jednim činom KP Jugoslavije nije pokazala pretenzije da se miješa u poslove KP Italije ili Francuske.

Marković dalje u prilog svojoj tezi navodi da je još 1945. godine Tito bio ljut na Sovjete, što mu nisu dali da Amerikancima otme Trst. Tito je više puta nakon riješenja Tršćanskog pitanja u svome krugu izjavio da je Trst zauzet jer se pružila prilika za to, ali da je on bio samo pregovarački adut da se stvarno može zadržati Istra i Slovensko primirje. U svakom slučaju Trst nije zauzet radi nekog širenja socijalizma na Zapad. Lako se može zapaziti izrazita

prepotentnost u pisanju i ovakvih samozvanih analitičara, koji smatraju da je sve to bilo vrlo jednostavno u toj igri (po teoriji igara) koju je vodio Tito protiv dva igrača kategorije Churchilla i Staljina da bi mi mogli zadržati Istru i Slovensko primorje.

Marković zatim piše: „U panici od mogućeg sovjetskog napada pokrenut je izuzetno brutalan obračun sa simpatizerima Sovjeta“. U stvari tu je Marković donekle u pravu, jer je obračun sa simpatizerima - kao i onima koji su direktno pozivali na građanski rat - bio brutalan umjesto da bude do kraja promišljen i da oni budu u prvom redu izolirani, da istraga temeljno razdvoji one koji su jednostavno upali u to kao simpatizeri od onih koji su stvarno spremali građanski rat. Jednostavno nije točno da je postojala panika osim u nekim vrlo rijetkim slučajevima, nego se je pripremala odlučna obrana južno od Save pa do Jadranske obale. Besmislica u brutalnom postupku protiv IB-ovaca bila je u tome što se on sprovodio na Golom Otoku, kada su već bili izolirani i to potpuno neselektivno u traženju pravih krivaca. To je najveća pogreška jugoslavenskog čelništva, a za nju, to treba reći po stoti put, snosi osnovnu odgovornost Ranković i krug njegovih ljudi. Stane Potočar, moj šef zadnjih sedam godina aktivne službe u Generalštabu, trudio se da dozna više detalja o tim brutalnim postupcima na Golom Otoku, koji su nam kao državi nanijeli ogromnu sramotu. Bio je često u lovu s Titom i poslije iz razgovora je stekao utisak da Tito nije bio upoznat s tim sramotnim događajima i sigurno ih ne bi odobravao. Maršal Malinovski, koji je često dolazio u kurtoaznu posjetu kod nas, uopće nije skrivao nešto što se tiče Informbiroa jer je već prije toga Hruščov o svemu tome obavijestio Tita.

Postoje i druge pretjerane konstatacije Predraga Markovića u tom članku, ali on ipak zaključuje da je sukob s IB-om poučan primjer kako se smjelo može iskoristiti iznenadna šansa, kako se ako treba i pomoću *improvizacija* gradi uspješna pozicija u svijetu. Ovo je Marković jednostavno posudio od poznatih inozemnih povjesničara - samo je dodao izraz *improvizacija*. Tito je vrlo promišljeno gradio svoj izlaz iz obruča Informbiroa i postigao uspješnu poziciju u svijetu u slijedećih 35 godina. Da li je improvizacija pravi izraz za nešto što traje preko 35 godina ?

VOJNA POMOĆ V. BRITANIJE I SAD - N. HRUŠČOV I PROCES DESTALJINIZACIJE

Kada je poziv na pobunu, upućen Rezolucijom IB-a još tijekom 1948. godine i kasnije, doživio neuspjeh, za borbu protiv KPJ s Titom na čelu mobiliziraju se sve vanjske snage. Ta borba pretvara se u borbu protiv Jugoslavije, kao zemlje u cjelini. Jedna za drugom istočnoeuropske zemlje sa SSSR-om na čelu otkazuju sve postojeće ugovorne obveze od kulturnih konvencija do ekonomskih sporazuma, pa konačno dolazi do ekonomske blokade zemlje. Svi planovi daljnjeg ekonomskog razvoja Jugoslavije bili su bazirani najviše na trgovini s istočnoeuropskim zemljama. Zbog trgovačke blokade tih zemalja proizvodnja u mnogim našim tvornicama je stala uslijed pomanjkanja repromaterijala.

Također i oružane snage bile su orijentirane na borbenu tehniku iz SSSR-a i nekih drugih istočnoeuropskih zemalja. Blokada je onemogućila nabavke rezervnih dijelova, pa da se jedan dio borbene tehnike nije mogao normalno održavati. To je imalo posebno negativne posljedice na ratno zrakoplovstvo, gdje su mnogi planovi modernizacije bili povezani suradnjom sa Sovjetskim Savezom i nešto s Čehoslovačkom. Sve je manje bilo rezervnih dijelova, benzina, borbenih sredstava, pa prema tome i ispravnih aviona.

Već koncem 1948. godine donošene su odluke o izgradnji vojne industrije, kao i poroizvodnje školskih prelaznih, pa i nekih borbenih lovačkih aviona, ali s klipnim motorom. U serijskoj proizvodnji bio je osnovni školski avion Aero-2, a uskoro će početi i proizvodnja aviona za prelaznu obuku 212 i 213. Na Zapadu smo mogli kupovati samo one avionske motore, koji su stavljeni na civilnu listu proizvoda iil neke klipne motore s ratnih viškova. Poduzeti su ogromni naponi da se bar do neke mjere održi borbeni spremnost ratnog zrakoplovstva.

Upravo u tom vremenu blokade dolazi u svijetu do velikih promjena kod borbenih aviona. Lovački avioni s klipnim motorom i propelerom zamjenjuju se s mlaznim motorima. Sve zemlje oko nas počele su s uvođenjem mlaznih lovaca. Istočnoeuropske zemlje imale su prvo lovce Jak-23, a zatim i odličan lovac sa strelastim krilom MiG-15. Oba tipa smo dobro poznavali, jer su prebjegli k nama. Talijani su imali lovce najprije britanske, a zatim američke proizvodnje. Jednom riječi, u tom periodu početka hladnog rata i pogoršanja odnosa Istoka i Zapada dolazi do ubrzanog prenaoružanja, a mi smo zbog blokade u tom pogledu bili u velikom zaostatku.

Početak pedesetih godina vlada FNRJ obratila se vladama SAD i Velike Britanije za nabavu izvjesne količine suvremene ratne tehnike za JNA. Pored ostale ratne tehnike već 1951/1952. godine, jedan dio borbenih jedinica ratnog zrakoplovstva prenaoružan je s borbenim avionima prvo s klipnim motorima. Bili su to britanski Mosquito i američki F-47 Thunderbold.

U ratnom zrakoplovstvu se počinje s intenzivnom obukom. Imali smo dovoljno iskusnih pilota koji su s lakoćom preobučeni na mlazne borbene avione. Bilo je to vrijeme kada su SAD vodile rat u Koreji, a odnosi između supersila su se počeli zaoštravati. Ipak u tim uvjetima dobijamo od 1953. godine američki lovac F-86 Sabre, lovac-bombarder F-84G i školski mlazni avion za preobuku T-33 ili njegovu verziju TV-2. Bilo je to vrijeme intenzivnog preobučavanja u ratnom zrakoplovstvu s velikim brojem kurseva u SAD i Zapadnoj Njemačkoj, kako pilota tako i tehničkog sustava od mehaničara do inženjera. Navedeni tipovi aviona bili su tada među najmodernijima u svijetu. Naoružanje je stiglo i za kopnenu vojsku, pa da se može reći da su oružane snage FNRJ stvarno bile u stanju pružiti otpor bilo kakvoj invaziji. Naravno, sovjetskim tenkovskim divizijama otpor se ne bi mogao pružiti u Vojvodini i Slavoniji, ali oni ne bi imali nikakve šanse u predjelu od Save do Jadranske obale.

Radi poboljšanja obrane balkanskog regiona formiran je Balkanski savez, kao tajni savez između Grčke, Jugoslavije i Turske. Zaključen je na Bledu 9. kolovoza 1954. godine na dvadeset godina. Njemu je prethodio Ugovor o prijateljstvu i suradnji, potpisan u Ankari 28. veljače 1953. godine. To je bio regionalni savez malih zemalja u kojemu ne sudjeluje niti jedna velika sila, a imao je čisto defenzivni karakter. Iako nije formalno nikada otkazan ni od jedne zemlje potpisnice, taj savez je postupno odumirao zbog promijenjene političke situacije u ovom dijelu svijeta. Naime, poslije Staljinove smrti dolazi upravo na inicijativu SSSR-a do poboljšanja odnosa sa SFRJ, a s druge strane Grčka i Turska pristupaju NATO paktu, ali su njihovi međusobni odnosi bili vrlo napeti. Jednostavno taj savez se je ugasio, ali su odnosi SFRJ i obiju država s druge strane ostali vrlo dobri i nadalje. To je svakako doprinosilo miru u regiji Balkana.

Vanjska politika SFRJ bila je u to vrijeme vrlo uspješna, a u njoj se je upravo osjećao najviše Titov utjecaj. Uz najbolje odnose sa zapadnim saveznicima i Grčkom i Turskom, dolazi do poboljšanja odnosa i sa SSSR-om. Ipak jedno vrijeme odnosi sa SAD i V. Britanijom bili su za kratko vrijeme pogoršani,

zbog Tršćanske krize.

Mirovnim ugovorom s Italijom od 10. veljače 1947. goidine potvrđena je podjela na zone A i B i slobodni teritorij Trsta. (STT, Territorio Libero di Trieste). Saveznička vojna uprava u zoni A tolerirala je stalne povrede odredaba Mirovnog ugovora i Statuta STT koje su inicirali talijanski činovnici zaposleni u savezničkoj upravi u Trstu. Kako je počelo zaoštavanje hladnoratovskih odnosa SAD i SSSR-a, pojačan je pritisak na Jugoslaviju. Na Zapadu su smatrali da će situacija s Kominformom biti pravi moment da Jugoslavija popusti pred pritiskom Italije po tršćanskom pitanju. Započele su vojne demonstracije Italije da silom anektira zonu A, ali je na to pružen energičan odgovor rasporedom trupa JA. SAD i V. Britanija zabrinule su se da bi moglo doći do sukoba u kome bi Italija loše prošla, pa su stali na stranu Italije ali u cilju da spriječe taj sukob. Pokušaj Italije da silom okupira zonu A bio je vođen lošim proračunom da zbog pritiska SSSR-a na granice Jugoslavije ona nema dovoljno snaga koje bi koncentrirala prema Zoni A. No upravo energičnim istupanjem Tita jasno se pokazalo da je JNA spremna i vojno se oduprijeti svakom kršenju sporazuma, premda je u teškoj situaciji zbog vojnog pritiska SSSR-a. Vlada FNRJ je prihvatila Londonski sporazum od 5. listopada 1954. godine, kojim se ukida vojna uprava u STT. Jugoslaviji je priključena zona B i manji dio zone A, a Italiji veći dio zone A i grad Trst. Bio je to maksimum koji se je mogao postići, ali je vrlo važno da je on postignut u teškim okolnostima kada je Jugoslavija bila u isto vrijeme pod pritiskom SSSR-a a kratko vrijeme i Zapadnih saveznika, koji su joj upravo pomogli da se prilično dobro naoruža.

Nakon Londonskog sporazuma opet se obnavljaju dobri odnosi sa SAD i V. Britanijom, a u SSSR-u se utišava posustali Informbiro. U SSSR-u dolazi do znatnih promjena poslije Staljinove smrti. U rujnu 1953. godine Nikita Hruščov izabran je za prvog sekretara CK KP Sovjetskog Saveza. U svojstvu člana Prezidiuma Vrhovnog sovjeta i šefa sovjetske vladine delegacije N. Hruščov je u lipnju 1955. godine posjetio Jugoslaviju. Tada je potpisana **Beogradska deklaracija**u kojoj je osuđena Staljinova politika prema FNRJ a sve njegove optužbe su proglašene neosnovanim. Zatim je proklamirano načelo nemiješanja, poštovanja suvereniteta i ravnopravnosti među državama. Preciziran je i niz mjera radi likvidacije nenormalnih odnosa između SSSR-a i FNRJ. Bio je to uvod u normalizaciju odnosa između dvije zemlje.

Hruščov je s Titom u Moskvi 1956. godine potpisao i deklaraciju o odnosima

SKJ i KPSS.

Na XX Kongresu KP Sovjetskog Saveza u veljači 1956. godine Hriščov je podvrgnuo kritici Staljinovu politiku kulta njegove ličnosti. Tu je energičnom osudom gaženja zakonitosti, osudom dogmatizma i gaženja najosnovnijih normi partijske demokracije, otvorio put procesu destaljinizacije u Sovjetskom Savezu.

Hruščov je započeo i neke reforme u SSSR-u u težnji da se poboljša standard radnih ljudi. Vodio je dosta burnu vanjsku politiku i stekao i dosta neprijatelja u CK KPSS. Odlukom plenuma CK KPSS smijenjen je 15. listopada 1964 sa svih partijskih funkcija, kao i s položaja predsjednika Savjeta ministara SSSR-a.

U tom dugačkom periodu od 1948. do 1964. godine FNRJ (kasnije SFRJ) uspostavlja normalne odnose sa SSSR-om uz dobre odnose sa SAD-om i V. Britanijom. Vojna industrija koja je razvijana intenzivno od 1948. godine počela je s proizvodnjom domaćeg naoružanja za kopnenu vojsku, ali se tenkovi kupuju u SSSR-u. U serijskoj proizvodnji su avioni za osnovnu i prelaznu obuku. Od 1957. godine počinje rad na školsko-borbenom avionu Galeb II. Nastavit će se s radom i na borbenim avionima s mlaznim motorima kupljenim u V. Britaniji. Pored domaćeg naoružanja ono se kupuje u SSSR-u, kao i na Zapadu. Kao što je spomenuto, rad Balkanskog saveza ugasio se sam od sebe kada Turska i Grčka postaju članice NATO, a SFRJ nije željela ulaziti ni u kakve vojne saveze. Konačno šezdesetih godina Jugoslavija prestaje s primanjem vojne pomoći sa Zapada i organizira vlastitu vojnu industriju, no i pored svog naoružanja i vojne opreme kupuje ih u SSSR-u i na Zapadu.

Nikita Hruščov je nudio SFRJ povratak u zajednicu istočnoeuropskih zemalja, ali to nije prihvaćeno u interesu. Već početkom 1960-tih godina Jugoslavija kupuje od SSSR-a vrlo moderni nadzvučni lovac MiG-21 F-13. U to vrijeme on se ubrajao među vrhunske lovačke avione i u lokalnim ratovima pokazao se bolje od svog američkog protivnika F-104 Starfighter. Tada je ratno zrakoplovstvo Jugoslavije jedino u Europi imalo mlazne borbene avione američke i sovjetske proizvodnje, uz domaću proizvodnju školskih i borbenih aviona s britanskim mlaznim motorima.

Iskustva s mađarskom pobunom u jesen 1954 i njenog gušenja vojnom silom Sovjetske armije još više su učvrstili opredjeljenje SFRJ za pokret nesvrstavanja prema bilo kojoj od supersila ili njihovih vojnih paktova, NATO

i Varšavskog ugovora. Zbog toga se SFRJ opredjeluje za Pokret nesvrstanih, čiji počeci se naziru u misijama Tita po zemljama Azije i Afrike od 1953. godine.

Možemo se staviti u ulogu jednog kompetentnog inozemnog povjesničara i vidjeti kako bi on ocjenio ulogu Tita u vojno-političkim događajima u periodu od polovine 1948. do 1964. godine. To je period od Rezolucije IB-a pa do pada Hruščova, s kojim i prestaje nada u neke ozbiljnije reforme u SSSR-u.

Svakom povjesničaru je jasno da je rezolucijom IB-a 1948. godine CK KPJ s Titom na čelu trebao biti uklonjen da bi Informacioni biro mogao biti upravljački, a ne konsultativni organ u rukama Staljina. Drugim riječima, ukinuta Kominternu bila bi zamjenjena s Informacionim biroom.

Tito je bio jedini vojni i politički lider u zemljama Istočne Europe, koji je za vrijeme II. svjetskog rata vodio direktne pregovore sa Staljinom i Churchillom. Bilo je jasno da je on jedini mogao postaviti pitanje da Informacioni biro bude stvarno ono što je po njegovom statutu predviđeno - konsultativni organ.

Prema mišljenju političara na Zapadu i Istoku Titove šanse da preživi taj sukob, u 1948. godini bile su jednake nuli. Kako je vrijeme prolazilo, položaj Tita bio je sve bolji premda su se napadi IB-a bili sve bezobzirniji i sve jači.

Kada je FNRJ pedesetih godina zatražila vojnu pomoć od V. Britanije i SAD brzo ju je dobila. Zapad je imao i dobre svoje razloge da tu pomoć pruži. U slučaju da Tito bude uklonjen i FNRJ postane običan satelit SSSR-a, sovjetska armija bila bi na granici Italije, a ratna mornarica SSSR-a u Jadranskom moru.

SFRJ se je pridržavala svih preuzetih međunarodnih obveza, ali je bila spremna i za zaštitu svojih legitimnih interesa.

U Balkanskom savezu, koji je imao izrazito defenzivni karakter, ona je održavala dobre veze s Grčkom i Turskom, ali se taj savez ugasio ulaskom tih dviju zemalja u NATO.

I kada je došlo do Tršćanske krize, V. Britanija i SAD su uvidjele da nasuprot talijanskoj vojsci, spremnoj na neke provokacije, sada stoji armija čiju su modernizaciju upravo oni pomogli i da nema šanse za rješavanje tog spora na štetu Jugoslavije. Svaki povjesničar će zapaziti da je Tito i u najtežoj situaciji uspio iskoristiti šansu da riješi stvar u svoju korist. Da nije bilo te upornosti, nikada Istra i Slovensko primorje ne bi pripali Jugoslaviji. I što je najvažnije, SFRJ s Titom na čelu nakon rješenja Tršćanske krize opet ima najbolje veze

sa Zapadom.

Nikita Hruščov nakon Beogradskog i Moskovskog sporazuma nudi veliko poboljšanje odnosa između SSSR-a i SFRJ. To se prihvaća, ali bez ikakvog ulaska SFRJ u blok zemalja Istočne Europe. Već u to vrijeme Tito putuje u Aziju i Afriku i formira se pokret nesvrstanosti.

SFRJ uz zadržavanje odličnih odnosa sa Zapadom od kojeg dobija povoljne kredite, kao i sa SSSR-om, ne priklanja se niti jednom bloku sila, nego ostaje nesvrstana i pomaže u formiranju pokreta nesvrstanosti.

Nakon pada Hruščova u SSSR-u opet dolazi do jačanja birokratskog režima, ali ovaj puta znatno blažeg od Staljinovog. S druge strane, taj birokratski sustav nije bio sklon nikakvim ozbiljnim reformama.

SFRJ s Titom na čelu održava sada sa SSSR-om, kao i sa SAD-om, dobre odnose balansirane ekvidistance, bez ikakvog približavanja bilo kojoj strani. Kod toga nesvrstanost u odnosu na supersile ostaje trajno opredjeljenje Titove politike.

Naravno da bi sve to u svojoj analizi morao uzeti u obzir svaki ozbiljan vojno-politički analitičar i povjesničar. Kao mnogi, mogao bi zaključiti slijedeće.

Sukob s Moskvom, tj. sa Staljinom Titu je nametnut i on nije imao nikakve druge mogućnosti nego da se brani od izmišljenih optužbi. U situaciji gdje mu cijeli svijet u početku ne daje nikakvu šansu za opstanak, on postepeno učvršćuje svoj položaj i taj sukob pretvara u smjeli raskid sa staljinizmom i isto takvim SSSR-om. To mu omogućuje da između dvije supersile stvori jedan prostor za svoju zemlju i sebe. Pri tome on započinje igru (shodno teoriji igara) u kojoj će duže od trideset godina igrati za ili protiv jedne ili druge supersile, ali pri tome ne prekidati odnose ni s jednom, nego da dobijati pomoć i podršku od jedne i druge. Pri tome on suvereno upravlja svojim unutarnjim poslovima bez ikakvih ustupaka ili vanjskog nadzora.

To nisu neki originalni zaključci, na sličan način izražavaju se mnogi strani povjesničari i političari. To je preovlađajuća ocjena Tita svuda gdje povjesničari moraju s ozbiljnošću i s dokaznim materijalom ocjenivati navedeni vremenski interval. Jednom riječi, Tito je od ozbiljnih povjesničara priznat kao povijesna ličnost, koja je kao državnik postizao odlične rezultate

u kompliciranoj vrsti igre (po teoriji igara) s tri igrača. Tu on kao najslabiji igra protiv dva gorostasa, Churchilla i Staljina, a poslije SAD i SSSR-a.

Staljin ga je potcijenio pa je protiv njega zaigrao igru dva igrača nulte sume, u kojoj je Tito trebao nestati sa scene, ali je samson tu igru izgubio.

SFRJ, TITO I MAĐARSKI DOGAĐAJI 1956.

Sovjetske snage, s nešto bugarskih snaga, već u jesen 1944. godine ulaze u Mađarsku i tu vode teške borbe. U prosincu 1944. godine u oslobođenom Debrecinu osnovani su Privremeni parlament i Privremena mađarska vlada Nacionalne fronte nezavisnosti. Ta vlada bila je sastavljena od većeg broja stranaka - Socijaldemokratske, Komunističke, Nacionalne seljačke, Građanske i Nezavisne stranke malih gazda.

Konačno oslobađanje Mađarske od nacističkih snaga je dovršeno 4. travnja 1945. godine, Pariskim mirom Mađarska ostaje opet u istim granicama, kao prije

II. svjetskog rata. Privremena vlada izdaje ukaz o provođenju agrarne reforme. U studenome 1945. godine obavljani su prvi izbori na kojima apsolutnu većinu dobija Nezavisna stranka malih gazda, s 56 posto glasova. Komunistička i Socijaldemokratska partija dobijaju 17%. Nacionalna seljačka stranka, Stranka malih gazda dobija najvažnija mjesta u vladi, ali se ta vlada sastavljena od heterogenih stranaka nije mogla održati. Dolazi do novih izbora u kojima Komunistička partija dobija 20 posto glasova i osniva s ostalim partijama 1949. Mađarsku narodnu frontu nezavisnosti. Dolazi i do ujedinjenja Komunističke i Socijaldemokratske partije.

U to vrijeme, dolazi do jačanja staljinističkog utjecaja u Mađarskoj, počinju poznati sudski procesi poput Rajkovog procesa gdje je sav bijes birokratskog staljinizma usredotočen protiv članova Partije za koje se sumnjalo da žele izgradnju socijalizma na način koji odgovara domaćim uvjetima, a ne prema diktatu iz SSSR-a. Kao što je već spomenuto na tim procesima sve te izmišljene optužbe bile su usmjerene protiv KP Jugoslavije i Tita, koji se navodno otvoreno miješaju u rad mađarske vlade, s težnjom da se tu uspostavi kapitalistički poredak.

Treba spomenuti da je Komunistička i Socijaldemokratska partija bila u teškom položaju u Mađarskoj. U zemlji koja je u potpunosti oslobođena od Crvene armije, gdje partije nisu došle na vlast vlastitom borbom protiv okupatora, nego direktno uz pomoć SSSR-a.

Zapravo dolazi do progona starih članova Partije, naročito boraca iz rata u Španjolskoj, jer su svi oni sumnjivi po vezama s KPJ. U tim progonima

posebno se ističe generalni sekretar partije, a jedno vrijeme i predsjednik vlade Matyas Rákosi (Mačas Rakoši). On predvodi kruti staljinizam i namještene sudske procese po uzoru na 1938. godinu.

Poslije Staljinove smrti u Mađarskoj dolazi do osude krutog staljinizma, Rakoši je smijenjen i protjeran iz Mađarske. Ostatak života proveo je u internaciji u Kazahstanu, ali šteta koju je on nanio idejama socijalizma u Mađarskoj je nepopravljiva.

Poslije smjene Rakošija izvršena je reorganizacija državne vlasti. Nova vlada zalaže se za napuštanje prisilne kolektivizacije na selu i prisilnog otkupa poljoprivrednih proizvoda, kao i za poboljšanje životnog standarda svih građana. Najavljena je i amnestija za sve krivo osuđene na montiranim procesima. Naravno to je bio trend koji je krenuo iza Staljinove smrti, ali za mnoge bilo je već kasno.

Naime, poslije odlaska Rakošija Imre Nagy (Imre Nad) preuzima njegov položaj, ali je pod pritiskom staljinista 1955. godine morao odstupiti s njega. Nezadovoljstvo u Mađarskoj je i nakon odlaska Rakošija bilo veliko, doseglo je neku kritičnu točku 23. listopada 1956. godine. Tada izbijaju u Budimpešti velike demonstracije koje se ubrzo pretvaraju u oružanu pobunu. Pod pritiskom događaja Imre Nagy opet postaje premijer i sastavlja koalicionu vladu. Treba odmah napomenuti da je Imre Nagy stari mađarski revolucionar, koji kao član KP Mađarske od 1918. godine poslije pada Mađarske Sovjetske Republike razvija revolucionarnu aktivnost, a jedno vrijeme živi i u SSSR-u. Upravo takve staljinisti nisu podnosili. Kao predsjednik vlade u srpnju 1953. godine najavio je u Parlamentu političku destaljinizaciju u Mađarskoj. Bilo je to u skladu s politikom Hruščova, ali za mnoge u SSSR-u suviše rano.

U međuvremenu pobunu protiv staljinističkih zloporaba iskorištavaju desničari i dolazi do nasilja u Budimpešti. Sovjetske trupe koje su se bile povukle iz Budimpešte 27. listopada sada ponovo nastupaju prema gradu i Nagyova vlada objavljuje da napušta Varšavski pakt i objavljuje neutralnost zemlje uz traženje zaštite UN. Bili su to brzopleti potezi, a najveću krivicu za to snose desničari koji su započeli te neredne, razbijanja, pa i hapšenja i maltretiranja ljudi kako su gdje stigli. Nasuprot Nagyju J. Kádár formira 4. studenog. 1956. godine Revolucionarnu radničko-seljačku vladu i traži, po osnovi Varšavskog pakta, intervenciju SSSR-a. Sovjetske trupe brzo su prodrle u Budimpeštu i za nekoliko dana borbi pobuna je skršena, a velik broj izbjeglica napušta zemlju preko Jugoslavije i Austrije.

Nagy se sa članovima svoje vlade sklonio u ambasadu Jugoslavije, koja je bila pod pravom opsadom. . Nakon dugih pregovora Nagy i ostali dobijaju pismeno jamstvo o amnestiji i vraćaju se kućama. No Nagy je uhapšen, a Kadarova vlada odbila je svaku ingerenciju UN.

Jugoslavija je primila veliki broj izbjeglica i oni su tu bili zbrinuti dok nisu preko raznih organizacija dobili smještaj u nekim zemljama Zapadne Europe i u SAD.

U 1958. godini vođe pobune s Nagyem na čelu izvedeni su na sud i osuđeni na smrt. Jugoslavenska vlada i Tito osobno aktivno su pokušavali ublažiti ovakve teške posljedice tih događaja, a smrtna kazna za Nagya smatrana je kao nepopravljiva šteta za razvoj socijalizma u svijetu. Ocijenjeno je da je osnova za pobunu potekla od Rákošijevih staljinističkih metoda s lažnim suđenjima poput Rajkovog procesa i da je to iskoristila desnica koju Nagy nije mogao obuzdati. Njegovi daljni postupci bili su zbrzani i nerazumni, jer mu UN nikako nije mogla pomoći. Osim toga, Mađarska je zemlja gdje se sovjetske tenkovske divizije teško mogu zaustaviti i nije u tom pogledu slična Jugoslaviji. Ipak smrtna kazna za Nagya i pored njegovih nepromišljenih poteza bila je neopravdana, Vlada SFRJ i Tito su to osudili. Izgleda da N. Hruščov nije mogao djelovati protiv tog suđenja, jer su njegovi protivnici već zauzeli čvrste pozicije u CK KP Sovjetskog Saveza i vladi. Ta opozicija će ga konačno 15.listopada 1964.skinuti sa svih partijskih i državnih funkcija.

Kako se vidi, Hruščov nije smijenjen odmah nakon mađarskih događaja, ali je tvrdolinijaška opozicija stalno rasla dok konačno nije smijenjen.

Nakon mađarskih događaja odnosi SSSR-a i SFRJ s Titom na čelu jedno vrijeme su zahladnjeli, ali nisu prekinuti ili jako poremećeni. Trgovački odnosi se čak i produbljuju.

Ipak Tito sada zastupa politiku ekvidistance prema jednoj i drugoj supersili uz održavanje dobrih odnosa s obje uz dobijanje kredita ili trgovačkih povlastica od obiju. S druge strane, politika nesvrstavanja postaje temeljni kamen vanjske politike SFRJ. Tito osobno mnogo radi na formiranju te politike i već je u to vrijeme pokret nesvrstanosti u svijetu uveliko formiran, upravo uz veliko zalaganje Tita.

POKRET NESVRSTANOSTI I NJEGOVA ULOGA U SVIJETU

Stanje nakon II. svjetskog rata karakteristično je po naglom formiranju dviju vojnih supersila, SAD i SSSR. Ubrzo se formiraju i vojno-politički savezi kojima su one na čelu, Atlantski pakt i Varšavski ugovor. Te dvije vojne supersile zajedno sa svojim vojno-političkim savezima čine takozvani bipolarni vojno- politički sustav i to tako jasno izražen, kakav nije postojao od punskih ratova između Rima i Kartage.

U to vrijeme nagli razvoj raketa s nuklearnim bojnim glavama dovodi konačno do stanja da svaka supersila može napasti drugu na svakoj točki njezinog državnog područja. U toj utakmici supersile i njihovi vojni savezi snažno zbijaju svoje redove i traže od svakoga tko želi surađivati s njima da uđe i u njihov blok, a svaka supersila onu drugu smatra imperijom zla. Taj je izraz službeno uveo u opticaj tek američki predsjednik Reagan, no supersile su jedna o drugoj zauzimale stajalište što ga odražava Reaganova kovanica već davno prije toga.

Ideja da dulje svrstavanje uz supersile i njihove vojne saveze ne vodi ničemu, počela je poprimati sve konkretnije političke obrise naprosto kao neka vrsta logičnog rješenja za izlazak iz slijepe ulice nuklearne konfrontacije supersila. Sve veći broj zemalja, velikim dijelom nerazvijenih, jednostavno nije pristajao prihvatiti takvo svrstavanje uz blokove. Na primjer Indija, veličinom cijeli potkontinent, teško bi se mogla svrstati uz neku od supersila, a da to ne izazove veliki poremećaj u svijetu. Moglo bi se slikovito reći da je ideja o nesvrstavanju uz supersile za mnoge zemlje jednostavno „visila u zraku“ pa ju je trebalo samo spustiti na zemlju. Drugim riječima trebalo je pronaći način da se veliki broj zemalja koje prihvaćaju takav način razmišljanja objedine u pokretu koji će već i svojim imenom odražavati njihovu političku filozofiju. Tako se i rodio pokret nesvrstanosti.

Ipak interesantno je vidjeti kako je sve to počelo. Tito je pomno pratio ta kretanja i na svojim putovanjima po zemljama Azije i Afrike 1953/54. godine, zatim 1955., pa 1958./59. godine. Dobro je ispitao i sondirao teren, upoznao se je s ključnim ljudima koji su tu sudjelovali. Zajedno s Nehruom, Naserom, Sukarnom i Nkrumahom pokreće akciju u tom smislu za osnivanje Pokreta nesvrstanosti.

U sklopu međunarodnih skupova koji afirmiraju aktivnu koegzistenciju uz promicanje ideje nesvrstavanja, značajno mjesto ima Bandunška konferencija održana u travnju 1955. godine u Indoneziji. Tu su predstavnici 29 azijskih i afričkih zemalja usvojili Deklaraciju o unapređenju svjetskog mira i suradnje. Sa svim spomenutim ljudima, ključnim za formiranje pokreta nesvrstanosti, Tito je bio u stalnom dodiru. Zajedno s Nehruom, Naserom i Sukarnom Tito je inicijator sazivanja Konferencije nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine. Tu sudjeluje 25 zemalja Afrike i Azije, koje naglašavaju svoju nesvrstanost (neangažiranost) i vanblokovski položaj. Jasno je naglašeno da nesvrstane zemlje ne teže stvaranju nekog trećeg bloka sila, nego da se žele afirmirati u svijetu kao faktor mira i sporazumjevanja, zalažući se prije svega za mirnu koegzistenciju i za pravo svakog naroda na samostalan život, protiv kolonijalizma i neokolonijalizma. U Deklaraciji i Apelu za mir konferencija je uputila posebna pisma predsjedniku SAD, J. Kennedyu i premijeru SSSR, N. Hruščovu.

Mnogi političari na Zapadu i Istoku našli su se pogođeni time, jer su smatrali - posebno oni u SSSR-u - da se te siromašne zemlje trebaju priključiti njima u borbi protiv neokolonijalizma. Na Zapadu su smatrali da je pokret nesvrstanosti pretenziozno postavljen i da je Tito skupio svu tu sirotinju, koja jednostavno ni sama ne zna šta hoće. Oni više skloni sumnjama smatrali su da Tito, kao bivši agent Kominterne, skuplja svu tu sirotinju da bi onda u dogovoru s Hruščovim sve to predao SSSR-u. Ali i na Istoku ima sumnjičavih, koji smatraju da Tito radi u interesu Zapada, kako bi odvojio te prirodne saveznike od SSSR-a. Ovi na Zapadu neće dugo izdržati u svojim kombinacijama. Ali kada se mnogo kasnije i Kuba priključi tom procesu, na Istoku će smatrati Tita glavnom preprekom da pokret nesvrstanosti ne bude prirodni saveznik SSSR-a u borbi protiv neokolonijalizma. Tu su bili u pravu, jer je Tito kao jedan od glavnih čelnika u pokretu nesvrstanosti do kraja svog života zastupao tezu o ekvidistanci prema SAD-u i SSSR-u i njihovim blokovima.

Konferencije Pokreta nesvrstanosti, na kojima je Tito imao veliku ulogu, mogu se navesti slijedećim redom: Beogradska konferencija 1961.; Kairska konferencija 1964; Lusaka - Zambija 1970; Havana - Kuba 1979.

Pokret nesvrstanosti je stalno jačao u vrijeme Titovog života. Kada je u listopadu 1964. godine održana Druga konferencija nesvrstanih, na njoj je sudjelovalo 47 država, što je u odnosu na Beogradsku konferenciju s 25 država sudionica veliki napredak. Oni koji su nakon Beogradske konferencije

proricali da će se uskoro sve to raspasti shvatili su da će na raspad morati pričekati. Naime, pokret nesvrstanosti bio je u stalnom porastu po broju svojih članova. Kako je vrijeme odmicalo, nakon Kairske konferencije Tito postaje neosporni lider nesvrstanog pokreta. To nije bio rezultat nikakvog rivalstva među spomenutim liderima. Povjesničari često postavljaju pitanje kako je to Tito, praktično bez ijednog glasa protiv, postao neosporno priznati vođa nesvrstanog svijeta. Nije bitno što to nije nigdje bilo de jure proklamirano. U praksi je to de facto bilo prihvaćeno. A bilo je u tome pokretu još jakih ličnosti, kao Indira Ghandi i neki drugi, ali ipak prva ličnost nesvrstanih postao je Tito.

Nehru, Tito i Naser bili su glavni osnivači tog pokreta. Sukarno je bio na Beogradskoj konferenciji, ali je bio zaokupljen prilikama u svojoj zemlji. Slično je bilo i s Nkrumahom, koji se potpuno slagao sa svim idejama o nesvrstanosti koje je trebalo afirmirati na Beogradskoj konferenciji. Kada je riječ o načelima nesvrstanosti nije bilo nikakve ozbiljne razlike između Nehrua i Tita, a Naser je bio inicijator i graditelj vanblokove politike i nesvrstanosti pa je Druga konferencija nesvrstanih održana u Kairu 1964. godine. Egipat je 1967. godine pretrpio težak poraz u ratu s Izraelom, a Naser je umro 1970. godine.

Nehru je diplomirao u Cambridgeu i vrhunski je indijski političar i intelektualac, bliski suradnik Gandhija. On postaje u privremenoj vladi Indije 1947. ministar- predsjednik i ministar vanjskih poslova Indije, kao britanskog dominiona, a od 1950. Republike Indije. Jedan je od inicijatora azijsko-afričke konferencije u Bandungu 1955. godine, a 1955. i 1956. bio je u prijateljskoj posjeti Jugoslaviji. Umro je 1964. godine. Kao vrhunski političar on je dobro znao da se pokret nesvrstanosti ne smije graditi kao privjesak indijske politike, velike države koja je tek rođena. Zbog toga se i nisu konferencije nesvrstanih država držale u Indiji, nego uvijek u manjim državama, da ne bi bilo sumnje kako Indija gradi treći blok i želi postati velikom vojnom silom.

Naravno, Titu je pomoglo i to što je nadživio ljude, kao što su bili Nehru, Naser i Sukarno, od kojih je Nehru bio svjetska intelektualna veličina. Također mu je išlo na ruku da je bio iz jedne relativno male zemlje a i dokazao se u političkoj borbi protiv velikih. Sukob sa Staljinom bio je neosporan dokaz za to. Napokon Titu je pomoglo i to što je umio prepoznati trenutak i zgrabiti priliku da jednu ideju, koja je „visila u zraku“ nad golemim prostranstvom zemaljske kugle, institucionalizira na temeljima krajnje jednostavnih i razumljivih načela. To, da je on umio prepoznati trenutak kada treba zgrabiti priliku i povući određene poteze za postizanje određenog cilja, priznaju mu

prijateljski i neprijateljski raspoloženi povjesničari i političari. Ovi drugi to priznaju uz manje ili više zlobe, da je on znao vješto iskoristiti iznenadnu šansu kako se, ako treba i pomoću improvizacija, brzo gradi uspješna pozicija u svijetu.

Ipak za Pokret nesvrstanosti ne bi se moglo reći da je to samo neka uspješna improvizacija, premda je zbog njega Tito u svijetu poznatiji nego po sukobu sa Staljinom. Svi ozbiljni političari i povjesničari priznaju da je Pokret nesvrstanosti bio ozbiljan doprinos smanjenju opasnosti od nuklearnog sukoba. Povećati tu opasnost nikako nije mogao. I na kraju krajeva, treba razmisliti što je mogla biti alternativa tome Pokretu, naravno u tada postojećem svijetu. Svrstavanje uz velike blokove sila samo bi povećalo napetost među supersilama. Konačno treba vidjeti kako se je to Tito odlučio da upravo preko Pokreta nesvrstanosti ojača položaj Jugoslavije u vrijeme kada je bila u vrlo nezgodnom „sendviču“ između dviju supersila.

Još jednom treba sumirati ono što je već rečeno. Poslije bezobzirnog napada IB-a s kojim je Tito trebao biti fizički uništen, a SFRJ vraćena u staljinistički tabor, Tito je tiho, postupno, uz samo obrambene poteze uspio dobiti prvo od Zapada naoružanje, tako da napad na SFRJ više nije imao izgleda na uspjeh. Upravo kada je SFRJ bila već dobro naoružana izbija Tršćanska kriza u kojoj se vidjelo da Zapad ipak želi Italiji vratiti ne samo Trst, što je i bilo predviđeno, nego i cijelu zonu A, a možda i veći dio Istre. Tito je mogao uvidjeti da čvršće povezivanje sa Zapadom nema smisla. Trebalo je izgladiti te nesporazume sa Zapadom uz dalje dobijanje ekonomske pomoći, ali uz izgrađeni nesvrstani položaj za SFRJ između supersila. Slično je bilo i s Hruščovljevim približavanjem Jugoslaviji uz nuđenje ravnopravnog položaja i uz velike trgovačke povlastice. Mađarski događaji sve su to srušili, jer se uvidjelo da u SSSR-u i dalje postoje snage koje nisu za Staljinove metode, ali smatraju da sve države unutar sovjetskog bloka ne mogu računati na svoj neovisan put razvoja. To će kasnije biti i oblikovano u Brežnjevljevoj doktrini ograničenog suvereniteta država, koje se svrstavaju unutar sovjetskog bloka.

U tom nezgodnom položaju SFRJ, u „sendviču“ između supersila, vlada SFRJ i Tito jasno uviđaju da je potrebna ekvidistanca u politici prema supersilama, ali uz najbolje moguće ekonomske i trgovačke odnose s jednom i drugom.. Nesvrstani položaj Jugoslavije umnogome je pomogao njezinoj sigurnosti.. Sada su se od jedne i druge supersile mogle povremeno tražiti ekonomske povlastice, pa čak i pomoć, da nas ne bi mogla ugrožavati ona

druga. U svakom slučaju SSSR-u se je moglo predočiti da za njih ne bi bilo povoljno da NATO snage dođu na granice Mađarske i Rumunije. A SAD-u se je moglo predočiti da za njih i NATO ne bi bilo zgodno da Sovjetska armija bude stacionirana na granici Italije, a njezina flota u lukama Jadranskog mora. Zbog toga neki povoljni ekonomski aranžmani ili pomoć SFRJ dobro dođe da se takve opasnosti izbjegnu. U stvari čvrsti položaj Jugoslavije u pokretu nesvrstanosti s ekvidistancom između supersila i njezinih blokova bio je osnovica na kojoj je Tito sa svojim suradnicima mogao održavati (prema teoriji igara) svoju igru u odnosu na obje supersile. Pri tome je uspio osigurati mali prostor za SFRJ i sebe kao nedodirljive, vodeći igru za ili protiv jedne ili druge supersile uz podršku ili pomoć s obje strane. Bitno je i to da je zadržao mogućnost upravljanja svojim unutarnjim poslovima bez ikakvog vanjskog nadzora. Nije to bio nikakav trenutni potez korištenja neke iskrse šanse, nego trajno izgrađena doktrina koja je potrajala preko trideset godina.

Isto tako i pokret nesvrstanosti nije bio za Tita samo neka trenutna šansa koju će on povoljno iskoristiti za neke svoje poteze. On je iskreno vjerovao da taj pokret nesvrstanosti zbilja doprinosi smanjenju napetosti među nuklearnim supersilama. Kada je postao nakon smrti ostalih lidera neformalni vođa tog pokreta, do kraja života se je zalagao za ideju da Pokret može opstati i normalno vršiti svoju ulogu ako održava strogu ekvidistanču između supersila. Tu je pred kraj svoga života došao u sukob s novom strujom u tom pokretu, koja je smatrala da je pokret nesvrstanosti samo drugi ešalon SSSR-a u njegovoj borbi protiv neokolonijalizma. Te ideje potječu iz Latinske Amerike, no nema nikakvog dokaza da se i Fidel Kastro zalagao za njih. Ipak mladim i nadobudnim revolucionarnim lavovima u Južnoj Americi se je činilo kao prava osnova za borbu protiv neokolonijalizma. Oni su jasno vidjeli da je Tito jedina prava brana koju treba ukloniti ako se želi provesti takvo preusmjerenje nesvrstanih zemalja.

U vrijeme priprema za Konferenciju nesvrstanih u Havani 1979. godine, Tito je već bio narušenog zdravlja. Prije odlaska u Havanu stigla su upozorenja da se na njega sprema atentat, čak su i Amerikanci dali potvrde o tome, a za atentat je postojao jasan, upravo spomenut motiv.. Kada je to predočeno Titu on je upravo živnuo i krenuo u Havanu. Tu je uspio s ostalim članicama Pokreta održati strogu ekvidistanču između supersila. Ona je do Titove smrti, pa i iza toga, striktno poštovana.

Renomirani inozemni povjesničari i političari uglavnom imaju pozitivno

odmjereno gledište o Titu i njegovoj ulozi u pokretu nesvrstanosti, a i u njegovoj politici sa supersilama. Svi se slažu, bez obzira na simpatije ili antipatije prema Titu, da je sve to ipak bio bar neki pozitivni doprinos u smanjenju napetosti među supersilama i njihovim blokovima.

Negativna ocjena Titovog djelovanja u pokretu nesvrstanosti može se očekivati samo od domaćih kvazipovjesničara u državama nastalim raspadom SFRJ. Tu se oni javljaju u rasponu od brutalne i prepotentne ignorancije bez ikakvog ozbiljnog poznavanja problema tog pokreta, pa do onih koji se služe lažnim ponderom za ocjene pojedinih događaja da bi dobili neku ocjenu koja odgovara njihovim gledištima. I jedni i drugi temelje plasman svojih ideja na totalnom nepoznavanju te materije kod mladih ljudi, koji o tome nisu ništa ozbiljno čuli tijekom svoga školovanja. Naravno da se o tome ne može naći gotovo ništa ozbiljno u školskim programima, koji postoje od 1990.-tih godina.

Stanje u Hrvatskoj u tom pogledu nije gore, nego u drugim okolnim državama. Tu postoje još uvijek političari starije generacije od kojih su neki protivnici Titove politike u generalnom smislu, ali čak i oni priznaju da je Titovo djelovanje u pokretu nesvrstanosti bilo pozitivno. Osim toga, tako ga ocjenjuje najveći broj poznatih političara u svijetu, pa ispada malo priglupo kada se javi neki samozvani povjesničar koji smatra kako su svi ti ljudi kratke pameti, ali kad bi im on rekao svoje, svi bi oni morali povući svoje izjave o Titu.

Interesantno je vidjeti kako je Titova uloga u pokretu nesvrstanosti ocjenjena od standardnih neprijateljski raspoloženih kritičara Titove politike.

Četnički nostalgici negiraju ulogu Tita u pokretu nesvrstanosti u rasponu od prepotentne ignorancije, pa do malo profinjenijeg tipa, gdje se dokazuje kako su ti odnosi s nesvrstanim bili čisti ekonomski gubitak za Jugoslaviju. U stvari dobro je poznato i ima za to obilje dokaza da su ti odnosi rezultirali pozitivnim ekonomskim rezultatima, naročito u industriji naoružanja. Mnoga poduzeća te vrste u Srbiji su vrlo dobro zarađivala.

Ustaški nostalgici uopće ne spominju pokret nesvrstanosti kao neko dostignuće, bez obzira što o tome govori cijeli svijet. Oni kao ishodište svog koordinatnog sustava za definiranje svjetskih događaja stavljaju Bleiburg. Pošto je prema njihovoj ocjeni Tito kriv za Bleiburg, sve što je uradio prije ili

poslije toga je loše i nije vrijedno pomena. Mišljenja svih svjetskih političara o Titovoj ulozi u pokretu nesvrstanosti za njih ne znači ništa. pošto su oni po svojoj pameti iznad svega toga.

Naravno da ima i vrlo ozbiljnih vojnih i političkih povjesničara, kako u Hrvatskoj, tako i u drugim okolnim državama. Ipak male su šanse da se čuje njihov glas u tom prodoru neonacizma i ekstremne desnice na političku scenu.

ČEŠKA KRIZA 1968 - BREŽNJEV I DOKTRINA OGRANIČENOG SUVERENITETA

Po završetku II. svjetskog rata odnosi između Jugoslavije i Čehoslovačke bili su vrlo dobri. Nijemci su tijekom rata proizvodili u Čehoslovačkoj oružje, pa je tu ostala odlična vojna industrija. Tako su na primjer motori za serijsku proizvodnju osnovnog školskog aviona Aero-2 nabavljani u Čehoslovačkoj. Prihvaćajući Rezoluciju Informbiroa Čehoslovačka se 1948. godine uključuje u intenzivnu kampanju protiv Jugoslavije, poslije čega je raskinula kulturne, trgovinske i sve ostale odnose s njom.

U Čehoslovačkoj se također insceniraju lažni politički procesi, jer su se staljinisti plašili da i oni ne krenu samostalnim putem, kao što se to dogodilo u Jugoslaviji. Proces se vode protiv najistaknutijih partijskih i državnih funkcionera. Sudi se sekretaru KP Čehoslovačke, R. Slanskom (Rudolf Slánský) zatim V. Klementisu (Vladimir Clementis) G. Husaku (Gustáv Husák) i drugima i oni su 1952. godine osuđeni na teške vremenske kazne ili na smrt. U 1953. godini umire K. Gotvald i za prvog sekretara Čehoslovačke KP izabran A. Novotni (Antonin Novotny).

Poslije XX kongresa KP Sovjetskog saveza 1956. godine, nakon Hruščovljevog referata o Staljinovom kultu ličnosti, dolazi i u Čehoslovačkoj do deomkratizacije društvenog i političkog života. U Čehoslovačkoj je osuđen kult ličnosti koji su sprovodili staljinisti i izvršena je revizija nekih sudskih političkih procesa iz vremena od 1949. do 1954. godine. Rehabilitirani su G. Husak, kao i mnogi drugi, a R. Slanski i V. Klementis su posmrtno rehabilitirani. Jednom riječi Hruščovljeva destaljinizacija naišla je na pravi odjek u Čehoslovačkoj.

Promjenom ustava od 1960. godine Čehoslovačka je proglašena socijalističkom republikom. Od 1967. godine na snagu stupa sprovođenje privredne reforme gdje su jasno proglašeni principi ekonomskog privređivanja.

Sav ta nova kretanja u raskidu s potpuno krutim i birokratskim metodama u kulturnom i gospodarskom životu dobijaju veliki polet već početkom 1968. godine. U siječnju te godine A. Novotni je oslobođen dužnosti prvog sekretara KP Čehoslovačke, a u ožujku je podnio ostavku i na položaj predsjednika Republike. Za novog predsjednika Republike izabran je L. Svoboda, a za

prvog sekretara KPČ Aleksander Dubček. U travnju je naimenovana nova vlada i počinje se s akcionim programom Komunističke partije Čehoslovačke. Taj akcioni plan sadrži potpuno demokratsko reformiranje Partije, a zatim se počinje s procesom prave demokracije i deetatizacije društveno-političkog sustava. Sve to vodi Dubček u želji da se birokratizirani put u socijalizam zamjeni socijalizmom s ljudskim licem. Novine su počele izlaziti s kritičnim člancima ne samo protiv Zapada, nego i protiv korupcije u vlastitoj zemlji. Jednom riječi Dupček je želio sprovesti pravu demokratizaciju partijskog sustava, a ne da se svaka vijest mora interpretirati onako kako je to napisano u Izvjestiji u SSSR-u. Kazališta su opet postala interesantna i praktično je ukinuta cenzura. Naravno, da su se tu ubacili odmah desničari, ali Dubček nije imao namjeru da se s njima obračunava policijom, nego polemikom. Jednom riječi politički život je živnuo i to bez rušenja socijalističkog uređenja, nego upravo njegovim unapređenjem na demokratski način. Sve se to moglo nazvati Praškim proljećem.

Naravno da je to naišlo na veliko protivljenje u SSSR-u i Brežnjev je tražio od Dubčeka da poduzme administrativne mjere protiv, kako je on to nazivao, desnog skretanja. Dubček nije niti mogao niti želio da tu poduzme neke policijske mjere, jer nikakva kontrarevolucija u Čehoslovačkoj nije postojala.

Brežnjev je također znao da nikakva kontrarevolucija ne ugrožava Čehoslovačku, ali se je plašio da se „Praško proljeće“ ne proširi na ostale zemlje Varšavskog ugovora, posebno na Poljsku u kojoj su se već osjećale tendencije za promjenama.

Taj novi kurs, nazvan „Praškim proljećem“, nasilno je prekinut ulaskom u Čehoslovačku oružanih snaga članica Varšavskog ugovora 20/21 kolovoza 1968. godine. - Bugarske, DR Njemačke, Mađarske, Poljske i SSSR-a, dakle svih članova VU osim Rumunjske. Službeno objašnjenje za taj ulazak trupa bila je ocjena članica VU da su u Čehoslovačkoj ugroženi osnovi socijalizma, da postoji opasnost od kontrarevolucije i napada izvana. Prema tome, potrebna je hitna pomoć bratskom češkom i slovačkom narodu u borbi protiv kontrarevolucionarnih snaga.

Po završenoj intervenciji održan je u Moskvi 25. - 26. kolovoza sastanak partijsko -državnih delegacija SSSR-a i Čehoslovačke. Na sastanku je odlučeno da se sprovede što brža normalizacija situacije u Čehoslovačkoj (kako su to oni definirali) i da se trupe savezničkih zemalja, koje su privremeno stupile na

teritoriju Čehoslovačke, neće miješati u njezine unutarnje stvari i da će njihovo povlačenje ovisiti od napretka normalizacije situacije u Čehoslovačkoj.

Sporazumom od 16. listopada iste godine vlade SSSR i Čehoslovačke suglasile su se da će jedinice Sovjetske armije ostati u Čehoslovačkoj na neodređeno vrijeme.

Poslije intervencije SSSR-a i većine članica VU u kolovozu 1968. godine dolazi do velikih promjena u Čehoslovačkoj. premda po grubim metodama to nije bilo ništa slično Mađarskim događajima od 1956. godine. Dubček je podnio ostavku, nije bio uhapšen, ali je ostao bez svih funkcija. Za prvog sekretara KP izabran je Gustav Husak. Izvršene su promjene u cjelokupnom političkom životu Čehoslovačke, jer dolazi do smjenjivanja funkcionera u cjelokupnom državnom, privrednom i partijskom aparatu uz veliko čišćenje partijskog članstva.

Te promjene na prvi pogled nisu izgledale drastično, jer skoro nitko nije bio uhapšen ili izveden pred sud, ali u stvari bile su drastične. Na primjer upraviteljica kazališta u Pragu, vrlo poznata u umjetničkom svijetu ostaje u svojoj ustanovi, ali na novom mjestu kao čistačica. Tako je bilo s mnogim direktorima i stručnim ljudima u uredništvu mnogih novina, kao i u drugim javnim ustanovama.

Bez obzira što nije bilo drastičnih hapšenja, kao u Mađarskoj 1956. godine, ovaj udarac ljudima koji nisu htjeli rušiti socijalizam, nego mu dati samo demokratski oblik pogodniji za domaće prilike, bio je opet težak udarac za razvoj socijalizma baziranog na demokratskim principima. Nanesena šteta nije se više nikada mogla popraviti i pratit će SSSR-do njegovog raspada.

Vlada SFRJ i Tito osobno oštro su osudili intervenciju i ulaz trupa u Čehoslovačku od strane SSSR-a i zemalja VU. Osudila je to čak i Rumunjska, kao jedina zemlja članica VU, koja se nije pridružila toj intervenciji. Tito je više puta ponavljao da je time nanijeta nepopravljena šteta ideji socijalizma u svijetu.

Brežnjev svakako nije bio sklon staljinističkim metodama, ali je bio i vrlo oprezan i morao je u pogledu Čehoslovačke popustiti radikalnim snagama u SSSR-u. Naime, obavještajne službe, a i mnogi drugi u SFRJ, bili su dobro upoznati sa stanjem u SSSR-u. Tamo su za vrijeme Brežnjeva postojale

dvije struje. Jedna koja je smatrala da treba započeti s nekim društvenim reformama, a druga radikalna da bi svaka ozbiljna reforma značila raspad SSSR-a. Ta radikalna struja je smatrala da je glavni krivac za Mađarske i Češke događaje SFRJ i sam Tito i to smo mi onda dobro znali. Jugoslavenska obavještajna služba nije mnogo znala o tome gdje su u svakom momentu smještene sovjetske rakete s nuklearnim bojnim glavama, ali je dobro znala tko šta ruje ispod žita u SSSR-u. Sam Brežnjev nije predstavljao neku opasnost da bi se on mogao odlučiti na napad na SFRJ. Ipak on je vješto igrao između te dvije struje, ne priključujući se niti jednoj. Ipak on je već bio bolestan čovjek i postojala je opasnost da ona radikalna struja stupi na scenu u momentu njegove smrti ili da ju čak i malo pospješi. Tada bi postojala realna opasnost od napada na Jugoslaviju.

Brežnjev je inače vodio uspješnu vanjsku politiku u pogledu smanjenja opasnosti od izbijanja nuklearnog sukoba sa SAD-om. Koncem 1969. godine počinje pregovore sa SAD-om o ograničenju strateškog nuklearnog oružja, koji se kasnije završavaju ugovorom SALT I. U Moskvi ga potpisuju Brežnjev i Nixon 1972. godine. (SALT I - Strategic Armament Limitation Treaty - Ugovor o ograničenju strateškog oružja I).

Ti pregovori o ograničenju strateškog nuklearnog oružja i dalje se nastavljaju i 1979. godine Leonid Brežnjev za SSSR i Jimmy Carter za SAD potpisuju ugovor SALT II. Kao što se vidi, Brežnjev je bio mnogo okupiran politikom smanjenja opasnosti od nuklearnog rata koja je tada predstavljala ogromnu opasnost za cijelo čovječanstvo.

Što se tiče unutrašnje politike u SSSR-u i odnosa prema VU, Brežnjev je poznavajući inerciju i konzervativne snage partijskog aparata u SSSR-u smatrao da tu ne treba ništa mijenjati, a da treba izbjegavati staljinističke metode s lažnim suđenjima. On se je na primjer odmah složio sa sporazumom da jedinice sovjetske armije na neodređeno vrijeme ostanu u Čehoslovačkoj. Poslije kada je minula svaka opasnost od neke tobožnje kontrarevolucije u Čehoslovačkoj, formirana je vrlo snažna operativno-manevarska skupina od nekoliko tenkovskih divizija, kao i cijelog pratećeg ešalona pokretnih sredstava PZO, borbenih vozila pješništva i svih pratećih vozila za snabdjevanje i održavanje. Ta operativno-manevarska skupina iznad Blatnog jezera u Mađarskoj očito tu nije bila tamo samo radi Čehoslovačke.

Kada je potpuno prošla opasnost od nekog novog „Praškog proljeća“ mnoge

sovjetske jedinice su povučene. Brežnjev radi na popuštanju napetosti, ali ipak ne dira operativno-manevarsku skupinu, nego je ostavlja na svome mjestu. Naravno da je to bila direktna potencijalna opasnost i za SFRJ, jer se ta grupacija mogla probiti kroz sjeverni dio SFRJ, pa dolinom Morave i Vardara do Soluna i nikakva tadašnja nuklearna sila u svijetu ne bi je u tome mogla spriječiti. Ipak to je bio povijesni invazioni pravac, koji su koristili još Huni i Avari, kao i slavenska plemena na njihovom repu. Drugi invazivni pravac je Varaždin-Zagreb- Karlovac - Rijeka, koji su koristili Mongoli, potomci Džingis Kana. Ipak, do nekih 30 km južnije od Karlovca prema Rijeci, nitko taj putujući cirkus s tenkovima ne bi mogao zaustaviti, ali dalje od toga u koloni po jedan ta operativno-manevarska skupina gubi svoju borbenu vrijednost i može biti zaustavljena. Još gore po njih bilo bi da su se nakon prijelaza Save uputili prema Sarajevu, a odande prema Splitu ili Mostaru, pa prema jadranskoj obali. Tu bi sigurno upali u teški dugotrajni sukob, bez izgleda na pobjedu.

Iz procjene da nadmoćni agresor na svakom mjestu može probiti prvu branu obrane u borbi s našom operativnom armijom, ali da ga je potrebno odmah dočekati organizirano. To je bilo moguće jedino ako se oružane snage sastoje od dvije komponente - operativne armije i teritorijalne obrane. Češka kriza je kod nas inicirala ideju da se taj koncept konačno u potpunosti sprovede u djelo. I prije toga su postojale ideje o teritorijalnoj obrani (TO), ali tako da bi se organizirale partizanske jedinice. To više ne bi bilo riješenje nakon pojave spomenute operativno- manevarske skupine u Mađarskoj. Brežnjev je sa svojim suradnicima radio sve da dođe do popuštanja zategnutih odnosa između SSSR-a i SFRJ i da se dalje proširuju dobri kulturni i trgovinski odnosi, ali operativno-manevarsku skupinu je i dalje održavao na svome mjestu.

U SFRJ vlada, CK KPJ i osobno Tito nakon što su oštro osudili vojnu intervenciju u Čehoslovačkoj, poduzimaju mjere za obranu od moguće sovjetske intervencije protiv SFRJ. Kako je već spomenuto nije bio u pitanju Brežnjev, nego radikalna struja u SSSR-u koja je smatrala da Jugoslavija predstavlja opasnost sa svojim naglašenim stavom o mogućoj uspješnoj izgradnji socijalizma u svakoj zemlji jedino uz puno poštovanje njezinog suvereniteta. Svaka pomoć od drugih „bratskih“ zemalja može biti samo konsultativnog karaktera, uz naglašeno dobre ekonomske odnose, ali sve to na principu pune međusobne ravnopravnosti. U SSSR-u se smatralo da takav stav može biti samo deklarativan, a da se podrazumjeva samo po sebi da SSSR ima vodeću ulogu među socijalističkim zemljama i da on može intervenirati u nekoj bratskoj zemlji ako su tu ugrožene osnove socijalizma i

ako postoji opasnost od kontrarevolucije. To će poslije dovesti do tzv. doktrine ograničenog suvereniteta, po kojoj se socijalističke zemlje odriču dijela svoga suvereniteta u cilju zajedničke borbe pred opasnošću od kontrarevolucije i ugrožavanja socijalizma u svojoj zemlji.

Upravo tu je pukla stvar, jer Tito je postigao veliki uspjeh u nesvrstanim zemljama s idejom da svaka zemlja u tom pokretu ne gubi ništa od svoga suvereniteta time što je članica tog pokreta. Također, unutrašnje uređenje te zemlje ostaje izrazita stvar te zemlje.

Ideja o ograničenom suverenitetu zemalja koje grade socijalizam, koju je prihvatio Brežnjev, bila je upravo pogubna za dalje širenje socijalizma u Europi i svijetu.

U svakom slučaju Jugoslavija je nakon čehoslovačkih događaja i proklamiranja ideje o ograničenom suverenitetu socijalističkih zemalja temeljito preispitala svoj sustav obrane. Pošto je to široka tema, najbolje je poslužiti se podacima u tome kako ih iznosi načelnik Generalštaba JNA (neprevedeni naziv) Stane Potočar, koji je obavljao tu dužnost u posljednjih osam godina Titovog života. Naime, ti stavovi su poznati i lako se mogu provjeriti. Ovdje se navodi samo sažetak iz njegove knjige.

Kada se je već počelo razmišljati o mogućem smanjenju JNA, dolazi do češke krize 1968. godine a u Panoniji se je pojavila moćna sovjetska vojna formacija. Bilo je očito da Čehoslovačka nije isključivi cilj njenog pozicioniranja ovdje. U takvom položaju državno-političko vodstvo SFRJ počinje drugačije gledati na organizaciju i razvoj vojske.

U 1948. godini bili smo prisiljeni izvlačiti velike vojne postrojbe sa zapadnih granica i premještati ih prema istoku. U 1953. godini (Tršćanska kriza) vraćamo ih opet na zapadne granice. U 1956. godini prebacujemo ih opet prema Mađarskoj i istočnim granicama, da bi 1968. opasnost od moguće intervencije SSSR-a i zemalja VU postala realnost. Potočar dalje detaljno opisuje stvaranje TO kao druge komponente OS.

Bilo je mnogo diskusija o tome i general Gošnjak, koji se nije slagao s mnogim stavkama oko toga, odlazi u mirovinu. Konačno Švicarska i Švedska, kao neutralne zemlje u Europi, imaju pored operativne armije teritorijalnu obranu. Jugoslavija je kao nesvrstana zemlja u Europi također prihvatila taj oblik vojne organizacije. Njezin odličan geografski položaj s brdovitim terenom

južno od Save do Jadranskog mora omogućuje stvarno veliku učinkovitost obrane zemlje s takvom vojnom organizacijom.

Može se također reći da smo opasnost od moguće intervencije SSSR-a protiv nas u početku suviše ozbiljno shvatili. Poučeni primjerom Informbiroa bojali smo se prekida svih trgovinskih odnosa od strane SSSR-a i zemalja VU. Ipak praktično ništa od toga se nije dogodilo, Isporuke naručene borbene tehnike stizale su redovno. To se je odnosilo primarno na sovjetske tenkove i na novi tip lovca MiG-21.

Ipak bilo je i vrlo napetih, pa čak i smiješnih situacija oko očekivanja mogućeg napada iz Mađarske. U Subotici nismo raspolagali nekim većim snagama za protivoklopnu borbu. Nastala je prava uzbuna kada se je velika željeznička kompozicija s natovarenim tenkovima kretala prema našoj granici iz Mađarske. Netko je proglasio da tenkowska brigada kreće prema nama. Nastala je pometnja i male snage na našoj granici s ručnim raketnim sredstvima dočekuju i zaustavljaju kompoziciju koja se normalno kreće. Nakon pregovora s pratiocima transporta ispostavilo se da je to isporuka tenkova za nas i upravo Rusi žele da ih isporuče na vrijeme prema ugovoru. I stvarno Rusi su se trudili da nam na vrijeme isporuče sve naoružanje koje smo kupili, pridržavajući se ugovornih obveza. Bilo je očito da ne žele ponavljati ništa slično onome iz vremena Informbiroa.

Kako je već spomenuto, pisac ovih redaka bio je sedam godina s Potočarom u Generalštabu JNA na dužnosti materijalnog planiranja. To je značilo pored ostalog i planiranje i razvoj novog naoružanja putem licence ili putem domaćeg razvoja. I pored toga što su Rusi poštovali ugovorne obveze u isporukama, nije im se vjerovalo. Sam Tito je forsirao da se osigura alternativa u nabavi naoružanja na Zapadu. Bio sam određen da vodim skupinu stručnjaka za naoružanje najprije u Francusku, a zatim u Švedsku. Rezultati su bili brzo vidljivi. Nova raketna topovnjača, po našem projektu i izradi, bila je opremljena najmodernijim švedskim (Bofors) topom za ciljeve na moru i u zraku, sa švedskom elektroničkom opremom i radarom otpornim na smetnje, kao i infracrvenim uređajem za gađanje ciljeva u radarskoj tišini. Također proizvodimo po licenci francuski helikopter Gazelle, a samostalnim razvojem ostvarujemo njegovu verziju za protutenkovsku borbu. Osim toga, uvodimo nove radare zapadnoeuropskog tipa. U novim projektima vojne elektronike oslanjamo se na Zapad, koji je u tom pogledu ispred SSSR-a. Također je odlučeno je da, u slučaju promjene stava supersila prema nama, imamo oslonac na nabavu vrlo sofisticiranog naoružanja od Švedske i Francuske,

koje nisu članice velikih vojnih saveza. Jednom riječi, pored uvođenja Teritorijalne obrane kao druge komponente u oružanim snagama SFRJ, ide se i na modernizaciju u naoružanju. Tako na primjer primjenom novih elektroničkih komponenata na sovjetskim protivtenkovskim i protivzračnim raketama znatno je povećana njihova pouzdanost.

Bilo je vidljivo da je tadašnja SFRJ bila spremna pokazati da se svaka vojna intervencija protiv nje jednostavno nikom ne bi isplatila.

S druge strane, Tito sa svojom ekipom održava izrazito korektne odnose prema jednoj i drugoj supersili. Time je otvorena mogućnost da se vodi već više puta spomenuta igra tri igrača (po teritoriji igara) s dvije supersile i to čas s jednom i čas s drugom, uz uvjeravanje obje da je upravo za njih i detant u svijetu najbolje da SFRJ zadrži svoj nesvrstani položaj. Kod toga nas SAD i Zapad pomažu povoljnim zajmovima, a sa SSSR-om se vodi povoljna trgovina gdje mi za robu koju ne bi mogli drugdje prodati dobijamo benzin, naoružanje, sirovinu itd.

Pri svemu tome nikada se nije odstupilo od kritike doktrine ograničenog suvereniteta, kao štetne za širenje socijalizma u svijetu, ali samo kao našeg gledišta, bez agresivnog stava prema SSSR-u. Također, jasno se naglašavalo da naša nesvrstanost znači održavanje ekvidistance između dviju supersila, te da je to najbolje za obje supersile.

Brežnjevljeva era ostala je karakteristična po tome što on nije bio sklon nikakvim promjenama u partijskom i državnom aparatu. To je bio veliki promašaj, jer je to bilo vrijeme kada se je moralo početi postepeno s doziranim promjenama.

Poslije Brežnjevljeve ere usvojena je praksa da se za prvog sekretara KPSS bira čovjek veoma dugog staža i velikog ugleda u sovjetskoj partijskoj hijerarhiji. To je bio čelnik koji je prošao zenit svojih mogućnosti i nije bio u stanju hvatati se u koštac s bilo kakvim promjenama okoštalog aparata vlasti. Zbog toga i nije moglo doći do značajnih promjena u birokratskom aparatu vlasti, a time ni u privredi zemlje. Pored toga bila je javna tajna da je sustav teško opterećen korupcijom, koja se jako razbukovala upravo u Brežnjevljevoj eri. To se može smatrati razlogom da su čak i najuticajni konzervativci u KPSS, kao što su bili Ligačov, Čebrikov, pa i sam Gromiko, donijeli odluku da na partijskom plenumu u martu 1985. godine podrže izbor mlađeg, obrazovanog

i sposobnog čovjeka, kao što je bio Gorbačov, umjesto već ostarjelog Grišina. Tada se je vjerovalo da će Gorbačov odmah pokrenuti reformu, a isto tako i ekonomiju zemlje. Ipak događaji su pokazali da je sve došlo suviše kasno i da nikome u SSSR-u nije bilo jasno koje bi to sve reforme morao odmah sprovesti Gorbačov u svome vremenu, pored vrlo jasnog rada na sporazumijevanju sa SAD-om oko smanjenja nuklearnog oružja u čemu je imao uspjeha.

TITOVA SMRT - POGREB - OCJENA TITOVOG ŽIVOTNOG DJELA OD POZNATIH LIČNOSTI SVIJETA

Tito nije često pobolijevao, pa kad se pojavila vijest da mora ići na operaciju svi su vjerovali da će on i to prebroditi. Kao što se je izvlačio iz mnogih teških situacija u životu, vjerovalo se da će mu to uspjeti i ovog puta. No ovog puta bilo je sve drugačije. Tito je umro. Sandro Pertini je tom prilikom rekao. „Pobijedio je u svim bitkama u kojima je sudjelovao. Izgubio je samo posljednju - onu protiv smrti“.

Postali smo svjesni da je ovdje kod nas završena jedna epoha. Sprovod u Beogradu potvrdio je i onima koji su ga cijenili i poštovali, kao i onima na suprotnoj strani, da je Titov ugled u svijetu bio neosporno velik. Njegovo zauzimanje za mir u svijetu i za ravnopravnost država i naroda uz afirmaciju nesvrstanog pokreta i pravedno odlučivanje u UN-u cijenio je mnogo veći broj državnika nego što smo mi to sami znali, odnosno pretpostavljali. Mnogi od njih bili su itekako opterećeni međusobnim antagonizmima i neslaganjima, no kada je u pitanju bio Tito i njegov životni put, njihove su se ocjene slagale.

Tadašnji svijet, kao uostalom i sadašnji, bio je pun sukoba i rivalstva ali ipak na Titovom sprovodu zajedno su se našli mnogi suparnici i međusobno sukobljeni i nesukobljeni predstavnici gotovo svih zemalja svijeta.

Za sve njih (od kojih su neki letjeli čak i dvadeset sati da bi stigli ovamo), trebalo je osigurati ne samo smještaj i posebnu prehranu, nego i specijalni tretman u pogledu sigurnosti. Tu je moglo doći do željenih i vrlo neželjenih susreta, jer je tu bilo kraljeva, političara, državnika, vođa pobunjeničkih pokreta od kojih su mnogi jedan drugome radili o glavi. Jednom riječi bilo je mnogo onih iz cijelog svijeta od kojih su mnogi međusobno bili krvno posvađani, ali su ipak našli za uputno da dođu na taj pogreb i da odaju posljednju počast Titu. Naravno da je bilo i mnogo onih koji nikome nisu radili o glavi, kao na primjer norveški kralj Olaf V i švedski kralj Karl Gustav XVI, koji nisu bili poklonici blokovske politike. Pisac ovih redaka bio je u pratnji nekih visokih ličnosti. Bio je prisutan kako su se kod ulaza u lift svoga hotela skoro zaglavili norveški kralj Olaf V i Jaser Arafat, predsjednik izvršnog vijeća PLO, koji je u ono vrijeme bio proglašen za teroristu i spadao među vrhunski ucjenjene glave u svijetu. Sve se je to završilo uljudnim klanjanjem i izvinjavanjem Jasera Arafata, ali i već ostarjelog kralja Olafa V. Svakako neki

objektivan promatrač bi zapazio da je Norveška jedna vrhunska demokratska zemlja, s najvišim standardima o poštovanju ljudskih prava i s vrhunskom socijalnom skrbi o svojim građanima, a za Jaseru Arafata se zna da je poslije težio realnom rješenju palestinskog pitanja. Postavlja se sada pitanje što je to bilo uzrokom da su na Titov pogreb došli norveški i švedski kralj, kao i Jaser Arafat, ali i neki drugi. Iz Maroka je došla službena delegacija na čelu s predsjednikom parlamenta De ul Sidiem, kao i kompletna delegacija Fronta POLISARIO s generalnim sekretarom i predsjednikom vojnog vijeća Muhemed Abdel Azisom na čelu, a u to vrijeme trajao je pravi rat između vojske Maroka i pokreta POLISARIO. Jesu li svi ti ljudi došli zbog nekog interesa na taj pogreb?. Očito to ne bi bio pravi odgovor. Došli su zato jer je Tito stvarno imao ozbiljan ugled u svijetu i njegovo zalaganje za mir i popuštanje blokovske napetosti bilo je shvaćeno kao stvarni doprinos miru.

Što se tiče nesvrstanih zemalja one su sve redom došle na taj pogreb, kao i oni koji se inače nisu međusobno mnogo volili. Tako je sirijsku delegaciju predvodio predsjednik Republike Hafez el Asad, a iračku delegaciju opet predsjednik Republike Saddam Hussein. Oni su bili međusobno neprijateljski raspoloženi, ali su smatrali za potrebno da Titu odaju posljednju počast, jer su o njemu imali vrlo slično mišljenje. Hafez el Asad je prilikom Titove smrti izjavio: „Spoznali smo u njemu državnika koji je u sebi objedinjavao mudrost i odgovornost i nepokolebivu principijelnost u donošenju odluka“. Saddam Hussein dao je potpuno sličnu izjavu i kada je prolazio pored odra ostao je dva puta duže od predviđenog vremena i morali su ga nekoliko puta upozoriti na predviđeno vrijeme zadržavanja kod odra.

Ipak to su predstavnici nesvrstanih zemalja, koji su prihvatili Tita kao vođu nesvrstanog pokreta u vremenu prije njegove smrti. Ali to se ne bi na primjer moglo reći za Saveznu Republiku Njemačku, koja je u to vrijeme pripadala zapadnoj alijansi, a postojala je i Demokratska Republika Njemačka, koja je bila član Varšavskog ugovora. U delegaciji SR Njemačke na tom pogrebu bio je predsjednik Republike Karl Carstens, savezni kancelar Helmut Schmidt i ministar vanjskih poslova Hans Dietrich Genscher. Pored te državne delegacije pogrebu su prisustvovali Willy Brandt, tada predsjednik Socijalističke internacionale i još neke poznate ličnosti iz političkog života SR Njemačke. Ipak nije bitno bilo samo njihovo prisustvo, nego i njihove izjave povodom Titove smrti. Helmut Schmidt je izjavio: „Malo je onih koji se cijeli svoj život uspjavaju tako beskompromisno i bespoštedno prema samom sebi staviti u službu vlastitog naroda i svjetske zajednice.“ Willy Brandt: „Tito je

dao pečat cijelom poslijeratnom razdoblju i stekao je simpatije cijelog svijeta. Čovječinstvo je izgubilo hrabrog borca za mir, velikana našeg doba.“ Postojao je još jedan znameniti Nijemac, koji se je za vrijeme II. svjetskog rata borio protiv Tita, a poslije je bio poznati svjetski političar Kurt Waldheim, koji je izjavio: „Bio je istinski heroj i njegovim odlaskom otišla je i posljednja od velikih ličnosti našeg doba ... Vođa u najboljem smislu te riječi, on je ostavio veoma pozitivan pečat u povijesti ovog vremena.“

Konačno i Jimmy Carter, predsjednik SAD, koji osobno nije bio u američkoj delegaciji na pogrebu u Beogradu izjavio je: „Smrću Josipa Broza Tita izgubili smo posljednjeg velikog vođu drugog svjetskog rata i jednog od najhrabrijih državnika poslijeratnog razdoblja, koji je svijetu donio mnogo novoga.“

Poznati američki političar Averel Harriman je izjavio: „Tito je posljednji od velikana, posljednji od velikih vođa. Njegova hrabrost i njegov duh nastavit će živjeti.“

Ovdje su navedene najviše izjave zapadnih državnika, jer je upravo njihovo mišljenje o Titu najinteresantnije. Mišljenje nesvrstanih je bilo po prirodi stvari vrlo povoljno o Titu, a izjave čelnika SSSR-a i VU bile su uobičajeno kurtoazne i predvidive. Interesantna su i gledišta arapskih zemalja od kojih neke nisu bile posebno vezane za pokret nesvrstanosti, kao što je bio na primjer kralj Husein: „Zbog borbe i nepopustljivosti pred nepravdom, odanosti načelima u koje je vjerovao i podrške obespravljenima u svijetu, njegova smrt duboko pogađa sve narode.“

Konačno može se reći da je sahrani Tita prisustvovalo ukupno 209 delegacija iz 128 zemalja; 123 državne delegacije, 68 delegacija političkih stranaka, 4 delegacije oslobodilačkih pokreta, 9 delegacija međunarodnih organizacija i šest ostalih delegacija. Šefovi državnih delegacija bili su: 38 šefova država, 5 prinčeva, 7 potpredsjednika republika, 6 šefova nacionalnih parlamenata, 10 predsjednika vlada, 3 potpredsjednika vlada, 12 ministara vanjskih poslova, 20 članova vlada i 2 državna funkcionera.

Među svim delegacijama koje su prošle pored odra predsjednika Tita našli su se okupljeni četiri suverena kralja, šest prinčeva i kraljevskih obitelji, 31 predsjednik republike, 10 potpredsjednika republike, 11 predsjednika nacionalnih parlamenata, 22 premijera, 12 zamjenika predsjednika vlade, 47 ministara vanjskih poslova i veći broj članova vlade. Zaista impozantna cifra

najviših predstavnika tadašnjeg svijeta. Rijetko je koji političar ili kralj iz srednje Europe u novijoj povijesti imao takav pogreb.

Postavlja se odmah pitanje zašto su sve te okrunjene i neokrunjene glave, s vrlo različitim međusobnim svjetonazorom, došle na taj pogreb. Jesu li to radili zbog neke koristi ili dobiti? Zašto su se svi oni tu našli, a zna se da ih nitko na to nije mogao prisiljavati? Logičan je odgovor da su smatrali za uputno oprostiti se od čovjeka za kojeg su smatrali da se borio za opće dobro u svome vremenu. Većina povjesničara u svijetu slaže se da postoje tri stvari po kojima se je Tito provukao kroz uska vrata svjetske povjesti.

Prvo, zbog svojeg načina vođenja rata protiv sila Osovine. Stvorio je oružanu silu ni iz čega, preko partizanskih odreda do oružanih snaga koje su bile priznati član Antihitlerovske koalicije.

Drugo, zbog rušenja mita o Staljinovoj svemoći i nepogrešivosti.

Treće, zbog uloge što ju je imao u pokretu nesvrstanosti - od sudjelovanja u njegovom osnivanju do preuzimanja pozicije priznatog vođe tog pokreta.

Za svako od navedenih djela Tito je zaslužio da uđe u svjetsku povijest.

Napokon mora se spomenuti, što je Tito značio za narode bivše Jugoslavije.

Tu je Titova osoba povezana sa stvaranjem AVNOJ-ske Jugoslavije, koju Tito naravno nije sam stvarao, ali je nedvosmisleno bio ključna ličnost u tom procesu. Sam rat je ubrzo iznio na vidjelo da postoje dvije moguće varijante za Jugoslaviju, koja se trebala uspostaviti nakon poraza Hitlera. Jedna je mogućnost bila obnavljanje Kraljevine Jugoslavije s četnicima Draže Mihajlovića, kao okosnicom njenih oružanih snaga, a druga je varijanta bila uspostavljanje federativne Jugoslavije, zasnovane na načelima AVNOJ-a.

Svakom odraslom čovjeku s područja bivše Jugoslavije bilo je jasno da je unitaristička Jugoslavija samo drugi termin za proširenu Srbiju. Također se znalo što bi to značilo za pojedine narode u takvoj Jugoslaviji. Hrvati bi kao narod bili okrivljeni za ustaške zločine i ta ideja se i danas provlači kod krajnje desno orijentiranih stranaka u Srbiji. Makedonci bi opet bili „Južni Srbi“, njihov jezik zabranjen u školama i javnim ustanovama, a muslimani bi po starom četničkom običaju, kao ostaci Turaka bili zaklani gdje god bi se za to pružila prilika.

Prema tome u danim uvjetima AVNOJ je bio jedino moguće rješenje za narode koji su živjeli na području bivše Kraljevine Jugoslavije, kao ravnopravna zajednica svih naroda koji tu žive. Tito je nesumljivo zaslužan što je AVNOJ-ska Jugoslavija postojala gotovo pola stoljeća i što se odlično uklopila kao neovisna između dvije supersile.

Glavno je to da je avnojska formula osigurala mir na našim prostorima u trajanju od 45 godina. Osim toga, ekonomski rast, zapošljavanje i životni standard bili su u najvećem dijelu tog razdoblja u porastu. Mi nismo morali proći ona teška vremena kakva su iskusili Mađari i Česi. Uživali smo neke slobode o kojima istočnoeuropske zemlje nisu mogle ni sanjati. Putovali smo slobodno po cijelom svijetu. Ako se nekome nije sviđao naš politički sustav, mogao je otići iz zemlje, zaposliti se u inozemstvu, sa zarađenim novcem vratiti se natrag i saizdati kuću. U istočnoeuropskim zemljama je sve to bilo nezamislivo.

Mnogi današnji političari i povjesničari rado analiziraju pitanje oko stvaranja avnojske Jugoslavije. Jedno tipično mišljenje o tome iznio je nekadašnji ambasador u Srbiji, William Montgomery u nekom listu još 2007. godine, gdje kaže: „Izuzetnim tajmingom, hrabrošću i vještinom Josip Broz Tito stvorio je jedan umjetni svijet u jednoj umjetnoj zemlji zvanoj Jugoslavija.“

Interesantno zapažanje, ali nije dovoljno precizno, niti točno. Naime, postojala je Kraljevina Jugoslavija razbijena od Nijemaca. Ipak saveznici su se obvezali da neće priznati nikakve nove državne tvorevine stvorene od Hitlera u Europi. Prema tome Tito se je pridržavao toga i stvorena je Avnojska Jugoslavija umesto Kraljevine Jugoslavije. Ipak ne bi se moglo reći da je nešto što je trajalo oko 40 godina i poslije se raspalo točno po avnojskim granicama, umjetna tvorevina. Hoće li na primjer ovakva Europska zajednica trajati oko 40 godina, veliko je pitanje.

Dalje ambasador Montgomery nastavlja: „Njegov smjeli raskid s Moskvom 1948. godine omogućio mu je da između dvije supersile ureže specijalnu „nišu“ za sebe i svoju zemlju. Duže od tri decenije mogao je igrati za ili protiv jedne ili druge, dobijajući pomoć i podršku obiju i upravljajući svojim unutrašnjim poslovima bez ikakvog vanjskog nadzora.“

Ovo je stereotip ocjene Tita od strane mnogih europskih povjesničara, a ambasador Montgomery ga je koristio, kao i mnogi drugi. U stvari tu je i osnova

za ocjenu Tita kao povijesne ličnosti od ozbiljnih europskih povjesničara. Razlike u ukupnoj vagnutoj ocjeni mogu postojati samo na osnovu toga koliki je ponder dat pojedinim smjelim političkim potezima na osnovu kojih se je Tito provukao kroz uska vrata, kao svjetska povijesna ličnost svoga vremena. Ozbiljni svjetski povjesničari nemaju pravo koristiti svoje lične emocije za ukupnu srednju ocjenu Tita kao povijesne ličnosti, Zato se moraju držati određene procedure za dobijanje neke vagnute ukupne ocjene. Oni ne mogu jednostavno zanemariti sve izjave državnika svijeta koje su dane povodom Titove smrti i upravo su navedene. Oni nemaju pravo smatrati da su ti ljudi jednostavno neobaviješteni ili da su ignoranti koji zapravo ne znaju šta govore. Također, ne mogu zanemariti činjenicu da su svi ti kraljevi, prinčevi, političari, svrstani i nesvrstani, došli na taj pogreb svojom voljom i da ih na to nitko nije mogao prisiliti.

ODAKLE DRASTIČNE RAZLIKE U OCJENI TITA OD INOZEMNIH I DOMAĆIH ANALITIČARA

Ovdje treba prvo definirati što sve sadrži taj naslov. Prvo, korišten je izraz analitičar umjesto povjesničar. To znači da se ocjenom Tita, kao povijesne ličnosti bave ne samo povjesničari, nego i vojni, diplomatski i politički analitičari. Konačno nije riječ o nekoj dalekoj povijesti, nego o vremenu za koje postoje i živi svjedoci tih događaja.

Kada se na Zapadu kaže da je netko povjesničar onda se podrazumjeva da je on sposoban i za analizu vojnih problema, ako se radi o ocjeni važnih ličnosti iz vremena II svjetskog rata i neposredno nakon toga. To nije slučaj u državama nastalim nakon raspada SFRJ, gdje se svaki diplomirani povjesničar s nekog provincijskog fakulteta smatra mjerodavnim povjesničarem za ocjenu zbivanja u II. svjetskom ratu i političkim prilikama tog razdoblja, premda se iz njegovih izjava vidi da nema pojma o ključnim zbivanjima toga vremena. Takvi kvazi- povjesničari jednostavno uzimaju ono što im odgovara iz tih događaja i to uveličavaju po svojoj volji, a sve drugo zanemaruju i tako stvore ocjenu kakvu žele. Na taj način oni mogu od svake povijesne ličnosti načiniti što žele, premda u cijelom svijetu postoji drugačije mišljenje o toj ličnosti. Naravno, oni mogu tako postupati jer mladi ljudi u svome obrazovanju nisu ništa čuli o tim događajima. Ipak postoji i drugi razlog za mogućnost takvih drastičnih iskrivljavanja povijesne zbilje.

Kada se jedna europska država raspada na tako primitivan i brutalan način, kao što je bio slučaj sa Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom, teško se nadati da će bilo tko o bilo kojem razdoblju njezinog postojanja pozitivno govoriti. Kod toga ne treba misliti samo na ljude opterećene paranoičnim nacionalizmom ili ustaške ili četničke nostalgijare, pa čak i na neonaciste i čitavu plejadu sličnih, nego i na ozbiljne političke komentatore, pa i državnike koji će tu temu radije izbjegavati nego analizirati. Sad je došlo vrijeme ponajprije za neozbiljne i opterećene da o tome daju što više svojih komentara, koji su često totalne besmislice, ali pune emotivnog naboja i jeftinog superpatriotskih nacionalnih osjećanja. Naravno da i demokratske države zapadne Europe i SAD imaju svoje neozbiljne analitičare i to u rasponu od običnih paparaco- tipa, koji isključivo pišu za žuti tisak, pa i onih ozbiljnih namjernih iskrivljača koji smatraju da mogu lažnim ponderom od svake povijesne ličnosti načiniti što žele, pa po potrebi i kriminalnu ličnost. Nije im ni najmanje stalo da li će im netko priznati znanstveni pristup, jer oni rade ili za novac ili za zadovoljenje svojih ekstremnih ideja.

Tako je na primjer predsjednik Roosevelt, jedna od najsvjetlijih figura novije američke povijesti, prikazan u najgorem mogućem svijetlu od takvih iskrivljača povijesne zbilje. Podmetnuto mu je da je bio upoznat s japanskim planovima za napad na Pearl Harbour i da je namjerno sve tako namješteno da tamo zapovjednici ne budu upozoreni. Kao dokaz za to navodi se da su svi nosači aviona isplovili, a ostali samo veliki i već zastarjeli bojni brodovi koji više nisu predstavljali glavnu snagu ratne mornarice. To je predsjedniku trebalo zato da SAD uvede u rat protiv sila osovine, koji građani SAD nisu željeli. Zatim je optužen da je znao za kažnjive postupke prema interniranim američkim građanima japanskog porijekla, koji su bili smješteni u logorima na zapadnoj obali SAD, kad je započeo rat s Japanom. Konačno kao glavni adut plasirana je vijest da je umro od srčanog udara kod svoje ljubavnice gdje su ga doveli noću, kada se smatralo da naporno radi, jer su SAD bile u ratu. Ovo treće trebalo je najviše da djeluje na američke usidjelice da se najpopularniji predsjednik proglasi nemoralnim i da se na slijedećim izborima znatno poboljšaju šanse Republikanske stranke. Evo primjera kako se svaki državnik može ocrniti ovakvim lažnim optužbama, koje su sročene tako da slabo upućenima izgledaju kao potpuno prihvatljive.

Ipak se ozbiljni strani povjesničari i političari ne služe ovakvim metodima, jer se s njima ne može daleko stići. Mnogi kvazi- povjesničari u državama nastalim nakon raspada SFRJ služe se upravo takvim metodima. Za njih ne znače ništa ocjene o Titu koje su povodom njegove smrti dali svi svjetski političari, jer mladi ljudi kojima su namjenjene te optužbe ne znaju o njima ništa.

Ima još mnogo drugih stvari koje bi trebali znati mladi ljudi da bi shvatili pravila i običaje rata, koja su bila na snazi za vrijeme II. svjetskog rata, da bi razumjeli sva ta zbivanja.

Jedina zapadnoeuropska demokratska zemlja koja je iskusila u punoj mjeri rat na svome tlu bila je Francuska. Ona je imala jasne zakone rata kao najjača vojna sila za vrijeme I svjetskog rata. Po tim zakonima pripadnici paravojnih organizacija koji su se borili na strani neprijateljske vojske, strijeljani su odmah po zarobljavanju po nalogu zapovjednika divizije. Francuska je teško poražena od Njemačke na početku II. svjetskog rata, ali je nakon iskrcavanja u Normandiji, ali i na sredozemnoj obali njezina redovna vojska zajedno sa saveznicima oslobađala zemlju. Prije toga pokret otpora vodio je teške borbe s

Nijemcima i kolaboracionistima na koje je najviše bio usmjeren bijes pokreta otpora. Kod oslobađanja Pariza, koji je već bio opkoljen od Amerikanaca, francuska 2.oklopna divizija generala Leclerca ušla je u grad, koji je većim dijelom već bio oslobođen od francuskih snaga pokreta otpora. Ipak tu su njemačke trupe još pružile snažan otpor i bilo je dosta zarobljenih.

Među zarobljenim njemačkim vojnicima bio je i jedan broj s njemačkim uniformama, ali s poznatom francuskom beretkom i posebnom oznakom na ramenu. To su bili Francuzi, koji su bili za vrijeme okupacije u policijskoj službi na strani Nijemaca. Sada su oni bili dragovoljci na strani Nijemaca, kao neka paravojna oružana skupina. Kada su dovedeni pred generala Leclerca, a kad mu je objašnjeno da su to Francuzi u njemačkoj službi kao paravojna organizacija, on je izdao zapovijest da se strijeljaju na licu mjesta. Prema ostalim zarobljenim njemačkim vojnicima postupljeno je strogo po Ženevskoj konvenciji. Bili su zaštićeni od boraca pokreta otpora, koji su pojedine njemačke snajperiste ulovili i ubili linčovanjem.

Leclerc je postupio strogo po francuskim zakonima, koji su utvrđeni još prije početka I svjetskog rata i nikakve optužbe protiv njega nisu uzimane u obzir. On je bio jedan od najboljih francuskih generala u II. svjetskom ratu, po vođenju borbi protiv snaga osovine. De Gaulle nije vodio vojne operacije nego je bio šef države, ali je odlučno branio vrlo oštre i osvetničke postupke prema kolaboracionistima s okupatorom. Tu treba još jednom ponoviti njegovo objašnjenje pogubljenja prema De Gaullu 10 842 kolaboracionista bez sudske presude: „Ta je brojka bolna, ali je ograničena s obzirom na to koliko su groznih zločina oni počinili i kakve su njihove posljedice.“

Ta izjava De Gaulla dana je prije nego su istraživanja o tim pogubljenima završena i pogubljeno je između 105 000 do najmanje oko 50 000 bez suđenja. Tome treba dodati da je u Francuskoj pod sudskom istragom za kolaboraciju s okupatorom bilo 350 tisuća Francuza i da je izrečeno 26 264 smrtnih presuda. Prema tome jedna poznata demokratska zapadnoeuropska zemlja s preciznim zakonima nije bila tolerantna prema onima koji su bili samo suradnici okrutnog okupatora.

V. Britanija nije iskusila rat kopnene vojske na svome tlu, ali je vođen težak rat u zraku. Kad je Njemačka izgubila 1940. godine bitku za Britaniju u borbama lovačke avijacije, Hitler je vjerovao da će teškim bombarderskim napadima na London i druge gradove prisiliti V. Britaniju na predaju. Veliko rušenje Londona i veliki broj ubijenih civila donijeli su teške dane za V.

Britaniju, ali je ona izdržala. U 1943. i 1944. godini je po 800 teških britanskih bombardera noću napadalo njemačke gradove, a slijedeći dan isti takav broj američkih letećih tvrđava bi napao iste gradove. Ubijeno je na desetke tisuća civila u takvim napadima, a ogromni požari su imali takav intenzitet da se je stvorio vatreni vrtlog, koji je mogao usisati cijele ekipe vatrogasaca zajedno s njihovim kolima u taj vrtlog. Britanci su hiljadustruko naplatili Hitleru bombardiranje britanskih gradova i to se nastavilo kada više nije imalo vojnog smisla, jer su Nijemci premjestili vojnu industriju u male pogone u Češkoj, Slovačkoj i Poljskoj, izvan dometa bombardera.

Pojam retorzije itekako je korišten i u ratu i prekoračena je po svojoj mjeri i pretvarana je u osvetu kako od Francuske, tako i od V. Britanije i to od svake na svoj način. Nikada u povijesti ratova, čak i u vremenima iza Francuske revolucije, kada je napadač kršio sva pravila i običaje rata svog vremena, napadnuti se u vraćanju udarca nije libio prekoračenja protumjera. Lako je povjesničarima poslije određivati što bi to bila dovoljna protumjera, a što je prekoračena.

Treba još jednom sumirati kako su definirani ratni zločini u I. i II. svjetskom ratu. Do I. svjetskog rata individualna krivična odgovornost za ratni zločin zasnivala se isključivo na unutaršnjem zakonodavstvu države na čiju je štetu takvo djelo učinjeno. Poslije I. svjetskog rata individualna krivična odgovornost za počinjene ratne zločine postaje princip međunarodnog prava. Nakon teških ratnih zločina u II. svjetskom ratu u Ukrajini i drugim dijelovima SSSR-a, počinjenim od Nijemaca, Saveznici su počeli s dogovorima o kažnjavanju tih zločina. Na Moskovskoj konferenciji 1943. izdata je Moskovska deklaracija da će poslije pobjede nad Njemačkom suditi ratnim zločinima sudovi zemalja u kojima su počinjeni dok će glavni njemački ratni zločini, čiji zločini nisu vezani za neko određeno mjesto, biti kažnjeni zajedničkom odlukom savezničkih vlada. Saveznici su ponovno to potvrdili na Teheranskoj konferenciji 1943. godine, zatim na konferenciji u Jalti i Postdamu te u sporazumu savezničkih vlada od 8. kolovoza 1945. i statutom međunarodnog vojnog suda, donijetog na temelju tog sporazuma. Na osnovu tog statuta održano je suđenje najvažnijim ratnim zločincima u Nürnbergu - Nürnberški proces. Kod toga definirane su i zločinačke vojne skupine ili organizuje. Wehrmacht nije proglašen za zločinačku organizaciju, osim za vrijeme od početka napada na SSSR do kraja 1941. godine, kada je bila na snazi zapovijest da se odmah po zarobljavanju strijeljaju politički komesari vojnih jedinica i svi časnici Židovi. Tu zapovijest je potpisao načelnik glavnog stožera Wehrmachta (Oberkommando der Wehrmacht, OKW) feldmaršal

Wilhelm von Keitel. On je također odgovoran za masovna strijeljanja civilnog stanovništva i na Nürnberskom procesu osuđen je na smrt vješanjem.

Potrebno je još jednom precizirati ono što je rečeno o SS jedinicama na početku ove knjige. Nakon što je u „noći dugih noževa“ likvidirani čelnici SA jedinica, velika pažnja posvećuje se SS jedinicama. Veći dio tih jedinica pridodan je Wehrmachtu (SS Waffen) gdje su se u načelu morale pridržavati pravila i običaja ratovanja Wehrmachta, koji nije bio proglašen za zločinačku vojnu organizaciju. Drugi dio SS jedinica pridodan je Himmlérovim policijskim jedinicama i to su bile jedinice uglavnom za odvođenje i ubijanje ljudi u logorima smrt. Oni su klasificirani kao zločinačke vojne jedinice, koje nisu imale nikakve veze sa Ženevskom konvencijom u svome djelovanju. Isto tako i ustaška vojnica koja nije bila pod ministarstvom obrane, bila je klasificirana kao zločinačka vojna skupina, koja je po svome ustrojstvu bila potpuno slična SS-u dodatom Himmleru. Po zločinačkom djelovanju u ratu, ustaška vojnica je ocijenjena od savezničke komisije kao potpuno ravna Himmlerovim policijskim jedinicama.

Prema tome, kada netko tvrdi da je ustaška vojnica hrvatska domovinska vojska ili njezin dio, to je uvreda za hrvatski narod. U Njemačkoj ekvivalentna tvrdnja za Himmlerove SS policijske jedinice predstavlja kršenje zakona.

Sve ovo poznato je inozemnim vojnim povjesničarima i nitko ne tvrdi da je na primjer general Leclerc ratni zločinac zbog njegovih postupaka kod oslobađanja Pariza. Oni vrlo dobro znaju stav de Gaulla prema kolaboracionistima i nitko ga ne osuđuje zbog toga što nije jasno osudio pogubljenje bez sudske presude, nego je objašnjavao da je to bolna činjenica, ali se može razumjeti obzirom na to koliko groznih zločina su kolaboracionisti počinili. Upravo u poznavanju tih stvari od inozemnih vojnih povjesničara i nepoznavanju od domaćih kvazi-povjesničara, leži glavna razlika do koje dolazi pri ocjenjivanju Tita kao povijesne ličnosti drugog svjetskog rata, ali i vremena iza toga.

Činjenice pokazuju, a to su u 2009. godini potvrdili analitičari Europske zajednice, da je ekstremni nacionalizam u porastu u mnogim zemljama u tranziciji (u istočnoeuropskim zemljama). To se odnosi u određenoj mjeri i na Hrvatsku, gdje jedna agresivna skupina smatra da može svojom desničarskom retorikom srušiti Tita kao povijesnu ličnost i proglasiti ga za najvećeg ratnog zločinca u II. svjetskom ratu. Za njih pozitivna ocjena Titovog životnog puta, koju su dali poznati svjetski političari, predsjednici republika i druge

poznate ličnosti, koje su upravo navedene u prethodnom tekstu ne znači ništa. Smatraju da je za cijeli svijet mjerodavno njihovo stajalište, a osim agresivne razmetljivosti ne raspolažu nikakvom drugom argumentacijom. Premda nemaju javnu potporu od vladajuće stranke ipak dobijaju stalno mjesto na televiziji, jer je u vrlo teškim vremenima krize i gubitka radnih mjesta u Hrvatskoj zgodno da se ljudi zabave s tim silnim zločinima iz Titove ere, da malo zaborave na sadašnjicu u teškoj ekonomskoj situaciji zemlje. Oni tvrde da se čitav period kada je na vlasti bila komunistička partija u nekoj zemlji treba proglasiti zločinačkim i da taj stav zastupa Europska zajednica, što je čista laž. Tu se u potpunosti slažu sa svojim srpskim kolegama, premda se međusobno mrze.

Ipak ne može se reći da zastupnici ustaško-nostalgičarskih ideja imaju neku ozbiljnu potporu u Hrvatskoj. Sva njihova snaga leži u tome da mladi ljudi nisu u školama i na fakultetima čuli ništa o savezničkim komisijama za ocjenu ratnih zločina u II. svjetskom ratu. Nitko ne zna na primjer da je ustaška vojnica po tim ocjenama zločinačka oružana skupina, a ne predvodnica neke domovinske vojske hrvatske države, koja de jure nije nikada ni postojala. U Njemačkoj su sva takva pitanja regulirana zakonom.

Za tragične posljedice Bleiburga najveću krivicu snosi sam Pavelić i njegovi ustaški dužnosnici koji su proglašeni za ratne zločince od savezničke komisije za istraživanje ratnih zločina. Pavelić je još u ljeto 1944. godine preko svoja dva ministra Vokića i Lorkovića, koji su bili ustaški dužnosnici, htio uspostaviti vezu s angloameričkom obavještajnom službom u Švicarskoj. Vokiću, koji je bio njegov miljenik, Pavelić je o svom rođendanu 13. srpnja 1944. godine dodijelio ustaški čin krilnika. Vokić je predlagao da se ustaška vojnica prevede u domobranske formacije, budući da neprijatelj neće biti spreman da prizna partijsku vojsku. U stvari Vokić je znao da je ustaška vojnica od saveznika proglašena za zločinačku vojnu formaciju i da ne može ni pokušati da pregovara sa saveznicima dok takva partijska vojska postoji. Kada je za sve to doznala njemačka obavještajna služba Pavelić se odmah odriče dvojice svojih ministara i optužuje ih za izdaju. Pavelić je Nijemcima poslje izjavio da su mu oba ministra Vokić i Lorković učinili određene prijedloge za uspostavljanje kontakta s anglofilskim bivšim pripadnicima Hrvatske seljačke stranke (HSS), ali da se on protiv njih nije izjasnio, samo zato da bi mogao steći sliku u pravcu razmišljanja svojih ministara i o mjerama koje su već poduzeli. Njemu je sada sasvim jasno, međutim on mora intervenirati da bi zaustavio daljnju akciju i prikupio sve snage za zajedničku

borbu s Njemačkom. Ova njegova dva ministra su likvidirana.

Prema tome, Pavelić je dobro znao da nema nikakve šanse da se neka velika vojna jedinica preda nastupajućoj savezničkoj vojsci, a da kod toga pregovore o predaji vode visoki ustaški dužnosnici i to glasoviti ratni zločinci. Također, on je javno objavio kako će braniti Zagreb do posljednjeg metka, kao Zrinjski Siget, a zatim je pobjegao sa skupinom koja se je sastojala od ustaških jedinica, domobrana, civila - mnogih preko svoje volje, žena i djece. Najgore od svega je to da je to skupina predvođena od poznatog ustaškog zločinca.

Kod toga svi su prevareni da će ih zapovjednici britanskih postrojbi primiti u svoju službu, jer da su oni već praktično u sukobu s Rusima, koji je neminovan. Čitava ta skupina trebala je ustaškoj vojnici poslužiti kao štit i mogućnost za pregovore. Kada bi ustaške postrojbe išle izolirano kao cjelina za vrijeme rata nitko od jedinica JA ili čak i partizanskih postrojbi ne bi s njima pregovarao, nego bi s njima odmah stupao u borbu do uništenja bez obzira na moguće vlastite gubitke. Konačno i sam Pavelić je najavio da će on braniti Hrvatsku do posljednjeg svog vojnika. Umjesto toga on se po prijelazu austrijske granice odvajala od te skupine i putem pripremljenih veza preobraća u fratra, izmiče savezničkoj obavještajnoj službi. Također i većina ustaških dužnosnika i sam Pavelić napustili su tu skupinu kada su vidjeli da britanski vojni zapovjednici ne prihvaćaju njihovu predaju jer su Savezici na najvišem nivou dogovorili da se ratnim zločincima sudi u zemlji gdje su počinili zločine. Zbog svih tih manipulacija Bleiburška skupina je doživjela mnogo goru sudbinu, nego što bi se dogodilo da ustaše nisu vukle ostale kao svoj štit, da su civili bili odvojeni od vojnih jedinica. Jasno je da to ne opravdava pogubljenja koja su izvršena bez sudskog procesa pošto se rat završio. Nije prošlo mnogo vremena od završetka rata i pojedine zaostale ustaške skupine su se vraćale nazad i vodile borbe na teritoriju Hrvatske. Ipak bilo je pogubljenja bez pravog suđenja i to je za žaljenje. Kako je došlo do tih nemilih događaja, sličnih onima u Francuskoj. može poslužiti objašnjenje posuđeno od de Gaulla a primjenjeno na naše uvjete: „Jest, ta je činjenica bolna ali se mora uzimati u obzir to koliko je groznih zločina počinila ustaška vlast i njezina vojnica i kakve su posljedice toga.“

Treba se još jednom podsjetiti da je Nezavisna Država Hrvatska (NDH) stvorena od Nijemaca sporazumno s Italijom koja je sebi pripojila Dalmaciju, a u NDH je bilo svega nešto preko 50 posto Hrvata. U stvari prema njemačkim podacima na teritoriji NDH, koja se je prostirala na istoku do Drine bilo je

50,78 posto Hrvata, 30,56 posto Srba, Muslimana 11,86 posto, a svih ostalih zajedno s folksdojčerima 6,8 posto. Ovi podaci potječu od Nijemaca, točnije generala Glaise von Horstenaua, koji je bio predstavnik njemačke vojske u NDH. Horstenau je točno zabilježio što se sve dogodilo u NDH od samog njezinog nastajanja. Da bi dobio točne informacije o događajima u NDH, von Hostenau je najmio bivšeg austrougarskog časnika A. Haeffnera da za njega prikuplja sve informacije koje su primarno dobijene od Hrvata, a zatim uspoređivane s drugim i od Srba, koji su bili progonjeni. Na taj način je von Horstenau prikupio sve podatke o ustaškim zločinima u vremenu prije napada na SSSR i poslije do kraja rata pa to sve zapisao u svome dnevniku, koji je poslije njegovog samoubojstva u američkom zarobljeništvu objavljen. Inače, von Horstenau je svoje izvještaje slao u glavni stožer Wermachta (Oberkommando der Vermacht - OKW).

U stvari ustaše čim su došli na vlast po stvaranju NDH, nisu ni skrivali da ne namjeravaju priznati građanska prava srpsko-pravoslavnom stanovništvu i donijeli su odluku da ga smanje. Već na dan stvaranja prve ustaške vlade 17. travnja 1941. godine objavljen je zakonski dekret pod nazivom: „Za zaštitu naroda i države,“ a u njemu je napisano: „Tko povrijedi čast i životne interese hrvatskog naroda ili tko ih je povrijedio i tko - svejedno na koji način - ugrozi postojanje NDH ili državni autoritet, smatrat će se, pa i kada je u pitanju samo o pokušaju, krivim za djelo veleizdaje . . . bit će kažnjen smrću.“

Uporaba ćirilice je zabranjena već 25. travnja 1941. godine. S tim u vezi je ustaška vlada 29. travnja 1941. godine donijela odluku o osnivanju posebnog državnog ureda za hrvatski jezik, koji je imao zadatak da stvori indeks tipično srpskih riječi i izraza, radi njihovog izbacivanja iz uporabe i zamjene s tobože pravim hrvatskim izrazima. Ti novi izrazi bile su obične gluposti kao samovoz za automobil i krugoval za radio. Ipak to je samo smiješni dio NDH, ali se jasno vidi iz zakona koji su izdani već u travnju 1941. godine da se stvaraju uvjeti za genocid nad srpskim življem, koga je bilo 30,56 posto u stanovništvu NDH. Ustaška vlada je prihvatila pravilo da se 1/3 Srba prekrsti, 1/3 protjera u Srbiju, 1/3 pobije. To nije nigde bilo zapisano kao zakon, ali se je počelo sprovoditi odmah po nastanku NDH. Pored toga, progoni i ubijanje Židova i Cigana su se prakticirali po ugledu na nacističku Njemačku, koja je i bila uzor za stvaranje ustaške države i ideologiju ustaštva.

Prema tome, ustaška vlada i ustaška vojnica bili su za Hrvatsku nešto mnogo gore nego kolaboracionisti za Francusku. Zbog toga se može razumjeti da su u ratnoj retoriziji na kraju II.svjetskog rata i kratko vrijeme po njegovom

završetku počinjena ta smaknuća bez sudske presude, što je za žaljenje, ali za buduće generacije mora biti jasno da su ustaški zločini bili ogromni.

Već stvaranjem AVNOJ-a bilo je odlučeno da svaki narod u svojoj budućoj republici rješava pitanja ratnih zločinaca i da im se tamo i sudi. Prema tome, Slovenci su trebali da se obračunaju s Belom gardom i drugim kolaboracionistima, Hrvati i Srbi u Hrvatskoj s ustašama i četnicima,, Srbi sa četnicima itd. I sam Tito u svojim je istupanjima zastupao stajalište da svaka republika rješava pitanje svojih ratnih zločinaca. Jednostavno nije postojala alternativa tome stavu. Da nije bilo te postavke tada bi sva sramota za ustaške zločine bila pripisana cijelom hrvatskom narodu, pa čak i pripadnicima antifašističkog pokreta koji su se od prvog dana uz velike žrtve borili protiv ustaške vlasti. I danas u Srbiji s povratkom ekstremnog nacionalizma, pa čak i nacizma, postoje ljudi koji cijeli hrvatski narod krive za ustaške zločine, pa i Tita koji se nije dovoljno založio da se kazne ustaški zločinci.

S druge strane u Hrvatskoj ustaški nostalgičari i neonacisti optužuju Tita da je on s obračunom s ustaškim režimom planirao i genocid nad hrvatskim narodom već na samom početku otpora protiv fašizma. Ipak to se protivi i samoj definiciji genocida, jer se genocidom ne označavaju progoni i ubijanje Hrvata od strane Hrvata i Srba od strane Srba. U našem slučaju to se može nazvati zamjenom izvršenja pravde s osvetom. Naravno da kod toga stradaju i nevini ljudi što je i najgore u tome. Osim toga, mnogi pripadnici ustaške vojnice i ustaških dužnosnika, ubijenih bez sudske presude, bio bi osuđen na smrt od svakog suda za ratne zločine. Ovako oni postaju nevine žrtve, kao i stvarne nevine žrtve, a to je najgore u svemu tome. Kriviti Tita za sve te događaje, koji jesu za žaljenje, zato što je bio vrhovni zapovjednik u to vrijeme jednostavno nema pravnih osnova. U tom slučaju bi i De Gaulle, a naročito generali kao Leclerc i neki drugi, morali snositi istu odgovornost kakva se imputira Titu.

U Srbiji je situacija u pogledu iskrivljavanja istine o II. svjetskom ratu još gora, i znatno zamršenija nego u Hrvatskoj. Nakon što su izgubljeni svi ratovi koje je vodila, uz ogromno razočaranje ljudi zbog Kosova, Srbija se bavi najviše sama sobom. Korupcija i kriminal uvriježili su se u sve strukture države i jednostavno ju guše. Teorija zavjere skoro cijelog svijeta protiv srpskog naroda je dominantna tema. Estremni nacionalizam s prodorom poluinteligencije u sve strukture društva vrlo je jak, ali još uvijek ne predstavlja dobitnu kombinaciju u toj lutriji političkog života u Srbiji. Postoje

još uvijek mnogi mladi dobro obrazovani političari europske orijentacije s predsjednikom Tadićem na čelu, koji su zbog toga napadani kao izdajnici. Oni još uvijek predstavljaju vladajuću većinu, ali uz sve veće ustupke podivljalom nacionalizmu. Ti ustupci se svode na to da je iz svih ulica i trgova u Beogradu, ali i u drugim gradovima izbrisan svaki trag o borbi Titovih snaga u Srbiji. Također se brišu i svi tragovi iz školskih programa ne samo i svi tragovi o Titu, nego i o nekada intelektualno vrlo jakoj srpskoj ljevici.

Naravno da je u takvoj situaciji Tito i njegovo doba napadano ne samo od krajnje desnice, nego i od takozvanih superpatriotskih snaga i to u rasponu od totalnih ignoranata, pa do tendenata na status člana akademije znanosti. Kod toga su četnički nostalgicari, pa čak i prikriveni nacisti, u boljem položaju nego ustaški nostalgicari. Naime, ovi drugi ne mogu ići tako daleko da otvoreno rehabilitiraju ustaški pokret i ustašku vojnici samo zato što su mnogi ustaše pogubljeni bez sudske presude. Sasvim je druga situacija kod četničkih nostalgicara. Draža Mihajlović je smijenjen od Kraljevske vlade u Londonu, a Churchill mu je ukinuo vojnu pomoć zbog neaktivnosti u borbi protiv sila osovine. Premda je S.O.E. preko svojih časnika u njegovom stožeru prikupila dovoljno dokaza da on ne samo što ne dozvoljava rušenje pruge Beograd-Solun, nego ima dogovor s nedićevcima o čuvanju te pruge za račun mira s Nijemcima. Za to on nije nikada službeno okrivljen za suradnju s okupatorom. Čak i njegovi vojvode u Crnoj Gori ili na primjer u Kninu za koje je S.O.E. imala snimke spiskova o primanju plaće, hrane i oružja od Talijana i Nijemaca, nisu nikada za to optuženi i na primjer za vrijeme hladnog rata Pop Đuić je vodio intenzivnu političku kampanju u Kanadi da je on sve to radio za dobro srpskog naroda u Hrvatskoj, koji je bio ugrožen od ustaša. Premda su u S.O.E. posjedovali i slike gdje se vidi kako pop Đuić s talijanskim visokim časnicima i s ustaškim časnikom za vezu proslavlja svoje odlikovanje koje je dobio od vlade u Londonu za viteštvo u borbi upravo protiv njih, nikada on nije optužen za suradnju s okupatorom. Čak i danas posthumno on se u Srbiji smatra za četničkog vojvodu, koji se je cijeli život borio za kralja i otadžbinu i dobro srpskog naroda.

Naravno da je u takvom političkom ozračju Draža Mihajlović u potpunosti ne samo rehabilitiran, nego je proglašen službeno za prvog antifašističkog borca u Europi. U tom zamahu političkog njihala u desno ide se tako daleko da se traži i punu rehabilitaciju Nedića, premda je on upravo od savezničke komisije za ratne zločine označen kao jedan od najgorih kvislinga u sprovođenju nacističke ideologije u tom dijelu Europe. Svi ti njegovi ustupci Nijemcima u

pogledu progona Židova, Roma i svih drugih danas se tumači kao želja da se očuva jezgro srpskog naroda za vrijeme okupacije. Ipak ne postoji niti jedan slučaj da je neka zemlja koja je bila pod njemačkom okupacijom rehabilitirala svoga kvisliškog čelnika, ako ga je saveznička komisija za ratne zločince ocijenila kao takvog.

Konačno svi stereotipni napadi na Tita, primarno u Srbiji, mogu sumirati u tvrdnji ***da je svojim spletkama uništio Dražu Mihajlovića i četnički pokret, koji su bili prvi antifašistički borci u Srbiji***

Svi podaci o Draži Mihajloviću i Četnicima i njihovom djelovanju u ratu detaljno su obrađeni u izvještajima S.O.E. i tako su i ovdje navedeni. Oni su danas dostupni javnosti premda o tome nema nigdje ni riječi u školskim programima u državama nastalim raspadom Jugoslavije. Jedan ozbiljan inozemni vojni povjesničar naravno da će primarno njih uzimati u obzir. Domaći vojni povjesničari obično ili nemaju pojma o tome ili namjerno zanemaruju te podatke.

Odatle i postoji drastična razlika u ocjeni toga od inozemnih i domaćih vojnih povjesničara svih vrsta, a to je upravo i materijal kojim se bavi ovaj rukopis.

- ***Za navedenom trdnjom slijedi i ona da je Tito na Srijemsku frontu slao prisilno unovačenu srpsku omladinu, ponajviše iz patrijarhalnih porodica, slabo naoružanu, koja je masovno ginula na toj fronti. To je urađeno namjerno i to direktno od Tita, koji je navodno mrzio Srbe.***

Tito je imao mnoge druge brige oko formiranja Srijemske fronte, a prikupljanje jedinica za njen proboj izvršeno je iz mnogih drugih dijelova Jugoslavije, kao što je i opisano. Brigada *Rade Končar* u kojoj je jedno vrijeme 1943. godine bio i autor ovih redaka, upućena je sa svoga terena Žumberak-Pokuplje u Srbiju, a zatim i na Srijemsku frontu. Preko polovine čete u kojoj je nekada bio autor ovih redaka poginula je ili ranjena na svom putu od Žumberka do završetka proboja Srijemske fronte. Među njima bilo je mnogo zagrebačkih gimnazijalaca, koje je autor ovih redaka posjetio u bolnici u Zemunu.

Što se tiče omladinaca iz Beograda i okoline oni su većim dijelom bili

dragovoljci, a ne prisilno unovačeni mladići iz patrijarhalnih srpskih porodica. Što se tiče gubitaka na Srijemskoj fronti oni su u početku bili zbilja veliki, ali se s takvim situacijama suočavala svaka zemlja koja je primarno vlastitim snagama oslobađala svoj teritorij. Ideja da je Tito namjerno slao mladiće iz patrijarhalnih porodica iz Srbije na Srijemsku frontu da tamo poginu i da se tako smanji broj ljudi vjernih kralju i patrijarhalnom načinu života u Srbiji ne zaslužuje zbog svoje apsurdnosti neki komentar.

Na iznijete teze nadovezuje se ona po kojoj je Srijemsku frontu trebalo prepustiti u cijelosti saveznicima, a oni bi je poslije vratili tu kraljevskoj vladi u Londonu. Podaci da svaki čitalac može sam prosuditi o tom pitanju navedeni su u prethodnom tekstu. Niti jedan inozemni vojni povjesničar nije nikada razmatrao tu postavku kao normalnu, a ona je djelo samo domaćih kvazipovjesničara i predstavlja apsurd. Ono što analiziraju strani vojni povjesničari je činjenica da je Tito uspio od Churchilla primiti vojnu pomoć potrebnu za napad jadranskom obalom do Trsta (tenkowska i artiljerijska brigada) i od Staljina vojnu pomoć za Srijemsku frontu, a da trupe V. Britanije uopće ne uđu na naš teritorij, a Crvena armija da napusti teritorij po probodu Srijemskog fronta, smatra se primjerom velike političke vještine za očuvanje neovisnosti AVNOJ-ske Jugoslavije. To je osnova za izbjegavanje 50:50 podjele utjecaja V. Britanije - SSSR. Kritičari Titove politike, u Srbiji uopće to ne spominju, niti u većini slučajeva i poznaju suštinu tog problema, nego sve to odbacuju s arogantnim potcjenjivanjem. Oni radije po toj temi ulaze u neke fantastične kombinacije koje nemaju nikakve veze sa stvarnošću.

Ovo je tipičan primjer zašto postoje tako drastične razlike u ocjeni Tita i njegovog vremena od renomiranih inozemnih povjesničara i vojnih analitičara i mnogih domaćih kritičara tog vremena, a to je i predmet ovog rukopisa.

Na već nabrojene nadovezuje se teza da su Tito i jugoslavenski komunisti zapravo krivi za napad Informbiroa, jer su svojim nerealnim željama da oni šire komunizam po Europi i svijetu izazvali sukob sa Staljinom.

To je potpuno proizvoljna i izmišljena postavka. Naime, prije 1948. godine Tito je bio u posjeti Čehoslovačkoj s kojom smo imali odlične trgovačke veze i kupovali avionske motore za nove školske i

turističke avione. Bio je u Škoda pogonima i oduševljeno je dočekan. S komunističkim partijama Francuske i Italije tada nisu održavane neke posebne veze.

Prema tome radi se o običnoj izmišljotini, a svakom poznavaoocu prilika toga doba je jasno da Staljin nije mogao podnositi CK KPJ i Tita, koji su se jedini čvrsto zalagali da Informacijski biro bude savjetodavno tijelo, kako i u njegovom statutu piše.

Tako se čuje i tvrdnja da se pokretu nesvrstanosti, koji su vodili Nehru i Naser, Tito priključio na svojim skupim putovanjima po svijetu bez neke svrhe i tako ušao u taj pokret.

To je pitanje već dobro objašnjeno i ne treba komentara. Ipak je čudno kako može netko zanemariti mišljenje zbilja velikog broja svjetskih političara i staviti se iznad svih njih sa svojim zapažanjem. Ispada da su svi ti ljudi u zabludi, a neki naš samozvani povjesničar u stanju je cijelom svijetu izložiti svoja nova otkrića o tome.

- ***Takvi iznose tvrdnju da je ekonomska suradnja sa zemljama iz pokreta nesvrstanosti bio čisti financijski gubitak za Jugoslaviju. Drugim riječima Tito je svoj ugled sticao u pokretu nesvrstanosti, time što se je tamo nemilice trošio novac države koji je bio itekako potreban za domaće potrebe.***

O tome su također izneseni relevantni podaci. U stvari od prodaje naoružanja, školovanja pilota i drugih časnika, izgradnje puteva, dalekovoda, infrastrukturnih objekata itd. u nesvrstanim zemljama dobijena je dobra zarada, a ne gubici. Kod toga su se čelnici tih zemalja obraćali često upravo Titu, jer su ga dobro poznavali i on je osobno intervenirao da se preko stručnih komisija odmah razriješe eventualni sporovi. Bilo je na primjer produženja rokova otplate kada su SAD naglo oborile cijenu bakra pa je Zambija, koja je imala glavni izvor prihoda od izvoza bakra, pretrpjela velike gubitke.

Prema tome lansiranje ovakvih neistina je moguće, jer o toj suradnji s nesvrstanimima nema ničega u školskim programima, te mladi ljudi ne znaju ništa o tome.

- ***Novinari paparaco tipa tvrdili su da je Tito u osobnom vlasništvu imao oko 90 luksuznih vila na moru, planinama, velikim lovištima itd., te da je spadao među bogate ljude u svijetu.***

Ovo su prvo lansirali novinari žutog tiska u svijetu, ali je u zemljama bivše Jugoslavije to prihvaćeno od mnogih političara i samozvanih povjesničara. Novinari žutog tiska su s time izašli kao sa senzacijom, što je i njihova profesija i nikada nisu ni računali da budu ozbiljno shvaćeni. Ovi drugi su većinom znali da to nije tačno, ali su smatrali da se ta laž može uspješno lansirati. Činjenica je da su mnogi lokalni čelnici pravili neke vile u kojima su se sastajali i nazvali ih da je to Titovim vilama, premda on nikada nije niti jednu noć boravio tamo. Sve je to predstavljeno kao da je on vlasnik toga. Nakon Titove smrti je dokazano da on osim nekog malog vinograda u Zagorju, što je od davnina pripisano na njegovo ime. nije posjedovao osobno ništa od tih skupih vila. Također, na svojim putovanjima po nesvrstanim zemljama Tito je primao skupocjene poklone, ali ih je on odmah predavao muzeju.

Tito je imao i sinove, rodbinu i suprugu. Točno se zna što tko od njih posjeduje. Svi oni koji su još živi su prema europskim standardima siromašni ljudi.

Premda je među tim kritičarima ogromnog Titovog bogatstva bilo i ozbiljnih ljudi, nikada nitko od njih nije priznao da je bio u zabludi. To bi bilo pitanje časti, kada se ispostavilo da je to očita neistina. Najveći broj tih kritičara je i znao da je to laž, ali je smatrao to dozvoljenim sredstvom da se ocrni Titovo vrijeme i on osobno..

Konačno treba spomenuti i tvrdnju da je Tito zapravo i nije bio pravi Tito nego da je on poginuo, a zamijenjen je s nekom drugm. osobom.

To je također bio omiljen predmet žutog tiska i tu ima nekoliko kombinacija od kojih su veći publicitet dobile tri verzije.

Po prvoj verziji Tito je jedan od nezakonitih sinova austrijskog cara Franje Josipa, sklon aristokratskom ponašanju i lijepom oblačenju a voli i društvo lijepih žena. Sve ovo je vrlo zgodno za kavansko ogovaranje, jer je tačno u vezi oblačenja i lijepih žena, ali nema nikakve veze da bi mogao biti sin Franje Josipa, jer se to nikako ne

može uklopiti u realnost.

Po drugoj verziji Tito je poginuo u Španjolskom građanskom ratu i njegovo ime i položaj je preuzeo jedan pustolov, poljski propali grof koji je nosio uvijek zlatni prsten i odlično svirao na glasoviru naročito F. Chopina. Sve to lijepo izgleda za kavansko ogovaranje, ali nema veze sa stvarnošću, jer Tito stvarno nije bio u Španjolskom građanskom ratu, znao je samo s dva prsta po glasoviru tipkati neke mazurke. Naučio ih je kada je u ruskom zarobljeništvu bio u Omsku, dodijeljen na službu nekim groficama koje su se tamo sklonile u ratu.

Osim toga, Tito je pregovarao sa Staljinom da bi dobio vojnu pomoć za Srijemsku frontu što je detaljno opisano na početku rukopisa. Staljin ga je kod toga zvao Valter, što mu je i bilo ime dok je radio u Kominterni. Prema tome, Staljinu su mjesto pravog Valtera podvalili lažnog Valtera, a to je već suviše glupo jer su mnogi čelni ljudi Kominterne poznavali pravog Valtera.

Konačno po trećoj verziji Tito je poginuo u bitci na Neretvi od avionske bombe, a na njegovo mjesto je došao neki ruski agent. Ipak i to potpuno ne drži vodu, jer pisci te besmislice nisu znali da je od iste avionske bombe uz Tita ranjen i časnik S.O.E. povjesničar s Oxforda Bill Deakin, zamjenik šefa britanske vojne misije. Bill Deakin je poslije bio s Titom i pomagao je brigadiru F. Macleanu za uspostavljanje veza s Titovim glavnim stožerom. Prema tome, ova treća izmišljotina da Tito nije pravi Tito je stvarno glupa, jer akteri te izmišljotine stvarno nisu imali pojma da je časnik S.O.E. bio u isto vrijeme ranjen s Titom, ali su obojica ostali živi.

Kada se sve to sumira, vidi se da u tim izmišljotinama ima stvarno skandalozno glupih stvari, ali one prolaze jer su namijenjene poluinteligenciji, koja je stvarni gospodar u našem vremenu.

Napokon, postoji također tvrdnja da je Tito volio biti u društvu lijepih žena i da im je posvećivao dosta pažnje.

Interesantno je zapaziti da ova tvrdnja nije popraćena s nekim zlobnim komentarima, tako da bi je neki državnici prihvatili kao kompliment. Ipak tu se ne može vidjeti što se može objektivno prigovoriti tome

Titovom hobiju, jer nitko ne spominje neke afere koje imaju veze s nekim državnim interesom.

Tako se može zaključiti da je Tito bio običan čovjek, a ne mit. Sigurno je u svom životu i političkom djelovanju počinio i neke pogrešne poteze. Za svaku ličnost koja je prošla kroz vrata svjetske povijesti treba načiniti ukupnu ocjenu čitavog njenog djelovanja uz sve ponderirane pozitivne i negativne poteze da bi se dobila neka srednja ukupna ocjena o njoj, Zbog toga je potrebno vidjeti što se stvarno može Titu pripisati u pogrešne poteze po osobnoj, komandnoj i državničkoj odgovornosti, a što ne može.

TITOVE OSOBNE POGREŠKE I ONE KOJE MU SE MOGU UVIJEK PO VOLJI PRIPISATI

Predugo zadržavanje u osvojenim Užicama

Partizanske snage su se koncentrirale i suviše dugo zadržale u osvojenim Užicama. Tu je počela proizvodnja pušaka i strijeljiva u pogonima bivše Jugoslavije, a održana je i velika parada povodom proslave Oktobarske revolucije u jedinom oslobođenom gradu pokorene Europe već 1941. godine. U to vrijeme ogroman dio Europe bio je pod Hitlerovom vlašću, osvojen je veliki dio Ukrajine i Hitler je samouvjereno izdao zapovijed za osvajanje Moskve. To je trebalo izvesti tako brzo da njemačke trupe nisu ni dobile prave zimske uniforme.

Zadržavanjem u Užicama trebao se je postići veliki promidžbeni efekt, ali je cijena bila suviše visoka. Naime, za to vrijeme Draža Mihajlović je potpuno učvrstio svoje snage u tom dijelu Srbije, prestao sa svakim i minimalnim napadom na Nijemce, a stupio je u dogovor s Nedićevim snagama. Na taj način on potpuno ojačava četničke snage, a svi napadi Nijemaca su usmjereni na partizanske snage koje su se koncentrirale na jednom mjestu, što ih je izložilo kao idealnu metu za njemački napad.

Tito je sa svojim snagama morao napustiti Užice a zatim prijeći u Rudo i dalje u Bosnu. Time su partizanske snage potpuno oslabljene u Srbiji. Bilo bi mnogo bolje da su se znatno ranije povukle iz Užica i formirale jedan broj jakih odreda po Srbiji, a ne da ju potpuno napuste. To je bila Titova osobna pogreška, jer je možda vjerovao da će Rusi prijeći u veliku zimsku ofanzivu, kao za vrijeme Napoleona. Njihova zimska ofanziva najavila je kraj munjevitog rata, ali do kraja rata bilo je još daleko.

Sprečavanje lijevog ekstremizma u Crnoj Gori

Za vrijeme borbi u II. svjetskom ratu protiv Talijana u Crnoj Gori, kada su partizanske snage vraćale udarce, dolazilo je do smrtnih kazni ne samo za očite suradnike okupatora, četnike koji su se direktno borili na strani okupatora i počinili zločine, nego i za one koji su po ideološkoj osnovi protivnici oslobodilačkog rata. Za njih se smatralo da će biti protivnici kada dođe do

izgradnje socijalizma, pa su zatvarani i neki smrtno stradali od tih ekstremnih lijevičara. Tito je najenergičnije osudio tu pojavu, jer ju je smatrao pogubnom za razvoj oslobodilačkog rata. Poslao je Đilasa da to energično spriječi, jer u CK Crne Gore nisu imali neki čvrst stav o tome.

Danas u Hrvatskoj ali i drugdje tvrde da je upravo Tito već od početka borbe protiv okupatora imao na umu takve ideje, kao navodno dio klasne borbe u izgradnji socijalizma. To je netočno, jer je Tito za vrijeme cijelog života bio najveći protivnik lijevog ekstremizma. U ovom slučaju Tito se okrivljuje za nešto što je on najenergičnije sprečavao.

Postupci prema talijanskoj vojsci poslije kapitulacije Italije

Okupacione vlasti fašističke Italije pokazale su svoje najgore lice u Abesiniji, Dalmaciji, Istri i Sloveniji. Tu su često fašisti bili jednaki s nacistima u osvojenim područjima. Karabinjeri i neke fašističke vojne postrojbe često su primjenjivali prave zločinačke postupke u borbi protiv civilnog stanovništva u krajevima pripojenim Italji. Za razliku od njih, regularna italijanska vojska činila je mnogo rijede zločine prema civilnom stanovništvu, a često bi se cijelo zlo završilo na tome da su pokrali kokoši i race u selu, gdje su tobože napadnuti od partizana. I po borbenim kvalitetama talijanske postrojbe nisu bili neki veći problem, čak i za manje partizanske odrede, a kamoli za veće borbene jedinice.

Zbog toga i nije čudno da nakon kapitulacije Italije nije bilo nikakvih osvetničkih postupka prema italijanskoj vojsci, koja se je našla na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije. To se odnosi kako na Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i samog Tita, pa sve do malih partizanskih odreda. Taj stav se nikako ne odnosi na karabinjere, policiju i njihove oružane odrede, kao i na cijeli policijski aparat i prijeke sudove. Ipak oni su bili toliko pametni da su već dvadesetak dana prije kapitulacije Italije jednostavno nestali tj. da su prešli pod okrilje Nijemaca ili u Italiju.

Kao potvrda tome mogu poslužiti dokumenti iz britanskih vojnih arhiva o radio- porukama na relaciji Vrhovni štab NOVJ - Saveznici (Ovdje se koristi originalni naziv štab, a ne stožer da ne bi došlo do zabune).

U dokumentu od 20. rujna 1943. godine koji je Vrhovni štab uputio britanskoj vojnoj misiji piše:

- a) Nijemci su s 15 aviona Štuka teško bombardirali Split i veliki sabirni logor italijanskih zarobljenika kojom prilikom je bilo oko 200 mrtvih i 400 ranjenih. Vrhovni štab tražio je da se italijanski zarobljenici što prije evakuiraju u savezničke baze.
- b) Da se u Imotskom i Dubrovniku nalazi preko 2 500 Nijemaca.
- c) Da savezničko zrakoplovstvo bombardiranjem Mostara, Knina, Bihaća i Gospića pomogne odlučujuće borbe partizanskih snaga za primorski sektor.

Ovo posljednje odnosi se primarno na aerodrome i vojne logore u spomenutim gradovima. Mostar je bio osnovni njemački aerodrom za južno jadransko područje. Bihać i Gospić imali su pomoćne aerodrome odakle su dvosjedni avioni tipa Henschel napadali partizanske stožere i jedinice i to dosta uspješno.

Što se tiče točke a) vidi se briga da se pomogne italijanskim vojnicima da se domognu Italije, što je tada bilo moguće, jer su naše borbene jedinice čvrsto još jedno vrijeme držale otoke Brač, Hvar, Korčulu, a Vis nikada nije pao u ruke Nijemaca. Prema tome, desantnim brzim čamcima mogli su se zarobljeni Talijani prebaciti na otoke uz pomoć naših jedinica, a odande brodovima pod zaštitom jakih zračnih snaga u oslobođeni dio Italije. Ipak nije bilo ni hrabrosti, niti volje za tu akciju, nego su oni prepušteni na milost i nemilost Nijemcima.

Prema njemačkim zapisima, a o tim događajima piše u svome dnevniku i general Glaise von Horstenau, Nijemci su po zarobljavanju strijeljali velik broj tih zarobljenika, među njima i tri italijanska generala. Kod toga se javno govorilo kako se je samo jedan držao vojnički, a dvojica su molili za milost, ali su ipak strijeljani. Točno se znalo koje su tu bile njemačke jedinice i o tome nikada poslije rata nije pokrenuta u Njemačkoj neka istraga. Velik broj strijeljanih talijanskih vojnika je bačen u neke kraške rupe i pouzdano se može očekivati kada se nešto od toga otkrije da će to sve biti pripisano na račun partizanskih zločina.

Svaki ozbiljan vojni analitičar zapitat će se kako to nad talijanskom vojskom

nije došlo do prekoračenja ratne retorzije od strane NOVJ, pa čak i od običnih partizanskih jedinica. Bilo je opće poznato i to od običnim ljudima, pa sve do Vrhovnog štaba NOVJ tko ubija, pali i žari pod talijanskom okupacijom. To normalno nisu bile jedinice talijanske vojske. A u danima kapitulacije njima se, sa slabim snabdijevanjem i lošom ishranom, zbog nekoliko ukradenih kokoši i raca nitko nije želio osvećivati. Ozbiljni vojni analitičar mogao bi izvući pouku zbog čega neke druge vojne formacije na kraju II svjetskog rata nisu ni približno tako lako prošle, kao talijanska vojska.

U svojim memoarima njemački general Lothar von Rendulic piše kako su njegovi stručnjaci bez poteškoća odgonetnuli partizansku šifru za radio-poruke, tako da su mogli goniometriranjem točno odrediti gdje se nalazi radio-odašiljač neke partizanske brigade, kao i njezine poruke. Također, piše von Rendulic, da je uhvaćena Titova poruka jednoj borbenoj jedinici u Crnoj Gori, kojom se traži istraga zašto je njemački pilot, koji se spasio padobranom, strijeljan protivno zapovijesti Vrhovnog štaba.

Ovo svakako nisu podaci iz partizanske literature, pa ipak nigdje se to ne spominje. Prema tome, kada postoje dokumenti o pozitivnom odnosu Tita prema ratnim zarobljenicima - to se nigdje ne spominje.

Egzekucije u Beogradu i Srbiji poslije oslobođenja

Kod oslobađanja Beograda uz jedinice NOVJ sudjeluje 4.gardijski mehanizirani korpus Crvene armije pod zapovjedništvom generala Ždanova. Prema dogovoru, Crvena armija u borbama za oslobođenje Beograda - osim na njegovim prilazima - ne koristi teško topništvo i ratno zrakoplovstvo da bi se grad poštedio od teških razaranja. Neposredni napad na Beograd počeo je 14. listopada, a u zoru 20. listopada jedinice NOVJ i Crvene armije izvršile su juriš na Kalemegdan. Te se borbe nastavljaju za proširenje mostobrana i oslobađanje Zemuna i Bežanije, a zatim se oslobađa ostali dio grada. Kod toga je poginulo tri tisuće pripadnika NOVJ i oko tisuću crvenoarmejaca, a više tisuća ih je ranjeno.

Nakon oslobađanja Beograda kraće vrijeme vladalo je kaotično stanje u nekim njegovim dijelovima, gdje su se još čuli zaostali pucnji. Sve ostale dijelove grada, kao što je bilo Dedinje, oslobađaju iz političkih razloga prvo jedinice NOVJ.

Pošto su u cijelom rukopisu navođena. gdje je god to bilo moguće, zapažanja inozemnih svjedoka to se i ovdje mogu navesti zapažanja brigadira Macleana. On se je s britanskom vojnom misijom smjestio u određene prostorije, a u susjedstvu je bila američka vojna misija. Maclean piše u svojoj knjizi kako su se u vremenu od više nedelja poslije dolaska britanske vojne misije noću čuli pucnji pušaka i lakih strojnica, kada su se ostaci njemačkih i kvislinških trupa pokušali izvući iz razrušenih kuća i probiti iz grada. Također, bilo je i muke s pijanim ruskim vojnicima koji su po noći krali džipove američkoj i britanskoj vojnoj misiji. Amerikanci su držali svoje džipove ispred kuće na ulici gdje su stanovali. Oni su bili naivni i nisu skidali volane i akumulatore preko noći i džipovi su im odmah ukradeni. Britanci su bili mnogo oprezniji i držali su džipove unutar svoga dvorišta, a čuvao ih je naoružani partizanski vojnik (kako je Maclean nazivao vojsku NOVJ). Slijedećeg jutra pored džipa je ležao ubijeni vojnik u ruskoj uniformi, koga je ustrijelio partizanski stražar. Već su povjerovali da su se riješili te krađe džipova, kada su slijedećeg jutra pored ubijenog partizanskog čuvara ležali i lokoti kojima su bili zaključani džipovi, koji su nestali. Objašnjenje od partizanskog zapovjedništva je bilo da su partizana-čuvara ubili fašistički provokatori.

Ipak stanje se smirilo i ruske trupe su krenule na sjever, ali su u gradu još kratko vrijeme ostale jedinice 6. ličke divizije. Njih su iskoristili neki na brzinu oformljeni komiteti, koji su organizirali svoje osvetničke prijeko sudove. Tada je pored pravih suradnika okupatora iz Nedićevog zločinačkog policijskog aparata stradao jedan broj advokata, glumaca, sudaca, koji nisu bili suradnici okupatora, ali su se kritički izražavali prema Narodnooslobodilačkom pokretu. U svakoj okupiranoj europskoj zemlji, nacistička i radikalna desnica i konzervativci, lokalni bogataši, kojima je glavni strah bio socijalna revolucija, ako i nisu volili Nijemce nisu se nikako suprostavljali njima i njihovim zločinima.

Te likvidacije koje su sprovedene u Srbiji i u Beogradu prvih mjeseci nakon oslobođenja nisu posljedica nikakve „socijalne revolucije“, nego stravično teških stradanja boraca otpora. Ubijane su cijele porodice, a oni koji su preživjeli sada su pravdu zamijenili s nekontroliranom osvetom. Tako su na primjer na smrt osuđeni neki glumci komičari, koji su se rugali partizanima u svojim javnim nastupima. Na isti način stradali su i neki umjetnici koji su imali potpuno pasivni stav u svojim javnim istupanjima prema njemačkim, Nedićevim i četničkim zločinima. Ipak bilo je umjetnika, kao na primjer Sava Popović (1891-1943), koji je u kolovozu 1941. godine javno istupio

na Terazijama protiv vješanja talaca. On je uhapšen i umro je od posljedica mučenja u zatvoru Nedićeve Specijalne policije. Samozvani osvetnički partizanski sud osudio je na smrt beogradskog slikara i profesora Univerziteta, Branka Popovića u studenom 1944. godine, samo zato što je imao potpuno pasivan stav prema stradanju Save Popovića. On tijekom okupacije nije učestvovao u strukturama vlasti, niti je zastupao nacističke ideje Nedića. To se može smatrati pravim zločinom u ratu, počinjenim od samozvanih partizanskih sudova prije uspostave redovnih sudova. Treba razlikovati ratni zločin od zločina u ratu. Naravno za to nikakvu krivicu ne snose borci 6.ličke divizije, koji su se brzo našli na Srijemskoj fronti, koja se počela formirati. Potpuno iste stvari događale su se i u Francuskoj, gdje su borci pokreta otpora koji su sebe proglasili Partijom strijeljanih (le Parti des fusillés) izvršili svoju osvetu kod oslobađanja Francuske, a posebno većih gradova, kao Pariza. Tada je bez redovne sudske odluke pogubljeno više desetaka tisuća kolaboracionista. Treba odmah spomenuti da su zločini tih kolaboracionista bili dječja igra prema zločinima Gestapoa, nedićevaca, ljotićevaca i četnika u Srbiji a posebno u Beogradu. Osim toga, Francuska je bila država s tradicijom, doduše poražena od Nijemaca, ali je odmah po oslobođenju uz pomoć Saveznika organizirana kao država.

Ustavotvorna skupština je 29. studenog 1945. u Beogradu donijela samo Deklaraciju o proglašenju Republike, koja će dobiti naziv Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ). Proces izgradnje ustavnog poretka završen je tek krajem 1946. godine. Do tada su ratnim zločincima okupatora i njihovim suradnicima sudili vojni sudovi. Naravno da je tu bilo propusta i da su na smrt osuđeni i neki koji bi kod redovnih sudova bili osuđeni na manje vremenske kazne. Ipak jedna stvar je bila jasna, a to je da svaka republika rješava pitanje svojih ratnih zločinaca. To znači da su Srbi sudili nedićevcima, ljotićevcima i četnicima, Hrvati ustašama i njihovim pomagačima, Slovenci Beloj gardi i Rupnikovim jedinicama, kao i okupatorskim zločincima na svojoj teritoriji.

U današnje vrijeme kada ekstremna desnica i neonacisti šire svoje ideje u zemljama istočne Europe, ti osvetnički partizanski sudovi nazivani su sudovima "revolucionarnog terora" i njihove žrtve su uvećane od 10 do 100 puta. U tim pretjerivanjima sudjeluju i mnogi povjesničari i političari, koji normalno ne zastupaju te ekstremne ideje, ali na tom pitanju gube vezu sa stvarnošću. Tako je svojevremeno Vuk Drašković na Studiju B u Beogradu izjavio da su partizani-komunisti u listopadu 1944. godine strijeljali u Beogradu 12 tisuća advokata i liječnika, a u cijeloj nekadašnjoj Jugoslaviji u to vrijeme ne bi se

moglo prikupiti toliko advokata i liječnika. U Srbiji je prema nekim podacima 1982. godine bilo 1 238 advokata. Profesor dr Radoslav Stojanović je izjavio da je u Srbiji od jeseni 1944. do kolovoza 1945. godine ubijeno oko 100 tisuća ljudi. Prema ciframa s kojima je baratao pokojni Uglješa Krstić ispada da je na primjer u Svilajncu ubijeno više ljudi od ukupnog broja stanovnika, koje je to mjesto imalo u to vrijeme.

Postoje međutim podaci da je na području uže Srbije po svim osnovama za vrijeme II. svjetskog rata i kratko vrijeme iza toga, tj. do 1947. godine stradalo

41.106 lica, a prema podacima Patrijaršije Srpske pravoslavne crkve na osnovu zbira svih izvještaja koje dostavljaju sve parohije, od travnja 1941. do kraja 1946. godine ukupan broj stradalih je 34 919, pri čemu tom broju treba dodati još i žrtve Banjičkog logora, što nije baš mali broj.

Na osnovu dostupnih arhivskih podataka vidi se da je od 1944. do kraja 1946. procesuirano u Srbiji 17 638 ljudi, oslobođeno optužbe 6 123, na vremenske kazne osuđeno 10 871, a na smrt 651, pri čemu je 350 smrtnih presuda i izvršeno.

Jasno je da je manipuliranje sa žrtvama u Srbiji veliko, ali ostaje činjenica da je bilo u prvih mjesec dana poslije oslobođenja Beograda dosta smrtnih presuda bez sudskog procesa, upravo kao i u Francuskoj.

Autori iskrivljavanja povijesti ne razlikuju izvorno od reaktivnog tj. povratnog nasilja. Oni žele prikazati reaktivno nasilje nakon oslobođenja Beograda kao planirano nasilje, prema tezi da je nova poslijeratna vlast pod vidom kažnjavanja ratnih zločinaca i kolaboracionista zapravo ostvarivala planirano zatiranje građanskog društva i parlamentarne demokracije. Pri tome su osnovu za to građansko društvo i parlamentarnu demokraciju predstavljali Nedićevi ministri i njihovi pomoćnici, ljotićevci i simpatizeri četnika Draže Mihajlovića.

Konačno može se postaviti pitanje što se kod tog iskrivljavanja povijesne zbilje pripisuje Titu, kao njegova osobna odgovornost za te događaje. „Triumfalan i karizmatički ulazak Josipa Broza Tita na bijelom konju 20. listopada 1944. godine preko Pančevačkog mosta u tek oslobođeni Beograd unio je zebnju u srca mnogih Beograđana“, tipičan je primjer iskrivljavanja činjeničkog stanja, jer je masa građana oduševljeno dočekala Tita o čemu postoje mnogi filmski zapisi. Među tim građanima bilo je mnogo onih iz - „le

Parti des fusillés - partije strijeljanih, čiji rođaci ili sinovi su mučeni u logoru na Banjici ili strijeljani. Njih je bilo mnogo više nego zabrinutih bogatih ljudi.

Konačno svatko je znao da će Srbima kolaboracionistima suditi Srbi i da Tito ima malo veze s time. I stvarno, Tito je upravo pored tada urgentnih državnih poslova urgirao da strukture vlasti što prije vrše svoju funkciju, a sam se brinuo o nekim detaljima. Čim je doznao od generala Dapčevića da mu se javio princ Đorđe Karađorđević, stariji brat kralja Aleksandra, odmah je zahtijevao da mu se pruži puna sigurnost boravka. Dobio je vojnika stražara koji je čuvao njegovu vilu, dobio je posebno snabdijevanje hranom kao i diplomatski predstavnici, a vraćen mu je i njegov automobil koga je izgleda sam ponudio stožeru Peka Dapčevića. O tome piše i brigadir Maclean: „Brzo nakon što sam stigao u Beograd jedan stariji gospodin koji je nosio beretku prijavio se u moj stožer. On se predstavio kao princ George Karađorđević, stariji brat kralja Aleksandara i ujak sadašnjeg kralja Petra.“ On je Macleanu ispričao svoju dugačku životnu priču, a na kraju je dodao da su partizani vrlo ljubazni prema njemu i da se Tito osobno pobrinuo da on bude snabdjeven hranom u ovim ratnim danima. Dodao je da je to lijep osjećaj kada postoji netko tko još cijeni njega. Naime, Kralj Aleksandar ga je proglasio neuračunljivim i on je živio potpuno izoliran od svijeta.

U svibnju 1945. godine u Beograd se je vratio general ratnog zrakoplovstva Dušan Simović. On je 1941. bio na čelu skupine časnika, koji su pučem srušili vladu Cvetković - Maček. Nakon „Travanjskog rata“ 1941. godine bio je u Londonu na čelu izbjegličke vlade do 12. siječnja 1942. godine. Njemu je sada u Beogradu pružena puna zaštita boravka u njegovoj vili a dobio je i mirovinu. Svake godine na godišnjicu puča protiv pristupanja Kraljevine Jugoslavije Trojnom paktu dolazila mu je čestitati delegacija ratnog zrakoplovstva s poklonima pažnje. Tito je očito želio dati na znanje da je on protivnik samo onog dijela izbjegličke vlade u Londonu koja je uporno podržavala Dražu Mihajlovića i nakon što je od S.O.E. dokazano da Draža u potpunosti surađuje s Nedićem. te da se četnici od početka 1942. godine bore samo protiv partizana.

Svaki povjesničar koji se drži činjenica lako može zaključiti da Tito nema nikakve veze s egzekucijama u Srbiji i Beogradu, koje su počinjene u prvim mjesecima nakon oslobođenja Beograda. Pošto je Federativna Narodna Republika Jugoslavija bila tek u formiranju, upravo je Tito s državnim vrhom bio najviše zainteresirani da se takve stvari ne događaju. No i pored svega

toga danas, kod snažnog skretanja u Istočnoj Europi u desno, uz novo rađanje nacizma u sprezi s ekstremnim nacionalizmom i razočaranjem zbog Kosova, u Srbiji postoje krugovi koji se ne mogu odreći iskrivljavanja povijesne zbilje. U najmanju ruku oni uveličavaju partizanske zločine na kraju II. svjetskog rata brojčano od 10 do 100 puta.

Mitologija oko Bleiburga i Križnog puta - pripisivanje krivice za tu tragediju Titu

O Bleiburskoj tragediji mnogo se je pisalo i govorilo u Hrvatskoj. Posebno su glasni oni koji pokušavaju stvoriti mit o Bleiburgu i Križnom putu, ali ne šute ni oni koji razotkrivaju taj mit s ciljem da se sagleda stvarna istina o tim događajima. Nema nikakvog smisla da se sve to ponavlja, ali iz neprestanog ponavljanja te teme u televizijskim debatama ili u tisku vidi se da kako voditelji emisija, tako i mnogi sudionici u tim debatama jednostavno nemaju nikakvih osnovnih saznanja kako o ratnom pravu i zakonima rata koji su na snazi danas akoji su bili na snazi i tada. Svatko uzima za pravo da tumači Ženevsku konvenciju prema svojoj pameti i onako kako njemu odgovara. Da se sve to stalno ne bi vrtilo u krug potrebno je definirati neke pojmove.

Ženevska konvencija o zaštiti žrtava rata. U širem smislu taj termin označava sve humanitarne konvencije iz oblasti međunarodnog ratnog prava, donešene od 1864. do 1949. Švicarska vlada saziva 1864. diplomatsku konferenciju u Ženevi na kojoj je donijeta Konvencija za poboljšanje sudbine vojnih ranjenika u vojskama u ratu. Prvi put je primjenjena u prusko-austrijskom ratu 1866., a zatim u francusko-njemačkom ratu 1870-71. U I svjetskom ratu osjetile su se praznine u tumačenju ratnog prava i običaja rata. Zbog toga su 1929. donešene dvije Ženevske konvencije, I one su pune praznina, ali su se koristile u II. svjetskom ratu. Rad na novim konvencijama okončan je 12. kolovoza 1949. kada su u Ženevi potpisane četiri konvencije o zaštiti žrtava rata.

Francuska je u I. svjetskom ratu spadala među države s najjačom kopnenom vojskom u svijetu, a u II. svjetskom ratu je teško poražena 1940. od Njemačke. U oba rata Ženevska konvencija odnosila se samo na oružane snage protivnika, a ne na paravojne oružane formacije. Nacistička Njemačka, za razliku od Njemačke u prvom svjetskom ratu, drastično je kršila ratno pravo i običaje rata tog vremena. Zbog toga su Saveznici na sastancima u Moskvi, Teheranu, Potsdamu i drugdje utvrđivali mjere i pravila za suđenje nacističkim ratnim

zločincima. To će konačno dobiti svoj epilog u Nürnberškim Statutima. Kao prvo, izvršena je klasifikacija vojnih snaga nacističke Njemačke. Prema toj podjeli Wehrmacht su oružane snage Njemačke na koje se u punoj mjeri odnosi Ženevska konvencija. U isto vrijeme izvršena je klasifikacija njemačkih zločinačkih oružanih formacija koje su i formirane kao „terenski nastavak“ zločinačke ideologije nacizma. Tu spadaju SA jedinice koje je Hitler rasformirao poslije „noći dugih noževa“. Tada je u velikoj mjeri narastao broj SS jedinica i one su podijeljene u dva dijela. Jedan dio je inkorporiran u Wehrmacht i postaje u punom smislu njegov dio (Waffen SS), a drugi je dat Himmleru da zajedno s njegovim policijskim jedinicama postanu terenski nastavak najtežih zločinačkih ideja nacizma. Na te jedinice kao zločinačku vojnu formaciju ne odnosi se Ženevska konvencija o pravima zarobljenika. Oni su tretirani kao zločinačka oružana formacija. Istu ocjenu dobija i ustaška vojnica kao jedna od najgorih zločinačkih formacija među svim takvim kvasiljskim formacijama. Prema tome ustaška vojnica je smatrana kao „terenski nastavak“ za sprovođenje zločinačkih zakona ustaške države. Ti zločinački zakoni donešeni su da ustaška vlast po njima sprovede genocid nad Srbima, Židovima i Romima uz smrtnu kaznu za svakog Hrvata, koji bi se samo na riječima protivio tome. Potrebno je još jednom navesti ustaški zakon za zaštitu naroda i države: „Tko povrijedi čast i životne interese hrvatskog naroda ili tko ih je povrijedio i tko - svejedno na koji način - ugrozi postojanje NDH ili državni autoritet, smatrat će se, pa i kad se radi samo o djelu pokušaja, krivim za djelo veleizdaje i bit će kažnjen smrću.“

Prema tome ustaška vojnica je smatrana za paravojnu zločinačku organizaciju. Prema Ženevskoj konvenciji, kakva je bila na snazi u II. svjetskom ratu sve do svog novog izdanja 1949. godine, francuske vojne jedinice koje su sa Saveznicima sudjelovale u konačnom oslobađanju Francuske strijeljale su pripadnike takvih paravojnih oružanih skupina odmah nakon zarobljavanja i identifikacije, dok su prema redovnim trupama Wehrmachta strogo primjenjivali postojeću Ženevsku konvenciju o zarobljenicima. To se događalo za vrijeme II. svjetskog rata, ali bilo je i slučajeva po završetku rata.

Ovo je važno imati na umu da bi se mogli detaljnije shvatiti tragični događaji u svezi s Bleiburgom.

Osnovnu krivicu za ta događanja snosi sam Pavelić i njegovi ustaški funkcioneri. Nakon vojnog sloma formirao je grupaciju od ustaške vojnice, domobrana, civila, žena i djece, među kojima se velik dio našao protiv svoje

volje u toj skupini. Vođa skupine je bio od Saveznika visoko rangirani ustaški zločinac s još jednim brojem njemu sličnih. Sav ostatak skupine služio je samo kao žrtveni jarac da bi ustaški zločinci mogli pobjeći što im se u velikoj mjeri i ostvarilo.

Himmler je pred kraj rata pokušao preko svojih agenata stupiti u Švicarskoj u vezu s obavještajnom službom SAD i V. Britanije. Ipak on se osobno nigdje nije pojavljivao na pregovorima, jer je znao da bi odmah bio uhapšen. Sve su to znali i Pavelić i ustaški funkcioneri.

Kada danas netko naziva Bleiburšku skupinu hrvatskom domovinskom vojskom on time nanosi uvredu ponajprije hrvatskom narodu, koji je podnio velike žrtve u borbi protiv zločinačke ustaške države. Da u Hrvatskoj postoje zakoni kao u Njemačkoj, svatko tko bi ustašku vojnicu nazivao hrvatskom domovinskom vojskom prekršio bi zakon i za to bi odgovarao pred sudom.

Naravno sve to ne opravdava pogubljenja bez sudske presude i više mjeseci po završetku rata. Ustašama je trebalo suditi makar i na vojnim sudovima, a domobrane je - ako nisu bili preobučene ustaše ili nisu bili krivi za ratne zločine - trebalo pustiti. Takva praksa se je striktno sprovodila na teritoriju pod kontrolom Glavnog štaba Hrvatske (originalan naziv).

Prema tome, pogubljenjima bez presude čak i vojnog suda počinjen je zločin u ratu, ali ne i planirani ratni zločin. To se dogodilo na isti način, kao i u Francuskoj. To jest slučaj za žaljenje, ali se mora uzimati u obzir i veličina zločina koje su od samog početka pa do kraja rata počinili ustaše. Naravno da zločin ne treba opravdavati, ali se mora razumjeti kao prekoračenje ratne retorzije u slučaju kada je netko započeo ubijanje uz naglašeno kršenje običaja rata svoga vremena. U tome pogledu ustaška vlast i ustaška vojnica spadaju u europske šampione. Kod takvih zločina, od ratne retorzije uvijek stradaju i nedužni ljudi. Zločin ne treba opravdavati, ali svako smaknuće bez sudske presude premda nepoželjno nije uvijek bilo isključivo zločin. Naime, veliki broj ljudi iz ustaške skupine već je bio sudski označen kao ratni zločinac i kao takav bio bi osuđen od svakog Savezničkog suda u Europi.

Kada se baci pogled na primjenu Ženevske konvencije u periodu od francusko-njemačkog rata 1871., pa u prvom i drugom svjetskom ratu, svatko bi očekivao da će se s vremenom bilježiti stalan napredak u pridržavanju Ženevske konvencije, kao i poštivanju predviđenih zakona i običaja rata. U

stvari događa se upravo obratno, pa u II. svjetskom ratu dolazi do drastičnog pada u tom pogledu i to se nastavlja u svim lokalnim ratovima nakon toga.

Konačno treba vidjeti kakva je uloga Tita u Bleiburškoj tragediji i za što se sve on optužuje od ustaških nostalgičara, neonacista i ekstremne nacionalističke desnice, koja je u porastu u svim državama Istočne Europe, pa i u Hrvatskoj. Kao vrhovni zapovjednik JA on je od navedenih ekstremnih skupina optužen da je već od početka II.svjetskog rata imao plan da kod konačnog obračuna s Nijemcima i nacizmom dođe i do likvidacije što većeg broja pripadnika građanske klase koja želi demokratsko uređenje, a protivi se komunističkoj ideologiji. To su tvrdnje ekstremne desnice u Srbiji. U Hrvatskoj takve iste skupine ne mogu baš tvrditi da ustaške vođe predstavljaju građansko društvo koje se zalaže za demokratsko uređenje države. Oni tvrde da je Tito od samog početka rata planirao takav scenario da bi izvršio genocid nad hrvatskim narodom, što je apsurd. U stvari uloga Tita u svemu tome nije bitno različito od uloge De Gaulla u obračunu s francuskim kolaboracionistima. De Gaulla ne može nitko optužiti za neke ekstremne stavove, ali u pogledu obračuna s kolaboracionistima bio je do krajnosti nepopustljiv. Maršal Petain bio bi pogubljen da nije prešao starosnu granicu za smrtnu kaznu. Prema dostupnim podacima izrečeno je 26 264 smrtnih kazni kolaboracionistima u Francuskoj. To nije mali broj, bez obzira što je Francuska po broju stanovnika znatno veća od bivše Kraljevine Jugoslavije.

Goli otok i nečovječni postupci prema pristalicima Informbiroa

Titova obrana od staljinističkih optužbi poslije Rezolucije IB rezultirala je time da on postaje prvi ljevičarski lider, koji se je pobunio protiv krutog staljinizma. Karakteristično je da se je kod toga on primarno branio od lažnih optužbi i na taj način je rušio mit o Staljinovoj nepogriješivosti. To je bila sjajna pobjeda koja mu omogućava ulaz u svjetsku povijest, čak i da ništa drugo nije uradio.

Ipak sve je to pomučeno zbog glupih i nečovječnih postupaka prema pristalicama IB-a, koji su bili zatočeni na Golom otoku i Sv. Grguru. Prema podacima kojima je raspolagao general Stane Potočar, Tito nije bio upoznat sa svim tim nečovječnim i nadasve glupim postupcima prema zatvorenicima koji nisu imali nikakvu svrhu. Za to je odgovoran Ranković s svojim suradnicima,

o čemu je bilo dosta riječi u prethodnom tekstu.

Iako Tito osobno nije imao veze s tim glupim postupcima, on snosi odgovornost kao šef države i tu mu odgovornost uvijek mogu pripisati njegovi protivnici. Bilo je još i drugih postupaka za vrijeme IB-a koji su za osudu. To je prisilni otkup, kao i borba protiv vjere, nakon što je CK SKJ optužen od staljinista da je popustljiv prema rimokatoličkom i pravoslavnom svećenstvu koje širi neprijateljsku propagandu protiv izgradnje socijalizma u FNRJ.

Ipak nakon dobijanja američke pomoći pedesetih godina ne samo u oružju, nego i ekonomske, kao i u žitu u periodu velikih suša, sve je to ispravljeno. Ukinut je otkup, radne zadruge, a i odnosi prema vjernicima su tolerantniji. Seljaci su zadovoljni, ali ostaje samo mrlja zbog gluposti počinjenih na Golom otoku za koje Tito nije stvarno odgovoran, ali mu se ta odgovornost uvijek može pripisati. Na primjer ustaški nostalgicari tvrde da je obračun s informbirovcima iskorišten da se za IB optuže i mnogi hrvatski rodoljubi nacionalisti i da se pošalju na Goli otok. To je očita laž, jer sukob na liniji Informbiro - Savez komunista Jugoslavije je bio sukob između ljevičara. Kao što je već spomenuto, bilo je svega 500 Slovenaca suđeno po IB, a mnogo više Crnogoraca.

Ranković je smjenjen sa svoga važnog položaja, a jedan od razloga za to je i Goli otok, premda ne jedini.

Konačno mogu se sumirati načini kako na sva ova događanja koja se mogu pripisati Titu, kao njegove osobne pogreške reagiraju domaći povjesničari, ali je još mnogo važnije kako na to gledaju priznati inozemni povjesničari. Već je bilo dosta riječi o stajalištima četničkih nostalgicara, ustaških nostalgicara i neonacista. Sve te tri opcije imaju jednu zajedničku crtu - da namjerno ne žele razlikovati izvorno od reaktivnog nasilja. Po njima, smrtno kazne bez propisane sudske presude koje su sprovodili partizani nisu reaktivno nasilje, nego planirano nasilje od strane Tita radi sprovođenja komunističkih ideja. U Srbiji četnički nostalgicari, krajnja desnica i neonacisti tvrde da su partizani pod izlikom kažnjavanja suradnika okupatora i ratnih zločinaca zapravo osmislili uništenje građanskog društva i parlamentarne demokracije. Ispada da su Nedićevi ministri i njegov represivni aparat, kao i četnici, bili nosioci građanskog i progresivnog demokratskog društva. I stvarno, četnici su proglašeni za prve antifašističke borbe, a radi se i na rehabilitaciji kvislinga Nedića.

U Hrvatskoj ustaški nostalgicari tumače tragediju Bleiburga kao planirani

genocid nad hrvatskim narodom, smišljen još na samom početku rata od Tita. Oni ne mogu ići tako daleko da Pavelića i njegove ustaše proglase nositeljima parlamentarne demokracije, ali ih žele prikazati kao izabrane i legalne predstavnike hrvatskog naroda. Također oni insistiraju na tome da tragedija Bleiburga nije reaktivno nasilje žrtve, nego već na početku rata planirani genocid nad cijelim hrvatskim narodom. Kod toga oni ustašku vojnici proglašavaju hrvatskom domovinskom vojskom na koju se odnosi Ženevska konvencija, a nitko ne zna koja je to od ženevskih konvencija u pitanju. Nikada se ne spominje da je Saveznička komisija za ratne zločine klasificirala ustašku vojnici kao zločinačku oružanu formaciju. Kod svega toga svi uključujući tu i neonaciste prepotentno ignoriraju mišljenje i ocjene eminentnih svjetskih političara i državnika o Titu, kao bezvrijedne u odnosu na njihovu ocjenu prema kojoj je on jedan od najvećih ratnih zločinaca drugog svjetskog rata. I britanska kraljica još kao princeza bila je u posjetu kod Tita na Brijunima. Ona je u stvari prema njihovom stajalištu neka mlada žena, koja nije bila u stanju shvatiti ono što su oni istražili da je Tito jedan od najvećih ratnih zločinaca u II. svjetskom ratu. Konačno gdje je tu i poznata britanska obavještajna služba, koja je toliko nekompetentna da nije znala mladoj princezi dati podatke o Titovim zločinima. Svatko zna da je britanska obavještajna služba bila najbolje informirana o svim događajima tijekom II. svjetskog rata na ovim prostorima.

U stvari sve te prepotentne ocjene ustaških nostalgičara, koji su sami sebi dodijelili ulogu povjesničara su neozbiljne. To nikako ne znači da u Hrvatskoj nema i dobro školovanih i sposobnih vojnih povjesničara, ali njihov glas se praktički ne čuje u poplavi ovakvih diletanata, koji imaju i prednost da na televiziji iznose svoje stavove.

Konačno sve to navodi na to da jedino ima smisla koristiti se radovima inozemnih priznatih povjesničara. Naravno i u zapadnoeuropskim zemljama ima mnogo diletanata na tom području, ali se zna za njih i oni to i ne skrivaju javljajući se sa senzacijama u žutom tisku. Potrebno je još spomenuti da je u ovom tekstu stalno korišten izraz partizani umjesto NOVJ ili Jugoslavenska armija (JA), koja dobija taj naziv na samom kraju rata. Ovi domaći nadripovjesničari nigdje i ne spominju da je NOVJ poslije Teheranske konferencije postala punopravni član vojne alijanse Antihitlerovske koalicije.

Također, potrebno je još razjasniti jedan termin koji se često spominje u tekstu, a to je retorzija u ratu. U krivičnom pravu retorzija je vraćanje uvrede

od strane uvrijeđenog, onome koji ga je uvrijedio. U takvom slučaju sud može obje ili samo jednu stranu kazniti ili izreći sudsku opomenu umjesto kazne. Retorzija potječe od latinske riječi *retorquere* - uzvratiti, obrnuti. To su na primjer protumjere koje u miru preuzima država kao odgovor na diskriminacijske mjere i postupke druge države. Za razliku od represalija retorzija je reakcija na povrijeđene interese kojom još nisu prekršeni propisi međunarodnog prava.

U ratu retorzija bi trebala biti odgovor napadnutog na teške zločine onoga koji je započeo rat, kršeći sva pravila i običaje rata i humanosti, a da se kod toga ne povrijedi međunarodno pravo. Kao što se vidi, to je vrlo zamršena stvar u stvarnom životu.

Konkretno, ustaška vojnica kao terenska služba za sprovođenje zločinačkih zakona ustaške vlade od Savezničke komisije za ratne zločine proglašena je za zločinačku oružanu organizaciju. To je već više puta spomenuto, ali se mora ponoviti. Ipak u Hrvatskoj na televizijskim debatama od krajnje desnice, a nekada i od biskupa, ustaška vojnica se tretira kao najvažniji dio hrvatske domovinske vojske. Za vrijeme trajanja rata prema zakonima rata, kako je to na primjer sprovodila francuska vojska pridružena Saveznicima u oslobađanju Francuske, jednostavno su strijeljani svi pripadnici paravojnih formacija francuskih kolaboracionista, koji su se borili na strani Nijemaca. Premda se te francuske paravojne formacije u službi Nijemaca po svojim zločinima ne mogu ni približno usporediti sa zločinima ustaške vojnice, oni su tretirani na isti način.

Naravno da pogubljenja bez sudske presude makar i vojnog suda (jer drugi i nisu postojali), na tlu Jugoslavije koja tada još nije bila oformljena kao država, nemaju opravdanja ako su izvršena nekoliko mjeseci poslije završetka rata na tom području. Jasno je da je tu pričinjen zločin u ratu od strane partizana, koji ne treba opravdati, ali se treba tumačiti kao ne izvorni, nego reaktivni zločin, uz retorziju gdje su prekršena međunarodna pravila rata.

Sve to znaju inozemni ozbiljni vojni povjesničari, a znaju i mnogi naši povjesničari, ali jednostavno ne mogu doći do riječi.

Inzistiranje ustaških nostalgičara, neonacista i ekstremne desnice da su pogubljenja koja su bez sudske presude izvršena po prestanku rata, planski zamišljen zločin od komunista još na samom početku rata, za svakog su ozbiljnog povjesničara obična besmislica.

Ustaški nostalgici smatraju da ozbiljni inozemni vojni povjesničari jednostavno nemaju pojma o ustaškim zločinima na samom početku rata, pa smatraju da ih mogu negirati, kao što to čine neonacisti s holokaustom. Pošto je te podatke do detalja prikupljao general Glaise von Horstenau za Wehrmacht, oni su i opisani u njegovom dnevniku, publiciranom poslije njegove smrti. Pokazalo se je da su ti podaci za početni dio rata mnogo točniji od naših podataka, koji su često pretjerani ili na jednu ili na drugu stranu.

Postoje i druge stvari koje inozemni povjesničari znaju bolje od naših. To je prije svega činjenica da se je u I svjetskom ratu Ženevska konvencija, ratno pravo i običaji rata mnogo mnogo bolje poštivali nego u II. svjetskom ratu, ali i u lokalnim ratovima iza toga. U II. svjetskom ratu Nijemci su se pridržavali Ženevske konvencije u odnosu na francuske i britanske zarobljenike.

Odmah poslije napada na SSSR načelnik glavnog stožera Wehrmachta feldmaršal von Keitel izdaje poznati *kommisars befehl* (zapovjest o komesarima u Crvenoj Armiji). Prema toj zapovjesti svi komesari i časnici Židovi u Crvenoj armiji strijeljani su odmah po zarobljavanju. To se je sprovodilo do samog kraja 1941. godine. Stariji generali Wehrmachta tvrde da su se suprostavljali tome, ali ta ubijanja nisu mogli spriječiti. Za sve te zločine Wehrmacht je proglašen kao vojna sila, koja je organizirano sprovodila ratne zločine od napada na SSSR do samog početka 1942. godine od kada se računa da Wehrmacht u načelu poštuje Ženevsku konvenciju. Za sve te zločine i mnoge druge počinjene do 1942. godine osuđen je na smrt vješanjem feldmaršal von Keitel poslije osude na Nurnbeškom procesu. Praktično nitko drugi nije snosio odgovornost za hiljade pogubljenih časnika Crvene armije u tom periodu. Koncem 1941. godine ukidaju se komesari u Crvenoj armiji. Također velik broj zarobljenih pripadnika Crvenoarmejske u Ukrajini - oko 300 000 u 1941. godini - zbog gladi, bolesti i direktnih egzekucija nije doživio do 1942. godine. Pošto je Hitler vjerovao da će se rat završiti do kraja 1941. godine, u tom periodu Nijemci su izrazito grubo kršili ratno pravo, Ženevsku konvenciju, kako u odnosu na ratne zarobljenike, tako i u odnosu na civilno stanovništvo. Vjerovali su da će povijest rata pisati samo pobjednici, a sebe su vidjeli samo u toj ulozi.

Ustaška vlada i Pavelić također su vjerovali u neospornu pobjedu Hitlera i smatrali su da imaju odriježene ruke za teške zločine u NDH, jer povijest rata na ovim prostorima ionako će pisati oni. Tada je započelo planirano ubijanje radi otimanja tuđeg i nametanja svoga novog poretka. NDH sa svega 51,7 posto Hrvata i preko 30 posto Srba trebala je da promjeni taj nepovoljni procentualni odnos. Tada počinje ubijanje Roma samo zato jer su Romi,

Židova jer su Židovi i Srba jer su Srbi, što je kasnije dobilo naziv genocid. Također na smrt se osuđuje i svaki Hrvat ako samo izrazi verbalno neslaganje s tim postupcima. Sve je to poznato i inozemnim povjesničarima, jer postoje potpuni podaci o tome iz njemačkih izvora. Zbog toga i retorzija na te zločine, kada je NOVJ prekoračila dozvoljene granice, nije nepoznata stvar u povijesti ratova. Ali kriviti Tita za sve to prekoračenje dozvoljenog u retorziji potpuno je ista stvar, kao i okriviti De Gaulla za iste takve događaje u Francuskoj.

Inozemni vojni povjesničari znaju da su V. Britanija i Francuska u ratnoj retorziji prekoračivali granice, ali da je to za V. Britaniju bilo unutar legalnih granica ratnog prava, dok su Francuzi zbog svojih uvjeta prekoračivali legalnu granicu u ratnoj retorziji.

Hitler je u jesen 1940. godine započeo intenzivno noćno bombardiranje Londona i drugih gradova s ciljem da slomi moral Britanaca. U jednoj noći stradalo bi i preko tisuću civilnih žrtava, a među njima je bilo i žena i djece. Churchill je tada javno obećao da će Nijemcima sve to biti vraćeno. I bilo je.- u 1943. i 1944. godini počelo je strategijsko bombardiranje Njemačke s uništenjem čitavih gradova. Ono se nastavljalo i kada to više nije doprinosilo pobjedi u ratu, jer su Nijemci premjestili vojnu industriju u male pogone u Češkoj i Poljskoj, izvan dometa britanskih i američkih bombardera. Rušenje gradova se nastavljalo, a u jednom takvom velikom napadu dnevno-noćnog bombardiranja stradalo je i preko 30 000 ljudi. Leipzig je teško bombardiran kratko vrijeme prije završetka rata, a u njega su se sklonili mnogi njemački znanstvenici. Pošto se znalo da će ući u sovjetsku zonu, teško je razoren. Uglavnom može se reći da su Nijemci za jednog ubijenog Britanca civila morali podnijeti gubitak od preko 30 svojih civila. To je bila retorzija s pređenim granicama, ali u pogledu ratnog prava potpuno legalna. Bombardiranje je izvršeno za vrijeme trajanja rata i nema tog zakona koji bi V. Britaniji mogao propisati koliki broj bombi smije koristiti. Prema tome nema nikakvog prekršaja međunarodnog ratnog prava.

Francuzi nisu imali te mogućnosti pa su pri oslobađanju zemlje mnoge kolaboracioniste strijeljali bez sudske presude. To je kršenje ratnog prava i prema De Gaullu za žaljenje, ali su i zločini kolaboracionista veliki. Osim toga, sam maršal Petain bio bi osuđen na smrt da nije prešao starosnu granicu, kada se takva kazna više ne primjenjuje.

Sve to dobro je poznato inozemnim vojnim historičarima i zbog toga se i njihove ocjene mogu smatrati ozbiljnim.

POGOVOR

Neka objašnjenja oko naslova knjige

Teško je naći pravi i kratak naslov za ovakav rukopis o Titu, a da se kod toga ne čuju prigovori kako bi tu trebalo dodati još nešto itd. U stvari, pravu ocjenu o Titu ne mogu dati samo povjesničari bez doprinosa i vojnih i političkih analitičara. Pravi naslov knjige bio bi: „Tito u djelima inozemnih vojnih i političkih analitičara i povjesničara“, ali to je ipak predugačko za naslov knjige. Polazi se od činjenice da renomirani povjesničari jednostavno ne smiju zanemariti ocjene o Titu kakve nalazimo kod istaknutih političkih i vojnih analitičara - u koliko ne mogu dokazati da njihove ocjene nisu točne.

Netko bi sada možda očekivao da će se navoditi svi mogući citati inozemnih povjesničara sa stotinama fusnota iz neke knjige od preko 400 strana. Takva izdanja postoje, napisali su ih upravo domaći samozvani povjesničari, često obični ignoranti na tom području. Oni tu metodu koriste da putem lažnih prikaza, uz neka svoja tobožnja povijesna otkrića, krivotvore povijest

Nasuprot tome, u ovom rukopisu polazi se od činjenice da je Tito prihvaćen u svijetu kao povijesna ličnost svoga vremena, iz razloga koji su detaljno obrađeni u prethodnom tekstu. U tom smislu navode se upravo događaji s podacima primarno od inozemnih kompetentnih izvora, a samo gdje to nije moguće koriste se podaci iz domaćih izvora. Time se postiže da čitatelj sam može pratiti događaje i donositi zaključke o tome zašto je Tito prihvaćen u svijetu kao povijesna ličnost.

Zašto baš u državama nastalim nakon raspada SFRJ krivotvoritelji povijesti postižu toliko uspjeh u svome radu? To ne postižu falsifikatori povijesti u državama poput Velike Britanije, Njemačke ili Francuske. Činjenica je da ih ima i tamo, ali to su lovci na novinske senzacije kakve traži dio današnje publike, pa ćete ih naći gotovo u svim novinama i časopisima. Ali takvi nemaju pretenzija da budu priznati povjesničari. Kod nas krivotvoriteljima povijesti idu na ruku i školski programi o povijesti II svjetskog rata i vremena nakon toga, napisani kao da se radi o retardiranoj djeci s posebnim potrebama, dok su programi za izučavanje na primjer helenske ili staroegipatske povijesti potpuno normalni, kao i u zemljama zapadne Evrope.

Potrebno je još jednom spomenuti da se domaći krivotvoritelji povijesti, obično novinari žutog tiska, proglašavaju za „rasne“ povjesničare. Oni će uvijek naći sponzore za izdanja svojih knjiga među desnim i ekstremno desno orijentiranim strankama. To je na primjer prihvaćeno i u Hrvatskoj, premda bi ti samozvani povjesničari na nekom međunarodnom skupu povjesničara izazvali samo zgražanje i uvrijeđenost prisutnih, što se gomila besmislica može servirati kao neko novo povijesno otkriće.

U razjašnjenju navedenih problema vrlo korisna može biti i izjava predsjednika Mesića da zavidi predsjednicima Njemačke, Velike Britanije i Francuske, kako prošlim, tako i budućim, koji ne moraju voditi borbu sa krivotvoriteljima povijesti i čije države su jasno raščistile sa nacizmom i fašizmom i njegovim naslijeđem, kao i s pokušajima revizionizma. Jer tamo jer država reagira trenutno, dosljedno i odlučno.

Tipičan primjer navođenja iskrivljenih podataka o Titu

Čitatelj ovog rukopisa mogao bi opravdano prigovoriti činjenici da se stalno spominje djelovanje krivotvoritelja povijesti u državama nastalim nakon raspada SFRJ, ali da nema navedenog nekog tipičnog primjera takvog djelovanja. Navođenje velikog broja takvih primjera bio bi opširan rad koji nikako ne može biti predmet ovog rukopisa, već po samom naslovu knjige. Ipak bit će naveden jedan tipičan primjer iskrivljavanja povijesnih činjenica o Titu i njegovom vremenu, koji se je pojavio i favoriziran je upravo u Hrvatskoj. To je pojava knjige Pere Simića, „TITO Fenomen stoljeća“, Zagreb 2009. Nakladnik Večernji posebni, tisak Vjesnik d.o.o. To je prijevod srpskog izdanja te knjige: „Tito, tajna veka“, BGD, Kompanija Novosti AD i Službeni glasnik, od istog autora.

Pero Simić rođen je 1946. blizu Zvornika a 1966. - 1970. bio je provincijalni novinar tvorničkog lista Viskoze u Loznici, pa zatim u Večernim novostima u Beogradu do 2008. Dulje nastavlja svoje pisanje kao samoproглаšeni povjesničar istraživač, premda nikakve kvalifikacije kao povjesničar nema.

U knjizi u hrvatskom izdanju od blizu 400 stranica autor prvih oko 170 stranica posvećuje svojim navodnim otkrićima o Titu, da Tito zapravo nije Tito od rođenja do smrti, što je potpuno bezvrijedno i spominjati

Ipak bitni su Simićevi opisi Titovog djelovanja u II svjetskom ratu i vremenu

iza toga. Upravo na osnovu tog životnog perioda i djelovanja u njemu Tito postaje svjetska povijesna ličnost prema ocjeni inozemnih analitičara svih vrsta. Interesantno je vidjeti kako to opisuje samozvani povjesničar Simić čija je knjiga dobila vrlo pohvalne ocjene određenih krugova u Hrvatskoj.

Pošto u Simićevim opisima događaja u II svjetskom ratu ima upravo začuđujućih iskrivljavanja povijesnih događanja, koristit će se primarno podaci iz njegove knjige u srpskom izdanju, što se može negdje usporediti sa hrvatskim prijevodom. Naime, netko bi mogao pomisliti da je došlo do tih totalno krivih podataka i terminologije zbog pogrešnog prijevoda.

U svojoj izvornoj knjizi on na 161 stranici potpuno konfuzno započinje s događajima 1941. godine da bi već na slijedećoj stranici prešao na 1943. godinu, na od Tita navodno namješteno Drugo zasjedanje AVNOJ-a. Spominje da je tom prilikom Tito sam sebe proglasio za maršala i da to uopće nije bila dogovorena volja delegata. Ne spominje nikakve referate, kao ni suštinu ideje AVNOJ-a.

On potpuno netočno piše da se je na Teheranskoj konferenciji Velike trojice govorilo kako treba prisiliti na sporazum Tita i Mihajlovića, a uopće ne spominje što je bio stvarno predmet dogovora na toj Konferenciji, nego jednostavno izmišlja stvari. Karakteristično je i to da Teheransku konferenciju stavlja u podnaslov u knjizi koji glasi: „*Čerčila interesuje samo jedno: hoće li Jugosloveni i dalje ginuti za Engleze.*“ U stvari to je odgovor Draže Mihajlovića na uporno traženje britanskog glavnog stožera za Srednji istok da izvrši konačno neku diverziju uz rušenje nekog mosta na pruži Beograd-Solun, što je on uporno odbijao. Pa ni o tome nije uopće bilo razgovora na Teheranskoj konferenciji, nego kasnije. Tu se jasno vidi Pero Simić kao četnički nostalgikar, što će se jasno iskazati i u nekim njegovim kasnijim radovima (kao na primjer *Raspelo Kosovo 2006.*) i slično.

Da bi se ocijenio Pero Simić kao povjesničar može se navesti slijedeći opis izvlačenja Tita iz pećine u Drvaru prilikom njemačkog desanta na Drvar. Na strani 190 u hrvatskom izdanju te knjige piše: „*Kada se je Tito izvukao Sovjeti su mu poslali zrakoplov koji ga je početkom lipnja 1944. prevezao u talijanski grad Bari, odakle su ga Englezi uskoro brodom prebacili na jadranski otok Vis koji je poslije sloma Musolinijeva režima bio pod britanskom kontrolom.*“

A kako stoje stvarne činjenice oko tog događaja?. Tito je imao na osobnom raspoloženju jedan transportni zrakoplov DC – 3 sa sovjetskom posadom koji je dobiven od SSSR-a prije desanta na Drvar i koji je bio stacioniran

na aerodromu blizu Barija. Nakon izvlačenja iz drvarske pećine i dolaska Tita na Kupreško polje, pozvan je radiom taj zrakoplov koji se spustio na improvizirani aerodrom na Kupreškom polju. Odatle se Tito sa suradnicima prebacuje u Bari. S britanskim razaračem, u počasnoj pratnji drugih brodova britanske mornarice, Tito stiže na Vis kao vrhovni zapovjednik vojske, koja je priznati član vojne alijanse Antihitlerovske koalicije. Sedmog lipnja 1944. godine Vis je bio jedini otok u Jadranskom i Jonskom moru koje nikada nije bilo u njemačkim rukama. Vis je bio u rukama NOVJ, određen je da se brani do posljednjeg čovjeka, a potpuno je osposobljen za obranu uz pomoć V. Britanije, kao što je to ranije navedeno u ovom tekstu. .

Prema tome niti su Sovjeti poslali Titu zrakoplov poslije napuštanja pećine u Drvaru, niti je nekim brodom poslan iz Barija na Vis, nego razaračem uz počasnu pratnju. Niti je Vis bio pod britanskom kontrolom poslije pada Mussolinijevog režima.

Postavlja se sada pitanje je li opis koji daje Pero Simić jedno totalno nepoznavanje stvarnih činjenica ili je u pitanju namjerno friziranje povijesti kako bi se ona prilagodila pogledima četničko-nostalgičara i ekstremnih desničara. Nema nikakvog izgovora za nekoga tko pretendira da je povjesničar da nezna da Vis nije bio u britanskim rukama poslije pada Mussolinijevog režima i da sve to opisuje na tako primitivan način.

Na sličan način Pero Simić opisuje Titov razgovor sa generalom H. Wilsonom prilikom njegovog puta u Casertu. Na strani 168 srpskog izdanja te knjige piše: „ ... *Dva meseca kasnije avgusta 1944. Tita američki piloti sa Visa voze u Kasertu, gde treba da se sastane sa Čerčilom. ...Put mu je ipak preseo jer je teško podnosio vožnju avionom, pa mu je u jednom trenutku pozlilo. Po sletanju se oporavio, ali pošto je u Italiju stigao pre Čerčila, otišao je na izlet u Rim. Razgledao je koloseum i baziliku Svetog Petra, a kad se vratio u Kasertu u angloameričkoj savezničkoj komandi, razgovarao je sa generalom Henriem Vilsonom.*

Tito mu je rekao da „imamo samo deset tenkova“ i zamolio ga da mu obezbedi 200 tenkova. Britanski general je obećao da će mu izaći u susret i tako je kasnije nastala prva Titova tenkovska brigada.“

Činjenice su slijedeće: Prva tenkovska brigada formirana je 16.07.1944. godine u Gravini (Gravina di Puglia). Obuka je počela u Italiji, a borbena

obuka je završena u Sjevernoj Africi. U kolovozu 1944. godine brigada je prebačena na Vis i Brač i zatim na obalu gdje ulazi u sastav 26 divizije NOVJ. Ljudstvo za tu brigadu stiglo je znatno ranije u Italiju i odmah započelo sa obukom.

Prema tome vidi se da Pero Simić samovoljno izmišlja razgovore između Tita i britanskih generala. Iz navedenog datuma vidi se da je Prva tenkowska brigada formirana mjesec dana prije tog razgovora, a pregovori da NOVJ dobije jednu tenkovsku brigadu vođeni su već početkom 1944. godine.

Na takav prepotentan način Pero Simić opisuje Titov život od rođenja do smrti sa svojim izmišljenim takozvanim povijesnim otkrićima. U stvari Titov put u Casertu je organizirao brigadir Maclean i on je bio prisutan razgovorima s generalom Wilsonom. U tom čekanju na dolazak Churchilla Tito je u razgovoru spomenuo da bi bilo potrebno odmah iskrcati jedan broj tenkova na dio jadranske obale u Crnoj Gori, kao pomoć jedinicama NOVJ koje su držale pod kontrolom taj dio obale. Naravno da se nije moglo udovoljiti njegovoj želji, jer bi to bili tenkovi s britanskim posadama, a za takvu direktnu pomoć Britanci još nisu bili spremni.

Titu je zatim pokazana ogromna radionica za popravak tenkova glasovite Osme britanske armije u Napulju, gdje je bilo uposlano oko 12 000 radnika. Mnogi među njima bili su zarobljeni Slovenci i Hrvati iz Istre koji su bili u talijanskoj vojsci, a sada kao britanski zarobljenici, dobro hranjeni i obučeni, rade isti posao za Osmu armiju. Također tom prilikom je Titu podnesen izvještaj o dobrom napredovanju u obuci naše tenkovske brigade u Sjevernoj Africi. Evo kako Pero Simić izmišlja svoja nova povijesna otkrića, kakva niže u svojoj knjizi od početka do kraja.

Na sličan i izmišljen način Simić opisuje razgovor Tita sa Staljinom i Molotovom, nakon što je Tito u najvećoj tajnosti s Visa svojim avionom DC - 3 sa sovjetskom posadom preko Craiove doletio u Moskvu.

U svojoj knjizi (novo izdanje) na str. 182 Simić o susretu Staljina sa Titom piše: „*Već u prvom razgovoru Tita je nekoliko puta oblio hladni znoj. Prvi put to se desilo kad mu je domaćin predložio da kralja Petra vrati na presto. Tito je zburjen odgovorio da je kralj „oličenje izdaje“, ali Staljin nije odustao: „Ne morate ga vratiti za sva vremena. Privremeno, pa mu poslije u zgodnom trenutku udarite nož u leđa.“*“

Taman se je nekako obranio od ove napasti, sustigla ga je nova nevolja. U sobu je ušao Molotov noseći u ruci depešu neke zapadne agencije koja je javljala da su se Englezi iskricali u Jugoslaviju. Tito je skočio kao oparen: „To je nemoguće!“ - a Staljin mu je hladnokrvno odgovorio: „Kako nemoguće! To je tačno.“

Čitav ovaj razgovor, u kome se Simić postavlja kao da je on bio prisutan pored Tita, Staljina i Molotova, obična je improvizacija i izmišljotina.

Tito je u razgovorima u Caserti imao prilike da sluša ideje britanskih generala Wilsona i drugih da se i britanske trupe pri našem desantu na obalu priključe našim snagama, ali se je to pokazalo kao nerealno. Kako s tim teškim tenkovima i artiljerijom krenuti dalje? Konačno jedino realno rješenje koje je prihvatio i Tito bilo bi da se britanske snage iskrcaju iznad Trsta i relativno prohodnim putovima ispod Alpa krenu prema Beču, ali se je i to pokazalo kao nerealno. Velika Britanije jednostavno nije imala dovoljno snage za to.

Sa druge strane, naše trupe su s Visa krenule u oslobađanje otoka kao što je opisano i konačno se iskrcavaju na obalu. Za to su im u prvo vrijeme bili dovoljni britanski desantni brodovi i naša „drvena“ mornarica. Ipak tenkovska i artiljerijska brigada i svi teški kamioni mogli su se prevesti samo uz pomoć specijalnih brodova britanske mornarice. Tito nije mogao „skočiti kao oparen“, jer je to dogovoreno još u Caserti, a znao je i to da britanski snabdjevački brodovi neće pratiti naše jedinice kad od Splita uz obalu krenu prema Rijeci. Tako se i ostvarilo. Razlozi da nas britanske snabdjevačke jedinice ne prate bili su već spomenuti. Te jedinice bi mogle ostati u Istri koja je bila talijanska teritorija i tada Istra više ne bi bila vraćena svojoj matici, bar ne onako kako je ostvareno.

Dalje na strani 183 Simić piše: *„Nijedan od tri njihove kremaljska susreta nije upisan u knjigu poseta Staljinovom kabinetu, ali saopštenje sovjetske telegrafске agencije TASS emitovano iz Moskve 28. septembra 1944. obišlo je svet:*

„Prije nekoliko dana sovjetska komanda - imajući u vidu interes razvijanja borbenih operacija protiv nemačkih i mađarskih trupa u Mađarskoj - obratila se Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnom štabu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije s molbom da da pristanak na privremeni ulazak sovjetskih trupa na jugoslavensku teritoriju

koja graniči sa Mađarskom ... Nacionalni komitet i Vrhovni štab Jugoslavije pristali su da zadovolje molbu sovjetske komande.,

Ništa od svega ovoga nije tačno. Niti je u SSSR-u tad postojala institucija koja se zvala „Sovjetska komanda“, niti je taj nepostojeći organ tada uputio bilo kakvu molbu Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije i Titovom Vrhovnom štabu, niti su se Nacionalni komitet i Vrhovni štab ikad izjašnjavali o toj nepostojećoj molbi.

Članovi Nacionalnog komiteta, pa ni svi članovi njegovog Vrhovnog štaba, nisu znali ni gde se Tito nalazi, a kamoli da su čuli za nekakvu molbu sovjetske komande.

Ni sovjetske trupe nisu kako je rečeno u saopštenju TASSA-u ušle „na jugoslavensku teritoriju koja graniči s Mađarskom“, već na njenu mnogo dužu granicu prema Bugarskoj i Rumuniji. I nisu se iz Srbije povukle posle proterivanja Nemaca, već je 68. sovjetski streljački korpus ostao u Sremu i severnim delovima centralne Srbije do 15. decembra 1944.godine, a maršal Tolbuhin je i u proleće naredne 1945. tražio od Tita da za izdržavanje sovjetske vojske dislocirane u Jugoslaviji, isplati za mart mesec dve milijarde dinara.“

To je Simićev opis tih događaja, a što su stvarne činjenice?

Priopćenje TASS-a od 28. rujna 1944. dato je na str. 34 ovog rukopisa. Tu piše: Prije nekoliko dana Vrhovna sovjetska komanda je zatražila ... Taj izraz je potpuno adekvatan. Autor ovih radova bio je već 1944. tj. za vrijeme rata u SSSR-u i stalno se je moglo čuti da je Staljin kao „Golovnij i verhovnij komandujušči

prikazal ... U daljnjem tekstu piše: „da dozvole sovjetskim trupama pravo ulaska na jugoslavensku teritoriju da bi na taj način nastavile borbu protiv njemačkih i mađarskih trupa ... Nigdje ne piše preko Mađarske koja graniči sa Jugoslavijom, a i zašto bi uopće pisalo s koje strane doći na jugoslavensku teritoriju. Trupe SSSR-a bile su u Rumunjskoj i sovjetska rečna flotila na Dunavu.

Simić se tu bori sa vlastitim izmišljotinama, jer nigdje ne piše Sovjetska komanda, nego Vrhovna svjetska komanda. Zatim Simićeva tvrdnja da nije tačno da je

„nepostojeća sovjetska komanda uputila neku molbu Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije i Titovom Vrhovnom štabu niti su se Nacionalni komitet i Vrhovni štab ikad izjašnjavali o toj nepostojećoj molbi“ Činjenica je da je Tito bio vrhovni zapovjednik, pa je svakako mogao voditi pregovore

u ime Vrhovnog štaba kome je bio na čelu, a isto tako i u ime Nacionalnog komiteta od kojeg je bio ovlašten za vođenje rata. Nije točno da se Vrhovni štab trebao sastati da odobri to što je on ugovorio sa SSSR-om, a isto tako i Nacionalni komitet koji je zapravo bio ratna vlada AVNOJ-ske Jugoslavije.

Churchill je na konferencijama kao na primjer u Teheranu i drugdje donosio odluke i kao vrhovni zapovjednik i kao prvi ministar vlade, a da mu za to nije trebalo posebno odobrenje niti glavnog stožera vojske niti vlade koji bi se morali sastati da odobre što je zaključeno u pregovorima.

I Simićeva tvrdnja da se sovjetske trupe iz Srbije nisu povukle poslije protjerivanja Nijemaca, kako je dogovoreno, nego su ostali u Srijemu do 15. prosinca 1944. zaslužuje poseban osvrt. To nije nikakva pogriješka u tisku, jer se taj datum javlja u svim izdanjima, uključujući i hrvatsko.

Proboj Srijemskog fronta koji je izvršen radi konačnog protjerivanja njemačkih trupa započeo je od 12. - 14. travnja 1945., pa prema tome i sovjetske trupe u Srijemu imale su neke veze sa time. Ne zna se što je uopće Simić htio da kaže i kako je mogao ovako pobrkati datume. Radi se jednostavno o zaslijepjenoj želji da pokaže kako u stvari nije bilo nikakvog stvarnog dogovora između Staljina i Tita oko toga da se sovjetske trupe nakon ulaska u Jugoslaviju povuku poslije protjerivanja njemačke vojske. Ipak Staljin je morao prihvatiti ovu formulaciju, jer se britanske trupe nisu nigdje iskrcale na jadranskoj obali, a bilo je nekih prijedloga oko toga. U tim svojim prepotentnim novim povijesnim otkrićima Simić gubi svaku mjeru realnosti. Tako na strani 184 srpskog izdanja knjige piše: „Samo u Beogradskoj operaciji učestvovalo je 300 000 sovjetskih vojnika, širina fronta vojnih dejstava iznosila je 400 - 620 kilometara, a dubina nastupanja sovjetske vojske 200 kilometara.“ Udaljenost od Beograda do Ljubljane je oko 600 km. Prema tome tu je sve izmiješano iz raznih izvještaja koje Simić uopće nije razumio pa je besmisleno s njime o tome polemizirati. U oslobađanju Beograda poginulo je nešto manje od 1 000 sovjetskih i nešto više od 2 900 vojnika i časnika NOVJ.

Simić vrlo konfuzno navodi i veličinu sovjetske vojne pomoći NOVJ nakon pregovora Staljin - Tito, prije formiranja Srijemskog fronta. Tu on koristi doduše autore sebi slične, pa na strani 184 svoje knjige piše: „... Poklonio mu je (Staljin - Titu) naoružanje i opremu iz 12 kompletnih divizija, dao po 300 000 šinjela, bluza, pantalona i cipela oko 600 000 pari košulja i gaća, stotine hiljada čaršava i navlaka za jastuke i 1 329 radio stanica, desetine generalskih

i nekoliko maršalskih uniformi, dva aviona za ličnu upotrebu, 491 borbeni avion, 476 ordena Narodni heroj 2 372 ordena Narodnog oslobođenja, 20 000 Ordena za hrabrost, ... itd.

Ovo je doduše naveo prepisujući fusnotu jednog autora sličnog sebi. Tu su izmiješani borbeni avioni s odijelima i gaćama, s tobože preciznim ciframa kako bi izgledalo da se radi o preciznim podacima. Možemo se zadržati samo na cifri 491 borbeni avion.

Prije Titovog puta u Moskvu sklopljen je ugovor između Vrhovnog štaba i predstavnika SSSR da u SSSR krene skupina pilota iz zemlje, kao i jedna skupina pilota NOVJ koji su bili u RAF-u u Africi. Od toga će se poslije školovanja u Groznom, Krasnodaru i Engelsu formirati tri puka, koji su se tek po završetku rata vratili u Jugoslaviju i to prvo jurišni s avionima IL - 2, lovački s avionima Jak - 3 i bombarderski s avionima Petljakov Pe - 2 koji je stigao oko godinu i po dana iza završetka II svjetskog rata. Pošto su pukovi imali po tri eskadrile od 12 aviona + 2, to je ukupno 114 aviona za Srijemsku frontu. Ustupljeni su za formiranje 2 divizije kao što je naznačeno u rukopisu na strani 35, što čini 216 avion + jedna eskadrila Po-2 za vezu od 12 i nekoliko Li - 2 transportnih aviona, što je sovjetska verzija DC 3 rađenog po američkoj licenci. Sve je to ukupno oko 350 aviona od kojih su neki stigli tek oko 1,5 godine iza završetka rata. Za Srijemsku frontu dobiveno je 258 sovjetskih aviona.

Prema tome cifra 491 aviona nema nikakve veze sa nekim poklonom Staljina, a poslije rata - uz orijentaciju na sovjetsku borbenu tehniku - kupljen je jedan broj sovjetskih aviona.

Inače Simić pokazuje začuđujuće nepoznavanje borbene tehnike za jednoga čak i provincijalnog novinara. Kad kasnije govori o vojnoj pomoći V. Britanije i SAD, koji je Jugoslavija primila poslije rezolucije Informbiroa, na strani 256 svoje knjige piše: „*U naredne tri godine Jugoslavija je od Amerikanaca i Engleza dobila 292 klipna, 192 mlazna, 20 transportnih, 22 mlazna izviđačka i 43 nadzvučna aviona.*“

Od mlaznih aviona dobiveni su F-84G Thunderjet, lovac bombarder i lovac F-86E Sabre. Ti su avioni dobiveni neposredno nakon rata u Koreji i spadali su tada među najmodernije u svijetu u svojoj kategoriji. Oni su na raznim mitinzima i paradama stalno prikazivani radoznaloj publici i sve su novine

pisale da su se F-86E i naši piloti probijali zvučni zid. Naime, F-86E u vertikalnom obrušavanju može postići brzinu zvuka i to je tada znao svaki srednjoškolac, pa i svaki provincijalni novinar, kao i činjenicu da Sabre nije nadzvučni avion. Nadzvučni avioni SAD i SSSR-a tada još nisu bili u većem broju ni u borbenim jedinicama SAD i SSSR-a. O tome se pisalo u svim mogućim časopisima u to vrijeme. Izgleda da sa Simićevim obrazovanjem stvarno nešto nije u redu. Također da netko stalno umjesto V. Britanija piše Engleska zbilja otkriva veliku rupu u obrazovanju običnog novinara, a kamoli nekog povjesničara.

Pod novim naslovom u svojoj knjizi *Ispiranje mozga* Simić opisuje nečovječne postupke prema zatvorenicima na Golom otoku. Tu opet dolazi do upravo grotesknog pretjerivanja u tom mučenju zatvorenika i kod toga se služi podacima iz knjiga koje su izdali bivši zatvorenici, a isto tako ima i svoja vlastita zapažanja.

Na strani 239 svoje knjige on piše:

„Mučili su ih kao niko nikoga. Na minus dvadeset posipali su ih hladnom vodom koja se odmah ledila, terali da sami biraju štapove kojima su ih mlatili, vezali im ruke žicama ...

Nagonili su ih da po ceo dan na temperaturama od preko četrdeset stepeni na suncu tucaju i s jednog mesta na drugo, bez ikakvog smisla i potrebe, prenose hiljade tona kamena.“

Treba obratiti pozornost na podatak: „Na minus dvadeset stepeni Celzija.“ Provjera pokazuje da to nije pogreška u tisku, jer se javlja u srpskom i hrvatskom izdanju. Pisati o polivanju hladnom vodom na minus dvadeset stupnjeva Celzija izaziva opravdanu sumnju da li je pisac tih redova završio neku školu srednjeg obrazovanja s osnovnim znanjem iz fizike. Također i prenošenje hiljada tona kamenja na plus četrdeset stupnjeva Celzija je besmislen podatak. Naime, to bi bilo pretovarivanje preko petstotina kamiona nosivosti od 2 tone natovarene kamenjem i nošenjem sa jednog mjesta na drugo od neke male skupine zatvorenika.

Pod naslovom: *Za jedan dan dvadeset mrtvih* Simić se služi citatom iz knjige Dragoslava Mihailovića i piše:

„Skočili su na njega i udarcima po grudima ga ubili. ... Samo tog dana na

Golom otoku je na isti način, skakanjem na grudi ubijeno dvadesetak ljudi.“

Na Golom otoku zaista je bilo nečovječnih postupaka prema pristalicima IB, ali na žalost bilo je tu i nevinih ljudi. Ipak svi bivši robijaši se slažu da je primarno bilo glupih ponižavajućih postupaka, ali da nije bilo masovnog ubijanja ljudi. Bilo je i samoubojstava. Sigurno se zna da je Rade Žigić počinio samoubojstvo, a Simić izmišlja cijelu priču kako je ubijen.

Na potpuno primitivan način Simić objašnjava Titovu strategiju u borbi protiv Staljinovih optužbi u kojima se ne napada Staljin, nego se samo ističu izmišljene lažne optužbe dužnosnika IB-a protiv CK KPJ i Tita, što se pokazalo kao najbolja strategija u borbi protiv IB-a.

Na strani 229 Pero Simić pod naslovom „Sluđivanje Podanika“ piše: *„Ni pola godine pošto ga je Staljin izopštio iz Informacionog biroa, Tito ne veruje šta ga je snašlo. Još mu se činilo da je u pitanju nekakva teška zabuna ili nesporazum i da je pitanje dana kada će se „genijalni Staljin“ predomisliti, pa su iz Beograda prema Moskvi i dalje letele udvorničke reči, koje su sluđivale njegove podanike“ ....*

Tu Pero Simić navodi sve pohvale koje u Jugoslaviji još neke novine pišu o SKP (b) kao na primjer:

„Na iskustvu SKP (b) naši kadrovi će se spremati za pravilno izvršenje svih zadataka u izgradnji socijalizma“ itd.

Činjenica je da su Tito i CK KPJ vrlo brzo shvatili zbog čega je došlo do napada Informacionog biroa, iza čega je stajao osobno Staljin. Također glupo je tvrditi da Tito ni poslije pola godine od početka napada IB-a ne zna što ga je snašlo i da pokušava time što ne napada direktno udobrovoljiti Staljina u nadi da će promijeniti svoj stav. Također da je time što se nije uzvraćalo članovima SKP (b) da su banda ubojica i prevaranata naroda (kao što su neki članovi SKP (b) izjavljivali za CK SKJ) izražavan kukavičluk i nada da će Staljin promijeniti svoj stav prvorazredna je besmislica.

Svi priznati politički i vojni analitičari u svijetu tvrde da je Tito koristio optimalnu strategiju u toj igri dva igrača nulte sume (po teoriji igara) i da je Staljin tu gubitnik. Jedino Pero Simić, samozvani povjesničar ipak to ne priznaje, nego tvrdi da je Tito vukao sve te poteze u totalnoj panici. Konačno

posle Staljinove smrti SKP (b) odmah pokušava svojom inicijativom popraviti odnose sa CK KPJ i Titom, što je bilo moguće, jer od jugoslavenske strane nikada za vrijeme napada IB-a nisu stizale nikakve uvrede na račun CK SKP (b), niti sovjetske vlade. Treba još jednom spomenuti da to nije bio izraz nikakve panike, a još manje neke nade da će se Staljin predomisлити, nego je to bila promišljena strategija da se napadi IB-a kompromitiraju zbog besmislenih laži prema kojima su skoro svi generali, a i mnogi članovi CK KPJ, zavrbovani od Gestapoa dok su bili u francuskim logorima na povratku iz rata u Španjolskoj. Oni su Svetozara Vukmanovića Tempa proglasili tako zavrbovanog, a niti je bio u ratu u Španjolskoj, a niti u logorima u Francuskoj. Takve laži nervoznih dužnosnika IB-a pretvorile su se u glavno oružje protiv IB-a, što Simić jednostavno ne može da shvati. Taj prepotentni pokušaj da Simić sebe predstavi kao povjesničara koji je prodro u neke do sada neotkrivene tajne, dominira u cijeloj njegovoj knjizi Ipak, još neke bisere iz njegovih povijesnih otkrića bilo bi šteta ne spomenuti.

To je navodno novo otkriveni Titov dnevnik o kome se sve do pojave Simićeve knjige nije znalo. Prema Simićevom „otkriću“ dnevnik je počeo Tito voditi u Beogradu 2 studenog 1950. godine.

Tu Simić piše da je Tito zapravo bio u nekoj vrsti paničnog straha zbog mogućeg sovjetskog napada poslije rezolucije IB-a i da je taj strah postojao i na samom kraju 1950. godine, to jest više od dvije godine od proglašenja te famozne rezolucije. U to vrijeme na Zapadu su već svi shvatili da nema ništa od toga da Tito bude maknut potezom Staljinovog malog prsta.

Pero Simić u svojoj knjizi (srpsko izdanje) o tome kako je Tito vodio svoj dnevnik piše slijedeće: „Četvrtog decembra 1950. Tito govori o tome šta će preventivno preduzeti pre eventualnog napada na Jugoslaviju: *“Održao sam sjednicu Sekretarijata Polit biroa CK, uz prisustvo vojnih rukovodioca Koče Popovića, Ivana Gošnjaka i Peke Dapčevića. Tražio sam da se hitno preduzmu izvjesne mjere zbog opasnosti da nas netko sa Istoka ne iznenadi. Riješili smo da se Dedinje malo raseli... Operativni dio Generalštaba se opet premješta van Beograda itd.*

Sedamnaest dana kasnije, 21. decembra Tito objašnjava što bi on i njegovi najbliži vojni i politički saradnici učinili ako bi Staljin stvarno krenuo na Jugoslaviju.

„Poslije akademije (povodom dana JNA) sam kod mene kući (u Beogradu) dugo sjedio sa drugovima Kardeljem, Markom (Aleksandrom Rankovićem) i Đidom (Milovanom Đilasom) i razgovarali o tome šta sve moramo preduzeti u slučaju napada na nas, u slučaju da mi ne izdržimo dugi rat na našoj zemlji itd. Ja sam pitao drugove šta misle o tome da se mi povučemo i van naše zemlje sa jakom armijom i da se kasnije sa takvom i vratimo, jer ćemo na taj način spasiti socijalizam u našoj zemlji. Sva trojica su se potpuno složili, kao što su se dan ranije složili Gošnjak i K. Popović.“

Pet dana kasnije zaokružio je borbu protiv Sovjeta bežanjem iz zemlje.“

Prema Simiću Tito dalje u svome dnevniku piše: *„Usled nadmoćnosti neprijatelja povući glavninu vojnih snaga i omladinu iz zemlje u određene baze, radi reorganizacije i pripreme za treću fazu rata, a u zemlji voditi partizanski rat sa početnim snagama od ne više od 100 do 150 hiljada boraca. U trećoj fazi udariti u zemlji na okupatore sa dobro naoružanim i odmorenim jedinicama.“*

Sve ovo su Simićeve besmislice koje nemaju veze sa stvarnošću. Naime, u prosincu 1950. godine oko 2,5 godine iza Rezolucije IB, nikakav vojni napad iz SSSR-a više nije mogao imati uspjeha. Sve je bilo spremno da se taj napad organizirano dočeka povlačenjem u brdovito područje između Save i Jadranskog mora gdje na brdovitom terenu nadmoć u tenkovskim postrojbama ne znači ništa. Staljin se svakako ne bi upuštao u dugotrajni rat na zemljištu neprohodnom za tenkove.

Pisac ovih redaka bio je u to vrijeme major, pilot iz II svjetskog rata i diplomirani inženjer aeronautike, na službi u Vazduhoplovnom Opitnom Centru gdje su se već intenzivno ispitivali prototipovi školskih i prelaznih aviona. Ratno zrakoplovstvo je od sva tri vida najteže pogođeno blokadom koja nastaje nakon rezolucije IB. Kopnena vojska mogla je i sa postojećim naoružanjem pružiti otpor u brdima. Ratna mornarica bila je još manje pogođena blokadom sprovedenom poslije IB-a, ali stanje u Ratnom zrakoplovstvu bilo je vrlo teško. Naime, nije bilo više rezervnih dijelova za održavanje klipnih borbenih aviona sovjetske proizvodnje, a u svijetu je u to vrijeme počeo prijelaz na mlazne borbene avione. Na Zapadu mogli smo kupovati klipne motore samo sa stokova ratnih viškova američke vojske u Njemačkoj. Ipak već 1949. godine bio sam na službenom putu u Francuskoj radi izviđanja mogućnosti kupovine borbenih aviona tamo, a koncem 1950. godine već smo znali da se

može očekivati vojna pomoć V. Britanije i SAD prvo u avionima s klipnim motorima, a kasnije i s mlaznim motorima. Početkom 1951. godine već su mnogi inženjeri i tehničari polazili kurs engleskog jezika radi slanja na preobuku na novoj tehnici.

Polovinom 1951. godine bio sam na intenzivnom kursu engleskog jezika s oko 20 inženjera koji su trebali u okviru tehničke pomoći otići na postdiplomske studije u SAD. Od cijele skupine za Ratno zrakoplovstvo konačno su odabrana trojica i već sam kao prvi, nakon mnogih komplikacija, krenuo u rujnu 1952. godine na te studije. Sve to se iznosi zato da se vidi ono o čemu Simić nema pojma - da je Tito i cijeli vojni vrh već koncem 1950. godine bio dobro obaviješten o mogućoj vojnoj pomoći SAD i V. Britanije, premda se službeni razgovori o tome tek započeli. Prema tome nije istina da je planirao napustiti zemlju s vojnim i političkim vrhom i velikim brojem omladinaca i vojske u nekom pretpostavljenom napadu 1951. godine.

S druge strane, mnogo kasnije u Karađorđevu u lovu, mogao sam doznati mnoge stvari iz prošlosti. Mnogo toga moglo se je čuti od bivših ambasadora i diplomata koji su bili u mladosti na službi u SAD i V. Britaniji. Izgleda da su i s naše strane lansirane vijesti o mogućem sovjetskom napadu čak i u prosincu 1950. godine, upravo u vrijeme kada su se spremali službeni razgovori o vojnoj pomoći SAD i V. Britanije. Ima nagovještaja da i sam Tito nije bio protivan ideji da se šire razne vijesti o mogućem napadu SSSR-a i da se jugoslavenski vojni i politički vrh sprema na obranu do kraja. Neki opet tvrde da je i sam Tito potsticao širenje takvih glasina kako bi došle i do novinara zapadnih agencija. Zbog toga su i tu tobožnji tajni sastanci vojnog vrha prije mogućeg napada SSSR-a u zimi 1950. godine namjerno pušteni da „procure u javnost“ i dođu do ušiju inozemnih novinara.

I stvarno Ratno zrakoplovstvo je relativno brzo dobilo britanske avione Mosquito MK-6 i Mk-38, sa kojima je prenaoružana bombarderska izviđačka avijacija, a zatim avione F-47D Thunderbold sa kojima su prenaoružane jedinice lovačko-bombarderske avijacije i aviona DC - 3 za transportnu avijaciju. To su avioni s klipnim motorima, ali s velikim doletom i u niskom letu, vrlo sposobni i za noćne napade. Obuka na njima počela je koncem 1951., a u jedinicama su već od 1952. godine. Od 1953. godine počinje preobuka na mlazne borbene avione, a 8. rujna 1952. godine pisac ovih redova odlazi u SAD na postdiplomske studije na univerzitetima Cornell i Michigan, gdje je i magistrirao.

Prema tome od prosinca 1950. godine - kada Simić opisuje da je Tito bio u velikoj panici zbog mogućeg napada iz SSSR-a - stvari su se brzo i vrlo povoljno razvijale u korist politike Tita i njegovih suradnika. Na čitatelju je da procijeni je li to bio rezultat paničnog Titovog straha ili upravo rezultat dobro promišljene politike, naravno uz malo lansiranja vijesti o mogućem napadu SSSR-a.

Treba navesti još neke podatke iz Simićeve knjige, gdje se on služi ne samo netočnim ili bolje rečeno lažnim podacima, nego upada i proturječne zaključke sam sa sobom.

Na strani 195 te knjige on piše da je Titovom slabom rejtingu u Srbiji pridonosila koliko uspomena na kralja Petra Prvog Karađorđevića i na njegove ratne podvige, toliko i partizansko junačenje na Srijemskoj fronti, na kome će od kraja 1944. do proljeća 1945., samo prema djelimičnom popisu žrtava, izginuti 37 000 tek stasalih mladih ljudi, uglavnom iz Srbije. Ovaj podatak od 37 000 poginulih na Srijemskojj fronti je čista laž.

Dalje Simić nastavlja: *„Titovi kritičari nisu tada videli neki poseban smisao tog masovnog žrtvovanja, izuzev njegove želje i sujete njegovih mlađih generala da sebi i drugima dokažu kako znaju da vode i ofanzivne frontalne bitke u ravnici. Logiku te ratne taktike teško je bilo razabrati i zbog toga što su se posle prodora sovjetske Crvene armije na Balkan i iskrcavanja saveznika u Normandiji, nemačke trupe iz Grčke i Srbije i onako morale povlačiti prema Nemačkoj.“*

Ovdje Simić kao strateg zaključuje da bi se Nijemci sami od sebe povukli iz Vojvodine bez ikakvog pritiska na njih. No to je besmisleno, jer bi se oni tu zadržali koliko je god moguće, a konačno Crvena armija je bila već u Rumunjskoj i zauzela veći dio sjeverne Mađarske. Jasno je da bi u tom slučaju cijelu Vojvodinu zauzela Crvena armija, a uz nju i bugarske trupe i da bi tu oni uspostavili i svoju civilnu vlast. Kao što je praksa pokazala, gdje god je Crvena armija sama zauzela neku teritoriju ona se odande nije micala do mirovnih pregovora, a u najvećem broju slučajeva ostala i poslije toga. To bi bilo prema Simiću mnogo povoljnije za Srbiju nego što je bilo istjerivanje Nijemaca našim snagama uz pomoć Crvene armije, koja poslije toga napušta Jugoslaviju.

Lažne Simićeve tvrdnje da su Tito i Vrhovni štab NOVJ tražili bombardiranje gradova i civilnog stanovništva u Srbiji

Na strani 181 Pero Simić piše: „*U to vreme (polovina 1944. godine) Titu uveliko idu na ruku i Angloamerikanci, koji od proleća te 1944. godine nekoliko puta neselektivno bombarduju Beograd, Niš, Leskovac i niz drugih gradova u Srbiji i Nikšić, Podgoricu u Crnoj Gori. Pod firmom uništavanja nemačkih okupacionih snaga Zapadni saveznici nanose znatno veće gubitke mirnom civilnom stanovništvu kažnjavajući ga tako samo zbog toga, što se u građanskom ratu u Jugoslaviji nije svrstalo na Titovu stranu.*

Fakta govore da istorijska odgovornost za ova velika razaranja, koja su u mnogim gradovima bila veća nego prilikom Hitlerove agresije na Jugoslaviju, aprila 1941., više snose Tito i njegovi komandanti, nego Englezi i Amerikanci, jer je konačnu odluku o ovim bombardovanjima donosio Titov Vrhovni štab.

Javite gradove - objekte koje treba bombardovati - poručuje Tito 16. juna 1944. godine.

Četiri dana kasnije komandant njegovog štaba u Srbiji Koča Popović odgovara da u Beogradu treba bombardovati „žensku učiteljsku školu i gimnaziju u ulici Kraljice Natalije. Narodnu skupštinu u ulici Kralja Aleksandra, Trgovačku akademiju, palatu Albanija, jugozapadnu stranu groblja na Banovom brdu i seriju drugih sličnih civilnih objekata, koji su proglašeni legitimnim vojnim ciljevima.“

Pošto Simić piše da fakta govore, stvarno treba vidjeti što to fakta govore, a što je primitivno falsificiranje povijesnih činjenica.

Prvo, uopće nije postojalo neko angloameričko strateško bombardiranje gradova na cijeloj teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije. Ono se primjenjivalo za napad na njemačke gradove kada bi britanski bombarderi napali na primjer Hamburg noću, a drugi dan u istoj takvom broju američki bi bombarderi istovarili svoj teret razornih bombi danju. Na taj način su veliki dijelovi njemačkih gradova potpuno uništeni. Tada nije postojala mogućnost preciznog bombardiranja „tepihom“ raspoređenih bombi koje su bacali bombarderi u grupnom letu da bi se lakše branili od njemačkih lovaca.

Za napad na pojedinačne važne ciljeve R.A.F. je koristio avione Mosquito

s odlično uvježbanim posadama. No tih aviona praktično nije bilo na balkanskom ratištu.

Uloga Vrhovnog štaba u traženju zrakoplovne pomoći od britanskih zračnih snaga definirana je već za vrijeme prvih pregovora delegacije NOVJ sa general- majorom Velebitom na čelu. Na strani 27 navedeni su ti podaci, a mogu se sumirati u slijedećem: zahtjevi za tom pomoći šalju se direktno iz Titovog štaba u R.A.F. Također glavni stožer R.A.F.-a obećao je NOVJ punu pomoć iz zraka za njihove ofenzivne akcije, ali i za evakuaciju ranjenika.

Vrhovni štab NOVJ je tražio napad samo na točno određene ciljeve, a nikada ne napade radi razaranja gradova, jer to nije služilo ničemu. Početkom lipnja 1944. godine formirane su Balkanske zračne snage (Balcan Air Force - B.A.F.) sa sjedištem u Canne (Kana) u Italiji. U njih ulaze i naši novoformirani 352Y i 351Y skvadroni R.A.F.-a sa avionima Spitfire VC i Hurricane Mk IV R.P. Za napad ciljeva na većim daljinama B.A.F. koristile su avione Halifax, Martin Baltimore MkV Bristol Beaufighter MkX i lovac-bombarder Mustang Mk IV. Od toga su samo ova dva posljednja bila sposobna za napad na precizno određene male ciljeve i za direktnu pomoć jedinicama NOVJ u neposrednoj borbi sa neprijateljem. Vrhovni štab NOVJ je polovinom 1944. uspostavio vezu i sa zapovjedništvom američke 15. zračne armije. Nedavno je objavljen dokument da je zamjenik šefa američke vojne misije kod maršala Tita major S. Reid uputio molbu Zapovjedništvu 15 američke zračne armije da se bombardiraju barake sjeverno od grada Valjeva. Tamo ima 500 Nijemaca, opkoljenih partizanima i zabarikadiranih, kao i spremište za streljivo svih vrsta, a nema protuzračne obrane. Naglašeno je da sam maršal Tito podupire tu molbu. Premda su te barake dosta udaljene od grada Amerikanci nisu bili u stanju da izvrše takve zadatke, a da ne strada i jedan dio grada.

Prema tome Simićeve tvrdnje da je traženo bombardiranje ženske učiteljske škole i gimnazije u ulici Kraljice Natalije u Beogradu i da je to tražio nitko drugi nego Koča Popović neuke su primitivne gluposti u tom falsificiranju povijesti II svjetskog rata. Koča Popović je dobro znao da se ovako uklopljeni ciljevi u grad ne mogu razoriti bez uništenja i velikog dijela grada. Ono što navodi Simić uopće nije bilo traženje ciljeva za bombardiranje, nego spisak javnih zgrada zauzetih za potrebe njemačke vojske i administracije.

Autor ovih redaka bio je s prvom skupinom avijatičara koji su čekali u gradu Carovigno u Italiji da krenu u Afriku i stupe u R.A.F. U tom čekanju dobivali

smo snimke o savezničkom bombardiranju u našim krajevima, ali i traženje da se preciznije označe na primjer neke barake u nekom gradu gdje su smještene njemačke trupe. Pošto sam imao potrebna tehnička iskustva, nabavljen je crtaći pribor pa sam na pausu trebao nacrtati ono što su ljudi iz naše velike skupine znali o tim ciljevima. Dobili smo specijalne karte, kao i karte za bombardiranje kojima su se služili Amerikanci, ali i R.A.F. Na primjer ako je javljeno s naše strane da se u Imotskom i Dubrovniku nalazi 2 500 Nijemaca, onda to ne bi imalo nikakvog značaja bez da se precizno naznači gdje se oni nalaze. Tom prilikom sam vidio snimak noćnog bombardiranja razmještajnog kolodvora blizu Maksimira. Malo sam se uplašio jer je tamo preko puta tog cilja stanovao moj brat s obitelji..

Razmještajni kolodvor kod Maksimira je relativno veliki površinski cilj i dosta je precizno pogođen, a samo mali broj bombi je pao i na stambenu četvrt u okolini, ali ne tamo gdje sam se ja bojao. To se teško može izbjeći kod bombardiranja tepihom i još noću na američki način.

Ipak S.O.E. je, kao i R.A.F. za Srednji istok ali i američka 15. zračna armija, nakon dugog razdoblja javno publicirala sve dokumente iz vremena drugog svjetskog rata. Oni su i danas u Londonu dostupni povjesničarima. Bez tih dokumenata svaka ozbiljna rasprava ne bi značila ništa, u odnosu na dominantno divljanje krivotvoritelja povijesti. Mogu se navesti neki od tih dokumenata. U toj skupini dokumenata postoji najviše onih iz Vrhovnog štaba NOVJ, ali ima i jedan broj depeša koje osobno šalje Tito.

U prvoj skupini mogu se iz druge polovice 1944. godine naći dokumenti o objektima koje je trebalo bombardirati u Srbiji. Za Beograd to su prvenstveno kasarne u Topčideru, kao i barake s ratnim materijalom kod njemačkog groblja u Topčideru. To su relativno izdvojeni objekti i mogli bi se uništiti lako bez uništenja okoliša, preciznim bombardiranjem. Amerikanci su to promašili i pogodili stambene četvrti. Ne postoje nikakvi dokumenti o kojima govori Simić gdje se traži bombardiranje gimnazije u ulici Kraljice Natalije. Takav zahtjev nije ni postojao, a ne bi bio prihvaćen ni od R.A.F.-a ni od Amerikanaca.

Za grad Niš traži se bombardiranje tvrđave u kojoj se nalaze magazini s hranom, benzinom i avionskim motorima. Zatim vojarne kod Crvenog Krsta, gdje su neke šupe preuređene sa smještaj tenkova i topova.

Zaječar - kasarne; Kragujevac - bivši Vojno tehnički zavod i kasarne; Čačak - bivši Inženjerijsko-tehnički zavod, Kraljevo - kasarne kraj puta, Čuprija - kasarne; Jagodina - tvornica suho-mesnatih proizvoda.

Komunikacije: Beograd -željeznička pruga Niš - Stalać - Čuprija - Mladenovac.

Mostovi i vijadukti: kod Žitkovca i Čuprije, vijadukt kod Ralje, tunel kod Ralje i Ripnja, željeznička pruga i put: Čačak - Kraljevo - Stalać, mostovi kod Stalaća i Kraljeva.

Željeznička pruga Skoplje - Kosovska Mitrovica - Kraljevo - Kragujevac - Lapovo. Ova pruga je od prvorazredne važnosti jer je najvažnija komunikacija po kojoj Nijemci izvlače svoje snage s južnog dijela Balkanskog poluotoka. Između Kosovske Mitrovice i Kraljeva ima veći broj mostova i tunela.

Upravo je S.O.E nekada tražila od Draže Mihajlovića kada je Rommel bio pred Egiptom, da se izvode diverzije na navedenim prugama. Dok su mnoge pruge i vijadukti u Hrvatskoj i Sloveniji uništeni, ove su ostale netaknute jer Draža Mihajlović odbija da ih ruši čak i kada mu je S.O.E poslala britanske specijaliste za rušenje. Sada se situacija promijenila i Nijemci beže nazad tim istim komunikacijama, pa Vrhovni štab NOVJ traži da USAF (Američko zrakoplovstvo) i RAF ruše te pruge. Odziv je slab, jer su Amerikanci zauzeti uništenjem naftnih polja i rafinerija nafte u Rumunjskoj i tu imaju velike gubitke. Naime, Nijemci koji su direktno koristili naftna polja i rafinerije u Rumunjskoj tu imaju i vrlo snažnu protuzračnu obranu..

Snage B.A.F. koje pružaju neposrednu borbenu podršku jedinicama NOVJ na cijeloj teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije nedovoljne su za to, jer one djeluju i na teritoriju Grčke. Zbog toga snage B.A.F.-a jednostavno nisu u stanju rušiti sve te pruge vijadukte i mostove u Srbiji. Konačno, V. Britaniji je nekada bilo vrlo važno da se pruga Beograd - Solun ruši kada je Rommel napredovao prema Egiptu. Sada kada Nijemci bježe tom istom prugom nazad, britanskim snagama ne smeta da oni što brže napuste Grčku.

Treba još spomenuti zahtjeve za bombardiranjem koje je direktno depešama upućivao Tito. I ta dokumentacija je sada direktno dostupna javnosti. Prvi, već spomenut dokument nosi datum od 20. rujna 1943. godine, gdje Tito preko britanske vojne misije obavještava o napadu njemačkih *Štuka* na sabirni logor talijanske vojske. Tu se također daju podaci o njemačkim trupama, stacioniranim u Dubrovniku i Imotskom.

Od kada je osnovan B.A.F. (početak lipnja 1944.) intenzivno se razmjenjuju depeše između Tita i Vrhovnog štaba s B.A.F-om, ali i sa američkim snagama. Tu se traže napadi na točno definirane pojedinačne ciljeve i izvještaji o tim napadima. Pronađena je depeša od 17. rujna 1944. koju je zamjenik šefa američke vojne misije kod maršala Tita Stanford Reid, uputio kao traženje Tita 15. američkoj zrakoplovnoj armiji za bombardiranje baraka sjeverno od grada Valjeva. „Tamo je 500 Nijemaca opkoljeno od partizanskih snaga. Nijemci su zabarikadirani, imaju dosta oružja, ali nemaju sredstva protuzračne odbrane. Mole se Zračne snage da napadnu taj izolirani cilj.“ Amerikanci nisu imali tu u Zračnim snagama specijalne posade za napade na izolirane ciljeve, a da kod toga ne strada i okolni dio grada.

Kada je počela opsežna saveznička zračna ofenziva neposredno prije iskrcavanja u Normandiji, jedno vrijeme nisu ni primane depeše Vrhovnog štaba i Tita. Tada je američko zrakoplovstvo započelo zračnu ofenzivu na raznim dijelovima Evrope da zbuni Nijemce. Tada je bombardiran Beograd po američkom planu, s velikim civilnim žrtvama. Ubrzo iza toga opet se nastavlja suradnja sa američkim zračnim snagama, a sa britanskim se nije ni prekidala.

Iz tih javno objavljenih dokumenata jasno se može vidjeti da nikada nije postojalo ni jedno traženje niti Tita niti Vrhovnog štaba NOVJ za neselektivnim bombardiranjem niti Beograda, niti bilo kojeg grada bilo gdje na teritoriji Jugoslavije. Uvijek su postojali jasno naznačeni ciljevi, kao primjerice Topčiderske kasarne ili barake kod njemačkog groblja na Banovom brdu. To su izdvojeni važni ciljevi i mogli su se uništavati selektivnim bombardiranjem čak i na američki način sa „malim tepihom“, a da kod toga ne bude veće štete za ostale dijelove grada.

I Zagreb je relativno dobro prošao u tim zračnim napadima, uz razmjerno malo stradanja civilnog stanovništva. Pošto je Nezavisna Država Hrvatska nagovijestila rat V. Britaniji i SAD, moglo je biti znatno gore, ali srećom nitko NDH nije ozbiljno shvaćao i taj nagovještaj rata uopće uzimao u obzir.

Ovo nešto duže zadržavanje na objavljenim dokumentima o traženju savezničkih bombardiranja od strane Vrhovnog štaba NOVJ i osobno od Tita, bilo je potrebno da se vidi kako su tvrdnje Pere Simića obične tlapnje jednog u punom smislu slabo obrazovanog novinara žutog tiska. U stvari to je falsificiranje bliže povijesti na elementarno neuk način, ali vrlo prihvatljivo

za jednog četničkog nostalgičara ili ekstremnog desničara. Sigurno je da oni ne traže neku ozbiljnu argumentaciju nego prepotentan stav da je autor prodro u do sada cijeli niz neotkrivenih povijesnih tajni, a za sve te Simićeve tvrdnje se može dokazati da nemaju veze sa stvarnošću.

Vrlo je interesantna činjenica da je ta knjiga Pere Simića široko prihvaćena u Hrvatskoj i kao što je već spomenuto prevedena na hrvatski (nakladnik Večernji posebni). Knjiga ima oko 400 stranica u tvrdom povezu, lijepi tisak, a prodaje se po cijeni od 79 kuna, dok je cijena sličnih izdanja na tržištu oko 200 do 250 kuna. Očito je da je nekom stalo da bude dostupna u što većem broju hrvatskom čitatelju. Tko je vlasnik Večernjeg lista poznato je u Hrvatskoj.

Posebno je interesantan Pogovor u hrvatskom izdanju te knjige, napisan od gospodina Antuna Vrdoljaka. Tu piše: „*Bilo je vrijeme da se pojavi Pero Simić, rasni povjesničar i strastveni zaljubljenik u naša izgubljena vremena. Pero Simić je znao da se iza zatvorenih vrata povijesti nalaze putokazi ...* „

Pretpostavlja se da je gospodin Vrdoljak barem prethodno prelistao tu knjigu prije pisanja Pogovora, u kojem je P. Simića ocijenio kao rasnog povjesničara. U svakom slučaju moralo bi mu zapeti za oko navod Simića da je jadranski otok Vis poslije sloma Mussolinijeva režima bio pod britanskom kontrolom i da Simić za snage V. Britanije navodi - Englezi. Da li je to pisanje jednog povjesničara, čak i običnog, a kamoli „rasnog“?

Jedan povjesničar II svjetskog rata ne može navoditi onakve besmislene cifre o broju dobivenih aviona - primjerice 491 avion primljen na osnovu Staljinove pomoći Titu prije otvaranja Srijemske fronte. Simić još navodi da su u okviru vojne pomoći SAD poslije rezolucije Informbiroa primljena i 42 nadzvučna (!) američka borbena aviona.

Svaki srednjoškolac zna da je to gruba pogreška, a to bi trebao znati i povjesničar ako već želi pisati o tome.

I kad Simić navodi da su na Golom otoku polijevali zatvorenike hladnom vodom na minus dvadeset stupnjeva Celziosa (a to ostavlja i u hrvatskom izdanju), onda je jasno da se radi o autoru koji ima velikih poteškoća sa svojim srednjoškolskim obrazovanjem iz fizike.

Kada se sve to analizira, jasno se vidi da nije u pitanju nikakav povjesničar nego pisac sa znanjem novinara žutog tiska, upravo opsjednut dejom kako je nedostižan u falsificiranju povijesnih događaja II svjetskog rata i vremena iza toga.

Postavlja se i pitanje kako je moguće da netko vjeruje da će sve to progutati i hrvatski čitatelj, osobito iz mlađe generacije. Svatko u Hrvatskoj zna da niti na jednom otoku na Jadranu od kraja ledenog doba nije bilo minus 20 stupnjeva Celzusa, pa pisac takve kategorije ne može biti ozbiljno shvaćen u svojim izmišljenim povijesnim otkrićima. Ipak možda će Simić naći i u Hrvatskoj dosta čitatelja, jer mlađa generacija tijekom svoga školovanja nije ništa čula o tim događajima, pa u vremenu poljuljanih svih društvenih mjerila, nezaposlenosti i drugih nevolja i takva literatura prolazi.

Napokon može se zaključiti da ovakvo potpomognuto hrvatsko izdanje Simićeve knjige ukazuje na spregu između četničkih nostalgičara i ekstremne hrvatske desnice. Nema tu neke međusobne ljubavi, ali zajednički interes za falsificiranjem povijesnih događaja dovoljno je jasno došao do izražaja.

BILJEŠKA O AUTORU

Dr.sc. Zlatko Rendulić, vojni pilot i inženjer aeronautike, rođen je 1920. u Jastrebarskom.

Kao partizan, prošao je vojnu zrakoplovnu obuku u RAF (Britanskom ratnom zrakoplovstvu) i u školama Sovjetskog Saveza. Postdiplomske studije završio je 1954. na sveučilištima Cornell i Michigan (SAD), gdje je i magistrirao 1964. Bio je načelnik Zrakoplovno-tehničkog instituta Žarkovo, odgovoran za razvoj zrakoplova domaće konstrukcije. Kao jedan od najobrazovanijih generala JNA obnašao je dužnost pomoćnika načelnika Generalštaba od 1972. do 1980., kad je umirovljen. Bio je predsjednik Komisije za znanstveni rad u JNA i redoviti profesor strategije u Centru visokih vojnih škola „Maršal Tito“.

Zagrebački izdavač Golden marketing - Tehnička knjiga objavio je 2004. njegove memoare pod naslovom „General Avnojske Jugoslavije“.